

Digitaliseret af | Digitised by



**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

Trier, H.

Gaarden No. 8 Amagertorv : et historisk
Tilbageblik.

København : Nielsen & Lydiche, 1900

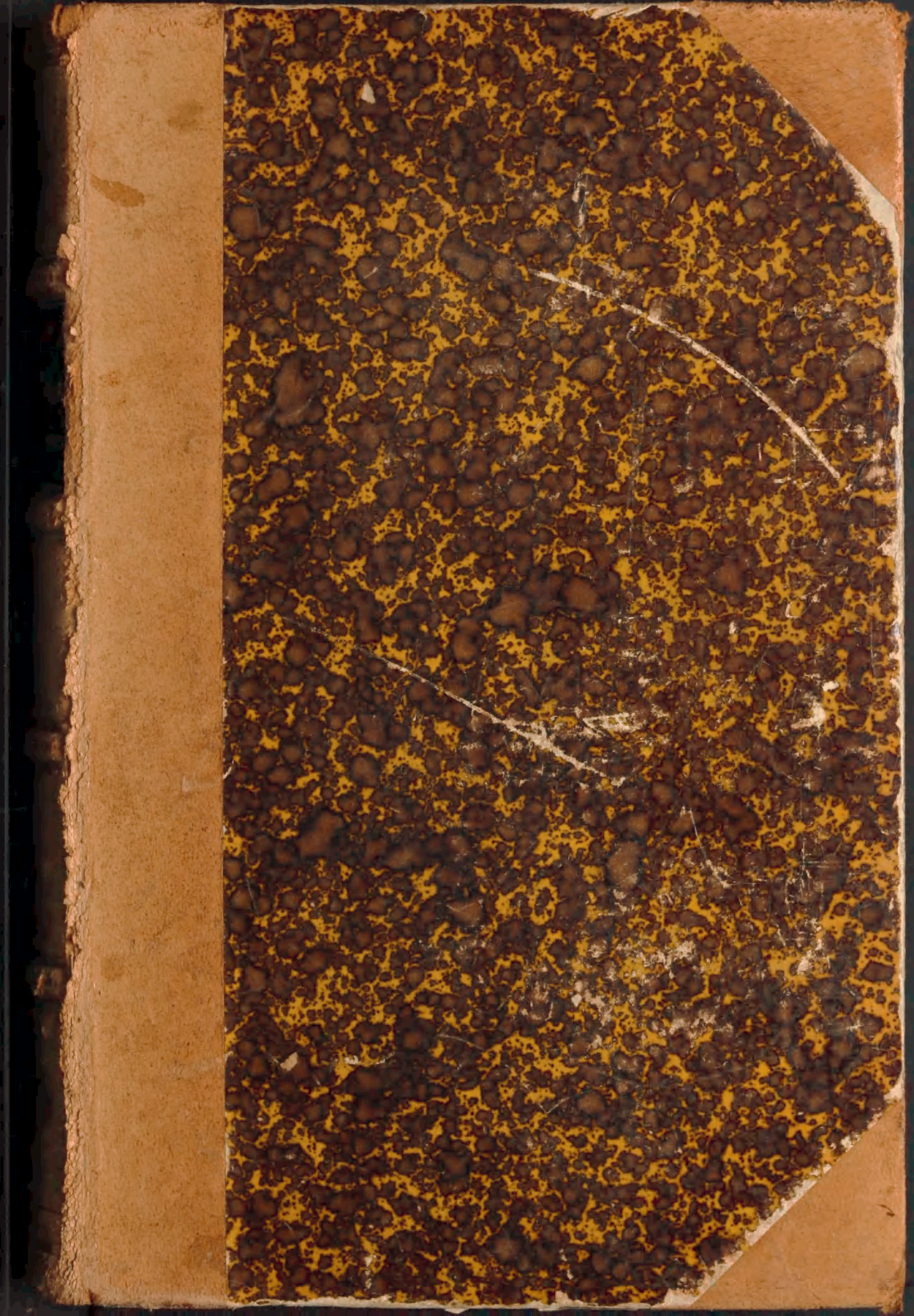
307, [3] s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author



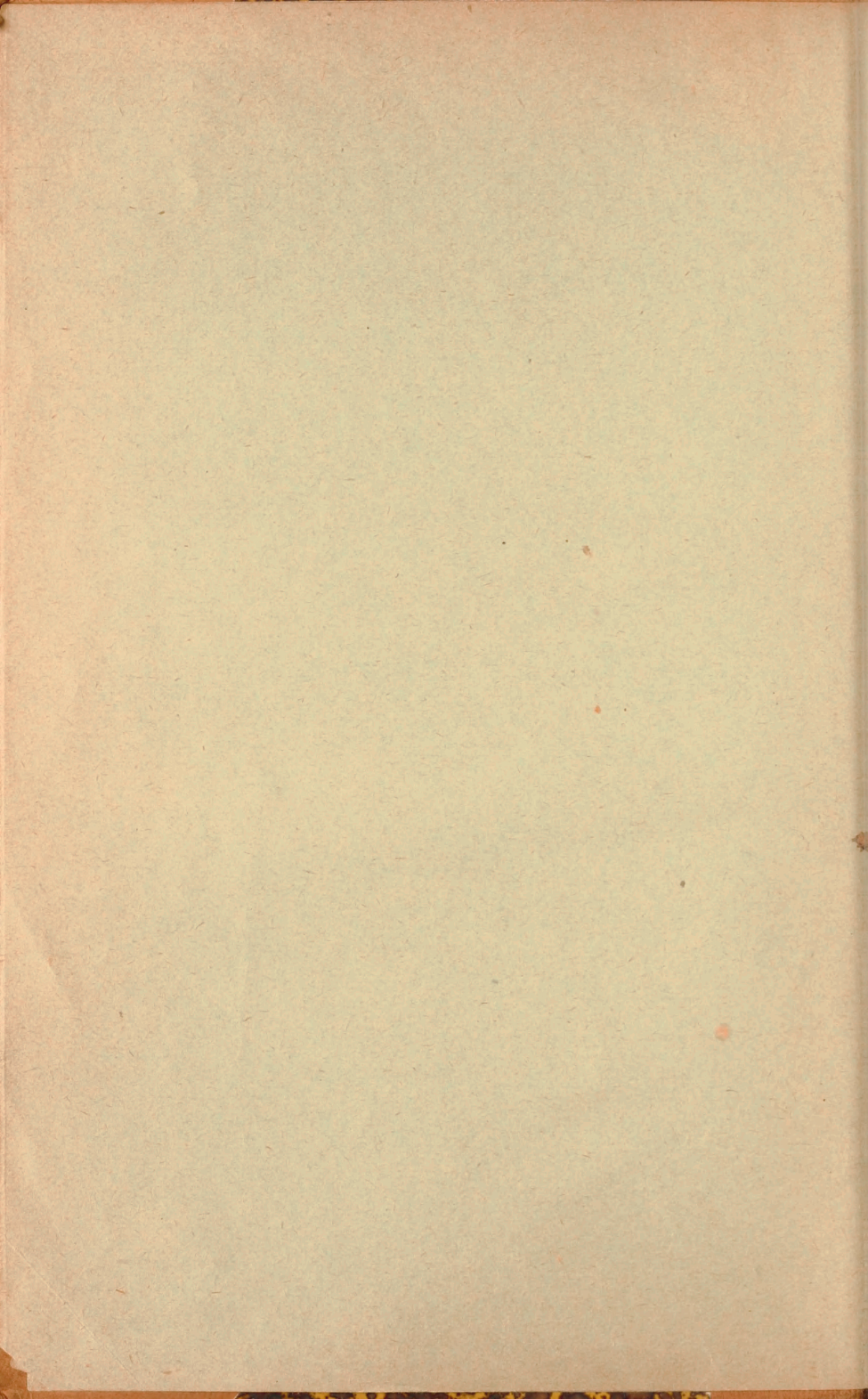
32-168-8

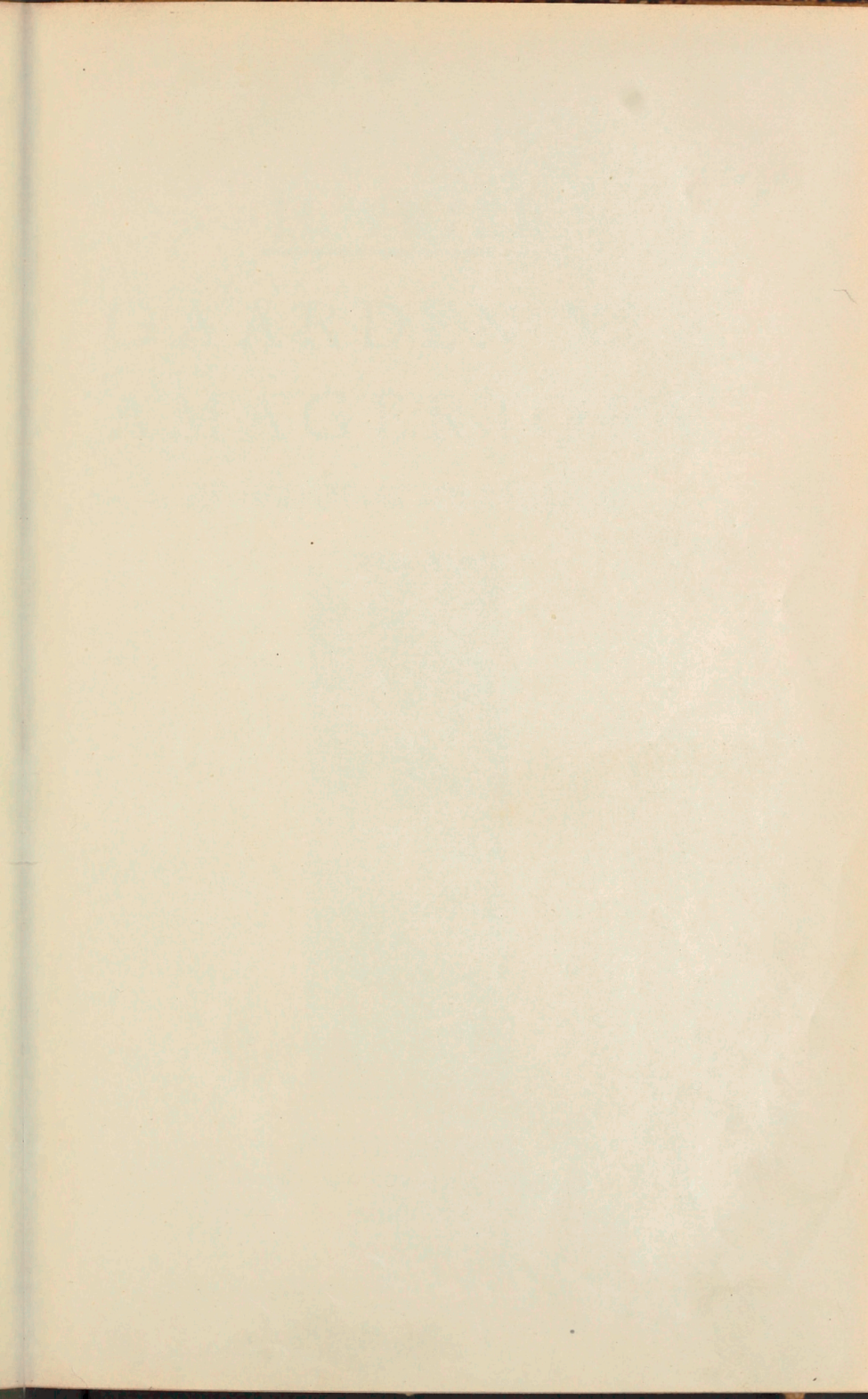


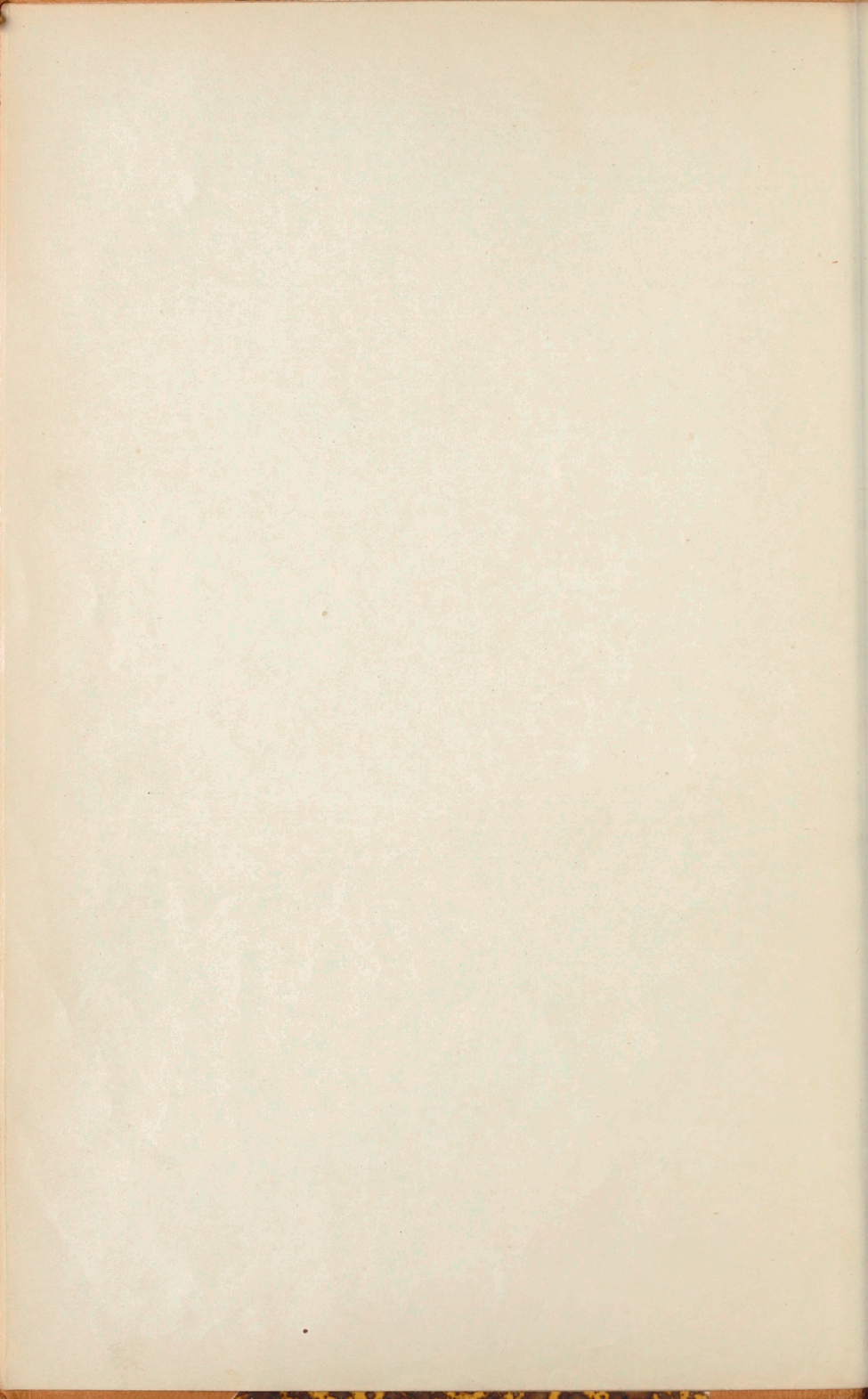
DET KONGELIGE BIBLIOTEK



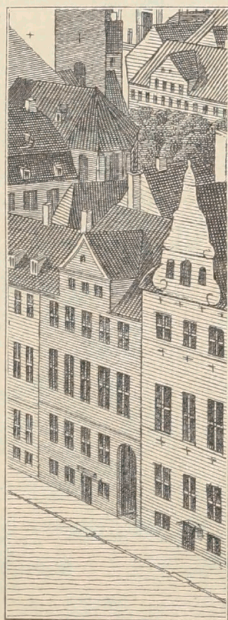
130019425348







H. TRIER
GAARDEN N^o 8
AMAGERTORV
ET HISTORISK TILBAGEBLIK



KØBENHAVN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE
MDCCCC

32-168-8

H. TRIER

GARDEN No 8

AMAGERTORV

ET HISTORIC FIBRILL



I.

Henrik Ramel.

I det 16de Aarhundrede havde Kongen en Gaard paa Amagertorv. 11. Juni 1594 fik Ditlev Holck, Hovedsmand paa Københavns Slot, Brev om »at skulle med Bygning hjælpe og forbedre« den: Henrik Ramel skulde have den til »Vaaning og Værelse«. Hvad det kostede skulde Slotsskriveren indføre i sit Regnskab. Derhos skulde kgl. Majestæts Rustmester have Paalæg om at udtage hvad Rustning der fandtes i samme Gaard og oplægge det paa Rustkammeret. Hvorefter Nøglen til det forskrevne Hus overgives Henrik Ramel.

Dette Hus er efter Raadstuearkivar Oluf Nielsens Mening det nuværende Amagertorv Nr. 8.

Amagertorv var dengang hyppig Skueplads for festligt Folkeliv.

Da Kristian IV i Eftersommeren 1596 blev kronet, var der saaledes paa Torvet opført en Æreport, en »Lystbygning« paa 3 Stokværk af Søjler og Løvehoveder med firkantede Kroner som Tage. Under Portens grønne Loft svævede en hvid Engel med en forgyldt Krone i

¹⁾ Københavns Diplomatarium IV S. 718. ²⁾ O. Nielsen: Kbhvns. Historie og Beskrivelse IV S. 423.

Haanden. Paa den underste Tagkrone stod fire rød-klædte Kæmper med gyldne Skjolde og Spyd, eller med røde og gule Faner, og med tyrkiske Sabler ved Siden, mellem dem seks blaa Løver. Øverst oppe lyste en gylden Løve med et forgyldt Sværd i Klørne. Da Kongen red gennem Æreporten, dalede Englen ned og rakte ham Kronen, den holdt i Haanden, og Kæmperne bøjede deres Hoveder, medens Trompetere og Basunblæsere i andet og tredje Stokværk blæste Fanfarer hen over Hovedet paa ham. I en Bræddehytte i Nærheden stegtes samtidig en hel Okse med forgyldt Hoved og forgyldte Fødder, indvendig fyldt med Vildt og Fugle, udvendig spækket med Pølser og Harer. Af en paa Torvet rejst Rørpost flød der næsten hele Dagen fire Slags rød og hvid Vin. Men Trængslen af Mennesker var saa stor, at næppe en af hundrede fik noget. Folk sloges og skreg, mistede Fingre og led anden Overlast.

Gennem fem Festporte med Indskrifter og Engle gik et Ringridt for sig. Foroven svingede Fortuna sine flyvende Faner over Deltagerne i Dysten, længere nede holdt en Engel en forgyldt Krone i Haanden — under den hang Ringen.

3. Septbr. var der tillige stort Optog paa Torvet: Trompetere og Kedeltrommer i Spidsen; Djævlene med vældige Vomme og en halv Alen lange Næser midt i deres skrækindjagende Fjæs; Munke, der musicerede, mens Huset, de sad i, skred afsted med dem; Bisper med Stav og Krone — Paven baaren af seks Bisper paa en Himmelstol, overtrukken med rødt blomstret Fløjl, andre med Kvaster af Paafuglehaler til at vifte Fluerne fra ham med eller med Vievand af Roser og Lavendler til at sprænge paa Tilskuerne; bagest tre røde Kardinaler paa Æsler. Saa Administratoren fra Halle og hans

Folk paa Heste med hvide og blaa Englevinger, selv pyntede som Engle med hvide Vinger. Efter dem Venusbjærget, vandrende, klædt med grønt Løv; paa dets Top den babyloniske Hore i hvid Dragt; ved dets Fod Tannhäuser i gyldne Lænker, hos ham et Lig; foran en gammel Kone med blaa Slinger, som hun masede med, og en gammel Hund, der stødte dem i en Morter; bag paa Bjerget Bakkus. Der kom to Bønder, med Sækkepiber som en Gedebuk og en oksehornet Ulv, i Spidsen for en Flok Polakker med store Hatte og Ungarere. Og der kom syngende Jomfruer kørende i en Vogn forspændt med seks hvide Svaner, Dagen efter endog en hel Rosenhave, baaren af en Kamel og fuld af skøntklædte Jomfruer, prydede med Perler og Guld — Tidens voldsomme og farvemættede Indbildningskraft væltede sit brogede Indhold ud paa Gade og Torv.

6. Sept. fandt der stort Dystløb Sted. Tagene toges af Husene, og Adelen laa deroppe og saa paa Kongens Sejre.

Hvor naturligt, at han har haft Rustkammer — sandsynligvis endogsaa to Steder — netop paa Amagertorv.

Henrik Ramel, som fik hans Hus overladt, var Søn af en pommersk Adelsmand. Han havde som ung Mand tumlet sig paa Rejser, set Jerusalem og Ægypten, efter Sigende endog været ansat i Sultanens Kancelli i Konstantinopel. Han havde været kejserlig Assessor ved Rigsammerretten i Speier og staaet i Tjeneste hos den polske Konge Stephan Bathory. Gennem mecklenborgske Familieforbindinger kom han i Berøring med Dan-

1) Was bey der Cronung Christiani des IIII Konigs in Denemarck vom 20. Augusti bis auff den 14. Sept. dieses MDXCVI Jars fürgelauffen, vnd sich zugetragen hat. 1596.

mark, hvis Dronning var af mecklenborgsk Byrd.' 1582 blev han Hofjunker hos Frederik II, sattes Aaret efter i Spidsen for »det latinske og tyske Kancelli« og blev Hofmester for den senere Kristian IV. Saa naturaliseredes han som dansk Adelsmand. »Med en politisk Erfaring og en diplomatisk Kundskab, der langt overgik de andre danske Statsmænds, og som han havde Lejlighed til at udnytte som Forstander for det tyske Kancelli, forbandt han særlig en Veltalenhed og Forhandlingsevne, der imponerede de fremmede Afsendinger, som kom her til Landet.« Efter Frederik II's Død krævede Adelen ham dog afsat som den unge Konges Hofmester. Men Enkedronning Sofie støttede ham, og han var under Formynderregeringen hendes vigtigste Raadgiver. 1590 maatte han alligevel nedlægge sin Hofmesterstilling. Imidlertid nærmede han sig Rigsraadet, virkede — »behersket og harmonisk, glat, verdensvant og afdæmpet«, som han var — for et Forlig mellem Enkedronningen og hendes Søn, der havde fordret hendes Formynderskab over sig hævet, og blev 1596 Medlem af Rigsraadet. Han døde 1610.

II.

Didrik Fyring.

30. Novbr. 1602 udstedes en kgl. Skrivelse, i hvilken »vi Kristian den Fjerde etc. gøre alle vitterligt, at vi nu naadigst have solgt, skødet og afhændet og nu med dette vort aabne Brev sælger, skøder og afhænder fra os og vores Efterkommere, Konninger i Danmark,

¹⁾ J. A. Fridericia i Biogr. Leks. — Troels Lund: Christian den Fjerdes Skib paa Skanderborg Sø. I. S. 49.

og Kronen og til os elskelige Dirick Fyrinng, Borger og Guldsmed her i vor Købsted København, og hans Arvinger til evindelig Ejendom en vor og Kronens Gaard og Grund liggendes paa Amagertorv her i forskrevne vor Købsted København, med den Haverum, som ligger op til samme Gaard«.

Gaarden ligger ifølge Skødet mellem Niels Bilds Gaard paa den østre og Søren Lademagers Gaard paa den vestre Side. Den strækker sig i Bredden: til Gaden XVI $\frac{1}{2}$ Al., $\frac{1}{2}$ (1/2) Kvarter, I $\frac{1}{2}$ (1 1/2) Fodbred fra Øst til Vest; midt over Grunden fra Niels Bilds gamle Hus, som staar bag i Gaarden og hvori Villum Guldsmed bor, til Søren Lademagers Hus og Fodstøtte »XVJ (16) Alne ringer I $\frac{1}{2}$ (1 1/2) Fodbred«; tværs over Grunden, hvor Havepladsen begynder, fra Niels Bilds Hævd og Plankeværk XXVJ (26) Al., J Kv., IJ (2) Fodbred fra Øst til Vest; tværs over Havepladsen fra Raadmand Knud Merckurssens (Markvardsens) Vedhammer til Søren Lademagers Plankeværk XXVII $\frac{1}{2}$ (27 1/2) Alen fra Øst til Vest; tværs over Grunden, hvor Havepladsen ender, fra Brygger Søren Olsens Vedhammer til Søren Lademagers Plankeværk XXVJ (26) Al., J Kv., $\frac{1}{2}$ Fodbred fra Øst til Vest. Dybden fra Amagertorv, »som er Adelgaden«, over Havepladsen til afgangne Oluf Bilds Hævd og Jord er J^cXXIX (129) Alen fra Syd til Nord. Alle de Huse og Bygninger, der staar paa Grunden, gaar med i Købet.

Baade i en Synsforretning af Oktober 1609 og i Jordebogen af 1. Maj 1620 er Søren Lademagers Gaard

¹⁾ K. D. II S. 515. Hævd — Ejendom. Vedhammer — Brændegemme. Fodstøtte — formentlig: »det svære firskaarne Tværtømmer, som ligger nederst paa et Bindingsværkshuses Grundvold« (jfv. V. S. O.: Fodstykke).

opført under Strandkvarter, d. v. s. den sydlige Side af Amagertorv, medens den nordlige Side med de lige Husnumre hører til Frimands Kvarter. Men det samme er i Jordebogen Tilfældet med Henrik Ratkes Gaard, som laa paa Hjørnet af Købmagergade og Amagertorv, altsaa paa dettes nordlige Side, og i Grundtaksten af 1661 ogsaa er opført under Frimands Kvarter. Lige efter Søren Lademagers Gaard opføres endvidere i Jordebogen Madtz (Matthias) Hansens, d. v. s. Amagertorv No. 6. Endelig boede ifølge Jordebogen Knud Markvardsen, hvis Vedhammer laa Øst for Søren Lademagers Plankeværk, paa Købmagergade og vilde altsaa ikke kunne være Nabo til en Grund, hvis bageste Del vendte ud til Læderstræde. Der er derfor næppe Tvivl om, at Søren Lademagers Gaard har været Amagertorv Nr. 10 og Didrik Fyrings Amagertorv No. 8. Med dennes Grund passer i det væsentlige ogsaa de opgivne Maal.

Didrik Fyring (Fuiren), som nu blev Gaardens Ejer, siges at have været Danmarks ypperste Guldsmed paa den Tid. 1581, medens han boede i Odense, traadte han i Tjeneste hos Frederik II. Han skal, naar Kongen ønsker det, begive sig til ham og med Flid og Vindskibelighed udføre, hvad der fordres af ham. Som aarlig Løn tilstaaes der ham 40 Dl., og han skal, saa længe han staar i Kongens Tjeneste, være fri for Skat, Vagthold og al anden borgerlig Tynge. Særlig travlt fik han, da Kongens to ældste Døtre skulde have Bryllup. I Februar 1588 bestiller Kongen 12 Kontrafejer af sig hos ham »efter den Manér han dem plejer at gøre«, og de skulde være færdige i Løbet af 8 Dage. Prinsesserne selv fik bl. a. 2 emaljerede Bælter, besatte med Diamanter og Rubiner, 60 Alen Guldkæde til Besætning

paa deres Kjoler foruden 5970 »Guldtoppe«, der ogsaa skulde bruges til Kjolebesætning. Til Prinsessernes Vogne leverede han 16 emaljerede Guldvaaben, 4 Sølv-Vildmænd og 4 Sølv-Bøfler. Sit Mesterstykke gjorde han, da Kristian IV's Krone blev bestilt hos ham. Der gik efter en ældre Beskrivelse 970 dyrebare Stene og Perler med til den foruden flere herlige Diamanter. Den minder i meget om samtidige Guldsmedarbejder fra Tyskland og berømmedes tidlig for sit »kostelige og mesterlige Arbejdes Skyld«. Den findes paa Rosenborg. Fyring var ogsaa Ordensjuveler. 1590 fik han saaledes Betaling for 3 smaa emaljerede Guld-Elefanter. Netop samtidig med at Kristian IV kronedes flyttede han til København; men allerede i 1604 var han død.

III.

Henrik Biskop.

»Anno 1616 udi Juledrik« blev Skipper Henrik Biskop Lavsbroder i det danske Kompagni, det endnu bestaaende kgl. Skydeselskab, sammen med 8 andre københavnske Borgere.

Sommeren 1638 agtede Henrik Biskop, Borger og Indvaaner i København, at holde Bryllup. Paa hans underdanige Begæring bevilliger Kongen, Kristian IV, i en Skrivelse udstedt i Glückstadt d. 27. Juli s. A. »hannem at maa indbyde nogen flere Folk end vores udgangne Forordning om Bryllupper om formelder og at maa skænke Vin til fornævnte Bryllup«. Henrik Biskop har hørt til det velstaaende Borgerskab.

1) C. Nyrop: Meddelelser om dansk Guldsmedekunst. S. 34. 49.

De Bestemmelser, fra hvilke der her gøres Undtagelse, lyder, under 2. Maj 1610, paa, at ingen Borgmester, Raadmand eller Købmand til sit Bryllup maa bede mere end 24 Par Folk med deres Børn og desforuden 12 unge Karle. En Haandværksmand maa nøjes med 12 Par og 6 unge Karle. Intet Bryllup maa vare længer end 2 Dage, og mere end 6 Retter Mad maa der ikke koges. Novbr. 1621 træffes den Ordning, at en Borgmester, Raadmand, fornem Borger eller Købmand, som har Lov til at indbyde 24 Par Folk og svarer 2 Mark eller derover i aarlig Skat, skal kunne skænke til et »Fæstningsøl« en halv Ame Rinskvind, til et Bryllup 2 Amer Vin og derhos dansk Øl. Indbydes der Herrer eller fornemme Adelspersoner og der derfor nødvendigvis behøves mere end to Amer, skal det være tilladt mod Forlov og Seddel fra Borgmestre og Raad. Andre Borgere, som kun svarer en Mark i Skat, maa til Fæstensøllet skænke et Anker, til Brylluppet en Ame Rinskvind mod lignende Seddel. Skænker nogen mere, skal han bøde 50 Daler Kurant til Kongen og Byen for hver Mark, han svarer i aarlig Skat. Gemene Borgere og Haandværksfolk, som svarer under en Mark i Skat, maa slet ikke skænke Vin, men kun Øl. Finder Festen Sted om Formiddagen uden Maaltid, maa der aldeles ikke skænkes nogen Slags Drik, men hvem der vil, kan byde Sukkat og syltet Ingefær. 6. Dec. 1730 stadfæster Kongen en Anordning om, at ingen Borger, Købmand eller fornem Haandværksmand i København fremtidig maa skænke Vin til sit eget, sine Børns eller næste Venners Bryllup, uden det sker med skriftlig Bevilling og Tilladelse fra Borgmester og Raad, efter hvers Stand og Vilkaar. For Tilladelsen skal der betales 20 Rdl., Halvdelen til Kongen og Byen, Halvdelen til de fattige.

Men Henrik Biskop var ikke den eneste, der ved kongelig Naade undtoges fra de strenge Bestemmelser.

To Aar efter afholdtes der i København en Synsforretning over Bryggergaardene, underskrevet 21. Sept. 1640. Allerede 12. Okt. 1622 havde Kongen udstedt en Resolution, der bl. a. udtalte, at eftersom Hs. Majestæt havde bragt den Uskikkelighed i Forfaring, der her i Byen foraarsagedes ved, at det stod enhver frit udi sit eget Hus at brygge Øl, hvorfor der baade var mange Slags Øl og enhver kunde lade det brygge godt og ondt efter sit eget Tykke og sælge og afhænde det som han selv vilde, saa vilde hans Majestæt, paa det saadan Uorden det meste muligt kunde afskaffes, at Borgmester og Raad straks over hele Byen skulde udvælge et vist Antal Bryggergaarde paa de Steder, hvor Vandet og Lejligheden var bedst og som laa bekvemmeligst for Byen, og af dem, »som saadan Plads, Rum og Bryggerredskab havde, at de, naar Behov gjordes, til Hs. Majestæts Skibsflodes Behov eller andre Hs. Majestæts Fornødenheder kunde brygge, hvilke Bryggere og ingen anden til Byens Behov skulde maatte brygge«.

Synsmændene udpegede 114 Gaarde, »som for lovlige Bryggergaarde i alle Maader kan passere«, blandt dem som Nr. 101 Henrik Biskops paa Amagertorv. Det er til Gaardene, ikke til Personerne, Bryggerrettigheden er knyttet. Den genfindes senere ved Salg af Gaarden Nr. 8.

I Mandtallet over Hovedskatten 1645 opføres under Frimandskvarter paa Amagertorv som sjette Skatteyder (der begyndes med Henrik Ratke paa Hjørnet af Købmagergade) Henrik Biskop med sin Hustru, Svend

1) K. D. I S. 584. 634. III S. 97. 2) K. D. S. 236 ff.

Andersen, Niels Underknægt, Ole N. og 2 Tjenestepiger, tilsammen $1\frac{1}{2}$ Rdl. 1 Ort, som syvende »desuden« Katrine Paltekone i Boden til Gaden — formentlig altsaa i samme Hus —, 1 Ort. Femte Skatteyder, Naboen mod Øst, er Ingeborg sl. Matthias Hansens, der med 2 Tjenestepiger staar opført med en Skat af $\frac{1}{2}$ Rdl. 1 Ort. Mathias Hansen havde 1612 bygget Gaarden Nr. 6 paa Amagertorv.

I Grundtaksten af 1661 er Margrete sl. Henrik Biskops Gaard takseret til 700 Rdl. Henrik Biskop er altsaa død forinden.

Og det gaar tilbage for hans Enke. 14. Novb. 1665 faar Borgmester Kristoffer Hansen kgl. Tilladelse til, »at han Margrete afgangne Henrik Biskops Gaard efter den sidste Taksering af 16 Mænd, d. 25. Oktobris sidst forleden sket, uden alt Ophold efter den afsagte Dom nyder og bekommer, saafremt hun hannem ikke tilbørligen med rede Penge eller i andre Maader kontenterer, dog at han fra sig lægger hvis (d. e. hvad) Penge som Gaarden højere end hans Tilkrav kan bedrage«. Saa er Gaarden ude af Sagaen som Henrik Biskops.

IV.

Henrik v. Støcken.

Ifølge Grundtaksten af 1668 er Gaardens Værdi steget 200 Rdl. i Løbet af 7 Aar; den takseres nu til 900 Rdl. Som dens Ejer opføres Henrik v. Støcken. Endnu i 1681 kaldes den H. v. Støckens Gaard. Han har da ejet den til sin Død.

¹⁾ K. D. VI S. 268. ²⁾ K. D. I S. 752. ³⁾ K. D. III S. 767.

Paa hans Ligkiste i Trinitatis Kirke fandtes en Gravskrift over »den højædle og velbaarne Herre Hr. Henrik von Støcken til Pederstrup, Hs. kgl. Majestæts til Danmark og Norge højbetroede Gehejmerraad, Generalkrigskommissarius, Rentemester og Kammerraad samt meddeputerede ved Sjøetaten«. Hans Fader var »den velædle Henrik von Støcken, kgl. Majestæts Tolder udi Rendsborg«, hans Moder »den ærlige og velbyrdige Fru Abel Guide«. Selv er han født i Rendsborg den 8. Maj 1631. »Den salige Herre [haver] berømmeligen tjent tvende Konger udi Danmark, baade i Militær- og Civiletat, med begge Majestæternes største Fornøjelse, saa hans Ihukommelse og udødelige Eftermæle hos alle forbliver, hvilken velmeriteret Dignitet og høje anseelige Charger han rosværdig haver kontinueret, indtil han 1681 den 11. Juli udi Kolding i denne hans itzige allernaadigste Herre og Konges C. 5 Tjeneste og største Naade salig udi Herren døde i hans Alders 50 Aar 2 Maaned 3 Dage. Sjælen er hos Gud, Æren fulgte hannem i Graven, Gud give hannem en glædelig Opstandelse paa Dommedag.« Tre Maaneder før sin Død var han bleven adlet.

Marts 1681 var det første Brandforsikringsselskab oprettet i København. En Del Ejere af Gaarde, der var grundmurede til Gaden eller i Gaarden, havde sluttet sig sammen i et »Brandkompagni«. Kom der Ildsvaade paa hos nogen af dem, skulde de andre ufortøvet skikke Eje- eller Lejeheste og Vogne med deres egne tro Tjenere til Brandstedet, forsynede med Kompag-

¹⁾ Lengnick opgiver i sine Stamtavler hans Fødselsdag til 28. Maj, hans Dødsdag til 4. Juli. ²⁾ Københavnske Indskrifter. Raadstuearkivet.

niets Mærketegn, for at redde den brandlidtes Gods og derefter føre Vand til Stedet, hver Vogn 3 Tønder ad Gangen, saalænge Branden varede. Skaden skulde efter Ildens Slukning takseres af 4 uvildige Mænd, udnævnte af Magistraten, og Beløbet lignedes paa Kompagniets Medlemmer, aldrig dog ud over en samlet Erstatning paa 3000 Rdl. Appel til 8 andre Mænd kunde paakræves af den skadelidte. Hos hvert Medlem skulde der findes en Kobberspøjte (Spøjte = Sprøjte), 12 Læderspande og 2 lette lange Stiger med Jærnpigge fornedet.

v. Støckens Navn findes ikke blandt Underskrifterne. Hans Naboerske i No. 6, Maria sl. D. Hans Swanes, Erkebispens Enke, skrev den 29. April under med følgende Motivering: »Som alle vores Hjælp og Frelse kommer fra Herren, der haver skabt Himmelen og Jorden, saa overantvorder jeg og først og fremmest hannem til troer Haand alt det, han ikke aleneste mig, men endog alle denne kgl. Residensstads tro Indbyggere og in specie de i denne lovlige Brandordning interessere[de] faderligen og naadeligen givet haver, dernæst vedtager jeg hermed ovenindførte Brandartikle (saasom de nu ere og herefter lovligen og kristeligen til det gemene Bedste forbedres kan) for min grundmuret Gaard med alle dens Huse og Bygninger til Gaden og i Gaarden, liggendes paa Amagertorv, østen op til hans Excellences Hr. Gehejmerraad von Støckens Gaard, med Hjertens Ønske, dette maa behage Gud i Naade at vende sit fortærende Vredes Ansigt fra vores mange himmelraabende Synder og give os endrægtige Hjerter til at frygte hannem og bære hinandens Byrde

1) K. D. III, S. 767.

velvilligen paa Nødens Dag, i hvilket visse Haab jeg underskriver og forsegler dette.«

Blandt dem, der i øvrigt træder ind i Kompagniet, er v. Støckens Svigersøn, Rentemesteren Peter Brandt for sin Gaard paa Østergade. Men i Aaret 1683, da der 1. Marts gives kgl. Stadfæstelse paa et Brandforsikringsselskabs Statutter (det samme?), tiltræder Brandt Selskabet baade for sin Gaard paa Østergade og for salige Hr. Gehejmeraad v. Støckens Gaard paa Amager-torv. Denne synes da endnu ikke at være gaaet over i andre Hænder.

* * *

I sit Værk »Københavns Historie og Beskrivelse« taler Oluf Nielsen (V, S. 96) om Friheder for enkelte Gaarde og nævner deriblandt for 1675 Amager-torv Nr. 8, »der opførtes af Barthold Henrik Bischof«. Heri tager han sikkert fejl.

Under 22. April 1675 udgaar der til Præsident, Borgmestre og Raad et kongeligt Brev saalydende:

»C. 5. Vor Naade tilførn. Eftersom vi med sær Fornøjelse og Velbehag fornummet haver, hvorledes en Del af vores kære og tro Borgerskab her udi Staden uanset disse Tidens Vanskelighed dog lader sig af yderste Evne være angelegen, denne vores kgl. Residensstad med god og grundmuret Bygning at give, saa som det nu især om en Borgere her udi Staden ved Navn Bartolt Hindrich Bischof andrages, da haver vi allernaadigst bevilget, at bemeldte B. H. B. maa paa trende Aars Tid og ellers indtil vi anderledes tilsigen-

1) K. D. VII, S. 40.

des vorder, for Fortifikationsskatten af hans nyopbygte Hus ved Amagertorv at udgive være fri og forskaanet, uden videre Konsekvens for andre. Dermed etc.«

Om en Ejendom med den nævnte Mand til Ejer findes i Grundtaksten af 1661 under Strandkvarter opført: Oluf Rosenkrands og Bertel Henrik Biskops grundmurede Hus 1500 Rdl.

I Forordning af 8. Marts 1665 om Gadernes Udvidelse og om Torvene hedder det under Amagertorv: »Bertel Biskops Skur skal en Alen indflyttes og hvis Krambænke (hvad Kramboder), som staar paa Gaden paa begge Sider, at indtages«.

I Grundtaksten af 1687 opføres, paa ny under Strandkvarter, Amagertorv, Bertel Biskops Enke, til Amagertorv 676 □ M. à 6 Mk., til Læderstræde 95 □ Al. à 3 Mk., i alt 771 □ Al., 725 Rdl.

Endelig opføres i Grundtaksten af 1689 en paa samme Maade betegnet Gaard til 969 $\frac{1}{2}$ Rigsdaler og desuden under Læderstræde: Bertel Biskops Baghus og en anden Plads, som tilhører Enken.

Endnu i Indkvarterings-Mandtallet af 1701 findes Bertel Biskops, Kræmmers, Enke, Strandkvarter, Amagertorv, opført, med 655 Rdl.

Men en Ejendom paa Amagertorv i Strandkvarter, med Baghus til Læderstræde, kan kun have ligget paa Torvets søndre Side, og der er intet Spor af, at Bartold Henrik Biskop har ejet nogen anden Gaard paa Amagertorv. Nr. 8 tilhørte i alt Fald 1675 H. v. Støcken.

1) K. D. VI, S. 656. 2) K. D. I, S. 735. 3) K. D. III, S. 625. 4) Raadstuearkivet.

Kristoffer Sehested.

15. Sept. 1684 fik H. Excell. Hr. Kristoffer Sehested Skøde paa Gaarden — allerede Aaret i Forvejen var han sat i Kop- og Kvægskat der — og ejede den i 10 Aar.

Samme Aar ordnedes Torvehandelen ved en Forordning af 28. Juli, som ogsaa vedrørte Amagertorv. Kongen var kommen i Erfaring om, hvorledes stor Uorden daglig forefaldt derved, at der ingen faste Pladser var, hvor ædendes Varer og andet, som kom fra Landet og andensteds fra, kunde falholdes. Høkere og Prangere foranledigedes derved til at opkøbe baade uden Portene og paa Torvene og ved Stranden alt hvad der indførtes, og løb siden om dermed i Husene og udprangede det paa det dyreste, medens Indvaanerne ellers havde kunnet købe det til skellig Pris. Det var Grunden til, at der nu anordnedes visse Steder, hvor alle Slags Varer kunde falbydes og de, som behøvede dem, faa dem til Købs. Paa Amagertorv skulde der forhandles alle Slags Frugter og Havevækster, som indføres af Urtegaardsmænd og Amagere. Saa skal der ogsaa sidde Udhørkere af Smør, Flæsk, Ost, Ærter, Gryn, Høns, Ænder, Duer, Gæs og Æg. Dog saaledes, at de gaaende eller agende ikke hindres derved. De, som vil falholde deres Varer paa Torvene, skal have Plads udvist af Stads-kæmneren med Magistratens Tilladelse og hver Uge svare en Afgift deraf til Torvenes og de offentlige Pladsers Vedligeholdelse. Torve-

1) Se Skøde af 26. Marts 1694.

mændene og Gadefogderne skulde have Indseende med
 1 Torveordenens Overholdelse.

Fra Dec. 1688 foreligger der en Ansøgning til Magistraten fra 3 Borgere og 1 Enke: »Som vi udi nogle Aar have haft vore Stader paa Amagertorv og deraf til Staden betale Stadepenge og staa med nogle smaa Varer, som Knipling, Linnedbaand og deslige, som er gjort her udi Byen, og noget, som vi have købt hos Kræmmerne selv, da, som Kræmmerne forbyde os ikke at maa staa mere end 2 Dage om Ugen (nemlig de to Torvedage) dermed, skal Gud kende, at vi ikke paa de 2 Dage kunne tjene saa meget, som vi til Livsophold for os og fattige Hustruer, smaa Børn samt Enke behøve, langt mindre svare kgl. Skatter og Indkvartering, som vi allerunderdanigst til des gjort have af yderste Formue i denne besværlige Tid.« Derfor søge de om Tilladelse til at vedblive at handle, »da dog mange af vores Profession baade sidde og gaa dermed og ej af nogen tiltales, som ikke engang svare Byen« Skat. Men Kræmmernes Oldemand, til hvis Erklæring Ansøgningen sendtes, udtalte, at det begærede stod i Strid med Kræmmernes nylig erhvervede Privilegier og at Ansøgerne burde ernære sig af hvad de havde lært i
 2 deres Ungdom.

Ved Instruks af 5 Sept. 1691 sattes Torvene i det hele under Politimesterens Opsyn; han skulde vaage over, at de holdtes rene og vel vedlige, og at Varer, der skulde falholdes paa ét Torv, ikke førtes hen paa
 3 et andet. Særlig paalægges det ham, i en kgl. Skrivelse af 13. Aug. 1695, at have Øje med Sælgekonerne. Det er kommet Kongen for Øre, at mange Løsgæn-

1) K. D. VII, S. 77 f. 2) Medd. om Silke-, Ulden- og Lærreds kræmmerlavet 1651—1861. 1887, S. 47. 3) K. D. VII, S. 359.

gere, især Kvindfolk, hellere end at tjene søge deres Udkomme ved inden og uden for Byen at opkøbe ædendes Varer og igen udsælge dem. Tit og ofte overfalder de paa Torvene og lignende Steder Godtfolks Tyende med Skældsord og hindrer dem i at gøre deres Indkøb. Alle, som herefter vil ernære sig ved at løbe om med Høns, Kyllinger og andet Fugleværk, vildt og tamt, samt Frugt m. m., skal derfor melde sig til Magistrat og Politimester, som da beskikker saa mange, som de anser for nødvendigt. Aar 1700 for-¹ bydes det Spækhøkerne at staa paa Amagertorv med deres Varer; de skal forhandle dem i deres egne Huse og Kældere eller paa andre bekvemme Steder, hvori- mod Amagerne, som har siddet i Højbrostræde og Færgestræde, skal have Plads paa Amagertorv igen uden at svare nogen Afgift.²

19. Maj 1727 fremhæver en kgl. Forordning, at det fra gammel Tid har været baade tilladt og brugt, at Ejerne af Gaarde og Huse paa Amagertorv har frit disponeret over deres Fortove, givet hvem de har fundet for godt, Tilladelse til at sidde der og akkorde- ret med dem, uden at de siddende har svaret noget til Byen for deres Stader. Herved skal det fremdeles have sit Forblivende, særlig hvad angaar de paa Ama- gertorv staaende Hosekræmmers Boder, dog at de ikke sætter disse ud over Rendestenen mellem Fortovet og Gaden.³

Om Opførelse af et Vagthus paa Amagertorv til Bor- gervagten var der allerede 1666 givet Ordre. 100 Mand⁴ skal hver Nat gøre Tjeneste, fordelt i tre Vagter. Hovedvagten var paa Raadhuset paa Gammeltorv. —

¹) K. D. VII, S. 455. ²) K. D. VII, S. 618. ³) K. D. VII, S. 713. ⁴) K. D. VII, S. 416.

Kristoffer Sehested, Gaardens fornemme og ansete Ejer i Firserne, var en født Holstener. Han begyndte sin Karriere som Hofjunker, blev 1658 gift med Mette Urne og Aaret efter udnævnt til Overskænk hos Frederik III. 28. April 1662, »fra den Dag, han haver aflagt sin Ed«, fik han Bestalling som Hofmarskal, men havde faktisk været det fra 1. Januar 1661. 12. Juli 1670 blev han saa Amtmand over Skanderborg Amt, som han ogsaa fik i Forpagtning først paa 6 Aar, derefter paa 6 Aar til. 1. Jan 1680 fratraadte han Embedet som Amtmand over Skanderborg og Aakær Amter. Som Amtmand havde han været brugt til vigtige Hverv. April 1676 var han bleven sendt til Hertugen af Holsten, 19. Maj 1679 gik han som Plenipotentarius til Lund for at forhandle om Fred med den svenske Generallieutenant Sperling. I Juni Maaned paabegyndtes Fredsunderhandlingerne mellem Danmark og Sverig i den af Kri-gen ødelagte By under sachsisk Mægling. Han var nu Etats- og Admiralitetsraad, blev senere Gehejmerraad og optoges, nogle Maaneder før han købte Gaarden paa Amagertorv, i Dannebrogordenen med det italienske Ordsprog: *Poca brigata vita beata* (Gladest er Gammen, hvor faa kun er sammen) til Valgsprog. Skulde det rumme en fin Snært fra den forhenværende Hofmarskal? Han døde som Besidder af Nislevgaard i Odense Amt 31. Marts 1699.

Af Mandtallene til Kopskatten fremgaar hans Hus-

¹⁾ J. Bloch: Stifamtmand og Amtmand 1660—1848. G. N. Kringelbach: Civile Direktioner og Kommissioner under Enevælden. S. 105. P. Biørn: Nye Samling over Ridderne af Elephant- og Dannebrogordenen 1660—1776. Wilh. von Benzons Stamtavler over Danske Adels Slægter (Rigsark.). Klevenfeldt: Genealogiæ Familiarum in Dania Illustrum (smst.).

stand, medens han boede paa Amagertorv: han selv, hans Hustru, 3 Børn, en Haandskriver, 1 eller 2 »repektive« Tjenere (d. v. s. Tjenere til personlig Hjælp), 8, 9 eller 10 »ordinære« Tjenestefolk; desuden 2—3 Karosse- og Rideheste. For sig selv maa han svare 24 Rdl. i Kopskat, for sin Kone 16, for hvert Barn 8, for Haandskriveren 4, for hver af Tjenestefolkene 2 og for hver Hest 2 Rdl.; dertil kommer 4 Mk. for hvert Ildsted (1692 4). Det kunde hænde, at han kom til at staa i Restance. I 1687 skylder han endnu for 1685 36 Rdl. i Grundskat.

VI.

Michael Struver.

26. Marts 1694 tilskøder »Hs. Exc. højædle og velbaarne Kristoffer Sehested til Nesløvgaard, Ridder, Kgl. May. Etats- og Admiralitets-Raad« ved Monsr. Lorens Ringberg, »udi lovlig Tinglyd, med Haand og Mund, Jord og Muld«, højagtbare Seigr. Michael Struver ved Monsr. Christen Mørck »hans Excellences Gaard og Ejendom paa Amagertorv imellem afgangne Erkebispinde Svanes og Doktorinde Sophia sl. Henrik Ernstes Gaarde med hosliggende Haveplads, Bryggerfrihed, Spring- og Brøndvand, iværende Jærnkakkelovne og alle tilhørende Mobilier og Pertinentier samt ellers hvis (hvad) mur- og nagelfast befindes, og strækker sig bemeldte Gaards Grund foran i denne søndre Kant mod Amagertorv udi Breden 16 Al. 2 Kv. 2 T., fra Gaden langs igennem Grunden ved den østre

1) Rigsarkivet.

Side udi Dybden 130 Alen 2 Kv. og bag til i den nordre Kant udi Bredden 19 Alen 1 Kv. 2 T. sammesteds.«

Michael Struver er ikke sat i Skat for Næring, for Grunden betaler han i 1694 $4\frac{3}{4}$ Portion. Han har da vel i alt Fald ikke haft Forretning her i Gaarden. Navnet Mikkell Struve (maaske blot en anden Form for Struver) er dog knyttet til Handelsverdenen. I Slutningen af Firserne var der opstaaet Frygt for, at Kræmmersvendene havde stiftet hemmelige Forbindelser. Politimesteren havde meddelt, at »nogle unge Kræmmere tillige med Kræmmersvendene skal paa en eller anden Sted have holdt Sammenkomst og oprettet mellem dem selv indbyrdes Vedtægter og Skraaer«. Den 27. Aug. 1689 havde Kongen nedsat en Kommission i den Anledning, og den 8. Sept. kaldtes paa Svendenes Vegne Mikkell Struve op paa Kræmmerkompagniet og opfordredes til at oplukke Svendenes Lade. Han vilde ikke. Den blev da dirket op af en Smed, man fandt deri Svendenes Protokol med deres Navne, og den tilstedeværende Politibetjent tog denne til sig. Mikkell Struve synes ved denne Lejlighed ² have været et Slags Fører for Svendene. 14. Febr. 1691 ³ faar en Mikkell Struve (maaske den samme) Borgerkab som »Kommissarius«. Mulig betegner dette Navn Lederen af en »Kommishandel«, Auktionsforretning, hvortil Frederik III 30 Aar i Forvejen havde givet Bevilling og noget senere Lokale paa Børsen. I Bevillingen bruges i øvrigt ikke Ordet Kommissarius. 1791 nævnes ogsaa blandt Københavns Skibsredere en

¹) Skødeprotokol 1694. ²) Medd. om Silke-, Ulden- og Lærredskræmmerlavet 1651—1861. S. 48. ³) Raadstueark.

Mikkel Struwe. Udelukket er det vel ikke, at alle disse er den samme Mand og han igen Gaardens Ejer. 20. Maj 1795 faar Kristian V. Skøde paa den Gaard, der mod Vest støder op til Nr. 8, Struver faar saaledes Kongen til Nabo.

VII.

Johan Ludvig Hagedorn.

I Indkvarteringsmandtallet for Mikkelsdag 1699—29. April 1700 er Johan Ludvig Hagedorn opført som Gaardens Ejer. Dens Grundtakst er i det paabegyndte Tiaar, ligesom i det foregaaende og det efterfølgende, 725 Rdl.; i Afgift for Grunden betaler han indtil 27. April 1703 henholdsvis $4\frac{1}{8}$, $6\frac{1}{2}$, $9\frac{5}{8}$, $5\frac{7}{8}$, $6\frac{1}{8}$ og $5\frac{7}{8}$ Portion. Han har været næringsdrivende, siden han maa betale for Næring, 3 Portioner. Men hans Virksomhed synes ikke at have svaret Regning, uagtet han har haft Forbindelser baade i Ind- og Udland. Han har i alt Fald maattet ty til Kongens Gunst, og fra Jægersborg har denne under 19. Sept. 1700 udstedt følgende kgl. Brev, i hvilket den ene-vældige Monark griber ind i Forholdet mellem Debitor og Kreditor:

»Frederik IV gøre alle vitterligt, at eftersom Johan Ludvig Hagedorn, Indvaaner i vores etc. København, for os allerunderdanigst haver ladet andrage, hvorledes han skal være geraaden i den Stand, at han nu ej saa rigtig og saa hastig, som han gerne vilde, sine Kreditorer skal kunne fornøje og tilfredsstille, da have vi

1) O. Nielsen: Kbhs. Historie og Beskrivelse V, S. 137.

efter allerunderdanigste etc. allernaadigst bevilget og til-
 ladt, saa og etc., at han paa tre Aars Tid fra dette vort
 Brevs Dato at regne maa være fri og forskaanet for
 alle hans ind- og udlændiske Kreditorers Krav og Til-
 tale, paa det han imidlertid desto bedre kan søge den-
 nem efterhaanden at kontentere. Dog skal han tilforn
 stille fornævnte hans Kreditorer nøjagtig Forsikring, at,
 naar forskrevne tre Aar ere forløbne, han da dennem
 vil betale og fornøje for hvis (hvad) de hos hannem
 kan have at fordre, saa at de imidlertid formedelst dette
 vores allernaadigste Brev ikke befri hannem for at be-
 tale hvis (hvad) Veksler han eller hans Hustru til en
 eller anden etc., ej heller præjudicere de panthavende
 eller forhindre etc. Thi forbyde vi alle og enhver,
 særdeles Rettens Betjente etc., under vor Hyldest og
 Naade.»

VIII.

Michel Meier.

Fra nu af er Gaarden blivende Sæde for borgerligt
 Erhverv.

I Tidsrummet mellem Okt. 1703 og Okt. 1705
 ejes den ifølge Mandtallene af Kræmmer Michel Meier,
 hvis Borgerskab er af 8. Dec. 1692. Hos ham bor
 Guldsmeden Harbert(?) Var(?)demand. I de fire
 Halvaar svarer Meier i Grundskat 6, $7\frac{3}{4}$, $6\frac{1}{2}$ og $8\frac{1}{2}$
 Portion.

9. Juli 1704 udstedes en Forordning om Paa-
 bud til Landmilitsens Mundering. Kongen har ikke

1) K. D. VII, S. 610.

kunnet finde noget »nemmere og bedre Middel« til at skaffe Penge til Veje, end at »en tilstrækkelig staaende Kapital en Gang for alle dertil vorder destineret, af hvis aarlig indkommende Renter den Tid efter anden behøvende (fornødne) Landmilicens Mundering herefter ske kunde«. Der udskrives da en Skat en Gang for alle: Af Jordegods paa Landet 24 Skilling for hver Td. Hartkorn, af Grund og Ejendom i Købstæderne 2 pCt. efter Grundtaksten, af Rentepenge $\frac{1}{4}$ af den fri Rente for Aaret 11. Juni 1704—5, af Embedslønninger $\frac{1}{5}$ og endelig for hver Person en Kopskat, inddelt i 3 Klasser, 1—2. Kl. Rangspersoner fra Gehejmeraader til Kommerceraader, 3 Kl. alle øvrige, bl. a. under Nr. 3 Købmænd og de som holde Kramboder eller Vintapperi eller have nogen synderlig Næring, og under Nr. 6 Haandværksfolk og andre Borgere i de smaa Stæder, som ingen Handel have. De første skal betale 6 Rdl. for sig selv, 6 Rdl. for deres Hustruer, for hver af deres Tjenestefolk 1. De sidste skal betale henholdsvis 1 Rdl., 1 Rdl. og 3 Mk. Men 29. Novb. s. A., før Skatten er udskreven, giver Kongen Magistraten Tilladelse til at nedsætte den, hvor det behøves, og stadfæster under 18. Maj 1705 den derefter foretagne Taksering.

Meier opgiver under Rubrikken Mand og Hustru 1 Person — han har da været ugift eller Enkemand — og under Tyende 2, Vademand 2 under den 1. Rubrik, 3 under den sidste. Opgjort efter Forordningen — 3. Klasse Nr. 3 og 6 — bliver det 8 Rdl. for Kræmmeren, 3 Rdl. 3 Mk. for Guldsmeden, men de slipper med 6 og 2 Rdl.

¹⁾ Mandtal. Rigsark.

IX.

Walter Muster.

Mellem Okt. 1705 og Okt. 1717 staaer Farver Walter (Wouter) Muster opført som Gaardens Ejer. Han betaler i Skat af Grunden det første Halvaar $5\frac{3}{8}$, det sidste $12\frac{1}{8}$ Portion. Hans Næringsskat er i 1708 1 Portion, i 1717 det dobbelte.

I Aktstykker fra Aarene omkring 1720 og 1730 kaldes Gaarden »den blaa Haand«. Det var i de Tider en københavnsk Skik at give Gaardene i Byen Navn, ofte efter deres malede Skilter. Der var »den røde Løve« i lille Strandstræde, »den forgyldte Hjort« paa Hjørnet af l. Færgestræde og l. Kirkestræde og »den forgyldte Falk« ved Gammelstrand. Der var »Pæretræet« ved Stranden, »Linden« i Fiolstræde, »den hvide Drue« i Vingaardsstræde og »Kransen« i Skindergade. Der var »det oldenborgske Vaaben«, »den danske Krone« og »Prinsen«, »Stadt Paris«, »Stadt Hamborg«, »Cöln am Rhein«, »Strassburg«, »Leipziger Messe«, »den engelske Børs« og selve »Weltkuglen«. Sandsynligvis har Gaarden paa Amagertorv faaet sit Navn af Farverens Skilt.

1708 bor desuden Købmand Arent Stangenfeld i Gaarden. Han synes ikke at have drevet Næring der, er i alt Fald ikke sat i Skat derfor. Ved Mandtallet, da der 1711 udskrives Krigsstyr, optegnes foruden Muster selv, der er sat til 24 Rdl., og Arnold Friederich Stangenfeld (vel lig Arent S. paa det forrige Mandtal) med 18 Rdl. og 4 Rdl. 48 Sk. for sine Rentepenge, desuden Købmand Konrad Platzman med 45 Rdl., Prokurator Hans Knudsen Sølling med 15 og Gert Hammel i Kælderen med 1 Rdl.

Skatten viser, at Platzmann har siddet i en betydelig Virksomhed. Han var Groshandler i Lærreds- og Uldvarer og beboede endnu i 1715 Gaarden paa Amagertorv. Da Kræmmernes Oldermænd 28. Novb. 1718 tillige med deres ældste og eligerede udsteder et Brev til deres »højærede fornemme Venner og Medborgere« blandt Groshandlerne, er ogsaa Platzmann blandt disse. Brevet forestillede dem, om de ikke, da de drev Handel med samme Varer som Kræmmerne, vilde »enten aarlig en ræsonnabel Kendelse til vores Kompagnihus godvillig give eller og, ved en Præsentation, udi vores Kompagni-Broderlav nogen at indtage under lige Ret og Del med os efter vores Artikler«. De fleste gik foreløbig ind paa Kræmmernes Ønske, og flere af dem indtraadte i Lavet.

1717 logerer Oberst Hegemann i Stedet, Etatsraad Bornemand bor der med Familie, og Høker Jens Sørensen har Forretning i Kælderen og svarer $\frac{1}{2}$ Portion i Næringssskat. I Kopskat svarer ² samtidig Muster 4 Rdl. for sig selv (foruden 50 Rdl. i Krigsskat), 4 Rdl. for sin Hustru, 2 Rdl. for en Datter og 1 for en Pige. Hegemann betaler for sig selv 60 Rdl.; for en Tjener 2, en Kusk 2, tre Heste 12 og en Karet 20 Rdl. Bornemand 70 Rdl. for sig selv, 44 for sin Frue, 52 for sine to Børn, 26 for Fruens Søster, 6 for tre Knægte, d. s. v. en Kusk og to Lakajer, 6 for tre Piger. Han har 13 Heste, for 2 af dem regnes 8 Rdl. og for en Karosse 20. Endelig maa Jens Sørensen, der nylig er begyndt, betale 5 Rdl. for sig, sin Hustru og et Barn, $\frac{1}{2}$ Rdl. for en Pige. ³

¹) Medd. om Silke-, Ulden- og Lærredskræmmerlavet 1651—1861. S. 71. ²) Mandtal. Rigsark. Raadstueark. ³) Mandtal. Rigsark.

Etatsraad Bornemand maa have været Hieronymus Bornemann, der var født i København 1680 og 1707 var bleven Kammerjunker og Forskærer »til Hove«, dog med Løn fra 14. Novb. 1705, »da han samme Charge skal have tiltraadt«. 1709 blev han Generalauditør og var det til sin Død, 1710 Etatsraad og den 3. April gift med Kristine Eleonore Leerbach. Allerede 40 Aar gammel døde han. Som Generalauditør var han med i Krigen mellem Frederik IV. og Karl XII. Her blev »vor kære, tro Hieronymus Bornemann« bl. a. brugt til at forhandle med den svenske Generalauditør Nik. Sylvin om Regler for Udvekslingen af Krigsfanger. Den 1⁸ Jan. 1713 underskrev de i Lübeck, hvor de var traadt sammen, et Kartel derom, som Frederik IV. ratificerede i Husum d. 10. April.

Det bestemte, at alle Krigsfanger, saa længe Krigen varede, senest 3 Uger efter Tilfangetagelsen skulde udveksles eller løslades mod en Løsesum. For en General-Feltmarskal skulde denne være 8000 Rdl., for en Feltmarskal 6000, for en Feltmarskal-Lieutenant 4000, for en General en Chef ligeledes 4000, for en General-Felttøjmaster eller Artillerigeneral 3000, for en Kavalleri- eller Infanterigeneral 2000, for en Generallieutenant af Kavalleriet eller Infanteriet 1200, for en Generalmajor 800 Rdl. o. s. v. Lavest i Takst staar Tamburer, Pibere og almindelige Ryttere og Soldater; de har kun en Værdi af 2 $\frac{1}{2}$ Rdl. pr. Mand. Personerne, der udveksles, skal paa begge Sider repræsentere samme Beløb. Til at opveje en Feltmarskal kræves f. Eks. en Feltmarskal-Lieutenant, en Kavallerigenerallieutenant og

1) Rigsarkiv.

2) Dansk Adelskalender.

en Generalmajor eller 2400 Soldater. Generalauditørerne for de to Hære skal hvert Halvaar levere hinanden Lister over de tilbagesendte; for de i Fangenskab døde skal de samtidig foretage Likvidation. Straks løslades, uden Løsesum og uden at maatte udplyndres, skal først og fremmest begge Hærenes Generalauditører samt Overauditører, Krigs-Fiskaler, Actuarii og Regimentsauditører; heller ikke deres Protokoller og Brevskaber maa tages fra dem. Dernæst gejstlige, Læger, Skrivere o. l.; Generalgevaldigere, deres Lieutenanter, Justits-Sergeanter, Haschiers, Skarprettiere, Stokkemestre, Stokkeknægte og alle Justitsbetjente; endelig de fornemme Herrers Hofmestre, Staldmestre, Kammertjenere, Lakejer, Kuske og andre private Tjenere med og uden Livrée. Kvinde-mennesker baade af ringe og høj Stand, og Børn, der ikke er over 15 Aar gamle, sendes uden Løsepenge ufortøvet tilbage; af de Klæder, de har paa Kroppen, maa intet berøves dem, saa lidt som anden Fornærmelse tilføjes dem. Fangerne, der tages i Bataille, Træfning eller Rencontre, skal man i det mindste lade beholde Undertøj, Hat, Strømper og Sko. —

Poul Hegemann, Obersten, fik sin Afsked netop 1717, 26. Marts. Hans Karriere havde været den: Konduktør ved Fortifikationen i Danmark 1681, Overkonduktør paa Kronborg 1682, Premierlieutenant i Marineregimentet 1685, Kaptajnlieutenant 1693, karakteriseret Kaptajn 7. Jan. 1695, virkelig Kaptajn 21. Januar 1696, Major 5. Marts 1701, karakteriseret Oberstlieutenant 19. Marts 1707, Premier-Oberstlieutenant 20. Maj 1710, karakteriseret Oberst 3. August 1711, virkelig Oberst og Chef for det Riberstiftske nationale Infan-

¹⁾ Corpus juris militaris. 1724. II, S. 359 f.

teriregiment 24. Sept. 1711. Saadan ser hans Avancementsliste ud.

I Pestens Tid havde en Del af hans Regiment en kort Tid ligget udenfor København. 7. Novb. 1711 havde han faaet Ordre til ufortøvet at begive sig til Fyn og føre den der liggende Bataillon af det riberstiftske Nationalregiment til Sjælland, hvor han skulde melde sig hos Københavns franskfødte Kommandant Generallieutenant Cormaillon. Han møder hos denne i en vældig Pels, der fejer alle Trappetrinene, da han gaar ned ad Trappen, og anmoder om Tilladelse til at tage Ophold i selve Byen. Bataillonens Lejrplads anvist paa venstre Haand udenfor Vesterport. Folkene var anstrengt ved Ankomsten, men førte sig smukt, indberetter Cormaillon Dagen efter og giver dem fri hele Ugen for at rykke ind i Barakkerne. Men inden 14 Dage var gaaede, indskibedes Hegemanns Bataillon paa Flaaden, og Vagtholdet udenfor Vesterport overtoges af Borgerne. Der var under Farsotselendigheden oprettet Torv baade udenfor Nørreport og senere hen udenfor Vesterport, hvor Bønderne skulde falbyde deres Varer for ikke at komme ind i den pestbefængte By. Uordner, Skændsmaal, Slagsmaal fandt daglig Sted; en Officer blev endogsaa med sin Hest styrtet ned i Peblingesøen. Til Ordenens Opretholdelse var Vagt nødvendig. Men Opholdet i de slet opførte og slet indrettede Barakker paa Stadens Fælledeer maatte gaa ud over Soldaternes Helbred, efterhaanden som Fugtigheden og Kulden tiltog. Som Helhed fik de dog først 8. Aug. 1712 Ordre til igen at drage ind til deres Kvarterer i

1) Rigsark. 2) Brev fra C. 12. Dec. 1711. Rigsark. 3) Brev af 8. Dec. 1711.

Byen. Der findes endnu et Brev af 19. Dec. 1711 fra Hegemann til Kongen, skrevet paa Tysk som alle Breve for Landhærens Vedkommende dengang, med en sirlig og tydelig Haandskrift. Han melder sin Ankomst til Byen og sin Flid med at faa Barakkerne rejst saa hurtig som muligt. »Men i Gaar Aftes fik jeg Hs. Exc. Hr. Generallieutenant Cormaillons Ordre til, at Bataillonon skyndsomt skulde embarkeres paa Flaaden, hvilken Ordre ogsaa paa det lydigste er bleven efterfulgt, og er Embarkeringen allerede iværksat. Og eftersom, allernaadigste Arvekonge og Herre, Folkene af de 6 Kompagnier, som af dette mig allernaadigst anbetroede Regiment har været paa Flaaden, deres Mundering for en større Del ganske er ruineret, hvilket nu vel ogsaa vel staar til at formode ved denne Bataillon, nogle Munderinger af dem, som hersteds ere døde af Smitten, heller ikke kunne bruges, men maa opbrændes, og paa den anden Side Munderingerne, som ere blevne afgivne af dem, som i sidstafvigte Foraar ere redresserede, skulle ligge i Jylland, saasom i Fridericia, Ribe og Holstebro, hvorsteds de dog, af Mangel paa fornødent Opsyn, kun vil raadne op, saa har jeg herved hos Eders kgl. Maj. allerunderdanigst villet fornemme, om det ikke allernaadigst vil behage højstsamme, at saadanne Munderinger maa blive bragte hid og uddelte til dem, der mangle saadanne, paa det at Kompagnierne igen kunne komme noget til Anseelse.«

»I øvrigt ville Eders kgl. Maj. af den hermed følgende Liste behage at erfare den slette Tilstand ved dette Regiment paa Grund af de mange syge, for hvis Rekonvalescens jeg af yderste Flid sørger, og lade i

1) Mansa, Histor. Tidsskr. II—III. 1843.

Deres Maj.s bestandige kgl. Huld og Naade være ind-
befattet den, der med Liv og Blod dør som

Eders Majestæts

allerunderdanigste

allermest forpligtede

og allerlydigste

Tjener

P. Hegemann.«

Ifølge Listen, som er udfærdiget 15. Dec. 1711, har Regimentet en Overstab paa 1 Oberst, 1 Oberstlieutenant, 1 Major, og en Understab paa 1 Regimentskvartermester, 1 Adjutant, 1 Regimentsfeltskær, 1 Gevaldiger, 1 Profos. De foran Byen staaende 4 Kompagnier har 4 Kaptajner, 4 Premierlieutenanter, 4 Sekundlieutenanter, 1 Fændrik, 8, 8, 7, 8 effektive Underofficerer, 1 vakant, 2, 2, 2, 2 Tamburer, 119, 119, 116, 118 effektive menige, deraf Syge 8, 5, 4, 6, vakante 1, 1, 4, 2, i Løbet af Sommeren afg. ved Døden eller paa anden Maade 1, 0, 3, 0. Summa i Prima Plana og menige effektive 133, 132, 128, 131, vakante 1, 1, 5, 2. Tilstanden i de 4 Kompagnier har endda, under Hensyn til Tidens Fare og Smitte, ikke været saa helt gal.

Den 23. Marts 1712 gives der Tilladelse til, at Torvene »herefter som forhen igen i Byen maa holdes, dog at i Portene haves god Indseende, at ikke Klæder eller andre fordægtige Varer bliver af Bønderne ud-
2 ført«.

De borgerlige Næringer havde i det hele maattet
3 indrette sig med Pesten for Øje. »Slagterne maa ej

¹⁾ Refererede Sager 1711. Rigsark. ²⁾ K. D. VIII, S. 243.

³⁾ Pestanordning 1. Aug. 1711. K. D. VIII, S. 176.

spilde noget Blod, men det uden for Staden nedgrave. Smede, som aarelade Heste, skulle gøre det samme. Felberedere, Garvere, Pergamentmagere og deslige urene Handteringer skulle ved deres Handværk beflitte sig paa al Renfærdighed og deres Urenlighed straks udføre, saafremt de ikke tilsammen vil oblikeres til at bruge deres Handværk uden for Staden. Bagere maa ej lade komme varm Brød ud af deres Huse, før det er koldt, hvorføre de, som selv bager, have at tage sig Vare med nyt Brød. Skræderne skulle sig især med Klæder at vende vel foresé og i det mindste dem tilforne vel at røge. Fiskeblødere og Lysestøbere skulle helst uden for Staden eller paa luftige og afsides liggende Steder bruge deres Handteringer, alt under vilkaarlig og høj Straf. Under lige Straf forbydes Badstuer ved denne Tid at holdes og bruges.«

Selv under almindelige Forhold var Torveordenen ikke altid uden Lyde eller Stillingen som Torvemester uden Fare. I November 1713 bliver saaledes Torvemester C. C. Nagel en Lørdag overfalden paa Amager-torv. Politimesteren foreslaar og Kongen stadfæster i den Anledning, at det ved Trommeslag skal forkyndes, at om nogen herefterdags skulde understaa sig til at overfalde ærlige Folk enten med usømmelig Stenkasten, og det allermest bagfra, eller i andre Maader, saa skal den skyldige straffes med Bremerholm og, hvis det er en Dreng, piskes i Børnehuset, naar der ikke følger Drab paa, og hvis nogen kan paavise, hvem det er, der har kastet Sten paa Torvemesteren, skal Synderen arresteres i den nærmeste Vagt og Angiveren have 20 Rdl. i Belønning.

¹⁾ K. D. VIII, S. 304.

Ifølge Politimesterens Indberetning, bygget paa omkringboende Borgeres Udsagn, havde Nagel ved den nævnte Lejlighed efter Forordningen tilholdt Amagerbønderne og Kvinderne at forføje sig bort fra Torvet, for at det kunde blive rensed til Søndagen. Alle paa tre Kvinder nær begav de sig afsted, men hos dem, som blev siddende, var der 3 Artilleribetjente og 2 Matroser, som lod Nagel høre, at han skulde lade Konerne sidde. Han henviste til Forordningen og bad dem lade ham i Fred. De haanede ham da og sagde igen, at han skulde lade Konerne sidde og tjene en Skilling. Nagel raabte: »Min Ven, jeg har intet med eder at bestille, jeg rider udi min Funktion.« Saa greb to Artilleribetjente efter hinanden Hesten i Tøjlen, Nagel rykkede tilbage med den, stadig formanende dem, men de drog deres Kaarder, Nagel derefter ligesaa sin og huggede den ene Artilleribetjent over Hovedet. De trak sig da tilbage og ind i et Hus. En tabt Skede lod Torvemesteren optage til Vidnesbyrd mod Angriberen og beklagede sig for den tæt forsamlede Mængde over, at han saaledes blev overfalden i sin Forretning. I det samme blev en Sten, omtrent 2 Næver stor, efter Politimesterens Mening snarere en Bjergværkssten end en Brosten, kastet i Hovedet paa ham bagfra. Han fik to Saar, hvert paa en Fingers Længde. Maalløs og besvimet sank han ned af Hesten, blev optagen af nogle medlidende Folk, forbundet i Vinhandler Fabritius' Hus, af hans Naboerske, Kræmmerenken Md. Krakowitz paa Hjørnet af Købmagergade, budt ind i hendes Stue og endelig bragt til Hægterne igen af Hofapoteker Becker, der kom løbende med sine Remedier. Det var i sidste Øjeblik; Nagel var allerede blaa i Ansigtet og i Færd med at kvæles i sit eget Blod.

I øvrigt synes Torvemesteren, der havde en vældig Røst, at have været en komisk opblæst og uforskammet Person, en Slags Jakob v. Tybo til Hest, naar han paa Torvedagene red om i Byen. Han boede skraas over for Holberg.

X.

Johan Ewald Sass.

1720 er Gaarden paa Amagertorv kommen i Hænderne paa Johan Ewald Sass. 1727 er han endnu i Mandtallene opført som dens Ejer. Grundskatten er nu lidt over 13 Portioner, stadig 4—5 Portioner større end Naboens i No. 6. Til Lejere har han Hosekræmmer Lars Jensen og i Kælderen Høker Jens Sørensen. Begge nævnes de i Mandtallene 1723—27.

Sass synes at have været en driftig Mand med en driftig Kone, men ikke at have gaaet de for de borgerlige Erhverv afstukne Veje. 18. Marts 1715 havde han været stævnet for Politiretten. Han var Tømmerhandler, men forklarede for Retten, »at han baade lader spinde uldent og Linned-Garn her i Byen, som han og her hos Farveren (Muster?) lader sætte en og anden Kulør paa, af hvilket han hos Possementmagerne lader gøre Hosebaand, Bændler af alle Slags Kulør, som Udsigeren forklarede at købe hos Groshandlerne her i Byen, nemlig hos Platzmann paa Amagertorv og Wasserfall ibidem (sammesteds), men de linnede Baand af alle Slags Farver lader han ogsaa gøre her i Staden, hvilket Kram han udsagde, at hans Kone negotierer

1) O. Nielsen: Kbhs. Hist. og Beskr. VI, S. 303.

med og deraf svarer borgerlig Næring, men nu bruger han ikke sin Tømmerhandel«. Han solgte til alle og enhver, ogsaa til Koner, som gik omkring og falbød¹ Varerne, men nægtede selv at holde Omløbere. Endnu i 1723 klager Kræmmerlavet blandt andre, som uden Rettighed »handle med Bændler, Traad og andet smaat, og efterhaanden alt mere og mere tiltage for Kram at sælge«, ogsaa over Johan Ewald Sass paa² Amagertorv.

Den 3. Febr. 1720 brød der Ild ud i »den blaa Haand« ganske tidlig paa Morgenstunden.

I en Skrivelse af 5. Febr. til Kongen giver Politimester Ernst en livlig Skildring af Ildebrandsscenen paa Torvet. Han omtaler, hvorledes Officerer som Ritmestere, Kaptajner, Lieutenanter, der burde være paa deres Allarmpladser, endogsaa Søofficerer, gerne indfinder sig i Mængde, hvor der er Ildløs. De holder der til Hest, og kommer en Bryggersluffe dem nær, slaar de Karlen med Jagtpisken; han slaar igen om sig med Svøben. Andre giver sig, hvorvel de undertiden er beskænkede, til at kommandere Brandfolkene. Disse svarer, at de har deres egne Officerer og gaar deres Vej, hvis andre vil kommandere dem. Ilden den 3. Febr. var brudt ud, mens det endnu var mørk Nat. Det var Snefog og stærk Storm. Alle Folk var hvide af Sneen og Støjen saa stor, at man ikke lettelig kunde kende nogen. Politimesterens Kusk, for hvis Skyld han henvender sig til Kongen, havde kørt ham til Brandstedet og holdt nu paa den søndre Side af det temmelig brede Torv, Ilden var paa den nordre. Folk stormede op i

¹) Medd. om Silke-, Ulden- og Lærredskræmmerlavet 1651—1861, S. 70 f. ²) Smst. S. 80.

Vognen for derfra at se paa Branden, Kusken var bange for, at den skulde brydes i Stykker, formanede Folk til at forlade den og vilde, da det ikke hjalp, jage dem bort med Svøben. Saa, forsikrer han, anbefalede Ritmester Kalckreuter ham at køre sin Vej, men Folk slog til ham, han værgede sig med sin Pisk og blev saaledes klemmt inde mellem Rendestenen, Sluffer og Slinger, at han ingen Vegne kunde komme. Han slap kun saaret fra Bataillen og vilde sin Livstid beholde en stiv Finger. Politimesteren gør opmærksom paa, hvor nødvendigt det er for ham at have sin Vogn i Nærheden ved Ildebrand. »Engang«, siger han, »kørte jeg selvanden med sal. Hr. Raadmand Mangor til en Ildebrand, og inden en halv Time var en af os død.« Ved denne Ildebrand faldt Gavlen ned i Nærheden af ham. En Vogn maa være ved Haanden, »om mig eller andre Brandofficerer i saa farlig Okkasion noget kunde tilkomme«. Kusken »var i mit og jeg i Eders K. M.s lovlige Ærind«, han beder derfor om, at der ved Afgørelsen af hans Sag maa blive taget billigt Hensyn til alle Omstændighederne.

Alligevel befaler Kongen under 7. Febr. Magistraten straks at gøre »den Anstalt, at vores Etatsraad og Politimester os elskelige Johan Bertram Ernst hans Kusk Frans Olufsen bliver for hans utilbørlig Forhold imod en og anden paa Amagertorv her i Staden ved den der sidstværende ulykkelig Ildebrand i 3 Dage en Dag efter den anden en Time om Dagen, nemlig imellem 11 og 12 om Formiddagen, straffet med at bære den spanske Kappe paa bemeldte Amagertorv og derefter ført udi Citadellet Friderichshavn for der indtil videre i Skubkarren at arbejde«.

Politimesteren indledede sin Skrivelse med de smig-

rende Ord: »Iblandt de ædle Perler og Diamanter, E. K. M.s Krone er smykket med, befindes Brandordningen, hvis Lige Gud ske Lov ikke vides i Verden at være, en af de principaleste«. Men hans Smiger er i dette Tilfælde falden til Jorden.

Ildebranden paa Amagertorv blev efter hans Udsagn »lykkelig læsket« (slukket), Ødelæggelsen har maaske indskrænket sig til den nedfaldne Gavl. I alt Fald skildres Huset til Gaden endnu i 1729 som i Loft højt, bestaaende af Mur og Bindingsværk. Og Forordningen af 27. Febr. 1682 havde paabudt, at der langs Kanalene, paa Torvene og i Hovedgaderne kun maatte bygges af Grundmur og ikke under 2 Loft.

I sin Bog om København paa Holbergs Tid, altsaa netop i de Aar, Sass ejede Gaarden, siger Oluf Nielsen (S. 22): »Amagertorv var i sin vestlige Ende smallere end nu; det hed der ogsaa Stenboderne, efter nogle gamle Stenboder, der i mange Tider havde staaet foran Helligaands Kirke, men som siden var blevne fortrængte af større Bygninger, der skjulte Kirken for dem, der gik paa Gaden. Gl. Amagertorv eller Torvets østlige Ende, var ogsaa meget forskelligt fra det i vore Dage, idet det var bebygget paa den Side, hvor nu Højbroplads er. Det var den anseligste Del af Byen med dets forholdsvis høje Huse og gammeldags Bygninger; her var ogsaa Hovedsædet for Handelen, og der var Købmandsboder i de fleste Huse, foruden dem, der var udenfor paa Gaden, det var omtrent det eneste Sted, hvor det var tilladt at have Udbygninger, der ellers var afskaffede.«

¹⁾ K. D. VIII, S. 484. O. Nielsen: Kbhavns Historie og Beskr. V, S. 574.

XI.

Konrad Brandt. Gotfried Becker.

I 1729 dukker Gaarden op som Aktiv i tidligere kgl. Køkkeninspektør Konrad Brandts Dødsbo. Hofpræsident velædle Hans Broer forlanger som Skifteforvalter i Boet, at Gaarden skal sælges. Den 20. Maj holdes anden og sidste Auktion over den af Auktionsforvalteren ved Hof-Etaten Otto Lerche. Blandt de lysthavende indfinder Hofapotekeren Sr. Gotfried Becker sig og faar som højstbydende Gaarden tilslaaet for 2000 Rdl. Sælgeren svarer 4 Mk., Køberen 2 Rdl. til de fattige. Skødet paa Ejendommen læstes 29. Decbr., og i en Forskrivning af samme Dato erkender Becker at skyldte Brandts Arvinger Halvdelen af Købesummen, Madam Heindrina van Meurs, salig Johannes Rein-²harts Enke, den anden Halvdel. Hver af dem skal have 500 Rdl. udbetalt førstkommende 11. Juni, Resten skal blive staaende i Ejendommen paa første Prioritet med Fjerdingaars Opsigelse.

Gotfried Becker var født 1681 paa St. Købmagergade, hvor hans Fader havde Apotek. Det Privilegium, denne havde faaet paa at oprette »et fuldkommen Apoteke, saa som et privilegeret Apoteke bør at være«, var saa gammelt som fra 15. Maj 1669. Han skal til forefaldende Nødtørft og Lejlighed kunne tilberede og falholde Medikamenter, Blandinger, Sovemidler, afførende Midler o. l., desligeste de Sirupper, nedlagte og syltede Sager, Oljer, Salver og Plastre, som ere tilberedte til medicinsk Brug, og alle forskrevne Species saa ferske

1) Panteprotokol 1729.

2) Skødeprotokol 1729.

(friske) og gode, at de kan passere, naar de visiteres af det medicinske Fakultet, hvilket skal ske visse Tider paa Aaret. Derhos skal han have i Agt, at han har til rede af alt, hvad der bør findes paa et velbestilt Apotek, naar det af Lægerne bliver paalagt ham at sammensætte og tilberede noget. Dog skal det ikke hermed være forment Materialisterne, Krudkræmmerne (Urtekr.), Destillatørerne og andre at destillere og gøre de Slags Destillata, Sirupper, syltede Sager af Ribs og andet saadant, som henhører til daglig Spisning og anden gemen Brug. Ej heller skal det være Bartskeerne forbudet at gøre de Plastre og Salver, de behøver til deres Haandværk. Saa skal det ogsaa staa ham frit for at holde alt, hvad Urtekræmmerne har af adskillige simple Slags Banket, Konfekt, kandiseret og andet lignende. Dog skal han være forpligtet til at sælge enhver, hvad han kunde behøve at købe af ham, for en lidelig og billig Pris efter den Takst, som herefter bliver sluttet og gjort af det medicinske Fakultet, og ellers i alle Maader forholde sig efter Forordningerne, der er udstedt eller udstedes for Apotekerne.

27 Aar gammel faar Sønnen Apoteket overdraget. Og 14. Okt. 1709 skriver den gamle til Kongen, at han nu i den høje Alder af 70 Aar og med sin stigende Øjensvaghed ikke længer kan forestaa Tjenesten som Hof-, Rejse- og Feltapoteker, og bønfaller allerunderdanigst om, at hans ældste Søn Gotfried, der gaar i sit 30. Aar, har lært Professionen hos ham selv, siden været udenlands og i nogle Aar »frekventeret adskillige fremmede Apoteker, hvor han og ved det kejserslige Feltapotek udi Kampagnen var engageret, ja og en Del

1) K. D. VI, S. 503 f.

fremmede Bergværker besøgt for at gøre sig desto mere dygtig til Eders Kongl. Majestæts Tjeneste, saa han efter Facultate medica har erlanget et berømmeligt attestatum Examinis«, nu maa træde i hans Sted. Kongen resolverer: »Man kan først probere, om han vel forstaaer hans Sager, saa kan videre resolveres, om han kan betræde hans Faders Sted eller ej.« 14. April 1711 bliver han saa Feltapoteker, 26. Febr. 1712 tillige Hof- og Rejseapoteker. Omkring 1720 har han 5 Medhjælpere og 5 Disciple foruden 4 Tjenestepiger, Kusk og Tjener.

Den store Ildebrand Okt. 1728 angreb ogsaa Gaarden paa Købmagergade, hvor han havde sit Apotek. Becker, der nøje havde iagttaget Vindens Retning og Ildens Gang, lod i Tide sine vigtigste Sager og kæreste Ting bringe ned i en stor brandfri Kælder under Sidehuset. En stor Del af Inventariet blev reddet og Feltapoteket flyttet bort. Men Huset brændte paa Kælderen nær.

Han lejede nu Gaarden paa Amagertorv og aabnede der et midlertidigt Apotek. Aaret efter var det saa, den blev han Ejendom. Hans Husstand bestod i 1728 af 21 Personer: Foruden ham selv, hans Kone og deres mange Børn, disses Præceptor Frederik Kristian Dresler, Husjomfruen Bodil Katrine From (senere gift med Major G. L. v. Klenov; hendes Søster og Forgænger hos Beckers, Else From, var bleven gift med Rektor Jakob Baden), dernæst Apotekermedhjælperne Ad. Drøge og Frans Balemann, Disciplene Frederik Vette, Johan Ulrik Stolpe og Kristian Koba, Tjeneren Niels Nielsen, Gaardskarlen Lars Pérsen, Tjenestepigerne Anna Stievers, Stuepige, Sofie Kokkepige, Karen Barnepige og Kirsten Amme. 23.

¹⁾ J. G. Burmann Becker: Erindr. om Gottfried Becker. 1868.

Juni 1733 lagdes Grundstenen til den ny Bygning, han vilde opføre paa Købmagergade i den nedbrændtes Sted. 15. April 1737 aabnedes Apoteket igen paa sin gamle Plads og Becker flyttede bort fra »den blaa Haand«. En Februar Aften 1750, som han sad i sin Lænestol i den lange Stue bag Apoteket, døde han uden foregaaende Sygdom.

Auktionsskødet af 18. Juni 1729 giver Oplysning om Gaarden paa Amagertorv, saaledes som Becker overtog den. 24.—25. Oktbr. Aaret i Forvejen havde to Haandværksmestre foretaget Syn over den. Dette er lagt til Grund for Beskrivelsen. Huset til Gaden bestod af 8 Fag ét Loft højt af Mur og Bindingsværk, med Kælder under hele Huset, deri et Køkken og en Stue med en Vindovn. Indgangen til Huset var ad en Port. Ved denne laa en Stue, hvori Apoteket var. I Gaarden stod et Halvtagshus paa 15 Fag 2 Loft højt. Ved det laa igen et Hus paa 8 Fag af Mur og Bindingsværk. Derunder Staldrum til 6 Heste. Næst derved et Hus paa 8 Fag 2 Loft højt, hvori der fandtes et Bryggers med 2 indmurede Kedler, den ene af Bly, den anden af Kobber, samt en Farverpresse, begge Dele Minder om Gaardens Fortid. Saa var der en maadelig Haveplads med en Del Frugttræer og i Gaarden et Springvand. I Værelserne stod 7 Kakkelovne. Bryggerrettigheden fulgte med i Købet. En af Auktionsbetingelserne var, at den købende til »Gaardens itzige Beboer, som er Hr. Hofapoteker Becker, betaler den paa Steden siden seneste store Ildebrand gjorde Reparations Bekostning, saavel som hvis (hvad) af ny kan være forfærdiget«. Dette Punkt har næppe voldt Køberen Vanskeligheder. Skødets Bekostning, saavel inden som uden Tings,

¹⁾ Nyt hist. Tidsskr. V, 1854. S. 255.

item Auktionssalarium med videre betaler den købende alene. For Skatter af Gaarden staar Becker ikke opført.

Lejere er i Beckers Tid Høkerne Rasmus Jensen og Ebbe Christensen, begge i Kælderen.

Rasmus Jensen stod ved »Prinsens Sprøjte«. Brandvæsenet, som Politimester Ernst havde lovprist i saa poetiske Udtryk, havde ikke i samme Grad vundet Naade for Kongens Øjne. Det var kommet til hans Kundskab, »hvorledes hidindtil ved Brandkompagniet udi adskillige Tilfælde, saasom ved Vagt, Mønstring, Ildebrand og deslige, stor Uorden og Forsømmelse skal begaaes, formedlst ingen vis Straf haver været dikteret, hvorefter de egensindige og forsømmelige kunne anses«. Han lod derfor under 15. Decbr. 1724 en Anordning udgaa, der skulde modarbejde Manglerne. Hos Branddirektøren skulde der indrettes en Kasse med 3 Laase og 3 Nøgler, en til hver af de tre efter ham følgende Oberofficerer; derhos en gennemdraget Protokol med Overpræsidentens Segl til Regnskab over Indtægt og Udgift. Indtægterne skulde bruges til Hjælp og Kur for tilskadekomne Brandfolk og forarmede, syge og nødlidende Medlemmer af Brandkompagniet. Ved Avancement betaler enhver en Afgift til Kassen, fra 3 Rd for Underbrandmesteren til 20 Rdl . for Branddirektøren. Saa er der Bøderne: Fraværelse fra Byen skal meldes til Stads-hauptmanden eller Branddirektøren; sker det ikke, — Bøde. Alle skal møde nøjagtig til Mønstring, Visitation o. desl.; sker det ikke, — Bøde. Ved Ildebrand skal enhver gaa til sin Sprøjte og føre den til Ilden; hvis ikke — Bøde. Møder nogen drukken ved Ildebrand eller andre Kommandosager, — Bøde. Mangler nogen Sidegevær, — Bøde. Er Brandskiltet ikke holdt i god Stand, — Bøde. Selvfølgelig var Opsætsighed med

usømmelige Ord eller i Gerning Genstand for Straf. Rasmus Jensen har maattet være paa sin Post.

XII.

Jens Pedersen.

Allerede 1733, samtidig med, at Grundstenen lægges til det ny Apotek paa Købmagergade, sælger Becker sin midlertidige Apotekergaard paa Amagertorv, til vel-fornemme Sr. Jens Pedersen, Borger og Glarmester i København. Skødet er læst den 6. Juli. Med i Købet af Grund og Ejendom gaar »de iværende Jærnkakkelovne, af hvilke den ene med Messing-Fødder og Skruer er sired, item Spring-Vand i Gaarden samt tilhørende Bryggerrettighed og en tilliggende Haveplads, som Køberen paa sin egen Bekostning selv lader indhegne med et nyt Plankeværk af lige Højde, som det paa de 2 andre Sider ind til Naboerne nu forefindes, og ellers alle andre mur- og nagelfaste Appertinentier, undtagen alene mit (Beckers) Destillereredskab, Brændevinspande og det tilhørende, samt hvad som Apoteket, mit Kontor og Materialkammer vedkommer, saasom Reoler, Skuffer og det tilhørende«. Skatter og Afgifter er betalte af Sælgeren indtil 11. Juni. Købesummen er 3000 Rdl. Kurant (50 pCt.s Fortjeneste paa 4 Aar), hvormed »merbemeldte Sr. Jens Pedersen for denne Gaard og Ejendom har, efter sluttet Kontrakt, givet mig fuldkommen Fornøjelse og Vederlag«.

Samme Dag læses et Skøde, ved hvilket Becker overdrager til »Kommerceassessor Johan Ludvig Clarc et Stykke af den Haveplads og Grund bag min nu iboende Gaard paa Amagertorv beliggende, den blaa Haand kal-

det, strækkende sig efter Stadskonduktøren Sr. Søren Balles forfattede Maalebrev af Dato 5. Juni 1733 efter hans der paategnede Figur den østlige Side AB 13 Al. 2 Kv., som grænser op til Hr. Assessor Clarcs Baghuses vestlige Side, den sydlige Side AD 18 Al. 3 Kv. 3 Tm., den nordlige Side BC 19 Al. 1 Kv. 2 Tm., og den vestlige Linje CD 11 Al. 2 Kv., hvilken Plads Hr. Kommerceassessor Clarc med Indhegning til min Grund selv besørger med forsvarlig Plankeværk og det vedligeholder«.

Det er sidste Gang, Gaarden officielt kaldes »den blaa Haand«.

Samtidig med, at Købekontrakten paa den er underskrevet (6. Juni 1733), er Grunden bleven opmaalt:

Breden ud til Gaden	16 Al. 12 Tm.
Ganske Kvadratindhold	2058 ²² / ₂₄ Al.
Gadebygning	284 ¹⁰ / ₂₄ —
Indbygning	912 ² / ₂₄ —
Have	293 ¹⁰ / ₂₄ —
Gaardsrum	569 —

Ved Resolution af 19. Feb. 1742 og 4. Jan. 1749 nedsattes en Kommission til Udfærdigelse af en ny Grundtakst for København. Da de gamle Takster ikke afgav noget brugeligt Grundlag, lod Kommissionen foretage ny Opmaalning og udarbejde et Generalkort over hele Staden og Særkort tillige med en Grundtegnings- eller Opmaalingsbog for hvert af dens 12 Kvarterer. Udgifterne hertil beløb sig til 3940³/₄ Rdl. og afholdtes af Stadens Midler. Enhver »fri og ufri Pladses Storlig-

¹⁾ Den generale Opmaalings Bog med Grund Taxtens Beregning for Friemands Qvarter. Fuldfærdiget Anno 1755. Raadstueark.

hed og Begreb i Længde, Dybde og Vinkler« er maalt af Ingeniørofficerer, Stadskonduktøren har udregnet det alt i Kvadratalen. 20 Alens Dybde betragtes som Gadejord og beregnes fuldt, den øvrige Grund bliver, som mindre bekvem til Bygning og Brug, beregnet til $\frac{1}{8}$. Begge Dele sammenlagt udgør da det skattepligtige Antal Kvadratalen. Ved de smallere Hjørne- og andre Gadegrunde, som ingen Indjord har, er der fradraget hele Grunden 10 Procent og til Resten lagt $\frac{1}{8}$ af de samme 10 Procent. Hvor Forholdene er uforandrede, er den gamle Takst brugt. I den ny Grundtakstmatrikel indføres saa for hver Ejendom: 1) Grundens skatteydende Kvadratalen, 2) den derpaa pr. Alen satte Takst, for de fleste fra 1 til 4 Mk., andre fra 4 til 8 Mk og nogle fra kun 8 Sk. til 1 Mk., og 3) Summen, det udgør, som da er den »Grundtakst og Basis, hvoraf Indkvarterings-Pengene i sig selv hvert halve Aar beregnes«.

Kommissionens Arbejde var fuldført 1755 og gav til Resultat et Beløb af 752,980 Rdl. med et Merbeløb af $163,675\frac{1}{12}$ Rdl. i Forhold til den gamle Takst.

Jens Pedersens Gaard fik Matrikelnummer 4 (i Steden for 5), og Grundtaksten udregnedes paa Grundlag af den ældre Opmaaling:

Ganske Kvadratindhold	2058	Al.
God Jord til Gaden	336	—
Indjord	1722	—
	8) $215\frac{1}{4}$	Al.

Er $[336 + 215\frac{1}{4} =] 551\frac{1}{4}$ Al. à 7 Mk. Gør 645 Rdl.

Paa den vedføjede Tegning af Grunden opgives Breden til Gaden at være 16 Al. 12 T., Bagsidens

¹⁾ Beskr. af 19. Marts 1756.

Brede 18 Al. 20 T., Dybden paa den vestlige Side
70 + 43 Al. 18 T. [= 113 Al. 18 T.], paa den østlige
86 Al. 23 T. + 30 Al. 9 T. [= 117 Al. 8 T.].

*

*

I Indkvarterings-Mandtallet Paaske — Mikkelsdag 1737 bemærkes der om Glarmesterens Gaard, at den »staar i Bygning«. Efter den store Brand 1728 var der sket visse Lempelser i Reglerne for Nybygning. En Plakat af 19. Januar 1731 havde givet Københavns Indvaanere Tilladelse til at bygge paa deres afbrændte Pladser med Grundmur eller Bindingsværk, ligesom de det kan afstedkomme, og de, som inden 25 Aar, fra det indeværende Aars Begyndelse at regne, bygger paa en afbrændt Plads, maa i den Tid være fri for Indkvartering og alle ordinære og ekstraordinære Paalæg og Skatter (Told og Konsumption, Lygte- og Sprøjte-Skat samt Renovations-Agiften alene undtagne).

Over den første Mellemport inde i Gaarden paa Amagertorv findes endnu (1900) paa en firkantet Stenplade en Medaillon med følgende Indskrift:

Der sytten Hundrede tre Gange ti og otte
Mit Huses Bygning mig et tvivlsom Udfald spaadte
Og halvgjort Arbejd greb mig mellem Fald og Stød,
Saa fandt jeg underlig Aprils Forandring sød:
Den seks og tyvende har alle Ting gjort trygge,
Se, Lotteriet kom med Penge til at bygge.
Thi skal og denne Sten Guds Forsyn raabe ud,
Indprente dig og mig, at ingen er som Gud.

Jens Pettersen.

Paa en Afbildning af Gaarden fra 1755 ses en firkantet (maaske den samme) Plade over Porten ud til

1) Raadstueark.

Gaden. Muligt, at den betydningsfulde Lotterigevinst har staaet i Forbindelse med et »Retablissemens-Lotteri«, Becker sammen med Apoteker Andreas Winther efter Branden havde faaet Tilladelse til at oprette i Altona. De havde 10000 Lodder à 10 Rdl. og 2122 Gevinster, de største paa 5000 Rdl., de mindste paa 20. I øvrigt var der i de Tider en utallig Mængde Lotterier her i Landet. Staten selv, Byer, Korporationer, Privatfolk fik Privilegium paa at oprette dem, til Indtægt for Kirkebygninger, Vajsenhuse, Skoler, Fattigmand, den grønlandske Mission o. s. v. Der oprettedes 1720 et Seddelotteri til Indløsning af Papirspenge, 1721 et »perpetuerende« Lotteri til de slesvigske Digers Istandsættelse, et andet til Fordel for et Fattighus i Altona, 1723 et Lotteri for det grønlandske Kompagni i Bergen. Undertiden, som for Eks. det sidstnævnte, reklamerede de ved pompøse Optog i Gaderne.

*

*

Et Reskript af 10. Feb. 1710 havde sat Inkvarteringen i København og Kristianshavn »paa en vis Fod, nemlig paa 6000 Portioner (en Portion er en Skilling hvert Døgn), dog at det, som fra deres Betaling overskyder, bliver anvendt til Stadens almindelige Nytte, saasom enten til et Huses Indrettelse til Hittebørn eller andet saadant Brug, samt af Magistraten paa Raadstuen indkasseres og konserveres, indtil Kongen Bruget bestemmer; og at det bør forhøjes, naar der herefter kommer flere Tropper ind i Staden, hvor tilforn har ligget flere end 6000 Mand«. Der regnes altsaa en Skilling pr. Mand om Dagen.

¹⁾ Anf. Skr. om Gottfried Becker. ²⁾ P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark. IV, S. 95. III, S. 59.

Efter gammel Anordning, hedder det under 12. Okt. 1742, er 2000 Portioner Næringsskat komne Grundtaksten til Hjælp, men efter den seneste Ildebrand, 1728, har de maattet nedsættes til 1000 Portioner. Herefterdags skal i det mindste 1300 Portioner lægges til Grundtaksten, saalænge Frihedsaarene for omrørte Ildebrand varer, d. v. s. indtil 1755 — der var 1728 brandlidte —; derefter skal aarlig de fulde 2000 Portioner igen svares, og giver det Overskud, skal det i de paafølgende Aar komme Grundtaksten til gode i Indkvarteringspaabudet.

Det varer ikke mange Aar, før Magistraten og de 32 Mænd gør opmærksom paa, at den skatteydende Del af Staden ikke engang er de $\frac{4}{5}$ af den, og at den ved den stedfundne Forandring med Indkvarteringen har faaet et forhøjet Bidrag paa 8000 Rdl. at yde. Indkvarteringspengene var i 1758 37000 Rdl., har for de to sidste Halvaar været noget over 41000 Rdl. og vil herefter blive 49278 Rdl. foruden Bidrag til Garnisonens Sygestuer. Stadens aarlige Udgift beløber sig til 89804 Rdl., — det er i Reskr. af 14. Okt. 1763, disse Oplysninger findes, — Forhøjelsen af Indkvarteringspengene vil derfor falde Indvaanerne meget besværlig. Kongen mener dog ikke nu at kunne ændre noget i de trufne Foranstaltninger, men lover at overveje, hvorledes Stadens Indvaanere kan lettes og skaaes i Henseende til Indkvarteringsbyrderne, naar de Barakker, Magistraten paa Stadens Vegne har bragt i Forslag, er byggede.

Endelig bestemmes det ved Reskr. af 30. Novb. 1765, at der i Indkvarteringspenge aarlig skal svares

¹⁾ Vejviser 1770 S. 187.

Garnisonen 45000 Rdl. indtil Udgangen af 1774, derefter 35000 Rdl., 2000 Portioner af Borgerskabet i Forhold til Haandtering og Næring, Resten af Grundejerne. Ligningen besørges af Indkvarteringskommissionen, hvori der sidder Medlemmer af Rentekammer-Kollegiet, Generalitets- og Kommissariats-Kollegiet, Konsistorium og Magistraten. Det aarlige Regnskab aflægges af Stads-¹ konduktøren. —

Først efter Ombygningen synes Jens Pedersen at have taget sin Gaard i Brug. I 18 Aar, fra Paaske 1737² til Paaske 1755 er den fri for Indkvartering. Mikkelsdag 1740—Paaske 1741 sættes han første Gang i Skat for Næring paa Amagertorv med 1 Portion; saa længe han ejer Gaarden, er hans Næringsskat uforandret. Af Grunden maa han Mikkelsdag 1760—Paaske 1761 svare $8\frac{1}{4}$ Portion, Paaske—Mikkelsdag 1761 $9\frac{3}{8}$, Paaske—Mikkelsdag 1763 $7\frac{5}{8}$, Mikkelsdag—Decb. 1764 4 Portioner.

I Kælderen bor endnu Mikkelsdag 1733—Paaske 1734 Høker Ebbe Christensen, der betaler $\frac{3}{4}$ Portion i Næringsskat; Mikkelsdag 1735—Mikkelsdag 1747 Øltapper Jens Sørensen med $\frac{1}{2}$ Portion — Øltapperne kom, med ham som første Mand, til at spille en Rolle i Gaardens Historie helt ned til Midten af det 19. Aarhundrede —; Mikkelsdag 1748—Mikkelsdag 1760 Hosekræmmer Hans Kristian Lysgaard med 1 Portion; Mikkelsdag 1762—Mikkelsdag 1763 Gudmand Pedersen og hans Enke, der handler med Fugle og Duer, $\frac{1}{4}$ Portion; endelig Mikkelsdag 1764—Mikkelsdag 1773

¹) Vejviser 1770 S. 181. ²) Opmaalingsbog 1755. Raadstueark.

Hosekræmmer Jens Hammerum, der betaler $\frac{1}{4}$ og fra Paaske 1771 $\frac{1}{2}$ Portion.

1743 logerer Søkaptajn Hochlandt i Ejendommen. »De øvrige Værelser staa lædige og kand bekommes til Leye,« skriver Jens Pedersen troskyldig paa Mandtalslisten.

De to Hosekræmmere synes efter Navnene at dømme at have været indvandrede Jydekarle. Hos Skoleme-steren i Lysgaard holdes Blichers »Bindstouw«; Folk er samlede der fra hele Byen. »Ja, ja!« siger Fortælleren i Indledningen, »Lysgor Bøj er ett saa faahle stuer: der er ikkun sejs Gohr aa nowwe Huhs.« I Hammerum Herreds Bindestuer havde de af Ewald Tang Christensen i vore Dage indsamlede Folkeminder særlig slaaet Rod. — Søkaptajnen er Simon Hooglant, Søn af Købmand Diderik H. i København og født 1712, død 1789 som Admiral. Han havde fra 1737 til 1742 været i hollandsk Tjeneste — hans Forfædre var jo ogsaa

¹⁾ Mandtal. Raadstueark. ²⁾ 16. Marts 1708 skriver Kongen til Politirettens Tilforordnede, »at Henrich Hooglant, Diderich Hooglandt, Wilhels Hooglant, Hein Decher og Jan van Meurs, Borgere og Indvaanere her i vores etc. København, for os allerunderdanigst haver ladet andrage og sig beklage, hvorledes Kandestøberne og Løgtemagerne her sammesteds har søgt at forbyde dem at handle med hvis (hvad) forarbejdet Tin og Blik, som de fra Holland hid indforskriver og deraf vores Told og andre Rettigheder erlægger, med allerunderdanigst Begæring dem at maatte be-naades, deres Handel fri herefter som tilforn at maatte bruge, hvorimod Kandestøberne og Løgtemagerne iligemaade allerunderdanigst har forestilt den Skade og Indpas, dem ved saadanne Vares Indførsel tilføjes, og derfor anholdt ved deres Lavs Artikler at maatte beskyttes«. Kongen anordner, at »de forbemeldte hollandske Kræmmere ej maa være tilladt at have andre eller flere Sorter af ovennævnte forarbejdet Tin og Blik i deres Boder at sælge og forhandle end Te- og Kaffe-Potter og Daaser, malede Torve- og Salade-Spande, Sukkerbøsser og Saltkar«. K. D. VIII, S. 24 f.

Hollændere —, blev efter sin Hjemkomst 1743 Kaptajnlieutenant og 1745 Chef for Fregatten Hekla, med hvilken han indtil 1748 var paa Tugt i Middelhavet. 1750 blev han Kaptajn. Nogen dristig vovende Natur har han næppe været. Som Dannebrogssridder tog han til Valgsprog: *Medio tutissimus ibis* (Den sikreste Vej er i Midten).

*

*

Ved Forordning af 20. Aug. 1743 paalagdes der Befolkningen hele Riget over, »alle og enhver, gejstlige og verdslige, civile og militære, udi Købstæderne og paa Landet boende eller hos andre sig opholdende og logerende, gifte og ugifte, myndige og umyndige Personer, i eller uden Rangen,« en ekstraordiner 2 Procents Formue- og Indkomstskat samt en Kop-, Heste- og Karosseskat. Forordningens Artikel 9 fastsætter en Kopskat af 8 Rdl. for »de af vore Betjente, som ikke have 200 Rdl. udi Løn og Akcidenser, men derunder, Hørerne i de store Købstæder og Kapellanerne i de smaa, naar de ej have Kald paa Landet, Proprietariers Ridefogder, Haandværksmestere og andre deslige Borgere i København, som ingen Købmandskab drive, Klokkere udi de andre Stæder, Gæstgivere og de, som paa Landevejene og udi Bondebyerne med Bevilling at brygge og brænde holde Krohus, Færgemænd, som bo og betjene et eller andet Færgested paa Landet udenfor Købstædernes Begreb (Omraade), og Møllere, som ere Selvejere til de paaboende Møller«. Artikel 10 fastsætter en Kopskat af 1 Rdl. for »en Tjenere, Dreng, Pige, Amme eller andre Tjenestefolk«. —

Jens Pedersen maa derefter for sin Person betale 8

¹⁾ Biograf Leks.

Rdl., for sine 2 Drenges trods Forordningens Paabud intet, for 1 Gaardskarl 1 Rdl., for 2 Piger 2 Rdl.; endvidere for 1 gammel Chaise 20 Rdl., for 2 Heste («Arbejdshopper til at age Materialier med og mit eget nødvendig Brug») 4 Rdl., i det hele 35 Rdl., og i »Formueskat af Midler og Formue eller Næring og Brug« 100 Rdl. Øltapperen i Kælderen, Jens Sørensen, som mærkelig nok er sat i Skat efter Forordningens Artikel 11 — »Haandværksfolk og Borgere i de andre Købstæder udenfor København, som ingen Handel drive,« — slipper derved for sin Person med 4 Rdl.; for 1 Pige betaler han 1 Rdl., i Formueskat 2 Rdl. Søkaptajn Hochlandt skal som Rangsperson betale 20 Rdl. i Formueskat (9. Klasse), intet i Kopskat, eftersom »alle militære Betjente til Lands og Vands, som sig virkelig i vores Krigstjeneste befinde, tilligemed alle deres Tjenestefolk« er »forskaanede« for denne. Alt efter Taksation af en dertil nedsat Kommission.

Formue- og Kopskatten skal udredes i tre Terminer, 21. Okt. 1743, 21. Feb. og 21. Juni 1744, Heste- og Karosseskatten i to, 21. Okt. og 21. Febr.

* * *

I alt Fald én Gang har Glarmesteren fra sine Vinduer kunnet se Torvet i lysende Feststemning. Det var, da Kronprinsesse Lovise 1745 havde født sin første Prins, en tilkommende Konge. Charlotte Dorothea Biehl fortæller derom i et Brev: »Endskønt det var den 7de Julii og næsten ingen Nat, saa var dog mere end den halve By illumineret; fra Amagertorv, Ny- og Gammel-

1) Mandtal. Raadstueark. 2) Historisk Tidsskr. 3. R. IV. S. 208.

torv, Kongens Nytorv, kort, alle store og rummelige Pladser stege mere end tusinde Rakter i Luften, og da dette var imod Politi-Anordningen, saa turde Politimesteren ikke heller undlade at sende sine Folk ud for at faa det hæmmet, men naar de vare paa ét Sted, stak de an paa et andet, hvorved Betjenterne bleve utaalmelige og umagede sig nu alvorlig for at gribe nogen, da de i Førstningen kun havde søgt at skræmme dem. Dette blev berettet Kronprinsen, og han befalede straks et Par af sine Lakajer at gaa ud og se til at faa dem til at holde op ved at foregive, at deres Skyden foruroligede og forskrækkede Prinsessen. Intet Middel kunde være virksommere eller gøre en hurtigere Virkning; ti ingen Kvarter efter, at det var bleven bekendt, var alting saa stille, som om der ikke var et Menneske i hele Byen.«

Det var patriarkalske Tider.

*

*

Ved en Forordning af 4. November 1749 udskriver Kongen Princessinde-Styr i Anledning af, at hans elskelige kære Søster, den durchlaughtigste Prinsesse Lovise, Arve-Prinsesse til Danmark og Norge m. m. har indgaaet Ægtepagt med den durchlaughtigste Fyrste, hans elskelige kære Fætter og Svoger Hr. Ernst Frederik Karl, Hertug til Sachsen, Jülich, Cleve og Berg, Landgreve i Thüringen, Markgreve til Meissen, fyrstelig Greve til Henneberg, Greve til Mark og Ravensberg, Herre til Ravenstein etc. Paa det i den Anledning afkrævede Mandtal opfører Jens Pedersen som Beboer af Ejendommen sin Svigersøn »Laurits Stub, som tilhører Ørholms Hø-Le- og Skæreknive-Fabrik paa Københavns Amt«. Paa Skattelisten sættes Stub til 7 Rdl. 3 Mk., Jens Pedersen selv til 20 Rdl., Hans Lysgaard til 5 Rdl. Kaptajnlieutenant Hooglant er som

Officer fri for Afgiften, der beregnedes af Overpræsident og Magistrat.

Laurits Stub's Fabriksvirksomhed har næppe været helt ringe. Princippet om, at den danske Hær skulde forsynes med danske Frembringelser, var i Aarhundredets Løb slaet igennem. Fabrikkerne paa Frederiksværk leverede indtil 1772 Hæren 900 Metalkanoner, Mørsere og Haubitser, 330000 Pd. Krudt, 200000 Jernbomber, Granater o. l. Det københavnske Sværdfejerlav leverer 1753 2000 Pallasker. 1760 gaar man bort fra Lavet og lader Sværdfejer J. Chr. Herrig forfærdige Sabler og Pallasker, men man er ikke blind for Konkurrencens Betydning og søger, skønt forgæves, at faa Stub, »Ejer af Ørholms Le- og Skæreknive- samt Sten- og Marmor-Savblade-Fabrik«, til at deltage i Leveringen af Sabler. I 1755 fik han Lov til toldfrit at indføre 300 Skpd. Jern mod at afgive en skriftlig edelig Forsikring om, at »samme Jern til bemeldte Fabrik og ikke til noget andet bruges«.

*

*

For at erstatte de anselige Omkostninger, »Vi til vore Riger og Landes Sikkerhed og for at beskytte vore kære og tro Undersaatter have paa vores Krigs-Magts Udrustning og Forstærkning baade til Lands og til Vands, saavel som andre for Staten uomgængelig erforderende Nødvendigheder,« maattet anvende, udskrives 1762 et Ekstrapaabud af 12 Sk. maanedlig for enhver Person over 12 Aar undtagen Militæretaten.

I Mandtallet, der udskreves 27. Sept. 1762, har Jens Pedersen med en ubehjælsom Gammelmandshaand

¹⁾ C. Nyrop: Joh. Fr. Classen S. 306. 335.

givet en Oversigt over sit Huses Beboere paa den Tid.

»Jeg, Jens Pedersen, Glarmester er i Gaarden beboende, er ugift, haver hos mig min sal. Datters Søn navnlig Frederik Huneus, fød i Odense d. 24. Novbr. A^{no} 1747, og hans Søster Anne Marie Huneus, fød sammesteds d. 16. July 1746. Jeg haver i min Kondition en Svend navnlig Johan Jakob Burmester, 2 Drengene navnlig Johan Andres Møller, 23 Aar gammel, Johan Kristian Brasch, 19 Aar gammel, 2 Tjenestepiger navnlig Ellen Sophie Smit og Birte Andersdotter.

2den og 3dje Etage bebos af velædle og velb. Hr. Kaptajn Funtenay ved Sø-Etaten, som selv giver Efterretning til Sø-Etatens General-Kommissariat.

Min Kælder til Gaden bebos af Enke navnlig Anne Kirstine Gudmands, haver en Søn navnlig Peder Gudmandsen, 13 Aar gammel, er ikke hjemme, men tjener her i Byen, og 2 smaa Sønner, den ene 6 og den anden 8 Aar gammel, Abraham Gudmandsen, fød 25. Febr. 1757, Kristen Gudmandsen, fød d. 18. Aug. 1758. 2 Tjenestepiger navnlig Antonette Skalberg og Ingeborre Nielsdatter.

Videre paa nærværende Tid er ingen hos mig logerende, men staar ledig.«

Søkaptajn Funtenay maa have været Anton Nicolaus (le Sage) de Fontenay, f. 1725, d. 1787, Medlem af en Familie af højtstaaende Søofficerer. 1755 var han bleven Kaptajn i Marinen, 1776 blev han Kontreadmiral. Sammen med 12 andre Officerer havde han i sin tidlige Ungdom været i udenrigsk Tjeneste. Fra sit 26. til sit 28. Aar havde han været udkommande-

1) Rigsark.

ret til de dansk-ostindiske Kolonier paa Koromandelkysten, 1753 var han i Vestindien, hvor Danmark dengang overtog sine nyerhvervede Kolonier. 2. Maj 1758 blev han gift med Susanna Marie v. Hemert, f. 1738, d. 1819, Datter af Direktør for det afrikanske Kompagni Joost v. Hemert. De efterfølgende Aar førte han forskellige Fregatter og blev Holmens Ekvipagemester 1772. 1778 blev han, der hørte til en indvandret Slægt, naturaliseret som dansk Adelsmand, 1782 hvid Ridder.

*

*

Da Jens Pedersen i 1765 er død, stilles Gaarden til Auktion efter Begæring af Sr. Hans Sørensen og tilslaaes 18. Juli s. A. Agent Hans Holck og Købmand Johan Andersen med Sr. Anders Riiber som højstbydende for 14410 Rdl. Kurant. Gaarden bestaar dengang ifølge Vurderingsforretningen af: »1 Bygning, til alle 4 Sider Grundmur, 3 Etager høj, inddelt i 5 Fag, med Port paa og Kvist over 3 Fag og Kælder under hele Huset. Et Sidehus, 11 Fag, Grundmur til alle Sider, Kælder under hele Huset. Et Halvtag-Tværhus, grundmuret, 2 Fag, indbrudt udi fornævnte Sidehus, 2 Etager høj, Spids over 1 Fag til Forgaarden og Durchkørsel til Baggaarden, med Kvist over 1 Fag og Kælder under hele Huset. Et Halvtag i Mur- og Bindingsværk Vedhammer, 2 Etager høj, forneden indrettet til Hestestald. Et Halvtag-Sidehus, 4 Fag, 2 Etager høj af Mur- og Bindingsværk; herved et Heltag-Tværhus af Mur- og Bindingsværk, 8 Fag og 2 Etager høj. I første Etage 5 Vognskure. Her bagved en Haveplads ungefær 288

¹⁾ Biogr. Leks.

Kvadratalen, derudi 21 Stykker adskillige Træer og 4 Postamenter, 2 maadelige Gaardsrumme brolagt, udi den ene 2 Portioner fersk Vand, nemlig Pumpe- og Spring-Vand med behørig Redskab, et muret Lokum, til Stedet behørig Brandredskab, overalt i Værelserne 16 Jærnkakkelovne, staaende paa 35 støbte Messingfødder«.

I de paa Auktionsstedet oplæste Kønditioner fremhæves, at den Bryggerrettighed, der forhen har været til Gaarden, er dette Køb uvedkommende, at Skatterne betales af Sælgeren indtil Mikkelsdag s. A., at Gaarden er forsikret i Brandassurancekassen for 6000 Rdl., at Købesummen betales til Skifteforvalterne ved Stadens Juridiktion førstkommende 11. Dec. med Renter fra Mikkelsdags Flyttetid. Alle de af Købet medførte Omkostninger, saasom »Vurderingsforretning, Auktionssalarium, Plakater og Opvartningspenge, Publikationer i Aviserne, stemplet Papir til Skødet og dets Bekostning inden og uden Tinge med de Attester og generale Kvitteringer, dertil udfordres, med en Del Fattigpenge efter Forordningen, saa og min (Auktionsdirektør Johan Frimodts) med Auktionerne havende Umage«, udredes af Køberen. Fattigpengene er betalt paa Auktionsstedet saavel af Køberen som af Sælgeren med 16 Rdl. Skødet er læst 23. Dec. 1765.

Jens Pedersen efterlod sig ogsaa en anden Gaard, Lille Kongensgade Matrikelnummer 59, Østerkvarter. Den solgtes ligeledes af hans Bo. Han synes i det hele at have haft stærkt Mod paa Ejendomshandeler. Alle-rede 1716 havde han med faa Maaneders Mellemrum købt to Gaarde, en i St. Pederstræde, en ved St. Nikolaj Kirkegaard.

XIII.

Hans Holck og Johan Andersen.

Med Hans Holck træder en typisk Skikkelse ind paa Gaardens Enemærker. Det er den Agent Holck, Wessel kalder »de fattiges Tolk, Sygekassens Patriark«. »Den i sin Tid særdeles virksomme og for mange meget nyttige Statens Borger Hans Holck« betitles han i et »for hans ædle Virksomhed velfortjent Æreminde« ved hans Død 1783.

Han var født i Nyborg 1726 som den 7de af 7 i Løbet af 7 Aar fødte Brødre. Syvtallet spillede derfor hele Livet igennem en særlig Rolle for ham. Skal han som ældre Mand paapege de Ting, han altid har haft Lyst til, saa er det 7: 1) at gøre Vers, 2) at tale godt for andre og tjene enhver uden Belønning, 3) at opfinde og anlægge nye Næringsveje, 4) bestandig at være virksom, 5) at søge lærerige Selskaber, 6) at læse gode Bøger, 7) at pleje oprigtigt Venskab. Allerede som Dreng »opofrede han alle de Timer, han om Dagen havde fri fra Læse- og Skriveskolen — Latin-skolen lykkedes det ham ikke at komme i —, alene til gode og nyttige Bøgers Læsning, uden at søge sin Tidsfordriv i Ungdommens sædvanlige Lege«. Og han anvendte senere stadig sine Fritimer til Læsning af teologiske Skrifter. De Ting, der altid har været ham »modbydelige«, er ligeledes 7: 1) at anlægge eller bygge Fabrikker, 2) at møde paa Raadstuen eller Politikamret, 3) at bivaane store Gæstebud og »skildre« ved Spilleborde, 4) at gøre Opvartning hos de store, 5) at

1) Herr Agent Hans Holcks Levnetsløb i Korthed. 1783. Titelbladet.

have med Processer at bestille, 6) at iagttage Gratulationer, Kondolationer og Ceremonier og 7) at drive Handel eller Kommerce.

Trods dette sidste sattes han, 2×7 Aar gammel, til Handelen og blev 7 Aar efter, 1747, Kræmmersvend eller Købmandskarl. Efter yderligere 7 Aars Forløb, af hvilke han tjente de 4 i Flensborg, de 3 i København, etablerede og giftede han sig. Han viste sig som en ret virksom Handelsmand i det smaa og slog sig lykkelig og vel igennem. Da han i 1759 gik i Kompagni med Silke-, Ulden- og Lærredskræmmer Johan Andersen, tog hans Virksomhed et større Sving. Han besluttede at vove nogle Hundrede Rigsdaler paa at genoprette det københavnske Adressekontor, der tre Gange var strandet. »Hurtig i sine Beslutninger, sindrig i sine Opfindelser, ufortrøden i sine Anlæg og kæk i sammes Udførelse«, kom han herved ind paa et af sine varigste Foretagender. Først var det kun skrevne Efterretninger, han og hans Kompagnon udsendte. Snart blev Bekendtgørelserne saa mange, at de maatte trykkes. »Adressekontorets Efterretninger« begyndte med 30 Abonnenter, og det første Aar tabte Udgifterne 80 Rdl. paa dem. De Berlingske Arvinger gjorde straks Indsigelse mod Kontoret og dets Meddelelser, men Politimester Torm afviste deres Klage. Naar man i senere Aaringer talte med Holck om hans Adressekontor, »drog han gemenlig et veltilfreds Smil ved Erintringen om de mange og adskillige Hindringer, som næsten daglig mødte ham i Førstningen ved dette Anlægs Opførelse, og som han dog allesammen lykkelig overvandt«. Han betalte villig de Mulkter, der paalagdes ham, og tilbagekaldte uden Indvendinger de Meddelelser, der paataltes. Prisen for Bladet var 8 Mk.

aarlig for et halvt Ark om Ugen og forhøjedes ikke i hans Levetid, uagtet det voksede til et helt, to, tre, ja endog fire Ark ugentlig. 11. Okt. 1760 kom der kongelig Ordre til Københavns Magistrat om, at den herefter skulde paase, der ikke i Adressekontorets Efterretninger indførtes noget, som var 1) stridende mod gode Sæder, 2) til Anstød for andre Stiftelser, eller 3) til Forargelse for Publikum. Holck havde selv ønsket en saadan Ordning for at undgaa de idelige Møder paa Politikamret og for Magistraten, og saalænge indtil det ved Trykkefrihedens Indførelse faldt bort, fordelte Borgmestrene Arbejdet imellem sig og læste Adresseavisen hver et Aar ad Gangen.

Da Virksomheden efter et Par Aars Forløb begyndte at kaste noget af sig, søgte Holck og Andersen, som hidtil kun havde styret Kontoret, at blive dets Ejere og faa det kgl. Privilegium overdraget. Det lykkedes, men skaffede dem en Proces paa Halsen, som de tabte ved Højesteret. For at raade Bod paa det derved forvoldte Tab besluttede Holck at udgive flere andre Ugeblade sammen med Adressekontorets Efterretninger. Og fra 1767 fulgte der et ugentligt Tillæg med disse. Det kaldte paa ny Brødrene Berling under Vaaben. I Bekendtgørelsen om Tillægsbladet havde der staaet, at det skulde indeholde: »veludarbejdede økonomiske, vigtige og velaffattede moralske Betragtninger, Poesier, beskedne Kritikker over nye Bøger o. sl. m.« Særlig disse sidste mente Brødrene at have Eneret paa. De indskrænkede sig dog til at veksle Breve derom med Holck. Han sendte den hele Brevveksling til det lærde Selskab, der skulde forfatte Tillæget. Dets Svar meddeltes Berlingerne, som saa lod videre Paatale fare. For at gøre Adresseavisen endnu mere tiltrækkende lod

Holck paa sin Bekostning i 4 Aar de københavnske Præsters Dispositioner trykke og gratis følge med Bladet.

1763 blev han udnævnt til Agent med Kancelliraads Rang. Aaret efter havde han den Sorg at miste sin Kone, men oplevede ogsaa, som hans Biograf siger, den Glæde et halvt Aar derefter at begynde et nyt Ægteskab. Det er som nygift Mand, han bliver Ejer af Gaarden paa Amagertorv. I hvert af sine to Ægteskaber fik han 5 Børn. Fra Kræmmerforretningen havde han trukket sig tilbage; den besørgede hans Kompagnon. 9. Dec. 1767 optoges han blandt »Grosshandlerne«.

Som sine 7 Fejl fremhæver han, at han bestandig har sørget mere for andre end for sig selv og sin Familie; at han har været alt for lettroende; at han ikke har kunnet opdrage sine egne Børn; at han ofte har været alt for længe vred; at han har haft for megen Tillid til falske Venner; at han har været alt for ligegyldig i mange Ting, som angik hans eget Velfærd; og at han har været alt for gesvindt til at begynde paa noget og ikke altid har fulgt det nøjeste Overlæg. Hertil kommer — hvad han regner blandt de 7 Ting, hvori han ikke har været heldig —, at han liden eller ingen Rolighed har haft til sine Forretninger, og at han ofte ingen gode eller tro Folk har haft.

Forsigtig anvende det Gods, man besidder,
Er Kunst i nærværende usikre Tider,

skriver han, og selv synes han ikke at have forstaaet denne Kunst.

Med sin sangvinske Natur kastede han sig ind i Foretagender, han ikke magtede. »Den, som vil være rig, falder i mange Snarer. Mer vil altid mer. Saa-

ledes gik det her.« Det var Holcks egen Forklaring af det Krach, der kom. De to Kompagnoner nødtes til et Laan paa 30000 Rdl. af et Tredivemands-Interessentskab, og maatte betale 8 Procent i Rente. For Veksler, de red paa, maatte de svare over 16. Et hamborgsk Hus, de stod i særlig Forbindelse med, gik fallit. Saa faldt det hele sammen for dem, ganske pludseligt. Det glædede Holck lige til hans Dødsdag, at dog hans Venner, som af blot Venskab havde støttet ham, blev dækkede. Selv fortæller han: »I Aaret 1772 oprækede en ublid Lykkes Storm over hans Hoved og udbredte Frygt og Skræk over hans hele Hus; dog blev dette Uvejr fordelt igen og gik over formedelst Venskabs Overvægt. Aar 1773 optrakde Uvejret paa ny. Den ugunstige Lykkes Tordenkile slog ned og sønderknu-sede baade hans Haab og hans Velfærd. Han saa da ikke andet end sin Lykkes Ruiner, og i denne for ham og alle hans saa sørgelige Omstændighed betragtede han Livet som en Drøm.« Det er Slutstenen paa de 7 Ulykker, han siger sig hjemsogt af. Interessentskabet maatte overtage Adressekontoret. Den 22. Juli 1774 sattes Gaarden paa Amagertorv til Auktion efter Prokurator Flindts Begæring. Holck havde, selv mens han ejede den, ikke boet der. April 1779 rammes han af et Slagtilfælde. Det gentager sig, og 57 Aar gammel dør han.

Som et Barn af den filantropiske Oplysningstid har han baade i Medgang og i Modgang Hovedet og Hjer-tet fuldt af de forskelligste Planer om at gøre Nytte. Han giver Stødet til et Fiskeri-Interessentskab, der skaffer de københavnske Husmødre levende Torsk fra Bornholm og Fyn, og til Nummereringen af de køben-havnske Huse, ligesom han er Vejviserens og Adresse-

avisens Skaber. Han bringer en ugentlig Auktion over Varer i Stand, en almindelig Forhandlingsbutik eller Basar og et københavnsk Ekspeditionskontor. Han deltager i Oprettelsen af Landhusholdningsselskabet, er indtil sin Sygdom dets Kasserer, og indretter en agende Post for Personer og Fragtgods mellem København og Kongsberg. 1765 opretter han sin meget omtalte Sygekasse, den, til hvilken Wessel sender en Mark »i det Haab, at Himmelen — giver en Dukat igen«. Det skete nu ikke; men for et Bidrag af 1 eller 2 Sk. om Ugen gav Sygekassen sine Medlemmer i Sygdomstilfælde 2 eller 3 Mk. ugentlig samt Læge og Lægemedler, i Begyndelsen tillige en Sygetrøster. I 1769 sendte en »Patriot« ham paa Dronningens Fødselsdag 30 Rdl. Han gjorde dem til Grundfond for en »Spisnings-Kasse« under Sygekassens Værge. Indtil 1. Novb. 1778 havde den gennem Stadens Præster uddelt 65715 »Spisnings-Sedler« à 8 Sk. Det overhaandtagende Tiggeri af Børn paa Gaderne gav ham Tanken om »Friskoler for hjælpeløse Børn«. Foruden Religion, Regning og Skrivning skulde de, om Eftermiddagen, lære at spinde uldent og Linned, kniple, sy o. s. v. Det er pestalozziske Ideer i københavnsk Borgermandsdragt. I Steden for Almisse gav Folk nu de tiggende Børn trykte Friskole-Anvisningssedler. Saa oprettede han »Gratist-skolen« for Børn af Forældre, der havde kendt bedre Kaar, men var satte tilbage. For 5 Mk. maanedlig til Skolen blev man »Skolepatriot«. Efter Børnene kom de voksne Tiggere: Anvisningssedler til Arbejde og Fortjeneste var bedre end Almisse. Det lagde han i Adresseavisen, paa Vers og i Prosa, sine Medborgere paa Hjerte:

Man Arbejdssedler faar endnu hver Dag og Uge,
 som man ved Dørene, paa Gaderne kan bruge,
 Man blive ikke ked at hente idelig!
 Det er dog nok bekendt, de gratis faas hos mig.

De Bøger og Blade, han ustandselig udgav, roses i den danske Litteraturjournal 1780 som Almuelæsning, særlig »Aftenposten, dette saare nyttige Blad, som fører Læsningen ind i Kælderne, og under Vehikulum af Løjer har Moral og Undervisning i sig; især er Gadeposten og Husposten som oftest saare gode, de indeholde mest Almue-Moral, Almue-Satire, og endog den mere oplyste læser dem med Fornøjelse, da de fleste ere skrevne med en Slags vittig Naivitet, som aldrig mishager«.

Holcks Vers travet gennem tykt og tyndt uden Klang og uden Ynde. Godtroende Alvorsmand som han er, forstaar han næppe, hvilken Skælm Wessel har bag Øret, da han i sit bekendte Smaavers spørger, om han tør »besvære Aftenposten — med ringe Raad imod Kighosten«. Holck havde selv skrevet:

En fandt for sin Hoste et Raad i en Bog.
 Han en af det sorte Slags Reddiker tog
 og kogte i Mælk, hvoraf denne fik Kraften.
 Hans Hoste forgik, da han drak den hver Aften.

Lidende af periodisk Hovedpine havde han følt det som sin Pligt at lade andre nyde godt af sine Erfaringer:

Naar Hovedvé hos dig imellem faar Nykken,
 saa stik lidt Citronskal tæt under Parykken,
 at samme ret lige paa Tindingen kommer:
 Saa stilles din Hovedvé Vinter og Sommer.

Med krum Hals var han gaet lige løs paa Ligtornene:

Ligtorne er fæle og mange til Plage.
 Hver Aften læg Talg ved en Klud i ti Dage!

Gør dette dig Smerte, fortryd ej derpaa;
thi siden kan du uden Ligtorne gaa.

Men ikke uden Humor, maaske med et Sideblik til sit
eget travle Hastværk, der vel nok kunde ytre sig som
Stundesløshed, lader han »den plagede Mand« syngte:

Skal jeg en Kop Kaffe drikke?
Skal jeg eller skal jeg ikke?
Den maaske gør Blodet sort.
Skal jeg sætte mig at skrive?
Stop min Pibe, dog, lad blive!
Hvem tog mine Brillen bort?

Skal jeg lade mig barbere?
Eller straks gaa at spadsere?
Har vi Kirsebær alt nu?
Bring saa Pakken til min Skipper!
Løb og kald paa den Skærslipper!
Hvem slog nu det Glas itu?

Skal jeg lade sadle Hesten?
Hvoraf er den Plet paa Vesten?
Jeg har Daase, ingen Snus.
Hvor skal man faa Ligtorner-Plaster?
Bring det Lærred hen til Faster!
Rent forkert i dette Hus.

Skal jeg gaa lidt ned til Verten?
Eller ogsaa paa Koncerten?
Tretten Mark for et Læs Hø!
Knægt, hvor blev du med Parykken?
Denne Bog kom nys fra Trykken.
Hent mig saa lidt Fuglefrø!

Tænd mig Lyset! Bring mig Lakket!
Hvem var udenfor, som snakked?
Lad saa Hestene beslaa!
Har vi længe til Terminen?
Drak da Tjeneren al Vinen?
Kom og hjælp mig Kjolen paa!

Hvor blev nu mit ene Spænde?
 Jeg maa ud at købe Brænde.
 Hjælp mig Kjolen paa igen!
 Jeg er fuld af mange Tanker.
 Naa, hvem er nu der, som banker?
 Er du der, min gamle Ven!

Posten er vel ikke kommen?
 Nu, hvorledes faldt vel Dommen?
 Ja, det sagde jeg dig nok.
 Hvad er Klokken? Hvad er Vinden?
 Jeg maa straks hen til Grevinden.
 Hvem har taget bort min Stok?

Jeg har meget at bestille.
 Skal vi faa os en Kvadrille?
 Tag os hid mit Sølvlaags-Krus!
 Jeg maa ret mit Hoved bryde.
 Jeg véd ej, om jeg maa byde?
 Tak, jeg bruger ingen Snus,

Tænd os Lyset! hent mig Huen!
 Bring en Dram! Hvor lever Fruen?
 Mine Blomster mangle Vand.
 Jeg maa sende Manden Regning.
 Hvor blev lille Jacobs Tegning?
 Jeg er ret en plaget Mand.

Vist var han en plaget Mand.

*

*

Adressekontoret havde en Historie. Kammerjunker og kgl. Køgemester Jacob Frans v. d. Osten havde i Aarhundredets Begyndelse andraget om Privilegium paa at forfærdige, sælge og udleje Bærestole med samtidigt Privilegium for Bogholderen ved denne Forretning paa at holde et Adressekontor. Den 6.

¹⁾ Hans Holck: Arier og smaa Vers. 1782.

Marts 1706 udstedte Frederik IV. et saadant Privilegium for v. d. Osten, hans Arvinger, Konsorter og deres Fuldmægtige — endnu har Adressekontoret et Privilegium, dets eneste, paa at have Bærestole staaende i sin Gaard. Over Døren sad en stor hvid hul Glasstjerne, som oplystes om Natten og var forsynet med Kongens Navnetræk. Kontorets Hovedvirksomhed var Anvisning af Tjenestefolk, men det paatog sig i øvrigt hvad som helst, om det saa var at skaffe fremmede Virtuoser Elever. Pesten 1711 tvang det til at lukke. 1726 aabnedes det paa ny, denne Gang i Gottfried Beckers Gaard paa Købmagergade lige over for Silkegade. Paa Huset opsloges en stor Tavle, over den en forgyldt tolvoddet Stjerne med Krone og Kongens Navnetræk. Nu skaffede man ogsaa Skibe Fragt og Passagerer, tilbød Lokale for Auktioner og aabnede en Vekselforretning. Men to Aar efter, da Gaarden brændte, ophørte Kontorets Virksomhed for anden Gang. Nytaarsdag 1749 genoptoges den, men baade Auktionslokale og Vekselbutik var falden bort. Hver Uge udgik en trykt Liste med Efterretninger fra Kontoret; Aarsabonnenter betalte Bladet med »en liden Kendelse efter eget Behag og Godtbefindende«. Men de private Avertissementer blev færre og færre; til sidst havde Bladet kun to ufortrødne Kunder tilbage, en Urtekræmmer og en Porce-lænshandler, og ophørte ved Aarets Udgang. Samtidig bekendtgjordes det, at »endskønt dette, nu 3dje Gang anlagte Adresse-Kontor havde haabet og ventet, ligesom og er gjort al Flid og Umage for, at det efter dets allernaadigste Privilegium til Publici Nytte skulde vedvaret, saa maa det dog erfares, ikke alene endnu at have samme, men større Skæbne end som forhen; thi dets forrige Ophør har haft sine Aarsager, men nu ingen

anden Aarsag end, det som under Adresse-Kontoret alene skulde henhøre, har ved Tidens Længde faaet Sted udi Avis-Trykkernes Notifikationer; altsaa bekendtgøres herved, at merbemeldte Adresse-Kontor derfor nu igen og indtil videre maa cessere og nedlægges«. Saa var ¹ det, Holck og Andersen 10 Aar efter tog fat. Fra 12. Marts 1762 havde de ogsaa Privilegiet. Siden den Tid har Kontoret ikke mere nedlagt Arbejdet.

Den Plan, efter hvilken det arbejdede, er dateret 14. April 1759 og lyder saaledes: ²

Saasnart et vist Tal har ladet sig paa Adresse-Kontoret antegne for aarlig at holde de fra samme Kontor udgaaende trykte Efterretninger og Avertissements, vil man hver Uge lade trykke og uddele et Ark, hvorudi skal anføres følgende Poster:

1. Alle rejsende, som ankomme her til Staden, hvorfra de komme, og hvor de logere, item: hvem der rejser bort og hvorhen.

2. Prisen paa alle Levned-Midler med videre paa Torvet og i Havnene.

3. Liste over døde og fødte her i Staden for hver Uge, samt de kopulerede.

4. Københavns Veksel-Kurs.

Herforuden vil man, naar det forlanges, og efter de Adresse-Kontoret allernaadigst meddelte Privilegier, for Betaling til Protokollen anføre og derfra lade publicere:

5. Skipperes Ankomst, deres Ladning, hvor de ligge og naar de agte sig bort.

6. Om nogen søger Tjeneste som Haandskriver, Præceptor, Fuldmægtig, Ridefoged, Kammertjener, Kok, Gartner, Skytte, Lakaj, Kusk, Rideknægt, eller deslige; samt om nogen maatte forlange nogen af saadanne Personer til sin Tjeneste, og under hvad Egenkab.

7. Dersom enten Købmænd eller andre udi Provinserne har oplagte Vare, som de ville forhandle, da kunne de saadant ved Skri-

¹) P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark. IV, S. 76 f. 84 f. 89 f. ²) P. v. Westen: Adresse-Contoirers Natur o. s. v. 1780.

velse franco indmelde til Adresse-Kontoret og af Varene enten indsende Prøver eller beskrive deres Bonitet, alt efter Omstændighederne, da det ej alene skal paa Listen blive anført og publiceret, men endog blive hos vedkommende forespurgt derom og vigileret for det forlangtes snarest Afsættelse.

8. Ligeledes om nogen i Provinserne maatte forlange at befragte Fartøjer, eller tilhandle sig store eller smaa Partier af nogen Slags Vare.

9. Alle andre bevægelige og ubevægelige Ting, under hvad Navn det være vil, som nogen enten har at sælge eller forlanger at købe, eller og i Henseende til Bortlejelse eller solgt ved Auktioner.

10. De, som agte at rejse, og, for at spare Omkostninger, ønske sig Compagnons, kunne lade gøre Anmeldelse og Efterspørgelse derom paa Adresse-Kontoret.

11. Proklamata om Dødsfald for alle Retter.

12. Om nogen enten har Penge at udlaane eller behøver til Laans, item i Henseende til tabte eller stjalne Sager, som enten mistes eller findes.

13. In Summa alt, hvad enhver finder behageligt at lade anmelde paa Adresse-Kontoret eller sammesteds efterspørge.

I Henseende til Betalingen, da vil man gøre det for det mindste, som muligt er, nemlig for en Antegnelse i Protokollen 4 à 6 Sk. og for hver Publikation 8 à 16 Sk. og derover efter Vidtløftigheden og Beskaffenheden. . .

For end ydermere at fornøje Publikum vil man og ved disse (Adressekontorets) Efterretninger anføre:

a) Originale Afhandlinger ell. Problemata, som ere opløste og efter Invitation maatte over en eller anden Materie blive indsendte.

b) Oversættelser af adskillige vigtige Problemata, Kvæstioner og Afhandlinger, om alle Slags nyttige og rare Materier, item Oversættelser af andre fornøjelig amuserende Stykker, som kunne agtes værde at læses paa Dansk og at rekommandere disse Blade, alt efter den brugelige Maade ved Adresse-Kontorerne paa andre Steder.

Skulde ellers nogen være saa patriotisk sindet at ville forbedre et eller andet udi Indretningen til dette Kontors ydermere Bestandighed, hvoraf alle Residenter kan opvise Sirater, da er man ikke

alene villig til at tage imod saadan Underretning, men vil endog, saavidt muligt er, rette sig derefter. ...»

1771 fik man Bevilling paa at holde eget Bogtrykkeri, imod at yde et Tilskud af 100 Rdl. aarlig til den kgl. Opfostringsstiftelse for nyfødte Børn. Laurits Simmelkjær blev Adressekontorets Bogtrykker. Nogle Aar efter holder han 14 Svende og 5 Dreng, og foruden ham er der 17 Familier, der har deres Levebrød ved Bladet. Men det koster ogsaa c. 500 Rdl. om Aaret blot at bringe Aviserne om i Byen. 52 Aar gammel døde Simmelkjær d. 12 Maj 1789.

Ifølge Vejviseren har Kræmmer Johan Andersen allerede i et Par Aar boet der, da i 1774 ogsaa Adressekontoret med Redaktør og Bogtrykker rykker ind — Aaret efter betaler det i Skat for Næring derfra 2 Portioner. Det synes dog kun at vare faa Aar, før² det igen flytter bort.

Gaarden paa Amagertorv sættes saa længe ved en Gang i Forbindelse med den Gaard, Firmaet ejer paa Købmagergade og hvor Adressekontoret hidtil har været, ligesom de to Bygningers Haver slaas sammen, indtil de sælges.

Redaktøren var Sekretær Ernst Kristian Hauber. Han var Søn af en frisindet tysk gejstlig, der 1646 var bleven Præst ved Petri Kirke i København og havde vundet saa stor Yndest, at et Marmormonument af Wiedewelt efter hans Død i 1765 var blevet rejst over ham paa Petri Kirkegaard. Sønnen var 16 Aar, da Faderen flyttede til Danmark. Baade han og hans Søster Charlotte Katrine, der blev gift med Johan Andersen, havde faaet en grundig Uddannelse, og han var med

¹) Smst. S. 24 f. 59. 53. ²) Raadstueark.

sine gode Kundskaber en flittig Medarbejder ved literære Foretagender. Særlig var han knyttet til Adressekontoret og Holck. I en Række Aar redigerede han Adresseavisen. Fra hans Haand foreligger ogsaa en Beskrivelse af København for rejsende. Den udkom paa Tysk 1770, paa Dansk 1782. Nogen Embedsstilling havde han ikke. Han døde 1801, 71 Aar gammel.

² Fra 1767 havde desuden Schiøtt, Bogholder hos Generalinde Longueville, boet i Ejendommen. Hans Principalinde var Aaret i Forvejen bleven Enke efter Jean Baptiste Descarrieres de Longueville, der 1738 var udnævnt til overtallig Kaptajn ved Ingeniørerne, 10 Aar efter til virkelig Kaptajn, 1760 til Generalmajor i Infanteriet.

³ Omkring 1750 havde nogle københavnske Købmænd sendt et Skib paa Handelsfart til Marokko. Forsøget faldt godt ud. Regeringen sendte da i 1751 to Fregatter og to Handelsskibe derved. Longueville, som dengang var Oberstlieutenant, var med som Underhandler, og afsluttede en Traktat, som indrømmede den dansk-norske Konges Undersaatter, bl. a., Eneret paa Handel langs et anseligt Stykke af Kysten ved Atlanterhavet. Til Vederlag skulde de danske forpagte Tolden i to Havnebyer der. Men til en saadan Traktat havde Longueville ikke haft Fuldmagt. Og de forbitrede Købmænd fra andre Lande fik den marokkanske Fyrste til at arrestere ham og en Del af hans Folk. 1753 sendtes saa 4 danske Fregatter under Kommandørkaptajn Lützwow derved, fik ogsaa Longueville og hans Mænd løsgivne og afsluttede en virkelig Handelstraktat,

1) Biogr. Leks. 2) Mandtal. Raadstueark. 3) Rigsark.

men forinden Hjemrejsen sprang en af Fregatterne i Luften.

Longuevilles Enke, f. 1705, hed som ung Pige Anna Maria Køster, blev 21 Aar gammel gift med Michael Fabritius, der senere var Direktør for det asiatiske Kompagni og stiftede Handelshuset Michael Fabritius & Wever, ægtede efter Mandens Død først, 43 Aar gammel, hans Kompagnon, der ligeledes var Direktør for det asiatiske Kompagni, dernæst, 58 Aar gammel, Longueville. 1768 fik hun Enkedronningens Orden *de l'union parfaite*. Hun døde 70 Aar gammel.

Ifølge Mandtallet bor Schiøtt endnu 1772 paa Amager-torv, og rimeligvis er han den Revisor Schütt, Vejviseren for 1775 opfører med Adresse Amager-torv 4.

I 1773 bor ifølge samme Kilde Regeringsraadinde Lindemann og Kancellist Reiersen i den gamle Gaard.²

Den sidstnævnte, som synes at være bleven der længst, var Niels Lunde Reiersen, f. 1748, d. 1781 som Kancellist i Admiralitets-Kollegiet med Titel af Kancellisekretær. Han var en Fætter til den Niels Lunde Reiersen, fra hvem det reiersenske Fond skriver sig. Deres Fædre var Brødre, deres Mødre Søstre, Døtre af den myndige og dygtige Roskildeborgmester Niels Lunde. Selv blev han i 1776 gift med sit Søkendebarn Johanne Elisabet Reiersen. Familieægteskaber var hyppige i Slægten.³

Regeringsraadinden var Anna Margrete f. Trant, der i 1772 var bleven gift med Vilh. Ant. Lindemann, en 33aarig Jurist, paa hvem Valget faldt, da man indrettede et Regeringskollegium i Vestindien for at

¹) Biogr. Leksikon: Lützw. — E. Holm: Danmarks og Norges Historie 1720—1814. III, 2. Afd. S. 209 f. ²) Vejviser 1774, 1775. ³) C. Nyrop: Niels Lunde Reiersen.

modarbejde Embedsmændenes Misregering af Øerne og dertil søgte »en Mand, der foruden tilstrækkelig Due-lyghed ogsaa besad Redelighed, Nidkærhed, og især Uegennyttighed«. 1773 blev han udnævnt til Rege-ringsraad derovre, og Konen er vel altsaa, i alt Fald foreløbig, bleven i København. Han rostes i sin nye Stilling, som »en for sin Retskaffenhed udmærket agtet Mand« og steg i 1779 til Generalguvernør. Det an-strengende Arbejde for Indbyggernes og Moderlandets Interesser, særlig da Englænderne besatte Øerne, frem-skyndede hans Død i 1801. Hustruen overlevede ham. Hans Titler var: Justitsraad — Etatsraad — General-krigskommissær.

I Kælderen paa Amagertorv havde Jens Hamme-rum stadig, i det mindste endnu i 1773, sin Hosekram-handel, der vistnok er i Opkomst, eftersom han først svarer $\frac{1}{4}$, men fra Paaske 1771 $\frac{1}{2}$ Portion i Nærings-afgift. En Fiskekumme i Gaarden synes at have været Genstand for særligt Lejemaal.

XIV.

Hans og Peter Tack.

Tirsdagen den 13. December 1774 læstes følgende Skøde:

»Johan Frimodt . . gøre vitterligt, at jeg . . . haver skødet, saa som jeg og hermed til Dhrr. Hans & Peter Tack, Silke- og Klædekræmmere her i Staden, og deres Arvinger skøder Hr. Andersen og Hr. Agent

¹⁾ Biogr. Leks.: Lindemann. ²⁾ Mandtal. Raadstueark.

Holck deres Gaard paa Amager-Torv beliggende, anført i den ny Matrikel under No. 4 i Frimands Kvarter, hvilken Gaard den 22. Julii sidstleden om Eftermiddagen imellem 2 og 4 Slæt, efter Hr. Prokurator Flindts Begæring samt foregaaende lovlig Publikation, ved offentlig Auktion er bleven opbudet og bemeldte Hrr. Hans & Peter Tack ved Hr. Prokurator Friis som højstbydende med Hammerslag tilslaget for Kapital 11031 Rdl. Kurant, skriver elleve Tusinde tredive og en Rigsdaler, og det med efterfølgende paa Auktionsstedet op-læste Konditioner, nemlig:

1) Bemeldte Gaard sælges ligesom den af de 2 udmeldte Haandværksmestere findes inventeret udi deres forfattede Vurderingsforretning af 23. Junii sidstleden og den ved Tilslaget er og forefindes med lige Ret, Boet den ejer, samt som den med Skøder og Adkomstbreve kan hjemles uden videre Ansvar af os i nogen Maade.

2) Den højstbydende forbindes at staa fast ved sit Bud fra 1ste til efterfølgende Auktioner, indtil Gaarden paa antagelig Bud vorder ham tilslaget, og staaer Gaarden for Køberens Regning og Risiko i alle Tilfælde og ulykkelige Hændelser, hvorfor og Køberen dermed besørger den Tilsyn, han til sin Sikkerhed finder fornøden; efter Police No. 2559 er Gaarden assureret i denne Stads Brandkasse for 12000 Rdl., hvoraf Præmien for de 6000 Rdl. cesserer.

3) Gaarden sælges fri for alle deraf gaende Skatter og Afgifter til Mikkels-Dag førstkommende, da Køberen fra den Tid betaler alt, hvad betaales skal, og tiltræder Køberen Gaarden førstkommende Mikkels-Dag rette Flyttedag. Den af Gaarden til samme Tid gaende Leje og Interesse er Køberen uvedkommende.

De Værelser, Adresse-Kontoret haver udi Leje til Bogtrykkeriet ere opsagte til Mikkelsdag førstkommende paa den Maade, at om Køberen vilde leje Værelserne bort og Adresse-Kontoret vedblive dem, derom at akkordere mellem sig. De i Gaarden og Kælderen boende Lejere, som og Fiske-Kummen, haver Køberen lovlig og i rette Tid at opsige, naar han ej længere vil have dem blivende.

4) Da denne Gaards Have nu ligger under ét med Haven til Boets Gaard No. 99 ud til Store Købmagergade, adskiller den købende imellem sig samme efter enhver Gaards tilhørende Grund ifølge Maale-Brevene, og opfører hver Gaards Ejere paa sin Bekostning det halve Skillerums Lukke efter Grundenes Trækning, og begynder Gaarden No. 99 dens Lukke fra dens Tværhus og til Midten, hvorfra denne Gaards Lukke begynder, og til Enden, saa vidt Grunden gaar; men dette Skillerum maa ikke opføres førend efter Mikkels-Dag Flyttedag førstkommende, formedelst den Gang, der falder imellem Bogtrykkeriet i denne Gaard og Adresse-Kontoret i Gaarden No. 99.

5) Købe-Summen, som Gaarden vorder den højstbydende solgt og tilslaget for, betales til førstkommende 11. Dcb.-Termin til os undertegnede Skifte-Kommis-sarier paa Boets Vegne med 4 pro Centum Rente fra Mikkels-Dag Flyttedag den 14. Okt. førstkommende, indtil Betaling sker, og det skadesløs i alle Maader.

6) Den købende betaler alle de paa dette Køb gaaende Omkostninger, saasom Vurderings-Forretningens Bekostning, Auktions-Salarium, Opvarnings-Penge, Plakaters Trykning med Anslagelse, Publikationerne i Aviserne angaaende Auktionerne, Auktions-Buddene, stemplet Papir til Skødet og dets Bekostning inden og

uden Retten, med alle tilhørende Attester og Paategninger, item Fattiges Penge, intet undtagen i nogen Maade af dette Køb dependerende, som og dens Salarium, dette Køb besørger, og det straks efter Auktionen, naar forlanges, uden Afkortning i Købesummen.

7) Den bydende og købende skal være pligtig at stille bekendt og antagelig Kautions som Kautionsist og Selvskyldner for sit Bud med alt hvad deraf dependerer, naar forlanges, det være sig for, ved eller efter Tilslaget er sket; i Mangel deraf bliver hans Bud ej antaget, men det for (= før) ham gjorte Bud at gælde og Auktionen derefter at gaa fort.

8) Skulde imod Forordning den købende eller hans Kautionsist ikke til rette Tid opfylde disse Konditioner, maa de taale, at Gaarden med tilhørende uden foregaaende Lovmaal, Dom og Vurdering bliver sat til ny Auktion og for dens Regning bortsolgt for hvad derfor kan faas, og de pligtige én for begge og begge for én at erstatte paa Anfordring det manglende med Renter og Omkostninger skadesløs i alle Maader.

Kbhvn. d. 8. Julii 1774.

Haaber. Boll.

Denne Gaard bestaar efter forbemeldte Vurderings-Forretning til Gaden af 5 Fag, Grundmur til alle 4 Sider, 3 Etage høj med Kvist over 3 Fag og Kælder under hele Huset. I Gaarden et Side-Hus, 11 Fag, 2 Etage høj med Kvist over 3 Fag, Grundmur til alle Sider og Kælder under hele Huset, deri en indmuret Kedel. Et Tværhus, 2 Fag, 2 Etage høj, Grundmur til alle Sider, udi 1ste Etage en durchgaaende Port. Nok et Tværhus, 8 Fag Mur og Bindingsværk, 3 Etage høj, gebrokket Hel-Tag med Kvist over 3 Fag, i 1ste

Etage en durchgaaende Port paa 2 Fag og de 6 Fag til Pakhus. Dernæst et Side-Hus, 4 Fag, 2 Etage høj med Kvist over 1 Fag, Mur og Bindingsværk, Halv-Tag. Nok et Tværhus, som vender til Haven, 8 Fag, 2 Etage høj med Kvist over 2 Fag, Mur og Bindingsværk, Hel-Tag; i 1ste Etage en durchgaaende Port 2 Fag, dernæst 2 Pakkamre. En temmelig stor Forgaard brolagt, den 2den Gaard ligeledes brolagt; i samme en Portion fersk Pumpe-Vand med Opstander og Jern-Pumpe-Redskab, og en Portion Spring-Vand med Kum, et Lokum af Brædder og Bindingsværk. Den 3dje Gaard brolagt, der bågved en Have indhegnet med 3 Fag Plankeværk, i samme 2 Lysthuse. Overalt i Værelserne 18 store Kakkelovne, deraf 1 er tre Etage og 7 er to Etage, og under de 6 af samme Kakkelovne er Messing-Ben, med videre efter Vurderings-Forretningens Indhold. Thi skal da denne Gaard med alle dens Pertinentier, saaledes som den bebyggt og begreben er og forefindes, herefter tilhøre Dhrr. Hans & Peter Tack og deres Arvinger, og maa de gøre sig samme saa nyttig som de bedst ville og kunne efter foranførte Konditioner samt Adkomst-Brevenes Indhold. Saadant til ydermere Stadfæstelse haver jeg dette mit udstedte Auktions-Skøde med egen Haand underskrevet og mit Signet hostrykt, hvilket Skøde og i Kbhvns Hof- og Stads-Ret, eftersom de fattiges Penge saavel af Køberen som af Sælgeren med 4 Rd. paa Auktions-Stedet ere blevne betalte, maa, naar vedkommendes Konsens dertil haves, læses, protokolleres og paaskrives foruden nogen Kald og Varsel derom til mig at give.

Kbhvn 22. Novbris 1774

J. Frimodt L. S.

Da Kuratores for St. Petri Tyske Kirke her i Staden haver ved deres Paategning paa Agent Holck og Andersens Pante-Obligation tilstaaet, at Køberne af Gaarden Dhrr. Tack haver betalt Købe-Summen med sine forfaldne Renter efter Auktions-Konditionerne, da have vi intet imod dette Skødes Læsning.

Kbhvn d. 12. Decembris 1774.

Haaber. Boll.«

*

*

I mange Aar havde en Kræmmer Hans Tack boet i Nabostedet mod Vest. Det var en ugift Mand, der i Mandtalslisten skriver, med en øvet Forretningshaand, at han holder 2 Krambod-Svende, en ved Navn Hans Tack, en ved Navn Peter Tack, det har vel været Slægtninge af ham. I 1770 dør han 63 Aar gammel, og de to yngre Mænd overtager Forretningen. Denne bliver paa det gamle Sted endnu en Række Aar, selv efter at de har købt Holcks Gaard: ifølge Vejviseren er de først flyttet derind i 1787. Peter var den yngste og døde 1796, 56 Aar gammel. Hans var 3 Aar ældre, men overlevede ham i 12 Aar. Foruden Silke- og Klædekræmmer var han tillige Borgerkaptajn. Ligesom sin Forgænger var han ugift. Ifølge Folketællingslisterne af 1. Feb. 1801 bestod hans Husstand dengang af ham selv, den 64aarige Husbond, hans gifte 48aarige Husholderske Johanne Byschkof og hans 62aarige Gaardskarl Gregers Jensen. I et Testamente, der dog først tinglyses 20. Novb. 1809, indsættes Hans Tack til Eneejer af Peter Tacks Efterladenskab imod at betale til den tyske St. Petri Kirkes fattige 10 Rdl. og lige saa meget til det almindelige Hospital; begge Beløbene betaltes i Aaret 1796.

1) Rigsark. 2) Skødeprotokol.

Ogsaa tidligere Ejere af Gaarden havde været knyttede til Petri Kirke. Michael Meier havde 12. April 1718 givet 40 Rdl. til lige Deling mellem Kirken, dens Skole og dens fattige. Gotfried Becker havde 11. Marts 1722 lagt 200 Rdl. til et Legat paa 1000 Rdl., som hans Fader havde oprettet, og 11. Novb. s. A. givet 100 Rdl. til Menighedens fattige, 100 Rdl. til dens Skole. Og Harbert Wardemann, der ved Testamente af 13. Sept. 1711 forærede St. Petri Sogns husarme og Skole 66 Rdl. 4 Mk., er muligvis den Guldsmed ² Va(r?)demand, Michael Meier havde til Lejer.

Ogsaa Andersen og Holck maa have staaet i Forhold til samme Kirke, eftersom det er dennes Kurators, der giver Tilstaaelse for, at de to Sælgere har faaet Købesummen for Gaarden betalt. Kuratorerne var paa dette Tidspunkt, ifølge Holcks »Kbh's Sogne-Kirkers Beskrivelse« 1775: Silke-, Ulden- og Lærredskræmmernes Oldermænd Filip Kristian Vett, Kræmmerne Peter Møller og Andreas Lorentzen samt Isenkræmmer Octavius Hollman Baadh.

Hans Tack har været en anset Mand. 1791 udnævntes han til Oldermænd, uagtet han ganske vist ved Stemmegivningen i Lavet ikke havde faaet flest Stemmer. Han arbejdede i sin Regeringstid, der i øvrigt kun varede 2 Aar, paa Ophævelsen af Klædefabrikanternes Detailhandel, som var den fornemste Aarsag til Kræmmernes bedrøvelige Forfatning, saa næsten hvert Aar 4 til 5 af dem gik i Armod og lukkede ³ deres Boder.

*

¹) N. Jonge: Kbhs. Beskr. 1783. S. 45, 47. 51. ²) Smstds. S. 95. 51. 93. ³) Medd. om Silke-, Ulden- og Lærredskræmmerlavet 1651—1861. S. 167.

Endnu i Firserne havde Torvet ikke væsentlig skiftet Karakter. I en Københavnsbeskrivelse fra 1783 fortælles der, hvorledes man paa de to ugentlige Torvedage, Onsdag og Lørdag, ser Amager-Koner sidde der langs med Husenes brede Torv for at sælge deres til Vogns indbragte Køkken-Sager, Grøn- og Hvidkaal, Urter, Rødder, sur Mælk, Kærnemælk, friskkærnet Smør, gemenlig kaldet Koppe-Smør, fordi det udsælges i en Træ-Koppe eller et Træ-Maal, der holder omtrent et Pund Smør. Alle Amager-Bøndernes ledige Vogne ere anviste at holde paa Ny-Torv og Vandkunsten, indtil de hen imod Aften køre hjem igen. Paa bemeldte ugentlige Torvedage ser man ogsaa hele Torve-Pladsen besat med Boder, bestaaende af nogle Stænger med et Sejldugs-Dække over, hvori adskillige af Byens Borgere falholde deres Varer, saasom Hosekræmmere med uldent Gods, jyske Strømper, Huer, Vanter, Nat-Trøjer etc. Ligeledes Spækhøkere med røget og grønsaltet Flæsk, saltet Kød, Gryn, Ost etc., samt Fri-Slagtere med fersk Kød og Flæsk. Enhver ved sit Stade ved den i Brolægningen nedlagte nummererede Sten, som de svare aarlig Leje af. De øvrige Dage ses Torve-Pladsen ryddelig. Omkring den offentlige Vandpost sidde hver Dag nogle af Byens Have-Koner og falholde alle Slags Have-Urter, som de efter Aarets forskellige Tider købe af Stadens Urtegaardsmænd. I de fleste Gaarde og Huse paa begge Sider af Amager-Torv bo Silke- og Klædekræmmere, hvilke have aabne Kramboder, opfyldte med alle Slags Klæde-, Silke- og Kramvarer og Galanterier. Man ser her ogsaa nogle Isenboder, hvor Isenkræmmere falholde en utallig Mængde Isenkramvarer. Stadens nye Brolægning med tærningformede Stene og Fortove paa Gader, Torve og Pladser tog sin

Begyndelse Aar 1778 i Kraft af Forordningen af 20.
 Aug. 1777. —

*

Samtidig med Johan Andersen, dennes Kone og Svoger og Fru Lindemann bor denne sidstes Broder Frederik Karl Trant i Stedet paa Amagertorv. Ogsaa han var for saa vidt knyttet til Adressekontoret, som han i 1767 havde forfattet de ugentlige Tillæg til dets Efterretninger. Han var født 1738 i Oldenburg, hvor hans Fader var Amtsforvalter, men kom i sit 11. Aar til København. Fra sin Ungdom havde han et svage- ligt Helbred og led i sine sidste Aar af en stadig vok- sende Nervesvaghed. 60 Aar gammel døde han. I 1777 blev han gift med Cornelia Schumacher, Datter af Etatsraad Schumacher, tidligere kommitteret i Generaltoldkommercekollegiet. Under Struensee havde Trant været Sekretær i Finanskollegiet og steg i Aare- nes Løb fra Post til Post i Finansforvaltningen, indtil han halvanden Aar før sin Død maatte tage sin Afsked som Konferensraad Trant. Hans elskværdige Karak- ter og gode Forstand gjorde ham afholdt og anset. Han var en Blomster-, Dyre- og Børneven. »Venskab udgjorde hans Livs største Fornøjelse«, siger »en af hans ældste Veninder«, Johan Andersens Hustru, i de Mindeord, hun har skrevet om ham i Lahdes Værk: »Mindesmærker paa Assistenskirkegaarden«. Hans litte- rære Evner »gjorde Læsningen af hans Prosa og Poesi overmaade behagelig for hans Venner«. Særlig be- kendt er en tysk Afhandling af ham om Skolevæsenet, som han fra tidlig Tid havde interesseret sig for. Det er Almue- og Borgerskolen, der er Skriftets egentlige

¹⁾ N. Jonge: Kjøbenhavns Beskrivelse. 1783. S. 376.

Genstand. »Grunden, hvorpaa her bygges, er at lære de unge at slutte selv af hvad de se og høre, og ikke opholdes med at lære andres Slutninger, samt tillige ved Legemsøvelser at sørge for, at de beholde et sundt Legeme til en sund Sjæls Tjeneste.«

Frederikke Bruun, født Münter, en Datter af Haubers Eftermand ved Petri Kirke, kom som Barn i Huset paa Amagertorv, hvor Trant vistnok blev boende, saa længe han levede. 50 Aar efter tegner hun et Interiør derfra, saaledes som hun havde set Livet der for sig i Halvfjerdserne. Md. Andersen er for hende dets Midtpunkt. »Den fromme Haubers Datter, gift med en Købmand Andersen, hørte ligesom den fra hende uadskillige Broder til vore bedste og fortroligste Venner. Hun var en grundlærd Kone og kunde Latin og Græsk som en Professor. Men hun var endnu meget mere end lærd; hun var højt dannet, hvilket lærde Folk ikke altid er. Skønlitteratur, Kunst, Naturhistorie, — med en ædel Kvindeligheds fine Følelse omfattede hun det alt. Hun var blid, from, beskeden indtil Generthed, kun for eftergivende. Hvor ofte har jeg ikke set hende trykket af husligt Tyranni! Ti hendes enfoldige Mand var egensindig og paastaaelig, som Dumheden altid er; hendes vise Raad blev aldrig fulgt — hun var jo en lærd Dame og kunde altsaa ikke have Menneskeforstand! Følgen deraf var Mandens Bankerot og Husholdningens kummerlige, men ærefulde Opretholdelse ved hendes Ordenssans og Broderens Arbejdsomhed. Denne kundskabrige, lærde Mand kedede sig sløv og til Døde ved Korrekturen paa Adresse-Avisen, da Familien nu levede af Trykningen af denne Avis.

I dette Hus var nu alle min anden Barndoms sødeste Glæder samlede; der var min Broder og jeg

rigtig hjemme. Hos den lærde Veninde hentede han sig der ofte Raad ved Studiet af det græske Sprog, og min spirende Videbegærlighed tilfredsstillede man der med kærlighedsfuld Godhed. Ogsaa vore gamle Venner Trants boede nu i samme Hus. Trant var bleven deputeret i Finanskollegiet og fortsatte i sin pyntelige Bolig stadig sin Yndlingssystem med Blomster og Fugle; og jeg kunde i det kære Hus vende mig hvorhen jeg vilde, overalt smilede Kærlighed og Aandsnydelse mig i Møde. Hauber, Broderen, var en stor Børneven; Fred være med hans Aske for alle de glade Timer, han har skaffet mig. Snart fremtryllede han i Camera obscura de brogede Scener paa Amagertorv for mig i levende Miniature; snart morede han mig om Natten med den ildsprudende Dampkugle eller, hvad der altid var den højeste Nydelse, viste mig de smukke nyankomne Kobberstik, med hvilke Familien drev en Smule Handel.

Den ædle Husfrues Trøst var imidlertid Omgangen med lærde og tro Venner. Naturgranskerne Fabricius og Müller var daglige Husvenner, senere flyttede Zoëga, Linné's elskede Elev og Fætter til Obelisktyderen, ind i Huset; og i denne aandfulde Tænkers inderlige Ven-skab fandt den ædle Kone sit Livs sene Lykke. Trants yngre Søster, en fin og skrøbelig Blomst, var tidlig tæret hen af Brystsyge. Den anden, modig, aandfuld, med store brune Øjne, ægtede en Auditor Lindemann. Alle boede de sammen i det elskede Hus, som jeg endnu aldrig kører forbi uden at hilse det venligt, end-skønt alle dets dyrebare Beboere er borte!« »Et elske-ligt Kløverblad af Søkende, Trant og hans to Søstre, blide, kærlige Sjæle, ved hvilke jeg senere altid

¹⁾ Fr. Bruun: Wahrheit aus Morgenträumen. 1824, S. 84 f.

tænkte mig den af Kristus elskede Familie i Bethania,« skriver Frederikke Bruun om dem paa sin overspændte Maade.

Den Zoëga, hun omtaler som Gæst og medoptagen i Andersens Hus, er Johan Zoëga, dengang Renteskriver, senere deputeret ved Finanserne og Etatsraad, 4 Aar yngre end sin Kollega Trant. Han var en svag og forvokset Mand med betydelige Aandsevner, elskværdig, opofrende, grundhæderlig. Som 20aarig Yngling havde han sammen med den ovennævnte berømte Insektkender J. C. Fabricius studeret i Upsala. »Kommer Zoëga til mig med et Mos eller Fabricius med et Insekt, saa tager jeg Hatten af og siger: I er mine Mestre!« plejede Linné at sige om dem. Næsten to Aar tilbragte de hos ham, om Vinteren i Byen, om Sommeren paa Landet. Linné skrev ved Afskeden om Zoëga: »I en dobbelt Henseende har han udmærket sig hos os: ved sit altid aabne, frimodige, glade, stille og alvorlige Sind, og ved sin umættelige Attraa efter at lære den guddommelige Visdom at kende, som Naturkyndigheden bærer i sig.« Men Forholdene drog ham bort fra Videnskaben og over i Statens Tjeneste, og Linné beklagede det bittert som et Tab for Botanikken. Zoëga blev kun 46 Aar gammel.

*

I 1801 bor der endnu kun en eneste egentlig Familie i Gaarden. Det er den 54aarige Konferensraad og deputerede Frederik Krück med sin 50aarige Kone Cordula f. Sesler og deres to Døtre Sofie og Kristiane, 25 og 22 Aar gamle. I Modsætning til tidligere Tidens store Tyendehold har Familien i sin Tjeneste kun en 49aarig ugift Gaardskarl,

1) Smst, S. 10. 2) A. D. Jørgensen: Georg Zoëga. 1881. S. 29 f.

Laurits Thomsen, og en 21aarig Tjenestepige,
 r Mette Phiiser.

Frederik Karl Krück, Søn af en holstensk Præst, hørte til samme Slægtled af tyskfødte, fintdannede, literært interesserede Embedsmænd som Trant. Han var i 1775 kommen til København som 1ste Ekspeditionssekretær i det tyske Kancelli, blev i 1776 deputeret og fik 1780 Korrespondancen om det tyske Riges Sager i Departementet for de udenlandske Affærer. 1789 var han bleven udnævnt til Konferensraad. Hans Stil som Embedsmand — 1795 var han tillige bleven Overprokurør for Slesvig — udmærkede sig ved Klarhed, Knaphed og Orden. Ogsaa om kongerigske Lovgivningsspørgsmaal har han haft Lejlighed til at udtale sig. 19. Januar 1799 havde han saaledes afgivet en Betænkning om en nedsat Kommissions Indstilling i Trykkekfrighedssagen. Han hævdede blandt andet, at den, der en Gang var straffet for en Presseforseelse, næste Gang burde have fremtidig Censur føjet til sin øvrige Straf. En saadan Bestemmelse optoges ogsaa i Loven af 27. Sept. 1799. Krück var netop ved den Tid, da han boede paa Amagertorv, optraadt som Forfatter med et anonymt tysk Skrift: »Eumenia, en filosofisk Trosbekendelse som Enesamtale«. Lübeck og Leipzig 1800. Skriftet er tilegnet Baggesens Ven, Filosofen Reinhold i Kiel. Forf. melder sig som indbuden Deltager i de Forhandlinger, Reinhold har rejst om Moralitetens Grundbegreber og Grundsætninger; allerede næsten for Aar og Dag siden har han lovet ham sit Bidrag til en filosofisk Kraniesamling. Overfor Mesteren er han kun Dilettant og regner paa stor Overbærenhed. »Jeg

1) Folketællingslisterne af 1. Feb. 1801. Statens statistiske Bureau.

erkender dette Menneskehoveds heteronome Knokkelbygning,« siger han, »mit for tidlig roste Eksemplars, — og man skal ikke sige mig paa, at jeg vover at forsvare den; jeg erkender ydermere og beklager, at det fra alle Sider betragtet kun er et Brudstykke — eller et Aggregat af Brudstykker, i hvilke maaske intet Kenderøje finder nogen Sammenhæng.« Han skriver i en dannet Mands behagelige Stil, ikke stærkt farvet, men dog med et personligt Præg og en Islæt af Billeder, der naturligt glider ind i Fremstillingen. Den ledende Magt i den enkeltes Liv er for ham »den sokratiske blide Følelse af stadig at blive bedre«. »Hvad der gør mig roligere, mere tilfreds, lykkeligere, det nærmer mig til Sandheden.« Kun Moralen staar fast, alle andre Spekulationer om det oversanselige maa gælde for hvad de kan, ti alt vel overvejet, saa véd man — intet derom. Alt skønt, tilløkkende, rørende og ophøjet er relativt og kan fremstilles og føles i utallige Grader og Former. Sin Opfattelse af Virkeligheden omkring Aar 1800 sammenfatter han i følgende Sætninger: »Jeg kan efter min Tro vel ikke vente, at der nu nødvendigvis skal spire en Guldalder frem, fordi Jorden er gødet med Blod, eller paa denne stormfulde Planet love mig nogen almindelig Forædling af Menneskeslægten i Retning af Fornuft og Sædelighed, nogen evig Fred, lige saa lidt som jeg af en Pogekole venter, at den alene ved sine raske Disciples egen Perfektibilitet og naturlige Dannelsesdrift, idet de der gør Bekendtskab med Alfabetet, uden videre skal gaa over til at blive en højere Skole, forædles til et Universitet eller endogsaa til et Videnskabernes Selskab. Fortidens Erfaringer slumrer i Bøger og kommer kun ved et Slags Opstandelse, om Natten, som kraftløse Skygger ind i Efter-

verdenens Hoveder, som forsmaar disse blege Skikkelser i Sammenligning med Nutiden, der staar klar og levende for den. I det et Aarhundrede tager Afsked, gaar en hel Fabel, og dens Moral, i Graven. Det følgende Individuer skaffer sig en ny og spiller i den deres Rolle, taler og snakker, kvidrer og brøler, kærtegner og sønderriver hverandre, og lærer deraf hvad der passer dem. Møllen maler og bliver ved med at være en Mølle. Verden har og beholder Karakter af en Opdragerske for vor Barndom, og af dens Opdragelse venter jeg alt; for en Dannelse, der svarer til Individernes Tarv, de sønderrædendes og de sønderrædtes, de larmendes og de kvaltes, haaber jeg det bedste. Jeg indser, at den kan trives paa ethvert Standpunkt, i Lykke som i Lidelse, i Lydighed som i Magtfulde, men kun i rolig Visdom og skabende Kærlighed kan nærme sig sin Fuldkommenhed, og finder derfor ikke i min almindelige Pligt som Menneske og Borger nogen Opfordring til egenmægtig at sønderrive noget Samfundsbaand til Bedste for Ret, Sandhed og Almenevel, men derfor ikke mindre Drift til kun at leve for Ret, Sandhed og Almenevel og, hvis Fornuft og Samvittighed byder det, villig gaa i Døden derfor.«

I Slutningen af 1801 udnævntes Krück til Kansler i Slesvig. Maj 1816 døde han paa en Baderejse i Tyskland. Hans Hustru, som han havde ægtet 1772, overlevede ham i to Aar.

*

Efter Vejviseren at dømme bliver der i Aarenes Løb mere og mere øde i Huset om dets gamle Ejer. I sine sidste Aar har han Kommandørinde Charlotte Bir-

¹⁾ Biogr. Leksikon: Krück. E. Holm: Den off. Mening 1784—1799. S. 174.

gitte Lütken f. Claessen til Lejer. Det var en halv-
 hundredaarig Dame, Enke efter Kommandør Kristian
 Lütken, der var død i 1803, 61 Aar gammel. Han havde
 som Søofficer mest ligget i hjemlige Have, 1789 f.
 Eks. som Kaptajn haft Kommandoen paa »Nordstjernen«,
 et af de Orlogsskibe, der var udskrevne til at yde rus-
 siske Skibe Beskyttelse i Kongens Farvande. Som 28-
 aarig Lieutenant havde han dog, som Fører af Trans-
 portbriggen »Postillonen«, været med, da der i 1770
 sendtes en dansk Eskadre til Algier for at paatale et
 stedfundet Fredsbrud. I Juli Maaned bombarderede de
 danske Skibe Byen, men uden Virkning, deres Angrebs-
 evne var ringere og Byens Modstandskraft større end
 formodet. Den øverstkommanderende, Schoutbynacht
 F. C. Kaas, blev kaldt tilbage til Danmark og afløst af
 Simon Hooglant, som sluttede Fred med Algier 16.
 Maj 1772. I sine seks sidste Leveaar var Lütken Ind-
 rulleringschef i det sjællandske Distrikt. 1782 havde
 hans Hustru, som han havde ægtet 1775, født ham en
 Søn, Kristoffer Lütken, der fortsatte Søofficerstraditio-
 nerne i Slægten og endte som Viceadmiral. Han var
 Premierlieutenant i de Aar, Moderen boede paa Ama-
 gertorv, havde dengang allerede været i Vestindien,
 hvor han havde udmærket sig i Kampe med engelske
 Kapere, og var, da hun flyttede ind, Overstyrmand
 paa en Ostindiefarer, der blev taget af en engelsk Or-
 logsmand og bragt ind til Kap. Det Aar hun døde,
 1820, blev han Kaptajn.

Selv var hun født 1756 i Helsingør og var Datter
 af Kommerceraad Andreas Claessen (1712—1783) og hans

1) Vejviseren 1807. 1809. 1811. 2) Se S. 51. 53. 3) Biogr. Leks.:
 Christopher Lütken.

Hustru Charlotte Sophia f. v. Deurs (d. 1773). Faderen havde i 1751 søgt om Fritagelse for Borgerskab, da han ikke betragtede sig som næringsdrivende. Han forestaar det i Byen værende hollandske Kommissionskontor, siger han i et Andragende Aaret efter, som sin Svigermoders, afgangne Kommissær van Deurs' Enkes, og sin Svogers, nuværende hollandsk Kommissær van Deurs', Ven og Kompagnon. Fra Morgen til Aften har han nok at gøre der med Ekspedition af de ud- og indgaaende Skibe og af de kommercierende. Saa har han i de sidste Krigstider købt nogle faa Skibsparter, som han nu ej uden største Tab kunde sælge, og har set sig nødt til at paatage sig nogle Skibsparter i Holland, hvorefter han fortærer Gevinsten i Helsingør. Et Par Gange er det arriveret, at et af hans Skibe, formedelst Mangel paa Fragt fra Frankrig og Portugal, har indtaget Salt i Steden for Ballast og hermed er sejlet til Trondhjem og Molde, hvorved Skipperen har forarsaget ham stor Skade. »Denne af Skipperen brugte formentlige Vigilance kan vel ikke heller henregnes til borgerlig Næring,« mener han, »thi hans Skipper har ej brugt anden Vigilance for ham end den, enhver Skipper bruger for sine Redere i lige Begivenhed.« Men Kancelli-Kollegiet indvender, at han for egen Regning har ladet en Ladning Pibestaver gaa fra Dantziger Port à Port, og at han, foruden de hollandske Kommissioner og Konsulatsforretninger i Kompagni med sin Svigermoder og Svoger tillige vedligeholder et Kommissions- og Korrespondance-Kontor for Hamborgere, Lybeckere, Dantziger og andre, saavel som for danske Undersaatter. Og de mere end 26 Okse-

1) St. Mariæ Sogns Kirkebog, Helsingør.

hoveder franske Vine, som er forefundne i hans Kælder, maa eragtes at være mere, end til hans eget Huses Provision kunde behøves. I 1752 faar han trods denne Kritik, Titlen af Kommerceraad og bliver efterhaanden en rig Skibsklarerer, Skibsreder og Vinhandler, den eneste af Byens syv Købmænd, der handlede paa Udlandet med egne Skibe. Konen var en dygtig — Engländerinde, kalder Traditionen hende, i Virkeligheden var hun af hollandsk Byrd, og lærte aldrig at tale godt Dansk. Skibsklarererne maatte paa Forretningens Vegne søge at gøre Livet saa behageligt som muligt for Skibskaptajnerne, som ikke sjældent i Ugevis maatte ankre op paa Reden. »Havde de deres Hustruer med om Bord, blev deres Skibsklarerers Hus let til et Hotel, hvor Gæsterne levede frit i Sus og Dus, men hvor Husfruen og hendes Tyende maatte slide Dag og Nat, især i Sommertiden. Af Skibsklarererens gæstevenlige Forhold til en vejrfast Skipperfamilie kunde der flyde mange andre kommercielle Fordele, baade nye Handelsforbindelser og Anvisninger paa tilfældige, fordelagtige Forretninger i fjerne Egne. Claessen kunde saaledes utvivlsomt takke sin Hustrus dygtige Husstyrelse for, at han var kommen i Forbindelse med de franske og spanske Vinhuse, hvis Varer han afsatte rundt om i Norden, og for de mange heldige Køb af Skibsparter, som havde gjort ham til Helsingørs eneste og Danmarks maaske største Skibsreder.« Konen forstod at tage Forretningens Lærlinge i sin Tjeneste. Tidlig om Morgenen maatte de børste Klæder og Fødtøj, hente Vand, Mælk og Brød, slibe Knive og Gaffler, rense Gaard og Gade og i Dagens Løb gaa Ærinder. Men

1) Suppliquer 1751. 1752. Rigsark.

det var tit vanskeligt at forstaa Kommerceraadindens Befalinger. I det travle Købmandshus blev Maaltiderne gjort af saa hurtigt som muligt: Støj af Knive og Gaffler, sjælden et Ord, aldrig noget, der lignede en Samtale. Det var et ligefremt Brud paa Tavshedsreglen, at Fruen i husmoderlig Vrede over en Lærlings Langsomhed med at spise den veltillavede Kartoffelsalat, rejste sig op og tordnende udbød: »O du Rakkermær! — kan du ikke æde Potatoes?« I dette dygtige Hjem blandt praktiske Koffardifarere var Søofficerens Hustru vokset op, der nu som Enke boede paa Amagertorv.

*

En flygtig Fugl i Huset var Poul Frederik Heltzen, der boede der i 1809, paa 2den Sal, men siden 1806 havde været Auditør ved det holstenske Infanteriregiment i Rendsborg og 1810 blev forsat til Norge. Han var født i Kongsberg 1779 og har vistnok været en Søn af Kristian Ernst Heltzen, der 19 Aar gammel var bleven Assessor ved Oberbergamtet i Kongsberg og 1788 blev Berghauptmand. Efter 3 $\frac{1}{2}$ Aars Studium ved Københavns Universitet havde den unge Heltzen i 1801 taget juridisk Eksamen, havde saa c. 3 Aar været Fuldmægtig hos en Sorenskriver i Trondhjem Stift, var i Foraaret 1805 bleven Volontør i Generalitets- og Kommissariats-Kollegiet og et halvt Aars Tid derefter Kancellist ved det kgl. Feltkommissariat. Ved hans Udnævnelse til Auditør spurgte Generalauditøren ham, om han kunde Tysk. »Saare lidt,« svarede han, men lovede daglig at øve sig deri. Da han kom tilbage til Norge, var det som Sorenskriver i Aggers Herred

1) Meidell: En skaansk-dansk Familiehistorie. Dansk Tidsskr. 1900. S. 481 f. 2) V. Richter: Den danske Landmilitæretat.

og vestre Bærum Fogderi. Han døde i Kristiania 1838.

*

I en lang Aarrække boede desuden Bogtrykker Frederik Vilhelm Thiele der i Huset. Han var en født Tysker og i 1757, ni Aar efter sin yngre Broder, Johan Rudolf, kommen til København som Bogtrykkersvend. Som det synes, havde han udlært hjemme i Lippe. Broderen lærte hos Berling. Men ogsaa Frederik Vilhelm synes at have haft Arbejde der. 1767 lykønsker de i Forening som »Brudeparrets forbundne Tjenere F. W. og J. R. Thiele Chr. Berling og Jomfru Anne Marie Frick til deres Bryllup« i et stort, blomstrende dansk Digt, som de dog maaske næppe selv har forfattet. Ved G. C. Berlings Bryllup i 1772 med Elisabet Godiche leverer F. W. Thiele alene en Sang, som trykkes hos Berling. Selv anlægger han i 1781 et Bogtrykkeri, som han driver i Gaarden paa Amagertorv og 1797 sælger til Hofbogtrykker Nikolaj Møller. Han synes at have været en dygtig Mand i sit Fag. Fra hans Bogtrykkeri skriver et fremragende Arbejde i 5 Kvartbind sig: P. F. Suhms »Abufedæ Annales Muslemici«. Ingen københavnsk Bogtrykker i vore Dage menes at være i Stand til et levere noget tilsvarende. Hveranden Side er trykt med en stor, klar arabisk Type, Siden lige overfor med en fortrinlig Antikva. 2

1) Efter Meddelelse fra Generalauditor H. L. Steffensen. 2) Bogvennen 1894. S. 36 f. Det er en Fejltagelse, naar det her siges, at han ejede den bekendte »stadselige« Gaard »Kristian Firtal«. Der menes her Amagertorv No. 6, Hafnias Gaard, men denne har aldrig været kaldt Kristian Firtal, og No. 8, som har baaret dette Navn og hvor Thiele boede, har han aldrig ejet ligesaa lidt som Nabostedet.

Pebersvend var og blev han. Endnu i 1801 boede han paa det gamle Sted, 72 Aar gammel, og hos ham den 21aarige Bogtrykkersvend Hans Knudsen. Hans Brodersøn Just Matthias Thiele, der var født 1795, fortæller, hvorledes hans Legen-Hest med sin 2 Aar ældre Broder ofte blev afbrudt, »naar en lille Mand i rød Kjole, foret med grønt Silketøj, og med trekantet Hat paa Hovedet, viste sig i Portaabningen og spurgte, »om Hesten nu ikke skulde have lidt Havre?« Vi løb da til ham, baade Hest og Kusk, og blev fodrede med Rosiner og Mandler, som han havde i sine brede Sidelommer. Det var Farbroder, en rar gammel Mand, hvis Godhed mod os Børn jeg aldrig har kunnet glemme. Han indfandt sig ordentlig hver Søndag Middag, men da han engang udeblev, vakte det Uro i Familien. Der blev sendt Bud til Amagertorv, og Svaret var, at der var sket en Ulykke. Den gamle, som var en Ven af alskens Snurrepiberi, havde købt sig et Teleskop med Stativ, i en lang Trækasse, og havde selv villet bære den hjem. Paa hans Trappegang var der en Mellemdør, som var slaet i om Benet paa ham; han var faldet og havde faaet et af Kassens Hjørner ind i sit Øje, og samme Dags Aften — en bedrøvelig Søndag Aften — kom min Fader tilbage med Budskab om ² Tabet af sin eneste Broder«. —

Hosekræmmere vedblev at have Tilhold i Kælderen. Fra Midten af Firserne til Midten af Halvfemserne har Hosekræmmer Bølling sin Bod der, — igen et jysk Stednavn, fra en Landsby i Hedeegnene. Efter ham Jens Bekgaard, der i 1799 flytter ind i Nabogaarden; i

¹) Folketællingslisterne af 1. Feb. 1801. Statens statist. Bureau.

²) J. M. Thiele: Af mit Livs Aarbøger 1873 S. 7 f. ³) Vejviseren 1785—1794.

1808 Lærredshandler J. Cornels. Et halvt Aars Tid
 bor tillige Spækhøker Jørgen Jensen i Stedet (Mikkelsdag 1795—Paaske 1796) og Isenkræmmer Martin
 Winther (Paaske—Mikkelsdag 1796), et Par Aars Tid ¹
 (1805—7) Stolemager M. Severin, i Tacks Dødsaar ²
 Modehandler Jean Pernot. ³

*

*

I 1795 havde Stedet været sin Undergang nær. En lidet ænset Ildebrand, der udbrød paa Gammelholm 5. Juni, førte til en Ildsvaade og et Flammehav, der lagde 943 Gaarde og Huse i Grus. Alt var Forvirring og Bestyrtelse, Brandanstalterne utilstrækkelige og uden ordentlig Ledelse. Det ene Menneske løb i Vejen for det andet, Gader og Stræder spærredes af Ild og Damp og Vogne og Mennesker; Tørken, Blæsten og Bindingsværket i Bygningerne øgede Luernes Vælde. Den søndre Side af Amagertorv brændte ned, og medens det brændte der, fortæller en samtidig, »blev Render i Kræmmer Tacks Gaard paa den anden Side af Torvet antændt af Hede og paafaldende Ild. En brav Borger, som just var i Færd med at redde en af sine Venners Gods, ser dette. Han raaber og skriger om Hjælp — men ingen Brandfolk var her tilstede. Endelig ser han en Sprøjte staa paa Torvet, han kalder Folk tilsammen og faar omsider Mandskab nok af frivillige uvedkommende ædelmodige Mennesker til at kunne bringe den i Gang. Han tager fat paa Straalen. Man pumper, men forgæves. Et Hul paa Slangen gør alt Arbejdet til intet. Endelig raaber én: »Der er min Vante, stik

¹) Mandtal. Raadstueark. ²) Vejev. 1805—1807. ³) Vejev. 1809.

den i Hullet!« Han følger dette Raad, han ombinder den videre med sit Tørklæde, man flyr ham flere, ja Halsklude, og paa denne Maade faar han sit Øjemærke opfyldt, Hullet stoppes, Straalen giver Vand og Ilden slukkes, og paa denne Maade reddes denne Side af Amagertorv og Helliggejststrædet.« Men i den Fjerdedel af Byen, der nedbrændte, var store Vare- og Kornforraad gaaet til Grunde, og over 5000 Mennesker var midlertidig husvilde.

XV.

Peter Kristian Bruun.

»Jens Parelius Brown, Kgl. Maj.s bestalter Højesterets-Assessor og Auktions-Direktør udi denne kgl. Residens-Stad, gør vitterligt: at jeg paa det mig allernaadigst anbetroede Embeds Vegne haver skødet, ligesom jeg og herved til Violon i det kgl. Kapel Hr. Peter Christian Bruun skøder Gaarden gl. og ny No. 4 paa Amager-Torv, forhen afgangne Silke- og Klædekræmmer Hans Tacks Stervbo tilhørende, hvilken Gaard efter Hr. Kopist Brasks Begæring og foregaaet lovlig Bekendtgørelse ved 4de Auktion den 16. Novbr. f. A. (1808) om Eftermiddagen imellem 2 og 4 er bleven opbudet og bemeldte Violon i det kgl. Kapel Peter Christian Bruun som højstbydende tilslaget ved Hammerslag for den Summa 24720 Rdl., skriver 24720 Rdl. D. K. alt efter de ved Auktionen fremlagte og oplæste Konditioner, der er saalydende:

- 1) Gaarden med mur- og nagelfaste Indretning og

1) R. Nyerup: Kjøbenhavns Beskrivelse. 1800.

tilhørende, som den derover den 7. d. M. afholdne Vurderingsforretning anmelder, og som i Brandkassen er assureret for 14600 Rdl., sælges i den Stand, samme ved Tilslaget befindes, og med den Rettighed og Hjemmel, som Boet dertil haver, fri for alle Skatter og Afgifter, som til 31. Decbr. 1808 derpaa maatte hefte.

2) Gaarden med tilhørende staar fra Tilslaget af for Køberens Regning og Risiko i alle Tilfælde uden Ansvar for Boet, men Lejen deraf til næste Paaske-Flyttetid tilfalder Boet, og er samme altsaa Køberen uvedkommende.

3) Gaarden, for saa vidt den ikke er bortlejet, kan af Køberen straks tiltrædes og tages i Besiddelse.

4) Det overlades til Køberen, om han vil opsigede i Gaarden værende Lejere til næste Paaske-Flyttetid, der da maa ske $\frac{1}{4}$ Aar forud.

5) Købesummen betales til os underskrevne Skifte-Kommissarier til førstkommende 11. Junii 1809 tillige med Renter deraf 4 pro Cento fra 11. Martii d. A. indtil Betaling sker, og det skadesløs i alle Maader.

6) Alle af Købet dependerende Omkostninger, saasom for Vurderingsforretninger, Publikationer i Aviserne, Plakaters Trykning, Auktions-Salarium, Budenes Belønning, stemplet Papir til Skødet og dettes Bekostning i og uden Retten, Attester med videre Huset vedkommende, saa og de fulde Fattiges-Penge af Købesummen, betaler Køberen tillige med Boets Kurator Kopist Brasks Salarium for at foranstalte Forretningerne og besørge det fornødne efter dennes Regning, naar samme ham tilstilles, alt uden Afgang i Købesummen.

Den kgl. Lands-Overrets samt Hof- og Stads-Rets Skifte-Kommission i København den 17de Oktober 1808

Carstens. Schiønning.

Ved 3die Auktion den 9de Novb. 1808 er Protokollen tilført: Kopist Brask begærede Konditionerne tilføjet, at 8 Dage efter at Gaarden er bortsolgt, paalægges det Køberen selv at forsyne de i Gaarden indkvarterede militære saavel med fornødne Senge-Lagener, Senge-Klæder som hvad videre Reglementet maatte tilholde.

Bemeldte Gaard er af følgende Beskaffenhed: Hovedbygningen til Torvet er af Grundmur, 5 Fag, 3 Etager og Kælder samt Kvist med Frontespice over 3 Fag, imod Gaarden en Kvist over et Fag med Loftsluger og Udlægger, Heltag. Et Sidehus af Grundmur, 9 Fag, det øvrige gaar ind bag Tværbygningen, 2 Etager og Kælder samt Kvist over 3 Fag med Frontespice og Halvtag. Kælderen er i 8 Afdelinger, i de to ere aabne Skorstene og ved den ene er en indmuret Kobber-Vasker-Kedel. Et Tværhus af Grundmur, 2 Fag, 2 Etager og en Kvist over et Fag, hvori Lofts-Luge og Udlægger, et Pakhus af Mur og Bindingsværk, 8 Fag, 3 Etager med gebrokket Heltag, en Kvist over 3 Fag med Frontespice, hvori en Lofts-Luge og Udlægger, Heltag. Et Tværhus af Mur og Bindingsværk, 8 Fag, 2 Etager med en Kvist over 2 Fag, hvori Lofts-Luge og Udlægger, Heltag. Et Side-Hus af Mur og Bindingsværk, 4 Fag, 2 Etager med Kvist over et Fag samt Halvtag. Til Stedet er 3 brolagte Gaards-Rum samt behørigt Brand-Redskab og en Have med Frugttræer og derudi et teglhængt Lysthus. I den mellemste Gaard et dobbelt Lokum af Tømmer og Brædder med muret Kasse og Hønsehus, en Portion Springvand med Opstander og Malmhane, saa og en Vandkumme, og en Portion fersk Pumpevand med Opstander og Jern-Pumperedskab. Overalt i Værelserne befindes 21 forskellige Kakkelovne.

Ti skal indbemeldte Gaard med Appertinentier herefter tilhøre merbemeldte Violon i det kgl. Kapel Peter Christian Bruun, og kan han gøre sig samme saa nyttig og gavnlig, som han bedst vil og kan, alt efter foranførte Konditioner og øvrige Adkomstbrevs nærmere Formening, naar vedkommendes Kvittering for Købesummen herpaa findes tegnet. De Fattiges Penge, $\frac{1}{4}$ pro Cento af Købesummen, ere betalte med 61 Rdl. 77 Sk., siger 61 Rdl. 77 Sk.

Til Bekræftelse haver jeg dette mit udstedte Auktions-Skøde underskrevet og mit Signet hostrykt.

København den 29. Maji 1809.

J. P. Brown.«

»Da Køberen af indbemeldte Ejendom, Peter Christian Bruun, Violon i det kgl. Kapel, til os har aflagt Rigtighed for Købesummen 24720 Rdl. med Renter fra 11te Martii til 11te Junii d. A. 247 Rdl. 1 Mk. $3\frac{1}{5}$ Sk., tilsammen fire og tyve Tusinde ni Hundrede og tresindstyve og syv Rigsdaler én Mark og tre $\frac{1}{5}$ Skilling, saa bliver for disse 24967 Rdl. 1 Mk. $3\frac{1}{5}$ Sk. herved kvitteret, og haves paa afgangne Silke- og Klædehandler Hans Tacks Stervbos Vegne intet imod, at dette Skøde i Retten læses og protokolleres.

Den kgl. Lands- Over- samt Hof- og Stads-Rets Skifte-Kommission i København den 22de Junii 1809.

Carstens. Schiønning.

not. Colbiørnsen.

Læst i den kgl. Lands-Overret samt Hof- og Stads-Ret i København Mandagen den 26de Junii 1809.

Falbe. Heger.

protokolleret

Borch.«

*

Indkvarteringsvæsenet for Danmark og Norge var senest blevet ordnet ved Forordning af 9. Maj 1806. Denne fastslaar, at en Divisionsgeneral, i den til Vinter- og Sommerkantonnement bestemte Tid, skal have 4 Værelser til eget Brug, 1 Værelse til hver af sine Adjutanter, 1 Stue til sine Ordonnanser, 1 til sine Betjente, tillige med Lejlighed til at indrette sit Feltkøkken; at en Brigadegeneral skal have 3 Værelser, Chefen for et Regiment eller Korps 2 Værelser, ligesom en Stabs-officer, Chefen og Kommandøren for et Kompagni eller en Eskadron, Regimentsadjutanten og Regimentskvartermesteren. Derimod skal Sekundritmestre, Stabskaptajner, de øvrige Adjutanter, alle subalterne Officerer, Auditøren, Regimentsfeltskæren, Bataillons- og Underkirurgerne samt alle, der nu og i Fremtiden regnes at henhøre til Mellemstaben, nøjes med 1 Værelse hver. Værelserne skal Værten forsyne med de fornødne Senge og Møbler; om Vinteren tillige med et godt Talglys til hvert Værelse og det paa ethvert Sted brugelige Brændsel. For disse Ydelser skal Husværten have en Godtgørelse af 5 Rdl. maanedlig for hvert Værelse i Vinterhalvaaret, 1 Rdl. i Sommerhalvaaret. De indkvarterede Underofficerer, Spillemænd og menige, saavel som alle, der henregnes til Understaben, skal i Vinterhalvaaret have anvist de fornødne Senge paa et sundt og tørt Sted i Huset og Adgang til et varmt og oplyst Værelse. I Stedet for Sengklæder med Fjer kan der leveres en med Hakkelse, Mos eller Boghvedeavner stoppet Madras, en lignende Hovedpude og et Heste- eller andet Dækken samt de til Sengen hørende Lagner. I Sommertiden skal de nævnte indkvarterede hjælpe sig med det fornødne Straa til at ligge paa og Dækkener. Husværten skal desuden til enhver Tid levere dem et Maaltid varm

Mad daglig mod en Betaling af 3 Sk., som den indkvarterede udreder af sin Lønning. 6 Skilling daglig om Sommeren, 4 Sk. om Vinteren er den Godtgørelse, Husvårten i øvrigt har Krav paa.

En Plakat, udstedt af Overpræsident samt Borgmestre og Raad i København 7. Novbr. 1807, meddeler, at der førstkommende Mandag 9. Novb. kan ventes en forøget Tropestyrke paa 4-5000 Mand indkvarteret i Byen, og at alle Privilegier ved den Lejlighed bortfalder.

Ved en Kancelliplakat af 21. Decb. 1807 udvides den ovennævnte Forordnings Bestemmelser om Indkvartering af Hærens Underklasser til København, hvor en ekstraordinær Indkvarteringskommission skal paase, at Forordningen bliver overholdt, men samtidig, at Indkvarteringen gøres saa lidet byrdefuld for Byens Indbyggere som muligt. Ved en Plakat af 15. Marts 1808 bekendtgøres det, at der kan ventes fremmede Tropper til Staden. Indkvarteringskommissionen, som udsteder Plakaten, anmærker, at Sengene, der i alt Fald kan bestaa af sammenslagne Brædder og kan indrettes til to Personer, foruden Halm i Bunden skal være forsynede i det mindste med en Underdyne, en Overdyne eller et Dække, en Hovedpude og et Par Lagner. Ligeledes skal der anvises de indkvarterede Lejlighed til paa en Skorsten at koge deres Mad. En Raadstueplakat fra den følgende Dag paalægger alle vedkommende, hvad enten de er Husejere eller Lejere, at afgive fornødent Kvarter til de fremmede Tropper, og Ejerne er ikke forpligtede til at yde deres Lejere nogen Godtgørelse for den Lejlighed, de maa afstaa, eller den Skade, de indkvarterede mulig forvolder paa Værelserne.

I den ny Grundtakst-Matrikel af 1811 findes for Bruuns Gaard følgende Opgørelse:

Fuldt Maal af Grunden 2058.

Reduc. Maal bedste Grund 551. Nuvær. Takst pr. Alen 7 Mk.

Fulde nuvær. Grundtakst 645.

Portioners Antal à 80 Rdl. af nuvær. Grundtakst 8.

Assurance-Sum 25000.

2 p.Ct. af AssuranceSummen 500.

Portioners Antal à 100 Rdl. af disse Procent 5.

Begge Slags Portioner tilsammentagne 13.

I 1816 er Assurancesummen sat til 22500, de 2 p.Ct. deraf til 450, Portionernes Antal til $4\frac{1}{4}$, begge Slags Portioner tilsammentagne $12\frac{1}{2}$. I 1821 og derefter er de tilsvarende Tal: 27000, 540, $5\frac{1}{2}$ og $13\frac{1}{2}$.

Da der ifølge Forordning af 4. Sept. 1809 udskrives en 2 Procents Afgift én Gang for alle af Pant i fast Ejendom, har Kreditkassen for Husejere i København 15000 Rdl. staaende i Gaarden. Afgiften er altsaa 300 Rdl., men synes efter en Vedtegning i Mandtallet at dømme at være bleven eftergivet Panthaveren allerede inden Forordningen udkom.

6. Maj 1812 indføres en Ildstedskat. Den skal i Købstæderne svares af Ildsteder i Værelser, Køkkener, Bryggerier, Bagerier, Raffinaderier, Syderier, Smedier o. desl. efter Kubikindhold af de Værelser eller Aflukker, de er bestemt til at opvarme. For hvert Rum paa 60 Kubikalen skal der i København aarlig betales 32 Sk. pr. Ildsted, for hver 5 Kubikalen derudover 1 Sk. mere. Ildsteder i mindre Rum er skattefrie. Til at maale Rummenes største Længde, Bredde og Højde skal der udmeldes et tilstrækkeligt Antal duelige og paalidelige Mænd. Samtidig ophæves den Ekstraskat, der var ble-

ven anordnet 23. Sept. 1762. Fire Aar efter er man kommen til Erkendelse af, at Ildstedskatten er upraktisk. Dels er den ikke simpel nok, dels tager den ikke tilbørligt Hensyn til Beboerne af smaa Lejligheder. 17. April 1816 ophæves den derfor igen og dens Beløb lægges til Bygningsafgiften.

Ogsaa Bruuns Ejendom maales ifølge Forordningen af 1812. Det viser sig, at Rummenes Højde er: i Kælderen 3 Alen for ét Værelses, $3\frac{1}{2}$ for det andet Værelses, Køkkenets og Vaskekælders Vedkommende. I Stueetagen og paa første Sal er Rummene $5\frac{1}{2}$ Alen høje, paa anden Sal $4\frac{1}{2}$ Alen, paa Kvisten som i Kælderen kun $3\frac{1}{2}$. I alle Baghusets tre Etager er der $4\frac{1}{2}$ Alens Højde. Det lave Kælderværelse er 5 Alen langt og 3 bredt og derfor med sine 45 Kubikalen skattefrit. Køkkenet og Vaskekælderen er $8\frac{1}{2}$ Alen lange, $6\frac{1}{2}$ Alen brede. I Stueetagen er der et smalt Værelse, $9\frac{1}{2}$ Alen langt og 3 Alen bredt, og to betydelig bredere og noget kortere Værelser (7, 7 og $8\frac{1}{2}$, 8 Al.). Køkkenet er $6\frac{1}{2}$ Alen langt og $7\frac{1}{2}$ Alen bredt. Saa er der et Værksted paa 7 Alens Længde og $5\frac{1}{2}$ Alens Bredde. Første Sals tre Værelser er noget større i Længden end i Bredden ($9\frac{1}{2}$, $9\frac{1}{2}$, 8 og $8\frac{1}{2}$, $6\frac{1}{2}$, 5 Al.). Køkkenet hertil er $8\frac{1}{2}$ Alen langt, 7 Alen bredt. Tre andre Værelser er 7, 7, $5\frac{1}{2}$ og 5, $5\frac{1}{2}$, 7 Alen. Paa anden Sal er to Værelser lige lange, $9\frac{1}{2}$ Al., men $8\frac{1}{2}$ og $6\frac{1}{2}$ Al. brede, et tredje 8 Alen langt og 5 Alen bredt. Paa Kvisten endelig er der kun ét Værelse med Ildsted, det er $8\frac{1}{2}$ Al. langt og $6\frac{1}{2}$ Alen bredt. Baghuset har det største opvarmede Værelse i 3. Etage, det er 11 Alen langt, $10\frac{1}{2}$ Alen bredt; i anden Etage er Størrelsen 7 og $6\frac{1}{2}$ Al., paa første Sal $6\frac{1}{2}$ og 5 Al. I alt beløber Ildstedskatten, der skal svares for

Ejendommen, sig til 16 Rdl. 56 Sk. om Aaret. Det er vist ganske rigtigt, at Beregningen af den var lovlig omstændelig.

*

*

Bruun var født 1784. Da han købte Gaarden, var han en 24aarig Kapelmusikus, Violon, som det kaldtes. Hans Fader, Hyrekusk Hans Sørensen Bruun, var som en 20aarig jysk Bondekarl kommen fra Kvong Sogn i Ringkøbing Amt til København. Efter at have tjent først Hofjuvelerer Fabricius, saa Justitsraadinde Boertmann køber han 40 Aar gammel David Else Skolemesters Gaard paa Købmagergade, senere Nabo-gaarden, og tager det hele i Beslag til sin Vognmands-forretning. »Bruuns Vogne« er kendte over hele Kø-benhavn. Den retsindige, vindskibelige, forstandige Mand bliver en agtet Borger. Hans Sønner skal oplæres bedre end han selv; han holder Privatlærere til dem, særlig i Fransk og Tysk, i Modersmaalet og i Dans. ² Sønnerne er musikalske: den ældste spiller paa Violin, den yngste, Peter, havde allerede som Dreng faaet Undervisning i Fløjtespil af Kapelmusikus Seydler. Men dengang, skriver hans Fader 1803, »var det langt fra min og hans Agt at se ham anbragt i det Fag, han nu er; blot det tilsyneladende Geni og hans Lyst til Musikken bevægede mig til efter hans Begæring at lade ham nyde Undervisning i de fornemste Grunde. Omtrent ni Aar nød han med Held denne Information af Hr. Seydler; men da jeg fandt det trykkende for mig at vedblive at betale Information blot til hans For-nøjelse, ytrede jeg for Hr. Seydler, at jeg nu var til

¹) Raadstueark. ²) Cam. Bruun: Igjennem 100 Aar. S. 5. 11 f. 24. 63.

Sinds at lade ham holde op med at tage Information, hvorpaa han svarede, at min Søn allerede havde lært mere end han til sin Fornøjelse behøvede, og at han ved at fortsætte dette Studium i Tiden kunde blive en duelig Fløjtenist for det kgl. Kapel, og tilbød sig for Eftertiden at informere ham gratis, da han, saa snart min Søn besad den fornødne Duelighed, vilde søge at se ham anbragt i det kgl. Kapel og haabede da at nyde den samme Præmie som adskillige Musici for (før) ham havde nydt«. Da det kom til Stykket, viste det sig imidlertid, at den Ducør af 200 Rdl., som i forrige Tider undertiden var bleven betalt for Oplærelse af Musici, i de sidste ti Aar ikke var bleven ydet, og Faderen maatte selv betale Sønnens Lærer. »Selv er min Søn ikke i Stand til at betale, da hans Gage næppe er tilstrækkelig til at forsyne ham med det højst nødvendige,« skriver han.

15—16 Aar gammel var han, 3. Dec. 1799, bleven ansat som Fløjtenist-Elev i det kongelige Kapel. Han skulde være forpligtet til uden Undtagelse at spille alt, hvad der anbefalede ham, indfinde sig, saa snart Koncertmesteren tilsagde ham, for at spille ved alle Komediens og Syngestykkers Opførelse og ved alle Prøver, Balletter og Entreer paa Teatret saavel som ved alle Koncerter og Kirke-Musikker, hvor de højkongelige Herskaber maatte være nærværende. »I øvrigt«, skriver Overhofmarskalken senere til hans Fader, »kan jeg ikke undlade at anmærke, at Deres Søn ikke er ansat som Eleve i Kapellet, fordi man trængte til hans Tjeneste der, siden Kapellet er vel forsynet med Fløjtenister, men alene

¹⁾ Andragende til Overhofmarsk. Hauch 21. Juli 1803. Rigsark.

²⁾ Medd. af 10. Dec. 1799 om hans Udnævnelse. Rigsark.

til Opmuntring for det Talent, han lover, og for at han kunde have desto bedre Lejlighed til at perfektionere sig paa sit Instrument, samt tillige for at forunde ham fast Haab om Ansættelse og Befordring i det kgl. Kapelle.«

Da den unge Kapelmusikus er omkring de tyve, tager han i Følelsen af sin Dygtighed mandelig Kampen for sit Udkomme op med sin fornemme Chef Overhofmarskalk Hauch. I en Henvendelse til denne af 8. Okt. 1805 gør han opmærksom paa, at han nu har tjent i 6 Aar og kun faar 100 Rdl. i Løn, »en Sum,« siger han, »hvoraf jeg og intet Menneske uden paa det allerusleste kan leve i disse Tider. Jeg har derfor hidindtil (endskønt jeg af al Magt har søgt at duelligøre mig i den Kunst, jeg har været saa ulykkelig at vælge, og hvori mine Bestræbelser ikke har været frugtesløse) set mig nødt til at leve af mine Forældres Godhed. Dette falder mig saare tungt, især da jeg er overbevist om at fortjene bedre Kaar; jeg har ingen Flid sparet, skønt jeg aldrig har nydt, end ikke den ringeste Opmuntring, og at jeg desuagtet ikke har staaet tilbage, beviser begge Dhrr. Koncertmestres Tilfredshed med min Udførelse af Hr. Seydlers sværeste Partier. Deres Excellence har, ved at tillægge Hr. Barth en Gage, passende til hans Flid, vist, at De skatter og belønner Fliden, dette har oplivet mit sunkne Haab og indgydet mig den faste Overbevisning, at De ikke vil lade min Flid og Duelighed ubelønnet, men ved et antageligt Tillæg tilstaa mig saadan Gage, at jeg kan leve som selvstændigt Menneske, uden at være nogen til Byrde. Retfærdigheden, den Dyd, som saa udmærket viser sig hos Deres Exc., giver mig grundet Haab om,

¹⁾ Skrivelse af 23. Juli 1803 fra Overhofm. til H. S. Bruun. Rigsark.

at jeg snart ser et gunstigt Svar paa denne min underdanigste Bøn.

I øvrigt skylder jeg mig selv at forsikre Deres Exc., at ikkun en Stilling som den, hvori jeg befinder mig, kunde bringe mig til at omtale mit Værd, og haaber derfor, at Deres Exc. ikke vil anse mine Ytringer som Selvros, men som nødvendige og sandfærdige Grunde, fremsatte for at gøre Deres Exc. opmærksom paa et Meneske, som hidtil har følt sig ganske forglempt, og som ikke har andre end sig selv at tale for sig.«

Men saa let er Sejren ikke vunden. Allerede to Dage efter faar han Svar. Det tilkendegives ham, at han er aldeles ubeføjet til den i hans Skrivelse fremførte Klage, »da De paa Deres Læremesters, Flautraversist Seydlers, og Deres egne gentagne Begæring er bleven antaget i Kapellet, for der at have Lejlighed at øve Dem og blive duelig Ripienist (Orkestermedlem), uden at Dem i mindste Maade er givet Haab, endnu mindre Løfte om nogen bestemt Gage, saa at De af den Aarsag heller ikke kan sige at have tjent i 6 Aar i Kapellet, siden Deres Tjeneste de første 3 Aar var alene til Deres Dueliggørelse.

Det er aldeles urigtigt, naar De siger at være ganske forglempt, da De den 1ste Okt. 1802 er bleven ansat i Gage og fra samme Dato i 1804 endvidere erholdt Tillæg.

Ved den Sammenligning, De gør imellem Hr. Barths Ansættelse i Kapellet og Deres, og hvorved De tror Dem forurettet, har De glemt, at Hr. Barth er ansat som første Hautboist, og at Gagerne for de blæsende Instrumenter i Kapeller, ifølge den en Gang bestemte Regel, ere fastsatte til 600 Rdl. for den første, 400 Rdl. for den anden og 150 til 200 Rdl. for en Eleve derved, alt som

Vacance ved ethvert Instrument indtræffer, saa at der ingen Gage er bestemt, hvor der er flere Elever ved et og det samme Instrument.

Naar det traf sig, at De var blevet den ældste ved Fløjten saaledes som Barth ved Hautboen, vilde De ogsaa have erholdt samme Gage, og De vil deraf indse, at jeg ikke er i Stand til for det første, i det mindste saa længe ingen Vakance indtræffer ved Deres Instrument, at love Dem noget Tillæg til Deres Gage, og det saa meget mindre, som De i forrige Aar har erholdt et Tillæg, uagtet jeg ikke bør undlade ved denne Lejlighed at bevidne Dem al den Tilfredshed, jeg skylder Dem for Deres Flid og naturlige Anlæg, ved hvilket det heller ikke kan fejle, at De, lige saa vel som saa mange andre, vil finde Deres Brød i det kgl. Kapelle, og hvortil jeg med sand Fornøjelse ønsker at bidrage, saa snart Lejlighed dertil gives«.

Bruun tabte ikke Modet. Fjorten Dage efter sætter han en ny Skrivelse sammen: »Jeg har modtaget Deres Exc.s Gensvar paa det Brev, som jeg vovede at tilstille Dem, dets Indhold har ganske nedbøjet mig og nødt mig til atter at sætte Pen paa Papiret for at tale min Sag.

Deres Exc. formener, at jeg skulde være ubeføjet til mine i bemeldte mit Brev anførte Besværinger; jeg maa herpaa som paa Deres Exc.s Grunde derfor give mig den Frihed at svare: at jeg vel, efter at jeg paa min Lærers Hr. Seydlers Begæring var bleven antaget til Eleve i det kgl. Kapel, har ansøgt om Tilladelse til at duelliggøre mig i Kapellets Tjeneste, men ikke ventede jeg, at denne Duelliggørelse skulde vare i 3 Aar, i Særdeleshed, da den, som dér skal traktere et blæ-

sende Instrument, ikke maa være saa ganske lidet avanceret.

Efter at have tjent disse 3 Aar erholdt jeg 50 Rdl. og Aaret derefter et Tillæg af 50 Rdl. Deres Exc. behager at anføre dette som et Bevis paa, at jeg ikke var forglemt; men jeg tror, at enhver maa sande med mig, at dette er taget i Ordets strengeste Forstand, i Besynderlighed, da jeg i disse 6 Aar har besat en Stemme, som, hvis den ikke var udført af mig, nødvendig maatte have været udført af en anden, det sikkert ikke havde ladet sig nøje med saa lidt, som jeg har nydt.

Deres Exc. anfører videre, at jeg ikke kan vente mig noget Tillæg, før Vakance indtræffer ved Fløjtenisterne; denne Udsigt var tilstrækkelig til at mistrøste hver den, som just ikke tænker alene paa den nærværende Tid; thi Hr. Tüxen, endskønt ubrugelig i Tjenesten, ser dog ud til at kunne leve endnu i mange Aar, jeg vilde sikkert ogsaa ganske mistvivle, naar jeg ikke var ganske overbevist om Deres Exc.s Retfærdighed. Jeg vover derfor at minde Deres Exc. om, at der var en Tid, da der var 3 tjenstdygtige Fløjtenister i Kapellet; desuagtet blev Hr. Bealick antagen med 250 Rdl. Gage, men han fandt den snart for liden og tog sin Afsked. Uden at have for store Tanker om mig selv, tror jeg i alle Maader at være ligesaa duelig som han, jeg baade kan udføre og har udført hans Partier, og tror altsaa med Rimelighed, nu da der foruden mig kun er 2 tjenstdygtige Fløjtenister, at burde tillægges samme Gage, som han havde; vel gik han ikke ind som Eleve, men var det ikke haardt, om min Lærers Uforsigtighed i at se mig anbragt i det kgl. Kapel ad en Vej, som jeg ikke kendte, men som jeg ansaa for

den rigtige, da han anpriste den, skulde hindre mig i at antages paa lige saadanne Konditioner som en fremmed; thi at ikkun Udlændinger skulde have Forret til at indgaa med Gage, kan jeg ikke tro, da jeg synes, at naar saadan Forret skulde have Sted, den nærmest tilkom Landets Børn. Jeg haaber derfor, at Deres Exc. ikke vredes, naar jeg anmoder Dem om Tillæg til min Gage. Skulde Deres Exc. ikke finde, at jeg fortjener det, skulde jeg uagtet min anvendte Flid ikke have bragt det saa vidt, at jeg var værdig en Løn, noget større, end den simpleste Arbejdskarls, saa nødes jeg til, endskønt jeg har opofret 10 Aar, mange Penge og Flid, og i en Alder af 21 Aar, ihvor tungt det end vil falde mig at begynde en ny Bane, at søge om muligt at finde en anden Vej, hvor Armoden just ikke skal blive min visse Lod; ikke vil jeg herved frasige mig det Embede eller den ringe Gage, jeg nu har, kun er min ydmygste Begæring, at jeg, naar en saadan Vej aabner sig for mig, maatte entlediges fra mit Embede. Dobbelt smerteligt vilde det være for mig at forlade den Bane, jeg engang valgte mig, thi min Ærefølelse satte sig altid imod en saadan Foranderlighed, men denne Følelse, som gav mig Kraft til at arbejde mig frem til det Maal, hvortil jeg troede mig bestemt, vil ogsaa give mig Kraft til i et andet Fag at arbejde for min Selvstændighed.

Deres Exc., De den danske Tonekunstners Fader, er vist ikke ufølsom ved Deres Børns Trang, værdiges at høre min Bøn, der er grundet. Deres Exc. kan hjælpe, Midde dertil mangler ikke. Jeg nærer derfor endnu et Haab, som jeg vist tror, Deres Exc.s Svar ikke vil tilintetgøre.«

Det er Nutidens Lønspørgsmaal, der rejser Hovedet

i den unge Fløjtespillers dristige Tale til sin øverste overordnede. Men endnu afvises han og i en hvasere Form end første Gang. 28. Okt. skriver Hauch til ham:

»Da jeg ikke kan afgive mig med at besvare det af Dem mig tilsendte Brev under 25de i denne Maaned, da saadant indeholder forskellige Punkter, som De, saavel med Hensyn paa Deres Alder som Deres Stilling, hverken kan eller bør bedømme, saa har jeg intet at tilføje mit sidste Dem tilsendte Svar af 10de hujus og maa overlade til Dem, som til enhver anden i Kapellet, at forlade den Vej, De engang har valgt, naar De tror at finde en anden, der er fordelagtigere til Deres Lykkes Fremme.«

Bruun giver dog ikke fortabt, han har sin Faders jyske Natur i sig. Og et Par Maaneder efter, 7. Feb. 1805, melder et Brev fra Chefen ham hans Sejr:

»I Anledning af Hr. Bruuns sidste Skrivelse af 4de denne Maaned, om at ansættes som første Fløjtenist tillige med Hr. Seydler med 300 Rdl. aarlig, eller i modsat Fald, efter Deres for mig ytrede mundtlige Begæring, at erholde Deres Afsked fra Kapellet, undlader jeg ikke herved at underrette Dem om, at jeg er villig til at indgaa med Forestilling til Hans Majestæt Kongen, for at De maatte vorde ansat som Fløjtenist i Kapellet med et Tillæg af 100 Rdl., hvorved De erholder 200 Rdl. for det første, med Løfte om ved Fløjtenist Tüxens Død at erlange et Tillæg af 200 Rdl., saaledes at De da erholdt 400 Rdl. aarlig, hvilket er alt, hvad jeg til Fordel for Dem nu for Tiden tror at turde indstille til Hans Majestæt, uagtet mit Ønske og Forsæt at virke saavidt som det staar i min Magt til Deres Bedste, naar Lejlighed dertil gives.

Skulde Hr. Bruun, imod min Forhaabning, ikke finde Dem tilfreds med dette Forslag og De derom underretter mig, da skal jeg, uagtet at jeg unødigt (d. v. s. ugerne) mister Dem for Kapellet, forestille Hans Majestæt, at Deres begærte Afsked maatte blive Dem meddelt til næstkommende 1ste Junii dette Aar.«

Bruun har erklæret sig tilfreds, og tre Ugers-Dagen efter forelægger Overhofmarskalken Kongen en

»Allerunderdanigst Forestilling.

Fløjtenist-Eleve Bruun i det kgl. Kapelle, som paa egen Bekostning er oplært af Fløjtenist Seydler, har tilstillet mig vedlagte Pro Memoria, i hvilken han ytrer, at i denne Tid tilbyder sig en Vej til hans Lykkes Fremme, som han, ifølge de Pligter han skylder sig selv, ikke kan eller bør give Slip paa, med mindre at han nogenledes kan forvise sig om et bedre Udkomme i det kgl. Kapelle end den, hvortil han i dette Øjeblik har Udsigt, da han er ansat i Kapellet som yngste Eleve ved Fløjten med 100 Rdl. aarlig Gage. Han ansøger derfor at maatte ansættes som Fløjtenist med 100 Rdl. Tillæg og Løfte om 200 Rdl. Tillæg, naar Vakance indtræffer ved hans Instrument, samt Haab om 100 Rdl. forinden, ifald Vakancen længe udeblev.

Da baade Kapelmester Kunzen og Koncertmester Schall, enhver for sig, giver ham det fortrinligste Vidnesbyrd i Henseende til hans udmærkede Færdighed og Duelighed paa sit Instrument, som allernaadigst vil erfares af begge Paategning paa vedlagte Pro Memoria, og jeg ogsaa skylder ham den velfortjente Berømmelse, saa at det virkelig vil være et meget stort Savn for Kapellet, om man skulde miste ham, da jeg ingen kender og ej heller saa let vil være i Stand til at udfinde nogen, som med saa udmærket Duelighed kunde be-

træde hans Plads, saa vover jeg paa Grund heraf allerunderdanigst at anbefale hans Ansøgning til allernaadigste Bønhørelse, uagtet jeg herved bør anmærke: at Fløjte-Eleve Nyborg er ældre i Kapellet end Bruun. Men da han paa ingen Maade kan sammenlignes i Henseende til Talent og Duelighed med Bruun, han desuden allerede har 350 Rdl. i aarlig Gage, saa kan og bør han ikke anse sig fornærmet ved det, at Bruun ansættes for (d. v. s. før) ham i Kapellet, saa meget mere som Nyborg paa ingen Maade er i Stand til at forestaa Primo-Fløjten i Kapellet, hvorfor jeg allerunderdanigst indstiller til Deres Majestæts allernaadigste Bestemmelse:

At Fløjtenist-Eleve Bruun maatte straks ansættes som Fløjtenist i det kgl. Kapelle med 100 Rdl. Tillæg fra 1. Januarii dette Aar af den under 16de Jan. sidstleden ved Døden afgangne Fagottist Donaths Gage, altsaa i alt 200 Rdl. aarlig Gage, samt gives det allernaadigste Løfte ved Fløjtenist Tüxens Død eller Afgang at ansættes som Fløjtenist straks efter Seydler, og tillige da at erholde et Tillæg af 200 Rdl., hvorved han til den Tid bekom den for den anden Fløjtenist i Kapellet bestemt Gage af 400 Rdl. aarlig.«

Den 12. Marts bifalder Kongen Indstillingen, den 17. Marts faar Bruun Meddelelse herom med den Tilføjeelse, at han fremtidig foruden de Forpligtelser, der er paalagt ham ved hans Ansættelse, endvidere er forbunden til at spille Solo, naar det begæres. Fra 1. April faar han straks et Tillæg af 100 Rdl. Naar han et Par Aar efter kan købe Gaarden paa Amagertorv, kan det dog vistnok kun være ved Paderens Hjælp. Da denne i Aaret 1809 overdrog sin Gaard og sin Forret-

1) Det kgl. Kapels Sager. Rigsarkivet.

ning til sin ældste Søn, føjede han til, at han gjorde
 1 det uden at forurette hans Søskende, en Antydning
 af, at der samtidig var sørget for den yngre Søn.

I fulde 37 Aar virkede han i Kapellet. Kuhlau var
 hans gode Ven. Denne komponerede særlig for Fløjte,
 der var Tidens Yndlingsinstrument, kaldes derfor endnu
 af og til i Musikkulturen »den berømte Fløjtenist«.
 Hvor han kunde, hentede han Raad og Vejledning m.
 H. t. Fløjten. Særlig gik han stadig med sine Fløjte-
 kompositioner, inden han sendte dem til Udlandet, den
 lange Vej til Bruun, som dengang boede i Falkoner-
 leen, for at faa dem spillet igennem af ham og mod-
 2 tage hans Vink. Bruun har ogsaa oplært Kapellets ypperste
 Fløjtespiller, Niels Petersen, Fader til den senere
 Kapel-Fløjtenist Jørgen Petersen.

Det udtales ogsaa, at han har røgtet sit Kald med en
 højst udmærket Duelighed, Orden og Paapasselighed,
 da han i 1836 nødes til at tage sin Afsked paa Grund
 af Øjensvaghed, stærk Hovedsvimmel, og »fordi han i
 de senere Aar af og til har været angrebet af Bryst-
 betændelse, der vil blive end farligere, om han vedblev
 at behandle sit vanskelige Instrument«. Hans Løn var
 dengang 800 Rdl., hans Efterløn fra 1. Jan. 1837
 3 blev 500.

Kapellets Medlemmer har i de Tider, naar de op-
 traadte standsmæssigt, virket ikke blot paa Øret, men
 ogsaa paa Øjet. Deres Uniform var: mørkeblaa Kjole
 med gule Knapper, hvori en Lyre; sort Krave og Op-
 slag med Broderi, der forestillede en Lyre; hvid Vest,

¹⁾ Cam. Bruun S. 185. ²⁾ C. Thrane: Danske Komponister.
 S. 131. ³⁾ Afskedsindstilling af 31. Dec. 1836 efter Ansøgning.
 Rigsark.

hvide Benklæder; hvide Silkestrømper og Sko; trekantet Hat med Guldkrampe; Kaarde med civil Port d'Epée; ved Lejligheder, hvor Sko og Strømper ikke brugtes, mørkeblaa Benklæder over Støvlerne. Kapellet hørte ikke for intet under Overhofmarskallatet. ¹

I 1816 stod hans Bryllup med den 20-aarige Annette Kristiane Lange, Datter af Kristian Lange til Eskær og Skivehus, siden til Edelgave, sidst Ejer af Gaarden No. 206 (nu Nr. 6) paa Kongens Nytorv, som han byggede. ²

Bruun var en foretagsom Natur. Det havde ikke været tomme Ord, han havde brugt om sin Kraft til i et andet Fag at arbejde for sin Selvstændighed. Den 24. Sept. 1810 skrev han til Kongen: ³

»For ved Virksomhed og en Vindskibelighed, tillige nyttig for det almene, at kunne finde en Kilde til Erhvervelse og Bidrag til et tarveligt Udkomme i Fremtiden, attraar jeg at anlægge et Voksblegeri og dermed forbunden Fabrikation af Vokslys af alle Slags.

De faa Anlæg her udi eller ved Hovedstaden, som ere de eneste, der drives af dette Slags, synes at gøre det lige saa ønskeligt for det almindelige Bedste og Industriens Fremme i Landet, som opmuntrende for mine Ønsker og Bestræbelser, at iværksætte dette Foretagende. En større Konkurrence vil upaatvivlelig bidrage saavel til Produkternes Forædling som billigere Priser derpaa for Publikum; hvilket for nærværende Tid synes at være et saa meget mere gavnligt Formaal, da Lys af alle Slags i de sidste Aar betydelig ere stegne i Priserne og dagligen vorde dyrere; og idet jeg efter

¹) Statskalender 1837 S. 30. ²) Lengnicks Stamtavler. Lange.

³) Rigsark.

Evne agter at stræbe til disse Maal, nærer hin Omstændighed det Haab for mig, ved Flid og Anstrængelse og ved Hjælp af en liden Kapital, som jeg heldigvis nu er i Stand til at skaffe tilveje, lykkelig at befæste et lidet Industri-Anlæg, der i Tiden kan bringe mig og min Familie Underholdning og anstændigt Udkomme, sys-selsætte og ernære flere Mennesker og bidrage til at udbrede stræbsom Arbejdsomhed og Næringsflid.

Jeg vover derfor allerunderdanigt at ansøge Deres Kongelige Majestæt om allernaadigst Privilegium til et saadant Voksblegeris og Vokslys-Fabrikations Anlæg og Drift.«

Magistraten, hvis Erklæring indhentes, melder, d. 8. Okt., »at da det anmeldte Anlæg er en nyttig Industriegren for Landet, og den desuden er en fri Næringsvej, saa finde vi aldeles intet imod det ansøgte Privilegium at erindre«. Den 23. Okt. bevilges Privilegiet ham med disse Anlægs sædvanlige Rettigheder, som ere: Frihed til at antage og holde alle behøvende Arbejdere og Tilladelse at holde Udsalg af Voksblegeriets og Fabrikkens Varer til alle og enhver i store og smaa Partier. I Vejviseren for 1811 staar P. C. Bruun, Stedets Ejer, opført som Vokslys-Fabrikør, medens den kgl. Kapelmusikus, der ligeledes bor Amagertorv 4, kaldes B. Bruun; det vil ikke af Vejviseren være muligt at se, at det er samme Person. I de efterfølgende Aargange findes Ejeren opført som Kapelmusikus og Forretningen som Bruuns Vokslys-Udsalg lige indtil 1841, da den sidste Gang nævnes.

Men Bruun blev ikke staaende derved. 22. Novb. 1814 fik han efter Ansøgning Bevilling paa, »at han

1) Rigsark.

med det af ham drivende Voksløbsfabrik paa Falkoner-
gaarden maa forene et Lysestøberi samt selv og ved
andre der og her i Staden lade de støbte Lys udsælge
til alle og enhver i store og smaa Kvantiteter, imod
at han vinder Borgerskab som Lysestøber og han, saavel
som hans Udsælger, svarer Næringssskat af den Handel,
de komme til at drive«. Og da han ansøger om Fri-
tagelse for Borgerskab, indrømmes det ham imod at
han udreder alle af Borgerskabs Tagelse flydende Ud-
gifter.

Ti Aar efter gaar han videre. 12. Juni 1824 faar
han Bevilling paa, at han »maa i hans ejende Sted,
Falkonergaarden kaldet, anlægge og, under Bestyrelse
af en i Fabrikationen udlært Svend, drive et Sæbe-
syderi og derved tilvirke grøn og andre Sorter Sæbe
med Frihed til sammes Udsalg til alle og enhver, dog
ej i mindre Partier end hele Tønder, Fjerdinger og
Ottinger, med mindre han ved Borgerskab paa Stedet
bliver berettiget til Handel en detail med deslige Varer«. Han
faar Tilladelse til, indtil videre, »selv at vrage og
mærke sin tilvirkede Sæbe, imod at han bliver ansvarlig
for Sæbens Kvalitet og Vægtens Rigtighed,« samt Til-
hold om, at »Værkets Indretning af vedkommende Brand-
officianter efterses, til Betyggelse om deres Forsvarlig-
hed, inden de tages i Brug«.

1826 vokser hans Planer yderligere. 5. Aug.
faar Bruun en fjerde Bevilling, paa at anlægge og drive
en Oljemølle »med Deltagelse i disse Værkers almin-
delige Toldfrihed paa det fra fremmede Steder behø-
vende Hør- og Hampefrø samt Rapsat, for saa vidt
samme behøves og kommer til Forbrugelse ved hans

¹⁾ Industrifaget under Kommercekoll. Rigsark.

Oljemølle der paa Stedet, dog at han i ethvert Indførelstilfælde afgiver den anordnede Forpligtelse, at de med Toldfrihed indførende Frøsorter alene skulle anvendes ved hans Oljemølle«.

Altsaa: Voksløsfabrik, Lysestøberi, Sæbesyderi og Oljemølle.

I 1842 sælger han Falkonergaarden til polyteknisk Kandidat og Lysefabrikør Karl Adolf Feilberg, og Aaret efter kasseres, ifølge Andragende, Bruuns Bevillingen.

Han har imidlertid købt Sædegaarden Stenalt, et Par Mil NO. for Randers paa den anden Side Fjorden. 1842 staar den i Statskalenderen sidste Gang opført som Justitsraad Nygaards Ejendom; Aaret efter er den Proprietær Bruuns. Den er sat til 5—600 Td. Hartkorn, senere til 3—400 Td., og han betaler den med 227000 Rdl. 1847 nævnes han sidste Gang som dens Ejer. I Løbet af Aaret overdrager han den til sin Søn Jægermester Bruun. Preben Brahe Schack, som ejede den omkring Aarhundredets Begyndelse, havde ladet den daværende Gaard nedrive og en Hovedbygning opføre i let italiensk Stil med hvide Mure og fladt Tag, omgivet af Parkanlæg og rindende Vand. Til den med stor Bekostning anlagte Have skal han endog have forskrevet Gartnere fra Italien. I Statskalenderen for 1900 er Godset sat til 127 Td. samlet Ager, Eng og halv Skovskylts Hartkorn, hvoraf de 84 drives under Gaarden.

Fem Aar efter at han havde trukket sig tilbage til Bedste for sin Søn lod han Gaarden paa Amager torv sætte til Auktion den 8. Juni 1852. 3 Dage efter under-

¹⁾ Trap: Danmark. V. S. 588.

skreves en Købekontrakt, ved hvilken han solgte den. Oktober s. A. døde han, 68 Aar gammel.

*

*

I Bruuns Tid frembyder Vejviseren et Mylr af skiftende Lejere i Gaarden.

Stærkest er de næringsdrivende repræsenterede: Seks Snedkermestre (A. Bernhardsen og A. Schulmeyer 1813—16, N. Petersen 1822—23, P. Thomsen 1840—48, Callesen og Rugaard), en Guld- og Sølvarbejder (N. F. Petersen 1813—16), en Bomuldsvæver (A. J. Bonfils 1819—21), en Hattemager (P. H. Stephansen 1823), en Skomagemester (O. T. Nøhring 1824), en Tobaksfabrikør (D. L. Gram 1825), tre Glarmestre (A. P. B. Petersen 1827—35, A. P. Petersen 1845, C. V. Hjorth 1853—56), en Mekanikus (H. Baden 1831—35), en Skræddermester (C. Tønnesen 1832—52), — to Urtekræmmere (C. Riis 1814—18, A. Trier 1842 f.), to Grosserere (W. P. Heymann (1824—29, F. Thorsen 1842—50), en Købmand (M. S. Warburg 1834—35), et Hørfabriks-Udsalg (Mørch 1824), fire Ølhandlere (L. Jensen 1818—22, Chr. Hansen 1825—36, Ole Hansen 1837, J. Madsen 1838—53), to Vinhandlere (Chr. J. Aubertin 1829—30, W. F. Luplau 1832—33), en Restauratør (C. Gravesen 1851—52), en Hyrekusk (P. Andersen 1845).

Det er Smaaborgerlighedens Tid, og de fleste af disse næringsdrivende er Smaaborgere, hvis Virksomhed ikke har sat noget kendeligt Spor i Samfundslivet.

L. Jensen, der boede i Stedet en 5 Aars Tid omkring 1820 og kaldte sig baade Brygger og Ølhandler,

maa have været en driftig Mand. Han havde til Tider tre Udsalgssteder paa én Gang, i 1822 saaledes Østergade 52, Amagertorv 4 og Nygade 89, alt i samme Strøglinje. I øvrigt klages der i de første 3—4 Tiaar af Aarhundredet stærkt over Øllet i København. Saa først kommer Opsvinget. En forhenværende Ølbrygger, senere Toldinspektør H. Muus udgiver i 1802 sammen med Københavns Beskriver Rasmus Nyerup et skarpt kritisk lille Skrift »om Øl og Ølbrygning«. Det Øl, der er paa Markedet, siger han, er dels »brunt Øl«, der brygges af Malt, tørret ved Ilden, og hvortil bruges Humle,« dels »hvidt Øl, som laves af Malt, enten tørret ved Luften eller og kun lidt tørret ved Ilden, uden at Røgen er gaaen igennem det, og med en mindre Portion Humle-Tilsætning«. Han regner ud, at der i København i Gennemsnit drikkes 206100 Td. Middeløl aarlig til en Pris af 2 Rdl. Tønden, og anslaaer det til omtrent $\frac{1}{2}$ Pot daglig for hver af Byens Indbyggere. Disses Tal er efter den sidste Folketælling 90000, og Tallet af dem, der ikke drikker Øl eller drikker fremmed Øl, lader han gaa lige op med det samlede Tal af 3580 Mand paa Havnens og Redens 600 Skibe, 12000 Soldater, som er til Øvelse i 21 Dage, 200 indrullerede Søfolk, 100 fremmede rejsende, c. 300 torverejsende og 200 udenbys boende, der henter deres Øl i København.

Men der burde efter Forfatterens Mening drikkes betydelig mere Øl. Det er Bryggernes Skyld, at det ikke sker. »Det saa nødvendige Husholdnings-Øl smager og lugter ilde fra nogle Bryggerier, og fra dem, som har det bedre, kan man, formedelst Omgangsligningen (der indskrænker Tilvirkningen), ikke erholde det. Dette usunde Øl maa man derhos trygle

sig til hos Bryggerknægten. I mange Huse, hvor Te og Kaffe sjælden før blev drukken, have disse tærende Drikke af Nødvendighed maattet finde Sted. I min ikke liden Husholdning har jeg, Muus, ofte 8 à 14 Dage Mangel paa Øl, uagtet jeg foruden den fastsatte Betaling giver 32 Skilling Dragerpenge for Tønden, mine Børn maa da gaa til Vandposten, naar Vandet er drikkeligt, eller jeg maa med Sorg se paa, at de afkræftes ved Tevand. Og jeg, Nyerup, har i de 12 Aar, jeg har haft Husholdning, utallige Gange savnet Øl, fordi Bryggerkarlene hele Uger udeblev med det hos dem bestilte. Det Øl, man køber i Ølkælderne, er ikke bedre, men tværtimod lig Kavent af Smag (det Efterøl, der udskylledes af Masken) og ikke drikkeligt. Man ser ogsaa, at Daglejerne søge nu til Vandposten mere end tilforn. Disse trældende Mennesker, som i deres Ansigtters Sved fortære deres Brød, behøve anden Drikke end det slette Vand, København har. Saadan Mangel paa godt Øl har da til Følge, at menig Mand til sit store Tab baade for Helbreden og for Pungen fortærer mere Vin og Brændevin end Øl. Er det da til Bryggerlavets Fordel, at man faar slet Øl og drikker lidt eller intet deraf?« De fleste Bryggere, hedder det videre, »ere dog kun oprindelig Stuedrivere og Landsoldater, der have deres Kundskaber fra deres Bryggerhusbond, der er af samme Oprindelse som de. At Bryggerne kan opregne Justitsraader, Kancelliraader og andre Raader blandt sig, beviser intet med Hensyn til Dygtighed og Erfaring i Faget, thi om endog en Kancelliraad tilgifter sig et Bryggeri, bliver dog Gaardskarlen, der stiger op til første Karl, hans bedste Raad i Bryggeriet«. Ret langt op i Aarhundredet dreves Ølhandelen saaledes, at der »paa Disken hos

Ølhandleren stod et Par store Blikkar, hvoraf det simple til Madlavning bestemte Øl udmaaltes pottevis i de af Kunderne medbragte Spande«. Bordøllet var aftappet paa Flasker, men hele »Etiketteringen bestod i, at der med Kridt var skrevet et Tal paa Flasken, der underrettede Køberen om, hvor mange Skilling Sælgeren skulde have for Varen, eller en Streg over Proppen med rødt og blaat Kridt. Den »Omgang«, den jævne Mand forlangte, naar han med en Kammerat gik ind paa en Beværtning eller en Ølkælder, var stadig: »To og en halv«, hvorved forstodes 2 Snapse og $\frac{1}{2}$ Flaske Hvidtøl«. Som Regel var det danske Øl daarligt og dyrt.

Endnu i 1833 binder W. M. Olrik et »Fastelavnseris til Bryggerne« og gennemriser dermed af et godt Hjerte Jokum Pøl, som han snærtende kalder dem. Til Svar sender H. Richter en Buket »vellugtende Pinse-lillier til Bryggernes Plageaand«. Olrik stikker dog ikke op for ham, men maaler ham og Bryggerne yderligere Skæppen fuld af »Paaskeæg, fyldte med Bemærkninger om Hovedstadens Bryggere«, og »Humleknopper til Hovedstadens Bryggere«. I Richter har Øllet, som det dengang var, fundet sin forstaaende Digter. Han henviser til, at »for nogle Aar siden brændte følgende opbyggelige Vers i Transparent hos en Ølhandler paa Hjørnet af Møntergaden«:

Drik, Landsmand, Øl, det kvæger, nærer,
mens Kaffe, Vin og Punch din Levekraft fortærer.

Og han ender selv sit Stridsskrift med en Lovsang over Øllet, et Modstykke til Reenbergs gamle

¹⁾ Kjøbenhavns Ølhandlerforening af 1875. S. 13 f.

Drikkevisen: »I et Vinhus vil jeg sige — mit Farvel
og lægges ned«:

Til et Ølhus vil jeg ile,
drikke af den brune Taar
og af Næstens Daarskab smile,
som til Bachus' Tempel gaar . .
Mens man lar sig Øllet smage,
taler man om Politik
og de gode gamle Dage
og den gode gamle Skik . .
Naar en Sang man da istemmer
ved den brune Nektarsaft,
Livets Sorger man forglemmer,
søger i sin Flaske Kraft . .,
raaber Hurra for sin Pige,
drikker gode Venners Skaal.
Nattevægtrens slemme Stige
bliver aldrig Øllets Maal.
Med en Ølrus er man sindig,
gaar man rolig uden Spring;
med en Vinrus er man vindig
og gør mange slemme Ting . .

Stedse vil jeg Øllet prise
til mit sidste Aandedræt!

Netop i disse Aar fik et Ølhus i Gaarden paa
Amagertorv sit Kendingsnavn og Ry ud over Byen.

»Det er et dejligt Hus, dette Kristian Firtal, Per-
len for alle Ølhuse, hvor den usminkede Spidsborger-
lighed har fundet et Asyl i denne polerede Verden,«
siger Klint i »Genboerne«, og han følger til:

»Paa Knejper just ikke jeg sværmer;
dog her kommer jævnlig jeg hen,
naar Maanedens Ende sig nærmer
og Pengenes Ende med den.
For naar man ej lider at snylte
og dog har sin Middagsmad kær,
saa faar man for seks Skilling her
sin Grisesylte.

Har jeg saa min Sult honoreret
 og bragt den til Tavshed omtrent,
 saa bliver Desserten serveret,
 og den er især ekscellent.
 Den finder man ej hos Ministre,
 nej her man nyder komplet
 den kostbare, kostbare Ret
 af danske Filistre.«

Og Lieutenant v. Buddinge siger til Smedesvenden, der har trakteret ham: »Det var en sand Fornøjelse at spise heroppe. Og Aalen havde en overmaade ren Smag.«

I »Genboerne« drikker man godt hos Lars Mathisen og spiser godt hos Kristian Firtal.

Det gjorde man ogsaa i Virkeligheden.

Fra 1824—36 havde Ølhandler og Værtshusholder Kristian Hansen boet i Stedet paa Amagertorv. Af hans Fornavn og Stedets Husnummer var — ifølge Traditionen — Navnet Kristian Firtal blevet til. Der var i Aarene umiddelbart omkring 1824 kun én Kristian Hansen, der havde faaet Borgerskab som Værtshusholder (25. Aug. 1823) — Vejviseren har heller ikke flere. Han var norskfødt og fritaget for militær Tjeneste, da han var Under-Told- og Konsumptionsbetjent. Maaske er han da Manden, Beværtningen skyldte det Navn, hvormed den gik over i Litteraturen. Paa Hostrups Tid var det Ølhandler Jens Madsen Tjørnelund og hans Kone Karen Larsdatter, der drev den. De var dengang midaldrende Folk, han født 1791, hun 1800, begge fra Landet. 1837 var de flyttede ind i Stedets Stueetage. Der var to større Gæstestuer, én til Gaden og én til Gaarden.

1) Biogr. Leks.: Fr. Madsen.

I den første er det, Klint har siddet og set den ene Spidsborger fare i stor Hast op ad Vimmelskafet, den anden, som allerede har glemte sine hævngrædige Planer mod ham, gaa langsomt og sindigt over Torvet. I Stuen til Gaarden er det, Lieutenanten og Smedesvenden har været bænket. Paa Døren mellem de to Stuer var en bred Tavle ophængt med Navnene og Priserne paa de Retter, der kunde faas: alle Slags varme Retter, Lammesteg, Skildpadde, Aal o. l. Særlig om Aftenen før og efter Teatertid mødte Gæsterne op; tit var Værelserne fyldte til Trængsel. Gamle Madsen med sit brede, rødmussede, alvorlige Ansigt gik selv og vartede op, altid kun med Karle til Hjælp, alle med lange hvide Forklæder paa. En af dem, Ole Larsen, blev senere en anset Postholder i København. Om en anden blev det spøgende sagt, at han var en Fætter til Frederik VII: han var gift med en Kusine til Grevinde Danner. I en lille Stue til Gaarden samledes hver Aften en fast Kreds af Stamgæster, Haandværksmestre og andre Smaaborgere, der debatterede og politiserede og fik sig et Slag Kort i al Skikkelighed og saa skævt til, at andre kom ind til dem. Især i Tiden omkring 48 gik Bølgerne højt i Ordskiftet, naar Drengene kom med Løbesedler og de gamle Hjerner skulde tumle med de ny Begivenheder. Madsen var en grundsolid Mand af »det gamle, ærlige Præg«. Folk sagde undertiden til ham, at han skulde købe Huset; han afviste Tanken derom, fordi han ikke kunde udbetale den fulde Købesum. Ingen fik ham til at drikke med Gæsterne, og paa Slaget 11 om Aftenen maatte de bryde op. Saa lukkede han Porten, tog sit Lys og gik ind i sit Sovekammer. Tidlig maatte han op om Morgenens. Det var hans Sag at gøre alle Indkøb til Forretningen.

Og Varerne skulde købes paa første Haand hos Bønderne, der kom kørende til Byen. Konen regerede udenom, — et Mønster paa en Madmoder med aldrig trættet Dygtighed i Hus og i Køkken. Lille, bred og vel ved Magt, var hun paa Benene Dagen igennem, gav i sit uforfalskede Bondemaal Pigerne Ordre og lagde alt til rette, saa intet gik til Spilde. Køkkenet bugnede af Fødevarer: Sække fulde af Aal, Stabler af Oste, Kød i Lispundevis. I et smalt Etfags-Værelse ved Siden af stod store Reoler med tillavede Spisevarer, som Opvarterne hentede: Aal i Gelée, Laks og andre lækre Sager.

Der var 5 Sønner og 2 Døtre. Til Familien maatte næsten ogsaa den store grønne Pappegøje regnes, der sad i sit Bur i Vinduet og kunde høres over hele Gaarden. Snart lø den, snart gøede den, snart skreg den: »Far, luk op!« naar den vilde ud af Buret. Gamle Madsen ønskede ikke, at nogen af hans Sønner skulde ind paa Værtshusholderiet. »Det er et Slave-liv,« sagde han, »det skal passes fra Morgen til Aften. I skal lære et Haandværk, og det skal I blive ved.« De lærte ogsaa et Haandværk, men de blev ikke ved det: to skulde være Sadelmagere, én Urtekræmmer, én Knapmager, én Urmager.

Urtekræmmeren, Karl, var Faderens Yndlingssøn: høj, livlig, vel begavet. »Karl kan sagtens,« sagde Kammeraterne, da de skulde op til Urtekræmmereksamen, og han fik den ogsaa let fra Haanden. Saa kom Krigen og han blev udskreven til Soldat. »Den Kugle er ikke støbt, som kan ramme mig,« sagde han, frejdig som han var. Naar han kom hjem igen, skulde han etableres som Urtekræmmer, han saa jo, hvor godt det gik Trier i Kælderen, — men i Slaget ved Isted

blev han dødelig saaret. Faderen rejste derover og oplevede med en Sorg, han havde ondt ved at forvinde, at Sønnen døde. Selv døde han 3 Aar efter. Ogsaa den ældste Søn, den ene af de to Sadelmagere, var med i Krigen og gjorde sig bemærket ved sin brutale Tapperhed. »Blodhunden« kaldte de andre Soldater ham. Han blev senere Kludekræmmer i stor Stil, kom med Piske-Knald i Knald kørende paa sin høje Herskabsvogn og holdt, mens Hestene stampede i Stenbroen, uden for Huset, men endte i Nød og Elendighed.

Den yngste Søn, Urmageren, var den senere Skuespiller Frederik Madsen. Ung og glad som han var, blev han med et saa besynderlig i sit Væsen. Hvad var der i Vejen? Saa kom en Dag et stort Brev fra Erik Bøgh hjem til ham paa Amagertorv. Det løste Gaaden. Han havde gjort Prøve som Skuespiller ude paa Kasino. Nu forelaa Svaret. Kristian Schmidt havde nok modsat sig hans Ansættelse. Han blev da Provinsskuespiller, men spillede om Sommeren paa Alhambra i Frederiksberg Allé. Kammerraad Lange kom derud med sin Datter Louise for blandt Skuespillerne der at finde Muligheder til sit Folketeater. »Ham kan du vist bruge, Fader,« sagde Datteren, da Frederik Madsen havde spillet. »Ja, det har jeg allerede længe set,« svarede Faderen. »Kan De faa ligesaa god Skuespiller ud af ham, som han er Urmager,« sagde hans Læremester, Urmager Tietcke, »saa faar De Fornøjelse af ham.« Han var yderst fingernem, kunde dreje, male, lave Blomster, brodere — en hel Stol dækkede han med Broderi, mens han var forlovet. Han følte meget for sit Komediespil; der var Roller, i hvilke han virkelig kunde græde. Stærk var han ikke. Teaterlivet tog paa ham, særlig ogsaa hans Galningroller med

deres forfløjne Fart, og han var ikke ret gammel, da hans Livskraft var brudt.

Den mellemste Broder, Peter, Knapmageren, havde gjort Mesterstykke, lejet Butik, sat alt i Stand til at aabne en Possementforretning. Saa døde Faderen. Sønnens gamle Lyst til at gaa ind i hans lønnende Virksomhed tog nu Magten fra ham. Den paatænkte Forretning overdroges en anden, og han selv blev paa Amagertorv som Vært i Kristian Firtal. Men de nye uøvede Hænder kunde ikke styre Tingene, som de gamle havde kunnet. Den gode Tid var omme, der kom Svindsot i Besøget og i Beværtningens Ry. Han maatte bytte første Sal i Nr. 4 med en Kælder i Nr. 6, hvor Droskekuske søgte, og en tidlig Død var Slutstenen paa hans fejlslagne Forhaabninger.

Kristian Firtals Saga var ude.

Af Madsens Døtre, der begge blev gifte fra Stedet paa Amagertorv, hvor den utrættelige Husmoder blev boende en Række Aar efter Mandens Død, er den yngste Moder til Skuespilleren og Grafologen Johannes¹ Marer. Først i 1878 døde gamle Md. Madsen.

*

*

Wulf Philip Heymann, den ældste af de to Grosserere i Ejendommen (f. 1794, d. 1866), er videst kendt gennem Studenterforeningens Ruskantate som den Heymann, der »raaded for Borgen«. 1854 købte han det Sted paa Hjørnet af Boldhusgade og Admiralgade, hvor Studenterforeningen i en Række af Aar havde været til Huse. Han var »en fra Københavns Gader

¹) Mundtlige Meddelelser.

dengang meget bekendt Skikkelse, en stor tyk Mand med et glatraget Ansigt og et Par altid halvt tillukkede Øjne. Han ejede mange Steder rundt om i Byen og var bekendt for at være af den Slags Værter, der ikke gøre meget for deres Lejere. Det gav Anledning til, at der — i Studenterforeningen — paa alle mulige Maader blev stiklet til ham i Tale, Sang og Tegninger«. Den nævnte Kantate maler i stærke Farver Forholdene i hans Gaard og derigennem dens Vært. Der maa en Ballade til:

Sorte vare Lofte og sort var Gulv,
 mangen Mand saa have de skrækket.
 Støvets Tæppe kendte hverken Rift eller Hul,
 ak, det gjorde Sofabetrækket.
 Ti Heymann raaded for Borgen.

Spejlene de glinsed af Fidtelse kuns,
 af Fidtelse glinsed alt andet;
 Bordene de blev ikkun vasket med Puns,
 men Suppen blev vasket med Vandet.
 Ti Heymann raaded for Borgen.

Lamperne de lugted, og Lyset løj,
 mørkt var der baade Nætter og Dage.
 Sendte vi en Budstik til Heymann, føj!
 han sendte os Stikken tilbage.
 Ti Heymann raaded for Borgen.

I en Vise fra den Tid hedder det derfor energisk:

Skal vi da frygte Opsigelsens Begmand,
 skal vi da klybe til Korset for Heymann?
 Gu' skal vi ej, Gu' skal vi ej,
 Gu' skal vi ej!

En Vægfrise ved Afskedsfesten i 1863 afbildede Udvandringen fra de gamle Lokaler i Boldhusgade til den ny Foreningsbygning paa Gammelholm. Yderst til

¹⁾ A. Abrahams: Minder fra min Studentertid. S. 9.

højre saa man i ypperlig Portrætlighed Gamle Heymann, der udenfor sit Hus kaster et sidste Blik paa sine¹ bortdragende Lejere. Efter de mange Dyster, der i ni Aar var udfægtet med ham, var Foreningens Seniorat² særlig glad ved at sige ham Farvel.

I Goldschmidts Fortælling »Maser«, om den lille skutryggede Kommissionær Simon Levi med det skarpe, kantede Ansigt, er der en Scene, hvor Simon efter uventet at have arvet en stor Formue vil byde Trosfæller til Selskab hos sig. Han staar i Synagogen, og der »kom en Mand ind, om hvem han vidste, at han ejede en halv Million. Det var en anselig, svær Mand, selvbevidst at se til, men tillige med et Udtryk af Alvor og Fromhed«. Simon henvendte sig først, med dyb Angst og Ydmyghed i Hjertet, til ham og »bad ham om den Ære osv. Den anselige Mand besluttede, eftersom Indbydelsen kom i Synagogen, at gøre en Gud velbehagelig Gerning og nedlade sig; han svarede med sin dybe Gutturalstemme: »Jo, hvorfor ikke? For en Gangs Skyld. Jeg vil komme.« Og da han saa kom, gjorde han ikke Fordring paa at føre Ordet, men tillod godmodig, at man morede ham med at fortælle«. Jødernes Fejl blev omtalte. Der nævnedes en, som etsteds udfordrede de kristne med sin Rigdom, altid vilde trænge sig frem, intrigerede, gjorde sig vigtig, men var bleven ydmyget. Den anselige Mand tog nu Ordet og sagde: »Geschiet ihm Recht! Hruzpo! Der skete ham ganske Ret! Man stiller sig ikke paa Taaspidserne, om ogsaa man er en rig Mand. Penge er³ meget. Penge er ikke alt.« — Det er formentlig Hey-

¹) Illustr. Tid. 1888. S. 354. ²) H. C. A. Lund: Studenteforeningens Historie. S. 512. ³) M. Goldschmidt: Smaa Fortællinger S. 33. 37.

mann, taget paa Kornet. Man kunde se ham sammen med en lignende lille luvslidt Kommissionær, der fulgte med ham paa Gaden og brugtes af ham til alle Haande. »Gaa i Forvejen og se, om den Hund bider,« skal han engang have sagt til ham, da de skulde op ad en Trappe.

Et Glanspunkt i hans Liv var, ifølge Optegnelser, han har efterladt sig, hans Deltagelse, som den fremmede ansete Velgører, i Indvielsen af en Synagoge i en lille tysk By ikke langt fra Kreutznach. Dens gamle Kirke var en Nat gaaet op i Luer. I Løbet af et Aar fik den for en stor Del uformuende Jødemenighed samlet Midler til at bygge en ny. Heymann havde skænket en Torarulle og givet sit Pengebidrag. Om Fredagen henad Middag indtraf han i Landsbyen. Menighedens Forstandere kom ham i Møde ved Indkørslen til den og fulgte ham, med Hænderne paa Vognen, til det Hus, hvor han skulde bo, det bedste i Byen. Da Højtidstimen nærmede sig, kom de igen til ham og anmodede ham i Magistratens Navn om at modtage Nøglen til Kirken af Borgmesteren og aabne den, naar Processionen ankom. Kl. 4 om Eftermiddagen var Menigheden samlet i sin midlertidige Kirke for at læse Mincha-Bønnen. Rabbineren fra Kreutznach holdt en Afskedstale. De tre Toraruller blev udtagne af deres Skab og baar ned paa Gaden. Fra Omegnen havde en Del Jøder indfundet sig. Næsten hele Byens Befolkning, 6—800 Mennesker, alle festlig klædte, stod forsamlet paa Gaden, Mændene med blottet Hoved. Vejen var strøet med Grønt, Husene smykkede med Guirlander og Flag, Vejret straalende. Under en lang Baldakin paa Stænger blev Torarullerne førte afsted. Paa hver Side gik unge hvidklædte Piger med Blomster-Guirlander. Salmesang

gen lød: Forsangeren og et lille Kor, ledsaget af Hornmusik, og i stille Andagt fulgte alle med til den ny Kirke. »Aldrig vil jeg kunne glemme denne Højtid,« siger Heymann. »Hver Gang jeg kommer den i Hu, er jeg sjæleglad over at have bivaanet en saa oprigtig Guds-tjeneste, som vist er lige saa behagelig for den Aller-højeste, som Ofrene i Templet var.«

Men til gammeltestamentlig Størrelse vokser han, naar Sagnet om hans Dødsstund, i et Brev fra 1874, fortælles saaledes: »Det var en gammel Jøde, der laa paa sit yderste og følte, at hans Time var kommen. Da lod han Lysene tænde i Lysekronen, at Stuen kunde se ud som en Festhal, samlede sin Hustru og sine Børn om sig og tog Afsked med hver enkelt, og derpaa bad han dem alle forlade sig; ti, sagde han, »Sjælen er ikke saa villig og glad ved at forlade Jor-den, som den skal være, naar ens kære omringer en og Kærligheden til dem holder den tilbage«. Saa blev han ene med dem, der skulde synge Dødssangene ved hans Henfart. De begyndte paa den Sang, der synges i det Øjeblik Livet viger, men han sagde: »Endnu er ikke dens Tid kommen, vent, først om en Time er Øjeblikket dertil.« Saa laa han stille, mens Sangen lød, og læste de Bønner, med hvilke den troende Jøde skal dø, indtil han sov hen.«

Forretningsdriften var tidlig vakt hos Heymann. Allerede 15 Aar gammel havde han begyndt at veksle Penge — hans Fader var Guldtrækker, det vilde han ikke være. Et Par store Sølvlysestager, som han laante af en Farbroder af sig og satte ud, var hans Driftskapital. 17 Aar gammel aabnede han en Hosekramhandel i et Hus, han havde købt i Møntergade. Samtidig, i Forening med en Svoger, en Manufakturhandel

med engelske Varer, som de indkøbte i Sverig. Allerede i Foraaret 1814 ejede han, trods betydelige Tab under Pengefaldet i 1813, over 10000 Mk. B. Paa en Forretningsrejse foresloges der ham et Giftermaal med Gitte, en Datter af Isak Moses. Den unge Piges Broder ventede ham paa Posthuset i Elmshorn. »Fra det Øjeblik jeg saa hende, gjorde hun et saadant Indtryk paa mig, at jeg tænkte: Ikkun hende og ingen anden skal være min Livsledsagerinde,« siger han. Aaret efter var de gift — han 21 Aar gammel, hun 23. Der kom nye Tab i Forretningen. Hans »gode og fromme« Kone gjorde alt for at opmuntre ham og passede med Dygtighed Handelen, naar han var bortrejst. Fra 1820 blev svenske Bønder efter en stor Maalestok hans Kunder; de Leipziger- og Frankfurter-Artikler, han havde, førte dengang ellers ingen i Byen. Misvækst, i Skaane formelig Hungersnød, satte 1827 en Stopper for den indbringende Handel. Omtrent 120000 Rdl. sv. Rigsgæld havde han udestaaende. Ved lempelig Inddrivelse af sit Tilgodehavende lykkedes det ham at slippe med et Tab af c. 25 pCt. Alligevel afviklede han Forretningen, kastede sig over Indkasseringer og Forskud paa Veksler, især for hamburgske Manufakturhuse, omsatte Statspapirer og Prioritetsobligationer, forhandlede kulørte Stene, Bernsten og Diamanter, købte Ejendomme i Byen, drev dem og gjorde Forretninger med dem. Saa døde hans Kone i 1833. I sin Uro brød han op og tænkte paa at bosætte sig i Hamburg, men blev der kun et Aars Tid, vendte 1835 tilbage til København og giftede sig igen.

September 1838 brændte For- og Sidehuset af en Gaard, han ejede i Pilestræde. »En Maanedstid efter«, fortæller Heymann, »opkom der Ild hos en fattig Sned-

ker i mit Hus i Antonistræde, der grænsede til Gaarden i Pilestræde. Dette skete midt om Natten, og Pøblen mumlede: Det maa være H., der stikker Ild paa sine Huse. Jeg, som laa i min gode Søvn og ikke vidste noget af, hvad der var foregaaet, blev vækket af Politiassistent Gad med Betjente og maatte følge med til Politikamret, hvor jeg fik anvist en Plads i et af Kontorerne og maatte blive i fulde to Dage og Nætter, dog uden at blive stedet i noget Retsforhør. Men da jeg nu fik Tilladelse til at gaa hjem, forlangte jeg desforinden at tale med Politidirektøren. Jeg gjorde ham Bebrejdelser over denne hans Fremgangsmaade og sagde, at han kunde være sikker paa, at jeg, om det endogsaa skulde koste store Ofre, vilde gøre alt for at bevare mit redelige Navn, som han i saa høj Grad havde krænket. Jeg antog nu straks Højesteretsadvokat Liebenberg til at forfægte min Sag . . . og han og Etatsraad Møllerup tvang Politidirektøren til at give mig en saadan offentlig Æresoprejsning, at alle mine Fjender maatte forstumme.«

1839—40 byggede han det nedbrændte Sted i Pilestræde op igen, og efterhaanden blev Byggelysten en Lidenskab hos ham. Paa Hjørnet af Skindergade og Lille Kannikestræde, af Brogade og Strandgade, af Gøttersgade og Store Kongensgade rejste han store Gaarde. Ved det sidste Foretagende nægtede baade Bygningskommissionen og Kancelliet at godkende de indleverede Tegninger til Opførelse af en fjerde Etage, men Kongen, Kristian VIII, gav Befaling dertil med den Ytring, at for en Mand, der saaledes forskønnede Staden og sysselsatte saa mange Mennesker, maatte der gøres mer end sædvanlig. I Møntergade, paa Østergade, ved Gammelstrand, i Adelgade, Pilestræde, Kronprinsens-

gade, Lille Strandstræde. Springgade, St. Kongensgade, Halmstræde, Farvergade, Lavendelstræde, Naboløs, Boldhusgade og flere Steder havde han Ejendomme, som han købte og solgte, alene og sammen med andre, rev ned og byggede op; rejste Huse paa øde Tomter, gjorde halve Bygninger til hele og hele til Dele, byggede Pakhuse om til Vaaningshuse, Kældere og Stueetager til Butikker. En Ejendom ved Nybørs vilde han lade indrette til Skipperbørs med Udgang fra Børsbygningen over en Gang paa Kolonnader. Tegning var udarbejdet, Godkendelse deraf lovet. Saa brød der Ildsvaade ud hos en i Stedet boende Værtshusholder. Forbitret herover opgav H. sin Plan og solgte Stedet. Ildebrandene betragtede han nu engang som sit Livs fjendtlige Magter.

Hans Sønner var de to Halvbrødre Kommerceraad Isak W. Heyman, der i sin Tid spillede en Rolle i Københavns Grundejerforening og fra 1870—80 var Borgerrepræsentant, og Philip W. Heyman, Tuborgfabrikkernes energiske Stifter og Styrer. Hans Dattersøn er Arkitekten Fred. L. Levy, hvis Moder Henriette f. Heyman, var 12 Aar gammel, da Familien i 1829 flyttede fra Amagertorv hen i Kronprinsensgade.

*

*

F. Thorsen, den anden af de to Grosserere, var Klædehandler og havde sin Forretning paa Amagertorv i daværende Nr. 49, nuværende Nr. 3. Hans Liv var en Bevægelse ned ad Bakke. 50 Aar efter at han var flyttet bort fra Gaarden, spejlede det sig i et gammelt 93aarigt Tyendes Erindring saaledes:

»Thorsen var jo godt gift. Hans Svigermoder var

1) Utrykte Optegn.

en rig Kone, og fordi Datteren var saa ung, fik hun Moderens Husjomfru med, da hun blev gift, til at bestyre Huset. Sin Butik havde Thorsen ligeoverfor paa Amagertorv. Jacobi, Skrædderen, fik Klæde fra ham, men kunde ikke betale. Saa satte Thorsen ham i Slutteriet og sagde: »Der skal han blive siddende, om jeg saa selv skal blive saa meget fattigere derved.« Men det trak jo bare endnu flere Penge ud af Lommen paa ham. De førte et meget pænt Hus, men slog ikke stort paa det; det var ikke det, der rungenerede dem. Nej det var nok egentlig Jacobi. Saa blev Thorsen gnaven og vranten og laa og sov i Steden for at sørge for sin Forretning. Konen sagde blot, da det gik tilbage for dem: »Ja, Thorsen, du har ikke passet din Butik, som du skulde.« Saa tog hun og Husbestyrerinden fat og begyndte en Modehandel. En af Døtrene havde senere Skræddersyning. Det blev ogsaa fortalt, men jeg ved ikke, hvor meget sandt der var i det, at de, dengang det gik tilbage for dem, havde lejet den store Stue paa 1ste Sal, hvor de boede, ud til en Rigsdagsmand; men Dagen, før Rigsdagen var færdig, rejste han og tog Sengklæderne med sig og betalte ikke. Det skulde heller ikke hjælpe paa dem. Men galt var det, at det gik, som det gjorde.«

*

*

Tobaksfabrikør Daniel Ludvigsen Gram var en Søn af Garvermester D. J. Gram ved Nørrevold. Denne havde været to Gange gift og havde med sin anden Kone, Louise Bierring, 10 Børn, af hvilke Daniel var det ottende. Den 4. Sept. 1807, mens Englænderne bombarderede København, stod hun og var i Færd

med at lukke Stedets Port, da hun i det samme blev ramt af en Bombe og dræbt, 37 Aar gammel. Sønnen, der var født 1796, drog senere til Kongsvinger i Norge og bosatte sig der.

*

*

Hyrekusk P. Andersen er vistnok den Vognmand A., som i Fyrreerne satte Omnibusser fra København til Frederiksberg i Gang. I alt Fald havde denne i en Række Aar Stald i Gaarden. Det var en høj, svær, køn Mand, dygtig til sit Arbejde, tiltalende i sit Væsen. Han levede i lykkeligt Ægteskab med sin lille driftige, paapasselige Kone, som efter Mandens pludselige og tidlige Død tog Forretningens Røgt paa sine Skuldre og paa Klokkeslæt kunde ses i Porten til daværende Nr. 6 for at passe paa, at Omnibuskørslen gik efter en Snor. Senere blev hun gift med Vognmand Bohn, hvis Forretning paa Købmagergade fortsatte Bruuns. Paa en af de Omnibusser, der til daglig Brug holdt udenfor Amagertorv Nr. 4, saa man som Konduktør en høj, smuk, ikke helt ung Mand i graa Kavaj og Kasket, en Mand med Præg af at skrive sig fra andre Livsforhold. Det var Steen Blichers tredje Søn, Kristian Charles Blicher.

*

*

De Snedkere, der boede i Ejendommen, havde gerne Værksted i Baghuset og Møbeloplæg i Mellembygningen. Rugaard, som var Pebersvend, spillede stort op, holdt eget Køretøj, men maatte se det gaa helt tilbage for sig.

Af Garmestrene havde Hjorth en uimodstaaelig Trang til at tage sig en »Stikkelsbær«, som han kaldte

det, og var under Paavirkning deraf engang ikke langt fra at stikke Ild paa sit Værksted i Baghuset, hvor han var falden i Søvn paa Gulvet med en brændende Lampe ved Siden af sig.

Urtekræmmer Riis købte senere Stedet Nr. 7 paa Amagertorv, hvor Firmaet Sielle & Bruun efter ham i mange Aar drev Urtekramhandel. Han var Lieutenant i det borgerlige Artilleri og udnævntes 1826 til Agent. —

*

Saa boede der i Huset en Efterslæt af Embedsmænd: Fuldmægtig i Enkekassen P. Dons (Vejv. 1813—14), Havnekontrollør P. Schmidt (1813), Regimentskirurg Witthusen (1816—18), Kancelliraad, Lieutenant ved Vægterkorpset og Politiajutant J. Boelmann (1823), Ligbærer P. Bøttger (1823), Kammerraad, Landvæsenskommissær Jens Nees (1824), Toldkontorist L. C. Mentlein (1825—28), Hoftandlæge M. Moresco (1829—40), Jordemoder ved Fattigvæsenet A. Hansen (1829), Lieutenant i Søetaten F. L. Sommer (1834—35), Reservekirurg H. C. Amberg (1836—44), stud. jur. Lieutenant i Kongens Livkorps L. V. Povelsen (1845), Major J. A. C. Rambusch (1848), Kancellist J. Bülow (1849—52), Lektor K. Gislason (1849—50).

Endelig nogle Enker: Lærredshandlerske A. C. Møller (1823—24), Enkefru C. C. Sommer (1834—35), Justitsraadinde Louise Muttersbach, Enke efter Toldinspektør J. C. S. M. (1836—44), Papirhandlerenke Sara Bing (1847—48); samt Fru E. Petersen (1833).—

Fuldmægtig P. Dons maa være Povel Dons, siden 1801 Kopist, men først 1817 Fuldmægtig, i den almindelige Enkekasse. Med ham faar det unge nitende Aarhundredes stærke aandelige Brydninger og dets romantiske Begejstring for Poesi, Kristendom og

nordisk Aand, Indpas i det gamle Hus. Han var født 1783, samme Aar som N. F. S. Grundtvig. 25 Aar gammel gjorde han dennes personlige Bekendtskab og førte ham sammen med Ingemann. »Ingen under Lynilds-Sæden — og i Morgenrødens Aar — delte Synet, Sorgen, Glæden, — Skjaldes underfulde Kaar, — deres ædle Sværmerier, — Nattefart paa Lynilds-Skier — som den raske Ungersvend,« skriver Grundtvig om ham og tilegnede ham 1811 sine »Optrin af Norners og Asers Kamp«. Hans »Øjne tindrede ved de store Syner, der timedes Skjaldene,« siger hans Biograf i sit overpoetiske Sprog, »og delte deres lyse Morgen-drømme ikke mindre end deres Hjerterangst, naar de under deres egen stærke aandelige Gæring midt i en kold og aandsfattig Slægt trængte haardt til en Ven«. Men aandelig Ligevægt kendte han ikke til. »Gennemrystet, gennemsuset, — gennemluet, overspændt, — svimled han som en beruset, — blussed som en selv-antændt.« I Aaret 1810 var Grundtvigs egne Anfægtelser stegne til Sindssyge. Dons veg ikke fra hans Side, plejede ham Dag og Nat, maatte endog, naar Vanviddet tog Overhaand, brydes med ham, saa de ofte begge segnede. Indtrykket heraf glemte han aldrig. Fra 1811 til 1820 nedbrødes hans Nervesystem mere og mere. Forholdet til Grundtvig blev mere spændt. Dons var blød, Grundtvig var haard. Dennes stærke Domme over hans Viljeløshed skød ham over til den blidere Ingemann. Men hans Sind formørkedes stadig. 1819 skriver hans Søster i et Brev til sin Mand: »Han er tabt for os alle. Hans skønne Sjæl er borte, og kun et meget svagt Legeme er tilbage for denne Verden.

1) K. Køster: Til Minde om Povel Dons. 2) N. F. S. Grundtvig: Poetiske Skrifter VI. S. 461.

Dette muntre, lyse Menneske, som jeg har elsket saa inderlig, fra jeg var Barn, — og hvad er han nu, ja som du kunde se en vanvittig. Han sidder med et ulykkeligt Blik stille hen paa ét Sted, taler ikke og kan
 ¹ intet erindre.« 1821 maatte han tage sin Afsked fra Enkekassen og flytte ud paa Landet, hvor han døde 1843. Maj 1813 havde han ægtet Henriette Schmidt, der var af norsk Byrd, et Aars Tid ældre end han, og om hvem Dons selv sagde: »Hun har ærlig delt kun
 ² faa Glæder, men flere Sorger med mig.« Grundtvig
 ³ havde viet dem i selve Nr. 4 paa Amagertorv. De fik 3 Sønner og 3 Døtre, af hvilke en blev gift med Præsten N. G. Blædel, en anden med Amtsprovst N. S. Bøgh. Forfatterne Frederik og Nikolaj Bøgh er dennes Sønner. Af sine Forældres Familieliv giver den yngste Datter et levende Billede: »Livet i vort Hjem havde en ganske ejendommelig Natur. Mine Forældre havde (paa Herregaarden Vognserup, hvor de boede i 12 Aar) en stor, dejlig Have. Hvert Efteraar blev den store Spisestue i Hovedbygningen om Aftenen fyldt med Humleranker. Kar stilledes rundt i Rækker, og Humleplukningen begyndte. Hele Huspersonalet, unge og gamle, Gaardens Piger og hvem der ellers vilde hjælpe til, mødte paa disse Aftener. Enhver modtoges med Glæde af min Moder, der var en meget elskværdig og klog Kone med en sjælden dygtig og praktisk Natur. Fader var paa Grund af sin Sygdom næsten blind, men han var en højsindet Aand med et dybt poetisk Gemyt, nobel i al sin Færd, kun i enkelte Tilfælde meget heftig, naar han oprørtes af noget, der var hans

¹) W. Hjort: N. G. Blædel. S 25 ff. ²) K. Køster: Til Minde om P. Dons. S. 132. ³) Helliggejstes Kirkes Vielsesbog.

Følelse imod. Naar Humleplukningen begyndte, var han altid tilstede; han stod da midt paa Gulvet og skar Ranker i Stykker, medens vi Børn skiftedes til at dele dem omkring. Enten blev der fortalt Historier eller forelæst udmærkede Fortællinger fra Faders gode Bibliotek. Den store Kakkelovn var af Porcellæns Fliser og naaede fra Gulvet op til Loftet, men der blev sparet paa Brændsel, og selv naar det var meget koldt, sagde Moder: »Kære Børn! det er godt at opdrages til Flid og Haardhed, brug Fingrene, saa blive I nok varme,« og hendes egne dygtige Hænder udrettede og-saa utrolige Ting. Naar Klokken slog 10, kom Lønnen i Form af dejlige Æbler, Valnødder og Druer, imellem havde Husnissen blandet Skovnødder deri, og da var Glæden stor. — En Aften, da vi vare færdige, stod Fader i en Vinduesforfybning og saa op mod Himlen. Han havde fortalt os om sit Ungdomsliv; klare, lysende Billeder havde han vist os, og vi lyttede alle dybt grebne; da udbrød han pludselig: »Ja, Himlen er dejlig, se hvor dyb og klar, det kan jeg dog se; men deroppe, Børn, sidder ogsaa han, Jesus Kristus, Gud og Mand, over alle Stjernetoppe troner højt i Vælde han.« Og saa var der en Bevægelse i ham, saa dyb og stærk, at vi aldrig glemmer den. — Hver Aftenskumring havde sine Historier, sine Billeder, sit Indhold.« »Faders Kærlighed til Moder var aldeles rørende, og skønt vort Liv var fuldt af mange Kampe, var der dog megen Poesi derover, og Moder havde stor Kærlighed og Sjælsstyrke og en mægtig Evne til at glemme sig selv for andre.« Hun døde 2 Aar efter Manden.

*

*

¹⁾ W. Hjort: N. G. Blædel. S. 25 ff.

Karl Kristoffer Withusen hører til de kendte Navne i den danske Lægestand. Han var Søn af en Sølvpop hos Enkedronning Juliane Marie og maatte allerede som Student for Udkommets Skyld skaffe sig en Stilling, blev Kompagnikirurg ved det sjællandske lette Infanteri og senere Regimentskirurg, 1810 ved det forenede slesvigske Jæger- og holstenske Skarpskytte-Korps, 1811 ved Kongens Regiment. Et Par Studierejser, han gjorde i Tyskland og Frankrig, led noget under hans knappe Rejsepenge. Først i Sommeren 1816, netop medens han boede paa Amagertorv, lykkedes det ham at komme til London, hvor et halv-aarigt Ophold styrkede hans Forkærlighed for den engelske Kirurgi, »dens ædle Simpelhed og naturtro Begreber«. Samme Aar udnævntes han til overordentlig Professor ved det kirurgiske Akademi. Hans Bane laa nu aaben: 1819 blev han tredje ordentlige Professor ved Akademiet, Overkirurg ved Frederiks Hospital og Medlem af Sundhedskollegiet, 1830 anden Professor og Hofkirurg, 1842 Prof. ord. i det lægevidenskabelige Fakultet ved Universitetet og Medlem af Direktionen for Døvstumme-Instituttet, Frederiks Hospital og Fødsels- og Plejestiftelsen. Som en af Lægeverdenens Spidser døde han 75 Aar gammel i Juli 1853 efter nogle Timers Sygdom af Kolera.

Mens han som Regimentslæge laa i Lyngby, havde han opereret en gammel stærblind Mand, der for længst havde opgivet Haabet om nogen Sinde igen at komme til at se. Det var den første Stæroperation, der blev foretaget herhjemme. Trods de ugunstige Forhold og Manglen paa kyndig Bistand lykkedes den fuldstændig. Fra alle Egne i Landet søgte nødlidende til ham, og han blev Grundlæggeren af Øjenlægevidenskaben i Danmark.

Som Hospitalslæge var han Pligtfølelsen selv. Han forlod ved Stuegangen om Morgen en aldrig sin Afdeling, før hver enkelt af de syge var tilset og behandlet. Den Orden og Renlighed, han gennemførte, lagde sig endog for Dagen i de pyntelige Forbindinger. Der var noget sanddru og fordomsfrit i hans Maade at tage Tingene paa. Med sine ualmindelig skarpe og øvede Sanser iagttog han nøje alle et foreliggende Sygdomstilfældes Ytringer, udførte med udelt Opmærksomhed enhver kirurgisk Opgave med den syges Tarv for Øje, uden Tanke om at stille sig selv i Belysning som Mesteren med den store Sikkerhed, Færdighed og Sirlighed i sine Operationer. Simple Midler og taalmodig Behandling var Vejen, ad hvilken han naaede i vidt Omfang at helbrede *tuto, cito et jucundo*.

Hans Personlighed var vel skikket til at gøre Indtryk paa hans Disciple. Han havde et sundt, velformet, kraftig bygget Legeme med lette Bevægelser, tænksomme og livlige Ansigtstræk, et klogt, talende og gennemtrængende Blik, et dannet og anstandsfuldt Væsen. Hans Optræden var som oftest præget af Mildhed og Deltagelse. Uden nogen frastødende Vrantenhed, uden ubeherskede Vredesudbrud forstod han at vedligeholde den Alvor, hans Stilling krævede. Bifaldsytringer eller Tilrettevisninger indklædte han i Almindelighed i ironiske eller satiriske Bemærkninger, som ramte. Kliniske Foredrag holdt han ikke, dertil var hans Tunge ikke flydende nok; litterær Virksomhed udfoldede han ikke, dertil var han for meget optaget af sin praktiske Lægevirksomhed. Saa var han ogsaa en Mand med Sans for Naturskønhed og det dannede Selskabs livs Glæder.

Saadan var det Billede af ham, der efter hans Død stod for hans Disciple.

1819 blev han gift med Marie Sofie Johanne Watt, der var 20 Aar yngre end han og i sig havde en Faders skotske og en Moders norske Blod. Deres Søn var Karl David Withusen, som i Treserne var Overkirurg paa Kommnehospitalet, men ikke havde Faderens Personlighed.

*

*

Hans Kristian Amberg, den anden Kirurg, der i samme Tidsrum boede paa Amagertorv i Nr. 4, havde et beskednere Livsløb. Han var en ustuderet Mand, f. 1808, som 25 Aar gammel tog kirurgisk Eksamen, som Skibslæge var i Vestindien, en kort Tid praktiserede i Fredensborg og i Flensborg, blev karakteriseret Reservekirurg i Søetaten 1836 og derefter praktiserede i København. 1833 var han bleven gift med Henriette Frederikke Ring f. Benzen, en Smedemesters Søn med en Bøsemagers Datter, og levede i et 44aarigt Ægteskab med hende, indtil hun i 1877 døde. Fem Aar efter døde han selv af Hjerneapopleksi. En Række Aar synes hans Moder at have været i Huset hos dem. Deres Søn er Arkitekten Prof. H. C. Amberg, som er født, mens Forældrene boede paa Amagertorv, og var 7 Aar, da de flyttede derfra.

*

*

Maximilian Moresco havde i sin Ungdom været en smuk Mand, af Middelhøjde, mørk, sydlandsk af Ud-

1) Bibl. f. Læger. 4 R. III. S. 413 ff.

seende, ikke utilgængelig for Kvindegunst. Aarene ændrede stærkt hans Ydre. Tidlig saa han ud som en Olding og gik foroverbøjet. Han var født i Haag 1791, men det spanske Efternavn — Moriscos kaldes i Spanien Maurernes Efterkommere — peger for Slægtes Vedkommende længere mod Syd. Allerede som ganske ung havde han maattet sørge for sig selv, havde rejst meget og talte, trods ringe boglig Dannelse, flere fremmede Sprog flydende. Sin Karriere i Danmark kom han ved et Tilfælde ind paa. Fra Hamborg var han taget til Holsten og Slesvig for at skabe sig en Stilling som Tandlæge, men det vilde ikke ret lykkes. Saa blev det Vinter. Is og Sne hindrede Samfærdselen. Hertuginde af Glücksburg, Kristian IXs Moder, skulde ved et Bal paa Slottet bruge Blomster til sin Pynt og kunde ikke faa dem. Den fremmede, fingerfærdige Tandlæge lavede da kunstige Blomster til hende og fik derved sin Gang paa Slottet. Fra det glücksburgske Hof anbefalede han til Prins Kristian, den senere Kristian VIII. Og denne lod ham 1824 komme til København, hvor han blev hans Hoftandlæge og virkede til sin Død i 1846. Det var et fint Klientel, han derved fik: Kongen, Kongehuset, Ministre, Gesandter, saa godt som hele Adelen. Han havde Værksted, hvor der lavedes Tandkit og Tanddraaber; en Tid havde han Leverance af Platin til den polytekniske Lærestalt.

I København traf han Slægtninge. Det var Familien Italiaender, der ligeledes stammede fra Holland. 14. Novbr. 1743 havde to Brødre Italiaender fra Amsterdam, »af Nation portugiske Jøder«, faaet Tilladelse til at nedsætte sig i Danmark og oprette to Tobaksfabrikker, en i København og en i Aalborg, saavel for

den saakaldte sorte Pres-Tobak som for andre Slags ordinær Tobak. De fik Lov til at medbringe de fornødne Inspektører, Spindere og øvrige Mestre, dog at de i Fremtiden saa vidt muligt skulde betjene sig af Landets egne Børn, særlig oplære indfødte Drengene. Baade i store og smaa Partier kunde de udsælge og forhandle deres Tobak, og hvis denne viste sig forsvarelig tilvirket, vilde man være betænkt paa at forbyde Indførsel udenlands fra af Pres-Tobak, som i Danmark kun tilberedtes paa deres Fabrikker. I 15 Aar maatte desuden ingen fremmed Fabrikør oprette nogen Fabrik her i Landet af deslige Sorter Tobak, saafremt Italiaenders holdtes i god Drift. Endelig lovedes der dem Lempelser i Told- og Konsumptionsafgifterne og 20 Aars Frihed for Indkvartering.

Ifølge et Familiesagn, der hverken kan stadfæstes eller afkræftes, var de to Brødre indvandrede til Danmark sammen med Hollændere, der skulde lægge Rønder under Knippelsbro. Paa Kristianshavn, hvor den ene af Fabrikkerne blev anlagt i Strandgade, gjorde dens Ejer sig meget afholdt af Befolkningen. Han var den eneste Jøde i det Kvarter af Byen, og under Jødeforfølgelsen i 1819 stod Slægten endnu saa højt i Ry, at selve Bærmen af Befolkningen hindrede Optøjerne 2 i at vende sig mod Italiaenders Hus. Fabrikken havde fra Begyndelsen af haft vanskelige Forhold at kæmpe med og vilde være standset snart efter Kristian VI 3 Død, hvis ikke Regeringen havde støttet den. Privilegiet gik i Arv i Slægten, og da Moresco kom til Byen, var Tobakstilvirkningen endnu dens Erhverv.

1) Privil.-Rigsark. 2) Mundtl. Medd. 3) C. Bruun: København II. S. 732.

Blandt disse sine Slægtninge hentede han sin Hustru, Adelaide f. Italiaender, med hvem han efter to Aars Ægteskab satte Bo i Gaarden paa Amagertorv og blev der i godt og vel 12 Aar. Hun var en dygtig Kone i sit Hus og maatte selv have lavet Maden, hvis hendes kræsne Mand skulde være fornøjet med den; en omhyggelig Hustru, der stadig maatte hjælpe sin noget ubehjælpsomme Ægtefælle; en kærlig Moder for sine Børn, blid og overbærende, hvor Faderen var myndig og striks. »Kom ind til mig, søde Napuse, saa skal du faa en ordentlig stærk Kop Kaffe,« kunde hun kælende sige til sin ældste Søn, naar Faderen havde skændt paa ham. Arbejdsom til det yderste holdt hun efter sin Mands Død i flere Aar ingen Pige og forrettede selv al Husgerning, slæbte endogsaa Vand op fra Gaarden til 3. Sal, hvor de boede. Ved sin yngste Søns Bryllup var hun syg og sengeliggende, men stod op af Sengen og lavede selv Bryllupsmiddagen. Hun strikkede Strømper til hele Familien, og havde det Hastværk, kunde det godt falde hende ind at vaske dem og trække dem drivvaade paa sine egne Ben for saa meget hurtigere at faa dem tørre. Endnu som gammel Kone kunde hun sidde barhovedet i fri Luft midt under en Øsregn uden at bryde sig om, at hun blev gennemblødt — hendes Mand var omvendt lutter Forsigtighed og Ængstelighed for sit Helbred. Hun havde meget Lune og kunde give hurtige og morsomme, til Tider noget drøje Svar. Men der var Perioder i hendes Liv, hvor hendes Bevidsthed formørkedes og hun fra Hjemmet maatte ty til Hospitalet. En Maaned eller to stod gerne saadanne Anfald paa.

Moresco bevarede sine Forbindelser i Udlandet. Fremmede Kunstnere søgte hans Hus, naar de kom til

København. Engang, da Prinsen af Oranien i Trediverne laa paa Reden med nogle hollandske Skibe, fik hans Officerer med Hjælp af Morescos Svoger, som ogsaa boede i Huset, paa egen Haand endogsaa arrangeret Bal hos ham, til stor Forbavselse for ham, da han om Aftenen kom hjem fra sin Praksis. Moresco holdt Køretøj og havde Stald og Vognremise dertil i Gaarden. Tysk vedblev at være det Sprog, han talte i Hjemmet.

Her opvoksede to Sønner: Jakob Moresco, f. 1828, Grundlæggeren af det kendte Firma under hans Navn med dets store — Landets største — En-gros-Forretning i Tilvirkning af Dameoverstykker, og Joh. Abr. Moresco, der blev en dygtig Bogholder og Disponent i Broderens Forretning; henholdsvis Etatsraad og Kommerceraad Moresco. Den første blev oplært til at være Tandlæge og i sin grønne Ungdom endog engang sendt til Kongen i Faderens Sted. Kongen, som talte Fransk med ham, havde selv Instrumenterne staaende, og alt gik godt. Men da den unge Debutant kom hjem, fik han Skænd af sin hofvante, overfor sine Børn altid strenge og noget heftige Fader, fordi han ikke var gaaet baglængs ud af Værelset, da han forlod Kongen.

Den yngste Søn var som Dreng en stor Spilopmager. Mens Familien boede paa Amagertorv — det var paa første Sal —, fandt han en Tid lang paa at angle, fra et af Vinduerne til Gaden, med en Fiskekrog paa en Snor efter de forbigaaende Damers Shawler. Det endte med en alvorlig Irettesættelse.

Faderen holdt meget af at lade Drengene gaa i aparte Dragter. Da de var komne i Skole, fik de saaledes grønne Benklæder og et Slags Kjole med af-

skaarne Skøder. »Portechaisebørnene fra Almindeligheden« kaldte Folk dem øjeblikkelig — Portørerne der gik ligeledes i grønt. Noget bestemt Princip for sine Børns Opdragelse eller nogen behersket Optræden overfor dem havde han ikke. Alligevel kunde han virke opdragende paa dem. Da Sønnen Jakob gik i sit 8de Aar, traf han en Dag paa Trappen en fattig lille Pige, som bad ham om et Stykke Brød. Hun var utrolig snavset, og det opbragte ham saaledes, at han gav sig til at slaa hende. Pigebarnet skreg i vilden Sky. Faderen kom ud paa Trappen, og Drengen fik ikke alene en velfortjent Tugtelse, men tillige en Formaningstale om aldrig mere at opføre sig paa den Maade, og til sidst maatte han bede den lille Pige om Forladelse. »Faders Ord om den velstaaendes Forpligtelser overfor den fattige gjorde et dybt Indtryk paa mit Barnehjerte,« siger Sønnen 60 Aar efter, »og de blev mig en Rette-snor for hele mit senere Liv.«

Blandt Børnene, der havde deres Legeplads i den dejlige lille Have bag Gaarden — endnu i senere Aar-ringer rummede den et Morbærtræ, hvor Folk kom og hentede Blade til deres Silkeorme, — var der desuden 1 to Døtre, som begge døde i en ung Alder. Til deres korte Liv var en Sjælehistorie knyttet. I et tysk Mis-sionsskrift fortælles den paa følgende Maade: 1845 lærte 2 Morescos Familie Missionæren Moritz at kende. Hans Ord gjorde Indtryk paa de to Pigebørn, Betty og Amalie. Med stor Bekymring saa Faderen det. Endnu paa sit Dødsleje paalagde han Rabbineren i København at holde hans Døtre tilbage fra Overgangen til Kristen-

¹⁾ Mundtl. Medd. ²⁾ J. T. A. de le Roi: Die evang. Christenheit u. die Juden. II A. S. 318 f.

dommen. Moderen havde tidligere vist et venligere Sindelag overfor denne, men, efter Mandens Død lagde hun Børnene alle optænkelige Hindringer i Vejen, søgte særlig at udelukke dem fra enhver Forbindelse med Moritz. Men det var for sent. De kom alligevel sammen, og da Missionæren forlod Byen, anbefalede han de to unge Piger til Teologen P. Schmidt, i hvis Søstres Skole de havde gaaet. 1847 blev de døbt. Men allerede Aaret efter døde Amalie 16 Aar gammel. Dronningen tog sig af den tilbageblevne Søster, saa meget mere som Familien ved Faderens Død var sat stærkt tilbage. De Anfægtelser, hun mødte fra Familiens Side, overvandt hun, men Sjælekampen havde rystet hendes Sundhed, og allerede i 1852 døde hun.

De to Søstre var i Virkeligheden lige fra deres første Undervisningstid oplærte i kristelige Forestillinger, Drengene til Dels ogsaa. Da Faderen ønskede Døtrene konfirmerede efter jødisk Ritus, ligesom det var sket med Sønnerne, gjorde særlig den yngste stærk Indsigelse. Ikke længe efter døde Faderen.

»Jeg, som dengang var 19 Aar gammel,« siger den ældste Søn, »tog saa den Bestemmelse at opfylde min Søsters Ønske, saa meget mere som Moder ingen Indvendinger havde at gøre. Begge mine Søstre blev døbt i Vor Frue Kirke, og Grevinde Holstein stod Fadder til den ældste, Dronning Karoline Amalie til den yngste.« Denne sidste var den bedst begavede, livlig og kærlig, gudfrygtig uden at være noget Hængehoved, flink til al Slags Haandarbejde, musikalsk, sproglyndig, dygtig i Huset og trods sin unge Alder i Besiddelse af en Myndighed, der altid ramte Sømmet paa Hovedet. I tre Aar tæredes hun hen af Brystsyge, før hun døde. Sit gode Humør beholdt hun til det sidste.

En Dag sagde hun en Pudsighed, hvorover Omgivelserne lo og hun med. Det havde et voldsomt Hosteanfald til Følge. Da det var vel ovre, sagde hun: »Jeg burde vist ikke have sagt det, men det var saa morsomt, at jeg ikke fortryder, jeg fik den slemme Hoste ovenpaa.« Et Par Dage, før hun døde, havde Grevinde Holstein været hos hende for at forberede hende paa Døden. »Jeg er forberedt paa den,« sagde hun, da Grevinden var gaaet, »og frygter den ikke.« — Ogsaa den ældre Søster døde af Brystsyge.

Gaarden paa Amagertorv var flere Gange bleven tilbudt Moresco til Købs for 25000 Rdl. Men da han endelig flyttede ind i sin egen Gaard, blev det paa Graabrødretorv i Stedet Nr. 14. Han havde allerede ejet det i flere Aar. Til hver Flyttedag havde han opsagt Beboerne paa anden Sal for selv at bo der. Men saa gik hans Kone og græd, fordi hun skulde bort fra det Sted, hvor alle hendes Børn var fødte, og det endte med, at de blev, hvor de var. Til sidst brød han dog over tvært, og endnu en Række Aar efter hans Død boede Familien paa Graabrødretorv. 1

*

*

Mekanikus Heinrich Baden, født i Altona, oprindelig Guldsmed, var Morescos tekniske Medhjælper og lykkelig gift med hans Hustrus Søster Henriette f. Italiaender. I den travle Tid maatte han og Moresco tit arbejde sammen til langt ud paa Natten. Han var en jævn og ligefrem Mand, fjern fra alt fint og diplomatisk Væsen, men dygtig paa sine Enemærker —

¹⁾ J. H. Moresco: Minder om mit Liv og min Tid. 1896. Passim.
— Mundtlige Medd.

han indførte Platinfyrtøjer her i Landet — og en ivrig Eksperimentator i sine ledige Timer. Tandlægerne anvendte dengang meget Platin. Efter mange Forsøg lykkedes det endelig Baden at tilvirke nye Plader af Platinaffaldet. Under et kemisk Eksperiment, han foretog, fandt der engang en saa stærk Eksplosion Sted, at Huset nær var sprængt i Luften og at Taget over Badens Laboratorium røg af. Da han flyttede bort fra Amagertorv, bosatte han sig som Tandlæge i Fredensborg. Skønt tyskfødt var han meget dansksindet; men efter Slaget ved Slesvig vilde Godtfolk i Fredensborg dog prygle ham, fordi han var Tysker. Han døde omtrent samtidig med sin Kones ældste Søsterdatter.

*

*

Johan Baltzer Boelmann havde siden 1796 været Politibetjent og allerede i længere Tid, før han i 1807 ved Politiadjutant Ehlerns Død blev udnævnt til hans Efterfølger, fungeret i hans Sted. I 1809 blev han tillige Vægterlieutenant. Saalænge han var konstitueret som saadan, gik Lønningen til hans Formands Enke og Børn. Fra 1814 gjorde han for det meste Tjeneste som eksekutiv Fuldmægtig. 1815 fik han 400 Rdl. i Løn som Politiadjutant, 400 som Vægterlieutenant foruden Emolumenter; 1819 fordobledes hans Lønning som Adjutant.

Den Uniform, Politiadjutanten ifølge Plakat af 15. Juli 1793 bar, var en Kjortel af kraprødt Klæde med grøn Krave og grønne Opslag, en Epaulet og Paille-

¹⁾ Smst. — Mundtl. Medd. ²⁾ Meddelelser fra Assistent Chr. Tranekjær.

Underklæder. I 1793 havde det røde Klæde kostet 16 Mk. 8 Sk. Alen, Epauletten 3 Rdl., Paille 13 Mk. Alen, det grønne Klæde 3 Rdl. Alen.

I den Instruks, Politimester Haagen 13. Marts 1807 udstedte, da Boelmann tiltraadte Stillingen som Politijadjutant, hedder det: »Jeg har den Tillid til ham, at han vil bestræbe sig for at opfylde saa vidt muligt et af mine Ønsker, dette nemlig: at Enighed maatte herske imellem Politiets Betjente i Forretninger, og at dets Personale endelig ved hans Eksempel maa drives og fremskyndes til at opfylde deres Pligt.« Det kaster Lys baade over Politikorpset og over ham. Som Politibetjent synes han at have gjort god Fyldest. Politimesteren appellerer yderligere til hans Æresfølelse ved at anbefale ham »at opfylde alle de Pligter, som kan fordres af en ærekær Mand,« deriblandt »Tavshed i Forretninger«, og »omhyggeligen sørge for ved egen og øvrige Betjentes Opførsel, at Politiet holdes i Agt og Ære«.

Han staar i direkte Forhold til sin Chef: »Alle Meldinger ske til mig selv,« siger denne, men fremhæver samtidig, at »hvad han af de tvende eksekutive Fuldmægtige maatte siges i min Fraværelse, skal eksekuteres lige saa fuldt som om jeg selv havde befalet det«.

Det er Politijadjutanten, der fordeler Betjentene paa Posterne og har Tilsyn med, at de er der, og han faar Paalæg om at følge en vis Orden i Ansættelsen til de Ture, hvor der er noget at fortjene: ingen maa med Føje kunne klage over Partiskhed. Han skal nøje være kendt med Instruksen for Poli- og Opsigtsbetjente, saavel som for Vægtere; det er ham, der skal melde

1) Andragende fra Politimesteren af 6. Juli 1793. Provinsarkivet.

Forseelser og Forsømmelser. I Ildebrandstilfælde har han særlig travlt: Han skal være tilstede paa Brandstedet om og ved Politimesteren; han skal optegne, hvilke Betjente der møder, og siden melde dem, der ikke møder; han skal sørge for, at saavel Slag- som Ferskvandspumperne, som ofte og idelig skal efterses, i Tide aabnes og Slinger hænges paa og at de efter Afbenyttelsen igen lukkes i Laas; han skal have Nøglen til Depothusene ved Haanden for straks at kunne lade dem aabne og lukke, naar ingen af Brandkorpset med Nøgle forsynet er tilstede; med Politimesteren skal han aftale, i hvad Orden Vandtilførslen skal ske, og tillige med Betjentene paase, at Ordenen overholdes. Naar Brandmajoren forlanger mere Vand til et eller andet Punkt, skal han uophødelig sørge derfor, men han maa ikke taale, at nogen af Brandkorpset blander sig i Kommandoen over Vandtilførslen. Slagpumpemandskabet skal han fordele ved Pumperne; er der ikke nok, skal han saa længe bruge Vægtere dertil. Han skal paase, at Borgerskabet og Vægterne ved saadanne Lejligheder staar adskilt, saa at Passagen er fri og aaben.

Vægterinstruksen, over hvis Overholdelse han nøje skulde vaage, var fra 1784 og gav i sin 8. Artikkel Regler for Vægternes personlige Optræden som natligt Gadepoliti: »Det skal Vægterne hermed alvorligen være anbefalet, at de med Beskedenhed begegne alle Folk og med gode styre til rette og forhindre Klammeri, Mord og Tyveri af yderste Evne, og ikke, uden de personlig anfaldes, nogen med Hug og Slag begegne, og udi saadanne Tilfælde skal Vægterne komme hver-

¹⁾ Meddelt af Assistent Chr. Tranekjær.

andre til Hjælp og ufortøvet løbe til, hvor Vægterfløjten eller Anskrig høres og de paakaldes, og da hinanden uden Falskhed bistaa og de skyldige i Arrest føre. Dog hvis nogen af dem vil give Vægterne Drikkepenge for at komme løs, maa de dem annamme, og dog ej forskaane dem, at de jo blive arresterede, hvorføre de ikke maa understaa sig at gaa fra deres Poster i den [for Tjenesten fastsatte] Tid, enten for en eller anden Undskyldning, under høj og vilkaarlig Straf, om de antræffes herimod at handle.«

Boelmann holdt streng Justits, og hans Død, d. 1830,¹_{2/10} blev besungen i en dengang meget bekendt Vise, der begyndte saaledes:

»O store Jammer, Boelmann døde,
Forsamler jer, o Vægtermænd!«

1750 blev den første Politiadjutant ansat, ved Politiets Reform 1863 bortfaldt Stillingen.

*

*

Frederik Laurentius Fiedler Sommer var født 1813 og mistede allerede 9 Aar gammel sin Fader, som var Regimentskirurg. Moderen var en dygtig Kone, der satte alt ind paa at opdrage sine Børn. Drengen vilde være Kadet. 11 Aar gammel satte han sig i Hovedet, at nu skulde det ske. Men der holdtes det Aar ingen Optagelsesprøve. Saa gik Drengen op til Frederik VI. »Hvad vil han?« sagde Kongen barsk. »Jeg vil bede Deres Majestæt, om der maa blive

1) R. Nyerup anf. Skr. S. 622. 2) J. Davidsen: Fra det gl. Kongens Kbh. II. S. 105.

Kadeteksamen i Aar.« »Nej, det bliver der ikke.« »Ja men jeg vilde gerne være Kadet.« »Ja hvis han kan blive Nr. 1 eller 2, skal der blive holdt Eksamen.« Saa blev den afholdt, og Sommer blev Nr. 2, han havde gaaet i tysk Skole og var ikke helt fejlfri i dansk Stil. Osvald Marstrand, Malerens Broder, blev Nr. 1. Sekundlieutenant 16 Aar gammel, Premierlieutenant 10 Aar efter, Kaptajnlieutenant 1848, Kaptajn 1856, Kommandør 1868, Admiral og Chef for Søofficerskorpset 1874 — en djærv, brav, rolig Sømand, der støt stod til Tjeneste, hvor der var Brug for solid Dygtighed: som Ekvipagemester paa Nyholm, Medlem af Konstruktions- og Reguleringskommissionen, Flaadeinspektør, Medlem af Bestyrelsen for de militære Underklassers Pensionering og for Invalideforsørgelsen og af Københavns Havneraad; i det borgerlige Liv Retskaffenheden i egen Person, i sin daglige Færd elskværdig og hensynsfuld, elsket af sine undergivne — saadan gik Livet for ham, til han Midsommeren 1878 døde i sit 66. Aar. Som Chef havde han i 1848 Kommandoen paa Skonnerten »Delfinen«, førte dette og det følgende Aar en Deling Kanonbaade, 1849 Dampskibene »Herta« og »Hekla«, i de næste Aar »Ægir«. 1864 hejsede han 15. Marts Kommandoen paa Sejlfregatten »Tetis« og førte efter Kommandør Holms Død Fregatten »Jylland«. Men han fik aldrig Lejlighed til at plukke krigerske Laurbær ved Deltagelse i noget Søslag. 1866 var han Chef paa »Peder Skram«, der eskorterede Prinsesse Dagmar til Rusland.

*

*

¹⁾ V. Richter: Den danske Søetat. Mundtl. Medd.

Julius Martin Gottlieb v. Bülow var Søn af en Kavalleriofficer, den senere Generalmajor Kammerherre P. M. v. Bülow, en jovial Mand gift med en Købmandsdatter fra Odense. Sønnen var født 1816. Efter at han i 1842 havde taget juridisk Embedseksamen, blev han 1843 Kopist ved Guvernementet i Fyn og Hofjunker hos Guvernøren, Kronprins Frederik, den senere Frederik VII, der boede i Odense. 1847 udnævntes han til Kammerjunker og blev Aaret efter Kancellist i Justitsministeriet, 1856 Herredsfoged i Nørre-Herred paa Laaland med Bopæl i Nakskov. Det var et godt lønnet Embede, paa 6—7000 Rdl. om Aaret, et rigeligt Levebrød for en ugift Kammerjunker og et stort Spring for en ministeriel Kancellist. Men Faderen var dengang Adjutant hos Frederik VII. I de 14 Aar Bülow var Herredsfoged, omgikkes han kun faa, mest Grev Friis paa Juellinge. I Byen spillede han ingen Rolle, deltog ikke i dens offentlige Liv, havde ingen kommunale Tillidshverv. Embedet passedes forsvarligt. Men det var hans Fuldmægtig, i hvis Hænder Forretningerne var lagt, — han blev en anset Mand paa Egnen og senere Folketingsmand for Nakskov. Kammerjunkeren selv gjorde ikke synderligt ved Tingene, skrev ret gode Domme, men kom kun paa Kontoret, naar han kaldtes derned, og gav sig mest af med at læse Skønlitteratur. Alligevel kunde han føle sig noget krænket, naar Folk, endogsaa Amtmanden, ikke spurgte efter ham, men efter Fuldmægtigen. For Resten var han i det almindelige Omdømme en »fink og skikkelig« Mand.

Kun to udprægede Egenskaber havde han. Med al sin Omgængelighed over for sit Kontorpersonale var han Aristokrat til Fingerspidserne, kendte f. Eks. ikke

sin meget betroede Fuldmægtig, naar han traf ham ude omkring, og talte til daglig Brug ikke synderlig til ham, uagtet han havde hentet ham som gammel Bekendt fra Odense for i ham at have en paalidelig Hjælper. For det andet havde han stærke og ikke særlig kræsne erotiske Tilbøjeligheder lige fra Ungdommen af til sin allersidste Tid. Det var Grunden til, at han heller ikke i København boede hos sine Forældre. Et Sted paa en nu sløjft Bastion ved Nakskov, hvor der fandtes en Bepantning af Træer, hed endnu længe efter Bülow's Død »Kammerjunkeren's Lysthus«: der kunde han til Tider træffes selvanden.

En eneste Gang stak han Hovedet ind i det politiske Røre. Ved Folketingsvalget Oktober 1866 stillede han sig i Nakskov. Vel lidt som han var, blev han i en Henvendelse med adskillige Hundrede Underskrifter opfordret til at være det konservative Partis Kandidat. Modkandidaten var den nationalliberale Byfoged Hother Hage. Bladene spaaede, at Nakskovkredsen vilde blive den, i hvilken den haardeste Valgkamp paa Smaaøerne vilde finde Sted. Bülow deltog imidlertid slet ikke personlig i den, men rejste sin Vej, naar Hage kom til Egnen for at holde Møde. Paa Valgdagen viste den i sit Ydre ikke meget anselige Herredsfoged sig ikke som nogen stor Taler — Hage rejste en anderledes højstemt Appel til det danske Folk. Bülow begyndte med at antyde sin Ulyst til at stille sig, særlig om han havde vidst, han fik en Modkandidat. Han var af sin Stiller bleven anbefalet som en national Mand »i Hjerteret«, der »ikke vilde være Svensker«. Selv oplæste han Augustforeningens Program, som formentlig enhver kunde tiltræde, og saa ikke nogen Støtte for Landet i Skandinavismen, som Hage var Forkæmper

for: den var uden Betydning overfor Stormagterne, og han holdt det ikke for Vanvid at tro, at Svenskerne kunde ville dele Danmark med Preussen. For en Forbindelse mod Syd nærede han dog endnu mindre Sympati. Han berørte Tabet af det danske Slesvig, paa hvis Tilbagegivelse han ikke mente Repræsentationen vilde faa nogen Indflydelse; men kunde den købes for Pengeofre, burde Pengene bevilges. I øvrigt var hans Program: Sparsommelighed i Statshusholdningen, Udvikling af Flaaden som Landets egentlige Værn og Gennemførelse af kommunal Selvstændighed og Decentralisation. Han var fri og ubunden af alle Partier og vilde ene staa paa Fædrelandets Vel. — Hage blev valgt med 868 Stemmer, Bülow fik 748.

Tidlig blev han affældig. En Underlivssygdom, under hvilken de voldsomme Smerter tit bragte ham til at skribe i vilden Sky, blev hans Død i. Dec. 1870. Hans Forældre levede dengang endnu. Hans Lig blev ført til København og begravet der.

*

*

Begivenhederne omkring 1848 glimtede flygtig frem, ogsaa i Husbeboernes Dagligtale, gennem Mænd, der midlertidig fik Bopæl i Stedet.

I.

Karl Frederik Ferdinand Hveberg — født 1805, 9 Aar gammel Kadet, 18 Aar gammel Sekundlieutenant, Aaret efter sat à la suite i det sjællandske Jægerkorps for efter 6 Aars Forløb at indtræde i Nummer, 1832 karakteriseret, 5 Maaneder efter virkelig Premierlieutenant, 1841 Kaptajns Anciennetet, Aarsdagen derefter

¹⁾ Mundtl. Medd. Fædrelandet 11. og 17. Okt. 1866.

1 Kaptajn i 2. Jægerkorps, — repræsenterede Hæren, som den rykkede ud i 1848.

Han kom snart i Ilden. Paaskedag mellem Kl. 8 og 9 om Morgenen stod han med sit Kompagni syd for Danevirke i Landsbyen Jagel for at afløse Forposterne der. Mens man var i Færd dermed, hørtes der Skud, og der kom Melding om, at store fjendtlige Troppemasser var paa Vejen til Slesvig. Jagel egnede sig ikke til Forsvar, og de samlede Forposter drog ad Bustrup til, Hvebergs Jægere med en stærk Kæde i Ryg og i Flanke. Med rolig Holdning, vekslende Skud paa Skud med Fjenden trak de sig tilbage. Ved Ankomsten til Danevirke stilledes de paa venstre Side af den Gennemskæring, Landevejen dannede i Volden. Saa stormede Fjenden. Hvebergs Kompagni havde trukket sig bort og taget Stilling langs en Tjørnehæk om Foden af Galgebakken ved Bustrup. Forsvaret var glimrende. Under en heftig Ild kastedes Tyskerne tilbage med stort Tab, men Hveberg faldt, ramt af en Kugle gennem Tindingen. Hans Kompagni deltog uden et Øjeblik Hvile i Slagets videre Gang. Og som det syd for Danevirke havde aabnet Kampen, var det det sidste af alle danske Kompagnier, der gik ud af Fægtningen. Men i Læssøes Melding om Slaget ved Slesvig hed det: »Otte Timers haardnakket Kamp med Preusserne. Alle vore Tropper har været i Ilden. Fjendens fremrykkende Reservemasser nøder os til i Morgen at trække os tilbage til Flensborg.«

*

*

1) V. Richter: Den danske Landmilitæretat 1801—94. 2) O. Vaupell: Krigen 1848 S. 115, 117 f. 123, 165. N. P. Jensen: Den første slesvigske Krig. S. 148. 172.

Stud. jur. Lieutenant i Kongens Livkorps L. V. Povelsen har vistnok været den Ludvig Villum Povelsen, som 24. Maj. 1848 udnævntes til Sekundlieutenant i Hæren, 21. Feb. 1850 til karakteriseret Premierlieutenant, 22. Sept. s. A. til Premierlieutenant i 1ste Forstærkningsjægerkorps. 1857 afskedigedes han — han stod dengang ved 4. Jægerkorps, som laa i Flensborg — og døde 64 Aar gammel i 1883. Det har sikkert været for at deltage i Krigen, han er traadt ind i Hæren; men han er ikke kommen til at spille nogen Rolle der og har inden sit 40. Aar igen været ude af Hæren. Juridisk Kandidat blev han ikke.

*

*

En gammel Major, der i 1848 i Vejviseren opføres blandt Gaardens Beboere, har derimod næppe haft nogen Del i Aarets Krigshistorie. For længst var han som Officer gaaet ud af Spillet. Johan Anton Karl Rambusch var født i Slagelse 1783. 1809 var han bleven Premierlieutenant i det langelandske ridende Jægerkorps og 1814 forsat til den langelandske Infanteribataillon, da den ridende Afdeling ved en Parolbefaling kort i Forvejen var ophævet. En Maaned efter blev han Kaptajn og Kompagnichef og endnu i Løbet af samme Aar sat à la suite med Ekstraløn.² Nogen Tid efter fik han et nyt Afskedspatent, som Major. Han menes derpaa en halv Snes Aar at have boet hos sin Broder Amtsforvalter H. H. Rambusch i Korsør. I 1824 overtog han to Møller med tilhørende Gaard, som laa tæt udenfor Byen. 1840 solgte han

4) V. Richter anf. Skr. 2) Rigsark.

disse sine Ejendomme og boede saa igen nogle Aar i Korsør. Han var en almindelig atholdt Mand, elskværdig og jovial, passiarede gerne med alle, hvem han mødte paa sine Spasereture, var for saa vidt ingen Rambusch, som det ellers i Slægten hedder, at et Særkende for den, formentlig en Arv fra Majorens Moder, Oberstinde Petronelle R., Datter af Apoteker, Borgmester og Kammerraad Schmidt i Slagelse, er et noget strængt Sind i Forbindelse med Energi og Virkelyst.

Vistnok i 1824 blev han gift med Katrine Ove, Søster til Johanne Sofie Ove, der i mange Aar levede som Ejerinde af Stedet paa Hjørnet af Kongens Nytorv og Østergade, det, hvori Gianelli i gamle Dage havde sin Kafé og Mønster sin Vinhandel. De to Jomfruer Ove var fra Norge og meget velhavende. Efter et Aars Ægteskab døde Rambuschs Kone. Hendes Familie fordrede, og fik, tilbage ikke alene hendes Medgift, men ogsaa alle de Brudegaver, den havde givet. Majoren døde formentlig i Korsør.

*

*

Endnu en Gang flyttede en Officer ind i Gaarden. Hans Peter Valdemar Mønster, som 1853-54 boede paa Kvisten i Forhuset, var dengang en nygift Premierlieutenant i Artilleriet. Hans Hustru var Hansine Martine f. Spang. Begge de slesvigske Krige deltog han i. Under Forsvaret af Fredericia i 1849 havde han som Lieutenant, 27 Aar gammel, Befaling over to af Bastionerne, i 1864 var han som Kaptajn Chef for

¹⁾ Efter mundtlige Meddelelser, mulig ikke nøjagtige i alle Enkeltheder.

5. Forstærkningskompagni, der besatte Danevirkestillingens højre Fløj. Da Ordren til Tilbagetog derfra blev givet, besluttede han at føre sine Kanoner med, overvandt ogsaa alle Vanskeligheder og bragte 14 Stykker Skyts i god Behold til Fredericia. 1857 blev han Lærer ved Underofficersselevskolen, Aaret efter Skoleofficer ved Højskolen. 44 Aar gammel døde han, kort efter at han var udnævnt til Chef for 8. Bataillon.

Han var en alvorlig Mand med et noget strængt og heftigt Ydre, kraftig af Skikkelse, sikker i sin Optræden, styrkende sine undergivne i Kampen ved sit uforfærdede Blik og sin korte, bestemte Tale. »I et tungt bevæget Indre bar han et Hjerte rigt og varmt for Ære, Ret og Fædreland,« hedder det om ham. Han er den, der har givet Stødet til Oprettelsen af Skytteforeninger herhjemme, ved en Artikkel, han 19. Jan. 1861 offentliggjorde i »Fædrelandet« under Indtrykket af Forsvarsvæsenets lidet betryggende Tilstand. Krigsministeriet tilsagde straks hans Forslag sin Støtte. I det Udvalg paa 15 Medlemmer, der dannedes for at fremme Sagen, blev han Forretningsfører og den virksomste Kraft. Han tog til Schweiz for at lære Skyttevæsenet der at kende, sendtes senere om i Landet for at tilse Skytteforeninger og Rifler. Krigen 1864 rev ham ud af dette hans Arbejde, og dens Udfald gik ham saa nær til Hjerte, at han efter Fredslutningen ikke genoptog sin afbrudte Virksomhed.

*

*

2.

Heller ikke den grundlovgivende Rigsforsamling havde ladt sig uden Spor. Netop mens den var inde,

1) Dansk Folketidende 4 Jan. 1867. 2) Biogr. Leks.

boede det kongevalgte Medlem for Island, Lektor Konrad Gislason, i Huset. Han var født 1808 og Søn af en islandsk Bonde, en mærkelig, kundskabsrig, litterært dannet Autodidakt. Sønnen havde dog faaet sin første Undervisning af Moderen og besad som Barn en stærk Hukommelse, en tidlig udviklet Forstand og afgjort Forkærlighed for Regning. Hans Arbejde var at vogte Faarene og han vænnedes som Hyrdedreng til et ensomt Friluftsliv. I sit 18. Aar sendtes han paa Fiskeri, fik ved Omgivelser, han kom i Interesse for Studeringer, optoges i en lærd Skole, og blev saa Student 23 Aar gammel. Efterhaanden samlede han sig om Studiet af oldnordisk Sprog og Litteratur. 1848 blev han Lektor deri ved Københavns Universitet. 14 Aar efter udnævntes han til Prof. ord. i de nordiske Sprog. Han døde 1891, men havde 5 Aar i Forvejen taget sin Afsked fra Universitetet. Han var en grundig og nøjagtig Gransker, klar og konsekvent i Benyttelsen af sit indsamlede Stof til grammatiske Studier, leksikalske Arbejder og Tekstudgaver. Han ansaas for sin Tids ypperste Kender af den oldnordiske Skjaldedigtning. Hans Optræden var stilfærdig og beskeden, han levede næsten som en Eneboer blandt de yngre, var alligevel »en lidenskabelig Natur med stærke Følelser« og skal »i sine unge Dage ingenlunde have manglet Anlæg for kammeratlig Lystighed«. Det praktiske Liv havde han ingen Sans for, hans Pengesager voldte ham stadig Vanskeligheder, som han dog til sidst kom ud over. Som Forfatter var han lærd og vederhæftig, men tung at arbejde sig igennem: ingen Overskuelighed, ingen Fremstillingskunst, endogsaa Uvilje mod at lægge Formen til rette for et større Publikum. Hans Hustru, Karen Sofie Bøhm, f. Pedersen, som han havde ægtet i 1855, døde 1877. Han

tog sig trolig af sin aandssvage Stifsøn — selv havde han ingen Børn —, man saa ham stadig følge ham paa Gaden, og før sin Død sørgede han for hans fremtidige Underhold.

*

*

Et Par Aar efter boede en Landstingsmand en enkelt Rigsdagssamling paa 2. Sal i Stedet. Det var Kammerherre Ludv. Vilh. Henr. Krabbe. Han var født paa Sofiesminde ved Vejle 1798, var som nybagt juridisk Kandidat kommen ind i Rentekammeret, arbejdede senere omtrent en halv Snes Aar først paa Vejle, derefter paa Aarhus Amtskontor, var flere Gange konstitueret som Amtmand og blev selv 1837 Amtmand paa Bornholm, et Embede, fra hvilket han efter 12 Aars Forløb tog sin Afsked.

I hans Embedstid faldt for største Delen Udskiftningen af Landsoggenes Jorder, og Landboerne satte Pris paa hans »Retskaffenhed, Duelighed og Veltalenhed« ved denne Lejlighed. I det hele stod han i sine Amtmandsaar for Bornholmerne som en »behagelig, aandrig, højt dannet, kundskabsrig og velvillig« Mand. Hans Hustru² Thora f. Elmquist blev paa Bornholm »næsten tilbedt«. Hun var »en Engel i menneskelig Skikkelse«, siges der om hende. Hun skabte sig og sin Mand en sjelden Lykke. Under hans gentagne haarde Sygdomme plejede hun ham ufortrødent, men det kostede hende selv Livet. Saa var det, han, da Sygdom og Sorg gjorde ham mindre arbejdsdygtig, maatte forlade sit Embede.

I hened 30 Aar havde han været Kammerjunker, da han i 1852 blev udnævnt til Kammerherre. Samme

1) Biografisk Leks. 2) Bornholms Avis 13 Novbr. 1857.

Aar blev han Medejer af Sortehat Kul- og Teglværk paa Bornholm. 1849 var han bleven valgt til Lands­tingsmand og genvalgtes baade 1853 og 1855. I Efter­aaret 1857, medens han under Rigsdagssamlingen boede i Knapstedgaard, blev han angreben af en gastrisk Feber. Han var i afgjort Bedring, da han den 3. Novbr. Kl. 4 om Eftermiddagen pludselig ramtes af et Slagtilfælde, der dræbte ham med det samme. Landstingets Formand meddelte Dagen efter i Tinget hans Død uden anden Tilføjelse end at det var en sørgelig Efterretning, han bragte. Krabbes elskværdige, fordringsløse Personlighed havde i Virkeligheden skaffet ham mange Venner i For­samlingen. Han havde været en human, frisindet og fædrelandskærlig Mand, hed det, en oplyst og brav Mand, en oprigtig Tilhænger af den konstitutionelle og nationale Sag, d. v. s. af det nationalliberale Parti. Hans Lig blev ført til Rønne for at begraves der. »Tro i det Kald, dig Folket gav, — gaar du med Ære i din Grav,« skrev Byens Digter, Bogbinder Høyer, om ham i sine kønne Vers til hans Jordefærd. »Kongens og Folkets Mand« kaldte Præsten ham i sin Tale. Og i alle de Gader, hvorigennem Ligoget kom, var der strøet Sand, Grønt og Blomster, Ligvognen var forspændt med 4 Heste, førte af 4 Staldkarle, og fulgtes af saa godt som alle Byens Borgere, dens civile Embedsmænd og Offi­cerer og en stor Del Mænd fra Landsognene og de øv­rige Købstæder. Skipperlavet havde baaret hans Lig fra Skibet til Kirken, Byens Borgerrepræsentanter bar det fra Kirken til Ligvognen, Embedsmænd og Office­rer bar det under en Sørgemarsch til Graven. Det var

1) F. Barfod: Rigsdagskalender. Fædrelandet, Dagbladet, Berling­ske Tid. 4 Novbr. 1857.

den lille Øs Farvel til dens afholdte Amtmand. Hos Børnene i Huset paa Amagertorv bevaredes Billedet af ham som en smuk, soigneret, ikke meget høj, næsten hvidhaaret ældre Herre med fine aristokratiske Træk, en Slægtsskønhed, der bragte Husmoderen, da hans Datter lejede Værelserne til ham, til at udbryde, at aldrig havde hun set en dejligere Dame.

*

*

3.

Den nationale Bevægelse gæstede Huset gennem Ditlev Kristian Paulsen, der ifølge en mundtlig Tradition skal have boet der i 1848, mens hans Familie var i Roskilde. Han var en Købmandssøn fra Flensborg, f. 1798, og som tolv Aars Dreng sendt til Salzmanns Institut i Schnepfenthal, der med sit frejdige Barneliv, sine Legemsøvelser og Rejser drog Elever til sig fra Ind- og Udland. Han lærte der »barhovedet og barbenet at sætte Livet i pletfri Dyd og alvorlig, men forstandsmæssig Gudsfrygt«. Han var tyskfødt og tysk opdraget, men »midt inde i Tyskland i det thüringske Schnepfenthal dannede han sig om til Dansk!« udbryder en Ungdomsven af ham i tysk national Forundring.

»Mit Blod maa være dansk, uagtet mit Modersmaal er tysk,« siger han selv, »da jeg nedstammer fra Forfædre i Angel og Sundeved.« Og netop hans Fødsel blandt de tysktalende Flensborgere havde sin Betydning for Udviklingen af hans danske Følelse. »Jeg maatte

¹⁾ Bornholms Avis 17 Novbr. 1857. Rytterknægten 14 og 17 Novbr. 1857. ²⁾ Dansk Tidsskr. 1900 S. 743. ³⁾ H. N. Clausen: C. D. Paulsen. 1857. S. 5. ³⁾ S. 4.

ikke som de i dansktalende Familier fødte, forsømme det uden Umage lærte Danske som noget ringere, for paa Tysk at blive dannet; men det danske blev fremstillet for mig som en videværdig Læregenstand — saa meget mere som jeg ikke er født i en lærd, men i en Købmandsfamilie, der stod i Samkvem med dansktalende Bønder og Sømænd.«

Han gik paa Gymnasium i Gotha og Lübeck, studerede Jura i Göttingen, Berlin, Heidelberg og Kiel og tog 23 Aar gammel juridisk Eksamen paa Gottorp. H. N. Clausen traf ham i Studenterbyen Göttingen som en sund Yngling med stærkkrøllede gule Haar og lyseblaa Øjne og med »Beskedenheds og Blyheds Præg midt imellem Eksemplarerne af burschikos Selvtillid og Raahed«. Hans danske Tale var ikke flydende — han havde i øvrigt til sin Død et uheldigt, tykt, af og til stammende Mæle —, men som sit Fædreland nævnte han kun Danmark.

Nord for Kongeaen satte han første Gang sin Fod, da han efter sin Eksamen tog til København for at studere dansk Ret. »Som jeg i Hjertet er dansk, saa vil jeg ogsaa være det i Sproget,« skriver han endnu samme Aar, og optegner derfor sine Bemærkninger om sit Liv i sit »kære danske Tungemaal«. Hermed var Overgangen til det danske Sprog fuldbyrdet.

Allerede 1824 tog han i København den juridiske Doktorgrad og blev Aaret efter ansat som overordentlig Professor i Kiel med særlig Forpligtelse til at læse over dansk, slesvigsk og holstensk Ret. Hans Barnsopdragelse præger ogsaa hans juridiske Virksomhed. »Der gives ingen i alle Henseender god Retslæ-

1) H. N. Clausen: C. D. Paulsen 1857. S. 4. 2) S. 3. 3) S. 3.

rer, med mindre han er moralsk og elsker Menneskene,«
 ytrer han som ung i et Foredrag. Intet var ham hel-
 ligere end hvad han kaldte Jesu Lære. Men han troede
 ikke, Jesus paa anden Maade var Guds Søn, end at han
 var den fulde Sandheds Profet, og Evangelierne forkla-
 rede han som den Tids overtroiske Fejlsyn. Hans Dragt
 var gammeldags, hans Væsen ligefremt og noget kantet,
 siger Joh. Fibiger, der omkring Aarhundredets Midte
 traf ham i Sønderjylland, han virkede paa en som et
 Ideal af en sund Sjæl i et sundt Legeme. ²

Stærkere og stærkere gennemtrængtes han af Attraaen
 efter at kæmpe for dansk Sprog, Litteratur og Retspleje.
 Allerede 1832 havde han ydet »Bidrag til Sprogets Hi-
 storie paa den jyske Halvø, fornemmelig i dens søndre
 Del« og fremhævet, at der ingen Sproggrænse gaves
 mellem Sønder- og Nørrejylland, 1837 behandlede han
 yderligere »Det danske Sprog i Hertugdømmet Slesvig«.
 1838 faar han sammen med Prof. Flor Bladet »Danne-
 virke« oprettet og udfolder heri et aarvaagent og utræt-
 teligt Arbejde for at vække Befolkningen til Forsvar for
 dens Modersmaal. Han bliver efterhaanden ildeset af
 Studenterne i Kiel for sin Virksomhed i Danskhedens
 Tjeneste; ved Lejlighed maa endogsaa Tropper tilkaldes
 for at beskytte hans Hus. Vanskeligere og vanskeligere ³
 bliver hans Stilling, i 1848 helt uholdbar. »Den 24
 Marts, da en saakaldt provisorisk Regering var bleven
 udraabt, protesterede jeg endnu i Konsistoriums Møde
 til Protokollen og forlod Kiel alene om Aftenen Kl. 6.
 Jeg kørte Natten igennem til Flensborg, taleder der med
 mine dansksindede Venner, rejste om Middagen til
 Rinkenæs, blev ogsaa der forvisset om Befolkningens

1) Biogr. Leks. 2) Dansk Tidsskr. 1900. S. 743 f. 3) Biogr. Leks.

danske Sindelag og kom efter en tredje Nats Kørsel til København, hvor jeg blev modtaget med aabne Arme.«

Han færdes derefter i Flensborg og i København, virksom og ivrig, med Sønderjyllands nationale Fremtid skreven i sit Hjerte, og dør pludselig i de sidste Dage af Aaret 1854.

»Han var den første Slesviger, der førte Sandhedens og Videnskabens Fakkell hen over hele den sørgelige Tilstand, hvori Slesvig, ved Ligegyldighed for dets danske Nationalitet lige fra Valdemarernes Dage, var ned-sunket, og som elskede sine Fædres Land saa dybt, at han, trodsende Livets Kamp og Lidelser, vedblev til det sidste at holde den lysende Fakkell i Vejret, for at hele Danmarks Rige kunde faa at se, hvad Aarhundreder havde forbrudt og Eftertiden at bøde,« skriver Flor om ham efter hans Død. Sit politiske Frisinds Præg tegner han selv i denne Erklæring fra Trediverne: »Saa stærkt som jeg afskyr det vilkaarlige Konge-, Adels- og Embedsmands-Herredømme, saa utaalelige finder jeg de overspændte Frihedssnakkeres Grundsætninger, som daarligt skjule Egennytte og Plyndringssyge under de høj-røstede Ord. Jeg frygter den rene Republik lige saa meget som den strengeste Absolutisme.«

To Gange var han gift. Første Gang med Tora Bloch, Roskilde-Rektoren S. N. Blochs smukke og elskværdige yngste Datter, som døde tidlig. Anden Gang med hendes Søster Margrete, hende, i hvis unge Ynde — »blaa Øjne og gule Krøller, slank og saa lys, at det skinnede af hende som af en Solstraale«, — Poul Møller, endnu mens han gik i Latinskole, var bleven heftig

1) H. N. Clausen: Anf. Skr. S. 82. 2) S. 19. 3) V. Andersen: Poul Møller. S. 70.

forelsket: I et stormende Frieri havde han efter Traditionen faaet hendes Ja, men hun fortrød det og trak sig tilbage. Tit blev Poul Møllers Længsel efter hende saa stærk, at han tog Stok i Haand og gik paa sin Fod til Roskilde, men naar han havde naaet Porten, standse han og gik mismodig tilbage. Aaringer igennem sætter Margrete Blochs Skikkelse Spor i hans Poesi, snart i Vemod, snart i Bitterhed, snart i Erindringens Glæde. 21 Aar gammel blev hun gift med Overlærer H. P. Thrige, som Dreng en udmærket Discipel, eksemplarisk i sin Opførelse, sirlig i sit Ydre, hvid og rød af Ansigtifarve — »Jomfru Thrige« kaldte Skolekammeraterne ham —, som dygtig Student syslende med historiske, filologiske og teologiske Studier, som Lærer alvorlig og bestemt, med Evne til at bibringe sine Elever en ualmindelig Kundskabsfylde, som Videnskabsmand Genstand for Opmærksomhed ogsaa i Udlandet. Kun 7-8 Aar varede hans lykkelige Ægteskab, saa døde han. Hans Hustru falmede hurtigt, var nogle Aar efter sit Bryllup næppe til at genkende. Hendes anden Mand, der i visse Maader mindede mere om Poul Møller end om Thrige, og som hun ogsaa overlevede — de var ganske jævnaldrende —, tog sig med Omhu af hendes Søn, den senere Skolemand og Historiker S. B. Thrige. »Min Stedfader, hvem jeg kom til at skylde saa uendelig meget«, siger denne om ham. 3

XVI.

Meyer og Jakob Bing.

»Undertegnede Lands- Over- samt Hof- og Stadsrets-Prokurator Carl Nyholm og Fuldmægtig under Gene-

1) Museum 1891 I S. 108 f. 2) V. Andersen smst. S. 95. 3) Mus. smst. S. 112.

raldecoratet for Postvæsenets Regnskabssager Carl Theodor Bruun, der som Executores testamenti og Skiftekommissarier behandle afg. Godsejer Peter Christian Bruuns og efterlevende Enke Annette Christiane Bruuns fælles Bo, gøre herved vitterligt, at afdøde Godsejer P. C. Bruun ved den hosheftede Købekontrakt af 11. Juni d. A. har til Hr. Meyer Herman Bing for $\frac{2}{3}$ Dele og til Hr. Jacob Herman Bing for $\frac{1}{3}$ Del solgt og afhændet den ham ifølge Skøde, som er tinglæst d. 26de Juni 1809, tilhørende Gaard Nr. 4 paa Amagertorv i Frimands Kvarter her i Staden for en Købesum af 58000 Rdl. og paa de Vilkaar, som Købe-Kontrakten indeholder.

Da Køberne nu har berigtiget Købesummen ved at udbetale til den afdøde 5000 Rdl. og til Boet 3000 samt at overtage Pantegæld til Beløb 16000 og at udstede Panteobligation til Boet for 34000, tilsammen 58000 Rdl., saa meddele vi herved i vor fornævnte Egenskab paa Sælgerens og efterlevende Enkes Bos Vegne fornævnte Købere Hr. Meyer Herman Bing for $\frac{2}{3}$ Dele, og Hr. Jacob Herman Bing, for $\frac{1}{3}$ Del, Skøde paa den indbemeldte Ejendom med Grund efter Maalebrev af 6te Juni 1733 og senere Paategninger, alt med de Rettigheder, Byrder og Forpligtelser, hvormed Sælgerne har ejet den ifølge Skøder og ældre Adkomstbreve samt Pantebogens Indhold og i øvrigt i Henhold til den ovennævnte Købekontrakt og med Hjemmelspligt efter Loven.

Kbhvn. d. 13 Decbr. 1852.

C. Nyholm.

C. T. Bruun.

Læst i den kgl. Lands-Over- samt Hof- og Stadsret i Kbhvn. Mandagen d. 3die Januar 1853, protokolleret tillige med vedheftede Købekontrakt.«

For Salget er der ifølge denne vedtaget efterstaaende Vilkaar:

»§ 1. Ejendommen sælges, som den er og forefindes med dens tilhørende Grund efter Maalebrev af 6te Juni 1733 og senere Paategninger, saavel som med alle dens mur- og nagelfaste Appertinentier og øvrige Indretninger samt Tilbehør, hvoriblandt de i Værelserne anbragte Kakkellovne og komplette Brandredskaber. Dog undtages fra Salget en Kogeindretning i Stue-Etagen og en Kogeovn paa 1ste Sal. I øvrigt sælges Ejendommen med de Rettigheder, Byrder og Forpligtelser, hvormed den tilhører Sælgeren ifølge Skøde og ældre Adkomstbreve samt Pantebogens øvrige Indhold.

§ 2. Ejendommen staar fra nu af for Købernes Regning og Risiko, hvorfor de og i Ildebrandstilfælde indtræde i Sælgerens Ret med Hensyn til Brandforsikringssummen efter Police Nr. 2559.

Sælgeren forbeholdes i otte Dage fra Dato Benyttelsen af Pulterkammeret øverst i Forhuset og af Stalden.

»§ 3. Sælgeren frigør Ejendommen for alle Skatter og Afgifter, som opkræves ved Skattebilletter for dette Aars første Kvartal.

§ 4. Køberne have at holde sig de med Beboerne indgange Lejekontrakter efterrettelig og oppebære Lejen fra afvigte April Flyttedag. Lejetageren Tønnesen bor frit indeværende Sommerhalvaar.

§ 5. Udenfor Købesummen overtager Køberne Bankheftelsen stor 1350 Rdl. r. S., hvilken de forrente fra den 11te April d. A. Bankaktierettigheden bliver dem uvedkommende.

§ 6. Købesummen, der er akkorderet til 58000 Rdl., er 58000 Rdl., betales i Rigsbankpenge r. S. og berigtiges saaledes, at Køberne:

a. enten kontant eller ved ny Obligations Udstedelse, saaledes som de med vedkommende kunne forenes, indfri den i Ejendommen paa 1ste Prioritet indestaende Kapital af Kreditkassens Midler stor 16000 Rdl.

b. udbetale i 11. Juni Termin d. A. 5000 Rdl.

og c. i 11. Decbr. Termin d. A. 3000 »

samtlige Beløb med Renter fra 11. April
sidstleden.

d. for Resten af Købesummen 3400 » ,
hvilken ligeledes forrentes fra 11te April d. A., udstede Køberne deres solidariske Obligation lydende paa Species eller rede Sølv, ikke betalbar efter nogen ringere Møntfod end den nu gældende, hvorved gives Panteret i Ejendommen med Grund, Tilbehør, Leje og Interesse samt Assurancesum, næst efter Bankheftelsen og ovenmeldte 16000 Rdl., hvilken Obligation klausuleres som for umyndiges Midler men bliver uopsigelig fra Kreditors Side i 25 Aar, imod at der i dette Tidsrum afdrages 500 Rdl. hver halvvaarlige Termin, første Gang i 11 Juni Termin 1853. Efter Udløbet af de 25 Aar er Restkapitalen fra Kreditors Side opsigelig med et halvt Aars Varsel. Skulde Afdrag eller Renter af nogen Del af Købesummen udeblive 14 Dage efter de fastsatte Terminer, skal den hele skyldige Sum straks være forfalden til Betaling.

§ 7. Køberne tage Skøde i 11 Decbr. Termin d. A. og afholde alle Omkostninger i Anledning af Salget og dettes Berigtigelse, saa vel som Beheftelsernes Indfrielse og Omkostningerne ved den d. 8de d. M. afholdte Auktion over Ejendommen, samt Prokurator Nyholms Salær for at afslutte og berigtige Salget, én Procent af Købesummen, hvilket alt betales efter Regning paa Anfordring, uden nogen som helst Udgift for Sælgeren.

Undertegnede Meyer Herman Bing og Jacob Herman Bing indgaa herved foranstaaende Kontrakt, hvilken vi forpligte os og vore Arvinger in solidum til skadesløst at opfylde, hvorhos vi i Søgsmaalstilfælde underkaste os den i Fr. 25 Januar 1828 hjemlede hurtige Retsforfølgning.

Originalen af denne Kontrakt forbliver hos Køberne, hvorimod Sælgeren modtager en bekræftet Genpart deraf.

Kbhvn. d. 11 Juni 1852.

P. Bruun.

Paa min Broders og egne Vegne

M. H. Bing.«

»Ifølge denne Kontrakts § 6 tilkommer
Sælgeren i indeværende Termin i Kapitalafdrag..... 5000 Rd. » ₤
Rente af Købesummen 58000 Rdl. og
Bankheftelsen 1350 Rdl. fra 11. April
til 11. Juni d. A. 395 Rd. 4 ₤

5395 Rd. 4 ₤

hvor i er likvideret den af Sælgeren for
indeværende Halvaar oppebaarne Leje,
nemlig af Værtshusholder Madsen 108
Rd. 2 ₤ og af Snedker Callesen 140. 248 Rd. 2 ₤

5147 Rd. 2 ₤

hvilket Beløb i Dag er Sælgeren udbetalt. Denne Kvittering er udfærdiget in duplo.

D. u. s.

M. H. Bing.

P. Bruun.

Til Vitterlighed

C. Nyholm. J. L. Simonsen.

De Køberen paalagte Auktionsomkostninger
have udgjort 30 Rd.

C. Nyholm.«

»Lejetageren« Tønnesen var den gamle Skrædder, der i en Snes Aar havde boet i Huset og været Vicevært. Han var en tarvelig og skikkelig Mand med den bedste Vilje af Verden. Engang, da Bruun i Begyndelsen af Fyrrerne var borte fra Byen, vilde Tønnesen overraske ham med at have malet Porten, naar han kom hjem. Den ene Væg gjorde han ildrød, den anden spinatgrøn. »Hamborgs Brand« og »Græsgange paa Alperne« døbte Folkevittigheden dem straks, og da Bruun vendte tilbage, maatte det hele gøres om.

*

*

De to Brødre Bing købte Gaarden væsentlig for at sikre deres Svoger Adolf Trier, hvis Forretning var i Opgang, mod at blive sagt op af den nye Ejer. I de 30 Aar de ejede den, før den gik over til Svogeren, var det ham, der paa deres Vegne havde Tilsynet med den. Den var et indbringende Aktiv for dem, men deres eget Liv var knyttet til en anden bekendt københavnsk Gaard.

Deres Fader, Heyman Jakob (el. Josef) Bing, var en fattig Hollænder, der i Aaret 1800 var indvandret til Danmark som Huslærer. I 1803 havde han sammen med sin Svoger L. Kalisch oprettet et Institut for den mosaiske Ungdom i København. Det aabnedes med 25 Elever. Student L. M. Levy, som havde gaaet i Skolen, skildrer i en Tale ved dens Tiaarsfest Aanden i Undervisningen: De to Forstandere, siger han, »talte Sandhedens og Dydens og Religionens Sag; de . . lærte os, at det kun er Smaahedens Aand, alene i den hellige

1) Mundtlig Tradition.

Skrifts gyldne Ord at skue Guddommens Almagt, men at den skues nærværende overalt i det hele skabte; at man ej alene bør søge den inden for Synagogens helige Vægge, men overalt under hele Himlens udstrakte Tag«. Stræng Justits synes ikke at have været nødvendig. I alt Fald skal det have været en stærkt virkende Straf, naar Bing lod en Synder gaa ned paa Gaden og købe en Stang Kirsebær med Ordre til at spise dem ude paa Trappen. Det var en Skam, man nødigt vilde lide. I Napoleonstiden skal Skolen efter Sagnet have ² genlydt af lidenskabelig Ordstrid mellem de to Bestyrere, af hvilke den ene var en ivrig Napoleonsdyrker, den anden engelsksindet.

Sit største Elevtal naaede Skolen 1818, derefter aftog den. Af de 78 Elever, den indtil da havde dimitteret, gik 11 den studerende Vej. Ved Udgangen af Aaret ³ havde den 60 Elever. Betalingen var for 5te Kl. 6 Rdl. Fjerdingaaret, for 4de 9, for 3dje 11, for 2den 13, for 1ste 16. Fem af Eleverne gik det nævnte Aar gratis, og en stor Del tillod Tidsforholdene ikke at betale: »Vi ville derfor være nødte til at nægte en betydelig Antal af disse Elever Adgang til vort Institut,« hedder det. Skoletiden var fra Kl. 8 til 12 Formiddag og fra Kl. 2 til 5 el. 6 Eftermiddag. Undervisningsfagene: Religion, Hebraisk, Dansk, Tysk, Fransk, Engelsk, Geografi, Naturhistorie, Fædrelands- og Verdenshistorie, Skrivning, Regning og Matematik. Som Lærere opgives i den Indberetning til det mosaiske Trossamfund, hvoraf disse Oplysninger er tagne: Kateket (ved Holmens Kirke J. A.) Riis, en middelmaadig Taler, men

¹) L. M. Levy: Tale i Anl. af Decenniet osv. 1813. S. 12. ²) Mundtl. Trad. ³) M. L. Nathanson: Hist. Fremst. af Jødernes Forhold og Stilling i Danm., navnl. Kbh. 1860 S. 225.

en afholdt og godgørende Mand, Dr. (phil. J.) Gøtsche, Lærer i Fransk og Engelsk, Hr. Müller, Kand. Weil (maaske Immanuel W., der blev Læge i Mecklenburg), Sekretær Bugge, Studiosus (og Sproglærer P. E.) Saabye, Studiosus Hald (?) og Hr. M. Meyer. Eksamen afholdtes i Maj Maaned.

Da det gik tilbage med Skolen, ansøgte Bestyrerne Kongen om, at Kalisch maatte oprette et Tallosterkontor og Bing drive Handel med alle til Skrivning og Tegning henhørende Materialier samt Landkort og Skolebøger. Bings Andragende sendtes Isenkræmmer- og Urtekræmmer-Lavenes Oldermænd til Erklæring. De raabte begge Vagt i Gevær.

»Alle til Skrivning og Tegning henhørende Sager findes udi Isenkræmmernes og Urtekræmmernes Butikker,« siger Isenkræmmernes Oldermænd. »Ingen andre, efter deres Lavs-Artikler, ere tilladt at handle med dets slige Vare uden at være oplært i denne Handel og have vundet de dertil nødvendige Rettigheder for at være Interessent i et af Lavene; følgelig kan disse Rettigheder ikke bevilliges til andre uden for Lavet. Angaaende Handelen med Landkort og Kobberstikker, hvilke fra ældre Tider have været solgt hos J. Hois, Granelli og jeg undertegnede (Joh. G. Blankensteiner) og endnu falholdes hos os, efter at vi 1813 ere indtraadte i Isenkræmmer-Lavet, . . . saa vilde det ogsaa forarsage os betydelig Afbræk i vor Næring, om det blev bevilliget for andre at handle med Landkort og Kobberstikker, som ikke have saa store Udgifter at bestride. Handelen med Skolebøger af uvedkommende vilde derimod skade Boghandlere.«

Og Urtekræmmernes Oldermænd føjer spydig til:
»Skulde den Omstændighed, at (Andragernes) i en Række

af 16 Aar førte Undervisnings-Anstalt for Ungdommen af det mosaiske Trossamfund ikke mere yder dem det fornødne Udkomme, kunne komme i Betragtning, da vilde snart Størstedelen af Handelslavenes Rettigheder komme i Hænderne paa Individier af forskellige Klasser, der ikke kunne sutenere sig ved deres en Gang valgte Bane, f. Eks. Embedsmænd uden Empleo.»

Magistraten mener, »at den af Supplikanterne paa-beraabte Omstændighed — at Elevernes Antal i Institutet, der skal fortjene megen anbefaling og hvis Ophør vist ej kan ønskes, har uden nogen Brøde fra Bestyrernes Side i den senere Tid meget aftaget — kunde komme i Betragtning til at bevirke fornævnte Bing den attraaede Tilladelse, dog at fra de nævnte Genstande undtages Papir, hvis Forhandling er af Vigtighed for Interessenterne i Isenkræmmer- og Urtekræmmer-Lavene«.

Den 10. Sept. 1819 faar Bing, trods alle Indsigelser, Bevillingen meddelt i den Form, hvori han selv havde ønsket den, imod at svare en »passende Næringssskat af den Næringsvej, han saaledes kommer til at drive«. Det hed sig, at Statsminister Kaas interesserede sig for ham. 1820 aabnedes Forretningen paa Hjørnet af Pilestræde og Sværtegade; men den maatte en Menneskealder igennem arbejde sig frem i stadig Kamp med sine fødte Modstandere.

Allerede efter faa Aars Forløb kommer det til Rettergang. Isenkræmmerens Oldermænd, der i 1826 omtaler den Skade, Bing gør, udbryder med Bitterhed: »Højesteret har endog tilkendt ham Ret til at handle med marmoreret Papir, som der notorisk hverken kan skrives eller tegnes paa.« Februar 1828 ansøger Bing om, at ²

1) Rigsark. 2) Medd. om Urte- og Isenkræmmer- samt Sukkerbagerlauget. 1893. S. 105.

hans Privilegium efter hans Død maa gaa over til hans Søn Meyer Bing. Han fremhæver, at han i sin Tid paa Grund af tiltagende Svækkelse saa sig nødt til at forlade sit Institut, der havde erhvervet sig baade Kongens allernaadigste og Kancelliets naadigste Tilfredshed og Bifald. Fra det Øjeblik Bevillingen blev ham forundt, har han søgt at gøre sit Etablissement saa gavnligt for Kunsten som muligt og havde i dette Øjemed oftere foretaget Rejser til Paris, Berlin og Dresden for at stifte de nødvendige Forbindelser. Som Institutbestyrer havde han haft tidlig Lejlighed til at bibringe sin Søn de for et dannet Menneske fornødne Kundskaber, og udrustet med dem har Sønnen gjort og gør sig fremdeles til Pligt dagligen at lette ham de Byrder, Handelen volder ham. Det ligger da Ansøgeren paa Sinde at sikre Sønnen, der nu engang har ofret sig til dette Fag og ellers ved Faderens Død vilde staa brødløs, en blid Fremtid. — Professorer ved Kunstakademiet bevidner, at Bing, som er den første, der her i Staden har forsøgt at oprette en Kunsthandel med alle de for en Kunstner fornødne Materialier: akademiske Fortegninger, Farver, Pensler, Duge osv., i enhver Henseende har ladet det være sig magtpaaliggende at fyldestgøre det Savn, der hidtil i denne Retning har været følt af Kunstens Dyrkere. Disse kan derfor ikke noksom ønske, at det af ham stiftede Etablissement maa kunne vedblive at bestaa.

Hos Isenkræmmernes og Urtekræmmernes Older mænd faar Piben en anden Lyd. Den første siger haanlig, at han forbigaar at tale om Hr. Bings paaberaabte stedse tiltagende Svækkelse, der dog har sat ham i Stand til at rejse til Paris og adskillige Steder i Tyskland. Sønnen er formentlig et ungt Menneske, hvem det staa frit for

at gaa ind i et Lav og ad den almindelige Vej søge at naa det Maal, andre kan naa. At han har hjulpet sin Fader, kan jo være meget rosværdigt, men andre Mennesker har ogsaa Hjælp af deres Børn uden derfor at faa Privilegier til dem eller engang være saa ubeskedne at anholde derom. Bing har — hvad man ved Privilegiets Meddelelse næppe har tænkt paa at give ham Adkomst til — næsten en fuldstændig Isenbod, og den har endogsaa det forud for andre Isenboder, at den ikke som disse behøver at indeholde en Mængde Artikler, som dels kun giver ringe Fortjeneste, dels kun lidet søges og derfor let fordærvet eller bliver uafhængelige paa Grund af Modens Foranderlighed. Han kan sælge sine Varer med langt ringere Avance end Isenkræmmerlavets Interessenter: han har jo baade været fritaget for først at være Svend, siden Interessent i Lavet, og for at tage Aktier i Raavaddams Fabrik, som ejes af Isenkræmmerne, og for at yde aarlige Bidrag til denne og for hvert Aar at skulle tage for et vist Beløb Varer fra den, hvad enten disse kan afsættes eller ikke. Det er urigtigt, at Bing skulde have været den første, der har oprettet en Kunsthandel i København; en saadan Handel er fra først af ført af de tre her i Staden værende saakaldte Nürnbergere (Blankensteiner, Hois og Granelli), hvem det tilmed blev gjort til Pligt at træde ind i Isenkræmmerlavet, da de udvidede deres Handel. Allerede i en Række Aar har de forsynet saavel Artillerikadet- og Landkadet-Instituttet som Søkort-Arkivet med de nødvendige Skrive- og Tegne-Materialier.

Urtekræmmernes Oldermænd udtaler paa begge Lavs Vegne, at Bing berøver deres Medlemmer et vigtigt Bidrag til deres Udkomme, at deres Ruin mere og mere tiltager, og at det sandelig kun er til liden Op-

muntring for dem at have Ret til Handel med en stor Mængde Artikler, naar Handelen med de kuranteste er i fremmede Hænder.

Magistraten slutter sig til Oldermændene og bemærker yderligere, at det formentlig ikke vilde være passende at meddele Supplikantens Søn, der endnu ikke er 21 Aar gammel, Ekspektance paa en borgerlig Næringsvej, der under særlige Omstændigheder er tilstaaet Faderen som personlig Begunstigelse. Kongen resolverer under 3. Maj: »Indbemeldte Ansøgning maa efter Omstændighederne bortfalde.« Bing havde denne Gang tabt Slaget. Dynastiet var ikke blevet anerkendt. Og da han 5 Aar efter fornyede sit Andragende, led han samme Skæbne.

I 1838 rykker han i Marken med en anset Jurist ved sin Side. Højesteretsadvokat P. Salicath udarbejder og indsender Andragendet for ham. Det hedder heri, at Bing, da han i 1820 paabegyndte sin Forretning, var helt ukendt med Handelsforhold, og at det allerede dengang var Sønnen, som — 13 Aar gammel — ydede sin uerfarne Fader den Bistand, der havde gjort hans Etablissement til et almindelig søgt Udsalgssted. Nu havde Sønnen i 19 Aar redeligen og troligen staaet ved Faderens Side. Selv om det havde været en fremmed, der havde tjent saa længe, vilde det have været et billigt Ønske hos Principalen, et grundet Haab hos Medhjælperen, at denne kunde blive Medinteressent i en Forretning, hvis Succes fornemlig skyldtes ham. Og nu er det en Søn, som med sin Familie har Krav paa Understøttelse fra sin Fader og som har opofret sine bedste Aar i hans Tjeneste. Bing senior er 63

1) Rigsark.

Aar gammel, svækket paa sine Sanser, især paa Synet, og maa derfor helt lægge Handelen i sin Søns Hænder. Ved Bestillinger, Vekselforretninger og desl. medfører det i mangfoldige Tilfælde Vanskeligheder, at den eneste aktive Interessent er hindret i at besøge dem uden at vide dem udførte med den Omhu, Andel i Handelen fornemlig opfordrer til. Endelig vil det være Faderen en trøstende Vished, at hans Enke ved hans Bortgang kan have den Vejledning og Hjælp, som kan betrygge hele Familien Handelens Vedbliven og Fremme samt et sorgfrit Udkomme. Skønt det er Bing seniors højeste Ønske, vover han ikke at anholde om en lignende Bevilling for sin Søn som den, der er forundt ham selv. Han indskrænker sig til det Ønske at faa sin Søn til Medinteressent for sin og sin Hustrus Levetid og ansøger allerunderdanigst om, at dette Interessentskab maa blive bevilget paa den Maade, Hans Majestæt Kongens Visdom maatte finde anvendelig i denne for Andrageren højst vigtige Sag. Maaneden efter indsender Salicath til Magistraten en Række anbefalende Attester om Bings Etablissement fra Kunstakademiets Professorer, Ingeniørkorpset, den militære Højskole, Landkadetakademiet og Søkadetakademiet. Militæretaten kan ikke længer bruges imod ham.

Men Lavsoldermændene lader sig ikke forknytte eller putte Blaar i Øjnene. »Om man end med den største Opmærksomhed gennemlæser Ansøgningen,« siger Isenkræmmernes, »vil det stedse blive umuligt i det, som anføres for at den fremkommer, at finde den egentlige Aarsag, men, skønt denne ikke omtales, er den dog let at angive, og den er ingen anden end den, at Meyer Herman Bing venter og haaber, at naar han paa den Tid, hans Fader og Moder maatte afgaa

ved Døden, har Borgerskab paa eller Bevilling til Handel med det, hans Fader nu er berettiget til at handle med, han da let vil erholde den samme Ret fremdeles.« Med skarp Kritik af Ansøgningens Logik fortsætter han: »Hvorledes det uden dette Hensyn skulde kunne interessere M. H. Bing at være aktiv Interessent i Faderens Handel; hvorledes han derved bedre kunde blive understøttet af sin Fader, og hvorfor Sønnen skulde med større Omhu udføre Forretningerne, fordi han blev aktiv Interessent end om han kun var delagtig i hvad Handelen maatte give af sig (1831, det Aar han blev gift, havde han faaet Andel i Forretningen); samt endeligen hvorfor han ikke skulde, med samme Virksomhed og Velvilje, kunne hjælpe sin Moder, naar han efter Fuldmagt fra hende bestyrede den Handel, hun maatte være berettiget til, som naar dette skete dels efter Fuldmagt og dels som Medinteressent, indses vistnok lige saa lidet, som at han kan siges at være i en underordnet Stilling, naar han enten fra sin Fader eller sin Moder har en uindskrænket Fuldmagt til at bestyre Handelen for hende eller ham. Der vil vist ingen falde paa, at en her i Staden almindeligen bekendt og anset Mand, der underskriver for et gammelt Firma pr. procura, staar i underordnet Stilling.« Til sidst nævnes Lavenes Interessent: Allerede i mange Aar har Bing skadet Isenkræmmerne højlig, og hvis Meyer Bing faar den ønskede Rettighed, skal det jo efter Supplikantens egne Ord bevirke, at Handelen drives med større Omhu og følgelig i større Omfang end tidligere, altsaa benyttes til at gøre den ældre Rettighed mere kraftig for dens Besidder og følgelig mere skadelig for Isenkræmmerne.

I April 1838 giver Kongen ikke des mindre Sønnen Tilladelse til at tage Borgerskab som Interessent i Fa-

derens Handel — dog uden Ret til at fortsætte denne efter Forældrenes Død. Sejren er rykket et Skridt nærmere. Fra nu af hedder Firmaet H. J. Bing & Søn.

Marts 1844 døde Bing senior og Meyer Bing træder nu selv ind paa Skuepladsen. Det er den sorgfulde Søn, den bekymrede Familiefader, den retskafne Handelsmand, der henvender sig til Landets Fader.

»Med dybt nedbøjet Sind nærmer jeg mig Deres Majestæts Trone,« skriver han under 9. April. »Min Fader, Bog- og Papirhandler H. J. Bing, er død; efter en smertefuld Sygdom forlod han det jordiske Liv den 10. forrige Maaned.

Dobbelt smerteligt er dette Dødsfald for mig; ti foruden at jeg ved Forsynets Vilje har mistet den elskeligste Fader, den troeste Ven, saa er jeg endnu i min Erhvervsstilling berøvet det Fundament, som min og en talrig Families Velfærd beror paa. . . Vel lever min Moder endnu, og jeg nærer det Haab, at Forsynet endnu i flere Aar vil skænke hende et for alle hendes Slægtninge dyrebart Liv; men ligesom hun selv nærer bestandig Bekymring, at hendes Død kunde medføre en for min hele Fremtid forstyrrende Indflydelse, saaledes giver hendes Alder af 70 Aar mig grundet Anledning til at befrygte, at Naturens Lov med Hensyn til hendes Liv uventet turde gøre sig gældende, og jeg, allernaadigste Konge, er da berøvet den Næringsvej, hvorved jeg skal forskaffe Erhverv for mig og mine. Jeg staar da raadvild og forladt, uden Fremtid, mine bedste Kræfter spildte i en Virksomhed, som jeg ikke har Ret til at fortsætte.

Men, allernaadigste Konge, det er ej alene denne Bekymring, der dybt nedbøjer mit Sind. Betragtninger og Forhold af en anden Natur gøre sig dertil endnu

gældende. Den Handel, jeg som Medinteressent nu alene bestyrer, er meget udbredt, den Kredit, jeg nyder, meget stor, den største Garanti for mine Kreditorer bestaar i den redelige Virksomhed, som altid har været Formaalet for min salig Faders og mine Bestræbelser. Det er i denne min Handels stadige Fremblomstren, at mine udenrigske Handelsforbindelser tro at finde den Betyggelse, som min i Forhold ringe Formue ikke formaar at yde. Men denne Tillid taber sit Værd ved den Indskrænkning, der er gjort for min Virksomhed, denne Indskrænkning avler retfærdig Frygt for, at jeg ved min Moders dødelige Bortgang, trods den redeligste Vilje og med Opofrelse af den liden Formue, jeg har erhvervet, dog ikke vil være i Stand til at tilfredsstille mine Kreditorer: . . og ligesom man paa Grund heraf vil være frygtsom at fortsætte Forbindelsen med mig, og min Virksomhed derved allerede nu betydelig vil blive svækket, saaledes vil jeg ved det indtrædende Dødsfald være udsat for at komme i et Forhold, der vil styrte mig i Ulykke. .

Maatte Deres Majestæt derfor i Betragtning af alt anført allernaadigst tillade, at det Privilegium, som min Moders Borgerskab er grundet paa, turde overdrages til mig, hvortil hun i medfølgende Erklæring har givet sit Minde, eller, naar Deres Majestæt ikke skulde være tilbøjelig til at opfylde dette mit allerunderdanigste Ønske, at der da allernaadigst maatte forundes mig Ret til efter min Moders Død at fortsætte den Handel, jeg nu fører i Interessentskab med hende, dog med den Indskrænkning, at det i hendes Levetid ikke skal være mig tilladt selvstændig at føre en saadan, da vilde Deres Majestæt derved berolige en af ret-

færdig Bekymring dybt nedbøjet Familiefader og, næst Gud, skænke en talrig Familie en lykkelig Fremtid.«

Selv et saa rørende borgerligt Skuespil mildner ikke Oldermændenes haarde Hjærter. Urtekræmmer Schallemose mener, det ligesaa lidt kan tale for Supplikanten, at han i flere Aar har assisteret ved sin Faders Handel, har bidraget til dens Flor og er Familiefader, som at Køberne og navnlig Kunstakademiet finder sig tjent med hans Varer. Ikke alene Urte- og Isenkræmmerne, men Farve- og Papirhandlerne, Møbelhandlerne og flere lider betydeligt Skaar i deres Næring ved Etablissementer som Bings, der netop fordi de er assorterede i en vis Retning, har en strygende Handel. I 1819, da den gamle Bing fik sit Privilegium, var der 193 Urtekræmmere i København; nu, 1844, er der 268 — der er da vist al Opfordring til at søge forebygget, at saa mange Familier ødelægges for at opretholde en enkelt. Supplikantens Stilling er desuden slet ikke betænkeligere end enhver anden Handelsbetjents, der er kommen fra Provinserne og har Emploj her i Byen. Det vilde være anstødeligt, om en ung Mand, der ingen særlige Fortjenester har, skulde faa Adgang til en Naadesbevisning, der er nægtet fleraarige Grosserere og andre Mænd, der var i Besiddelse af ganske andre Kvalifikationer end Bing kan paaberaabe sig. Det er en fejl Anskuelse, at fordi der paa Grund af særdeles talende Omstændigheder er forundt en Fader en Naadesbevisning, derfor skulde en Søn uden videre kunne gaa ind i hans Rettigheder. Selv Spækhøkeres og Værtshusholderes, ja endogsaa Porcelæns- og Pibehandleres Sønner nægtes der Adgang til deres Fædres simple Næring, naar de ikke paa passende Maade er kvalificerede dertil, ikke at tale om Handelslavene.

Isenkræmmernes Oldemand paastaar endogsaa, at af alle de Bevillinger, der er meddelt paa Handel med enkelte af de Artikler, Isenkræmmernes Lavsartikler giver dem det højtideligste Tilsagn om Enehandelsret til, er der ingen, der har tilføjet Lavets Interesser større Tab end netop Bings. Paa Grund af de ubestemte »generiske« Udtryk, hvori den er affattet, har nemlig afgangne Bing ved Hjælp af samme tilegnet sig Handel med en Mængde Artikler, der hører til de kuranteste og bedste af Isenkræmmernes Handelsartikler, deriblandt med Artikler, man ved Bevillingens Meddelelse næppe har anet kunde indbefattes derunder, og denne lukrative Handel har han forstaaet at drive i et Omfang som ingen anden. Og selv om det er sandt — hvad der i øvrigt staar uden alt Bevis —, at Sønnen i 24 Aar har hjulpet sin Fader og bragt hans Forretning op, saa vil det kun sige, at han i saa mange Aar har virket til Fordel for sig selv og sin Familie. Det kan dog ikke begrunde noget yderligere Krav for ham. Selv uden en saa omfattende Bevilling som den, han ønsker, kan han jo drive den Handel med de for Kunstnerne nødvendige Materialier, hvis Fortsættelse Kunstakademiets Professorer og dets høje Præses, Kronprins Frederik, ifølge den vedlagte Anbefaling, anser for ønskelig. Mod en hertil indskrænket Bevilling kan der fra Lavets Side ikke være saa meget at erindre. Oldemanden forbeholder sig dog yderligere Erklæring, naar der foreligger nøjagtig Specifikation over de Genstande, en saadan Kunsthandel skulde omfatte. »Hr. Bing vilde — med den Kraft, hvormed han ser sig i Stand til at drive en saadan Handel, og sine øvrige Resourcer — vistnok ved den alene kunne finde rigeligt Udkomme

for sig og sin Familie, uden at behøve at aspirere til større Begunstigelse paa Lavets Bekostning.«

Magistraten fremhæver Etablissementets »anerkendte fortrinlige Indretning og Gavnlighed for Publikum« og indstiller, at dets fortsatte Bestaaen tilstedes, dog paa Vilkaar, der mindre end hidtil strider mod Lavenes Rettigheder.

20. Sept. 1844 faar Meyer Bing allerhøjeste Tilsagn om, at den hans Moder for Tiden tilkommende Handelsret efter hendes Død skal blive ham overdraget, »dog med de Indskrænkninger i Henseende til Handel med Penneknive, Brevtasker, Papirsakse og Bestikker, som Vi paa nærmere Forestilling fra Vort Danske Kancelli til den Tid allernaadigst maatte bestemme«. Samtidig optages den yngre Broder, Jakob Bing, i Firmaet. 5. Feb. 1848 dør Moderen. Samme Dag bringer Sønnen det givne Tilsagn i Erindring, og faar det stadfæstet 16. Marts s. A. De nævnte fire Artikler maa han fremtidig ikke handle med, skønt han allerede i 1844 havde udtalt, at det aldeles vilde berøve hans Handel den Ejendommelighed, dens Eksistens beror paa: at forsyne Skoler og Kontorer med de nødvendige Rekvisitter. I Hovedsagen havde han dog sejret og havde ikke engang andraget om at faa Tilsagnets Indhold ændret. Undtagelsesbestemmelserne kom man jo nok ud over.

Endnu knurrer ved Lejlighed Isenkræmmerne. 1853 spørger Oldemanden kort og vredt Magistraten, med hvilken Ret M. H. Bing og hans Broder J. H. Bing handler under Firma H. J. Bing & Søn. Magistraten svarer lige saa kort ved at henvise til Bevillingen af 1848 og det Borgerskab, M. H. Bing har taget 24.

1) Rigsark.

Novb., J. H. Bing 23. Juni 1853. Da Næringsfriheden indføres, i Slutningen af 1857 og Lavene ophæves, er dermed Grundlaget for den mangeaarige Kamp bortfaldet. H. J. Bing & Søn sidder fremtidig uanfægtet paa sin Trone.

*

*

Forretningen var tidligere fra Sværtegade flyttet til Kronprinsensgade No. 36 (nu 10) nogle Huse derfra. 9. December 1845 flyttede den over Gaden til Hjørnet af Kronprinsensgade og Pilestræde, hvor den fik sit blivende Sted. Etablissementet er storartet, siger Berlingske Tidende ved den Lejlighed, forbavsende især Lageret af de mangfoldige Papirsorter fra de simpleste til de fineste, Butikken vistnok den største i København, hver Plet hensigtsmæssig afbenyttet og smagfuldt indrettet under Teatermaler Christensens Ledelse, det hele et glædeligt Vidnesbyrd om Stadens voksende Velstand. Trods det daarlige Vejr var der paa Aabningsdagen meget talrigt Besøg. I Stilhed havde Indvielsen fundet Sted Aftenen i Forvejen. Skodderne var for, Dørene lukkede, men indenfor var der fuld Belysning og Chefer og Medhjælpere i fin Puds. Kobberstikkene i Vinduerne var vendt om, saa de hængte indad, baade i Stuen og paa første Sal var der garneret med Billeder. Saa lød der tre dumpe Slag paa Døren. De meldte, at Kong Kristian den ottende kom kørende. Ingen maatte vide det i Forvejen, ingen Opsigt maatte det vække. Selvanden gik han rundt i Lokalerne fra Afdeling til Afdeling og tog alt i Øjesyn, kendte Nav-

1) Raadstueark.

nene paa Malere og Gravører, hvis Arbejder var udstillede, paa Velinpapirforhandlere og Staalpennefabrikanter, og gav sit allernaadigste Bifald til Kende. Næste Dag kom der fra Kongens Broder Prins Ferdinand og Prinsesse Karoline Bud om at faa tilsendt en Del Sager til Udvalg, men der blev svaret, at man ikke kunde indlade sig herpaa, men maatte bede det høje Herskab selv gøre sit Indkøb ligesom Hs. Majestæt Kongen. ²

*

*

Af Forretningens Stilling midt i Halvtredserne gives der et Billede i en med diplomatisk Snildhed affattet Magistratsskrivelse af 20. Marts 1854.

En Dag var Overhofmarskalk Levetzau kommen til de to Brødre og havde meddelt dem, at Isenkræmmerne vilde lade gøre Arrest hos dem, fordi de gik uden for deres Bevilling. Da han var gaaet, blev Krigsraadet sat. Hoffet var dengang paa Grund af Kongens Ægteskab med Grevinde Danner ilde anskrevet, Hof titler lidet søgt. Derpaa byggedes en Plan. Den yngste af Brødrene blev i Vogn sendt til Frederiksborg for, som Forretningens Ambassadør, at søge Audiens hos Frederik VII. Kongen stod med Grevinde Danner ved sin Side. »De kender jo min Kone,« sagde han. — »Jeg har den Ære at kende hendes Naade,« — han havde, mens hun var ved Dansen, lejlighedsvis besørget Strømper til hende fra Paris. »Hvorned kan jeg være Dem til Tjeneste, Hr. Bing?« spurgte Kongen fornøjet. — »Min Broder har længe næret et inderligt Ønske om at blive Hofgalanterihandler.« »Ikke andet,« sagde Kongen. »Det skal

1) Mundtl. Trad. 2) L. Petersen: J. Chr. Petersen og hans Papirhandel. 1896. S. 20. 23.

han blive og Udnævnelsen skal straks blive udfærdiget.« Det blev den, og nu var Bing Hofgalanterihandler, skønt han ikke havde Ret til at handle med Galanterivarer.¹

Saa indgaar han i Januar 1854 med et Andragende til Kongen: »Den Handel, der i den lange Række af Aar (siden 1820) har været ført i vort Etablissement, har ikke udelukkende beskæftiget sig med Bøger og Papir, men vi have benyttet det os tilstaaede Privilegium saaledes, at vi have gjort det til vort Formaal, at Danmarks Hovedstad i dette Etablissement skulde faa afhjulpet et føleligt Savn og erholde et Oplagssted for Kunstens Frembringelser samt et rigt og smukt Udvalg af Luksus- og Galanteri-Genstande. I alle Udlandets Hovedstæder findes slige Etablissements, men forinden vi udfoldede vor Virksomhed, var det ikke let for det danske Publikum at finde, hvad der søgtes, hvorimod det var nødsaget til at indforskrive slige Genstande direkte fra Udlandet. Vi satte os det til Formaal ved alle de til vor Raadighed staaende Midler at forædle Smagen og ved den lette Adgang til Indkøb af smagfulde Genstande at opmuntre Publikum til at smykke Huset med skønne og fra Kunstens Side fuldendte Genstande. Dette Formaal bragte os ogsaa til at opmuntre vore Kunstnere til større Arbejder; vi foranstaltede Udstillinger af Malerier af danske Kunstnere ved at købe og betale disse, og vi vege ikke tilbage for den betydelige Risiko i de Bestillinger, vi gjorde, som f. Eks. de store Malerier af Simonsen »Slaget ved Fredericia«, »Stormen ved Frederiksstad«, »Slaget ved Midsunde«, der alle ville bidrage til at bevare Erindringen om disse Dages histo-

¹) Mundtl. Trad.

riske Betydning. Mit Etablissement har saaledes med dette Formaal for Øje gradevis udviklet sig hen til det Punkt, hvorpaa det nu staar.« For ogsaa at kunne bevare det andrager han om Tilladelse til i Forbindelse med det tidligere Privilegium at maatte forhandle Galanteri- og Luksus-Varer, navnlig de finere Genstande af Staal, Bronze, Træ, Glas og Læder, dog saaledes, at det skal være ham forment at handle med Guld, Sølv og Juveler, ligesom ogsaa med det egenlige Isenkram eller Jernkram. »I den lange Række af Aar, hvori Etablissementet har virket, har ingen Næringsklasse følt sig hemmet i sin Virksomhed af mig, og jeg tør derfor saa meget mere haabe, at Deres Majestæt vil skænke min Bøn et naadigt Øre.«

Trods Isenkrammernes kraftige Protest bevilliges Andragendet paa Betingelse af, at Bing, om forlanges, skal være pligtig at tage 2 Aktier i Raavaddams Fabrik.

Magistraten havde banet Vej for ham. I sin Indstilling fremhæver den først, hvad der taler imod Indrømmelsen af den attraaede Berettigelse: Denne omfatter en Mængde Genstande, der under de bestaaende Forhold henhører under Isenkrammerlavets Næringsdrift. En nærmere Begrænsning af den attraaede Handel lader sig efter selve dens Beskaffenhed som vedrørende Luksusgenstande, der idelig er og maa være undergivne Modens og Smagens Forandringer, vanskelig betegne. Uagtet Nürnbergere eller Galanterihandlere findes optagne paa Listen af 1812 over borgerlige Næringsveje, er der i en Række Aar heller ikke udstedt nogen Bevilling som den, der ansøges om. Og at Supplikanten, skønt det maatte være ham vitterligt, at han savnede den dertil fornødne Hjemmel, Tid efter anden har vidst at udvide sit Etablissement til det nu-

værende Omfang, synes ikke at burde komme ham til gode, naar Spørgsmaalet gaar ud paa en Begunstigelse, man under andre Omstændigheder maatte finde utilraadelig. Prædikaten Hofgalanterihandler, hvorved Bing tilsigtede en Beskyttelse for sin i flere Retninger uhjemlede Næringsdrift, kan der ifølge Indenrigsministeriets Skrivelse af 10. Novb. f. A. til Magistraten lige saa lidt tillægges nogen Betydning i den omtalte Henseende. Den Handelsberettigelse, han allerede har, stemmer endelig i det væsentlige med den Bevilling, som Grosserer B. A. Meyer under 28. Januar 1842 fik meddelt til en lignende Handel, og hvori ligeledes de under Isenkræmmerlavet hørende specielle Artikler i Henhold til Magistratens Betænkning af 6. Sept. 1841 er udelukkede fra hans Handelsret.

»Men uagtet det saaledes kunde synes, som om man ved de omhandlede Bevillinger er gaet til den Grænse, man af Hensyn til bemeldte Lavs Rettigheder burde fastsætte for Meddelelsen af slige Koncessioner, maa vi dog paa den anden Side gøre opmærksom paa, hvad allerede ogsaa i vor Skrivelse af 6. September 1841 af Magistratens Minoritet er antydet, at et velassorteret Lager af alle de Genstande, der efter Nutidens Smag henregnes til Skrive- og Tegne-Materialier, og endmindre af de øvrige Luksus-Artikler, notorisk ikke findes hos de her etablerede Isenkræmmere, der ogsaa vanskeligen vilde kunne føre et saadant Udsalg i Butikker, hvor desuden mangfoldige andre helt forskellige Artikler falholdes, med Hensyn til hvilke den Renlighed, Sirlighed og Elegance, som ved en Handel af den ommeldte Beskaffenhed er en Hovedfordring, næppe tør forventes, idet dog enkelte af Magistratens Medlemmer i denne Henseende finde en væsentlig Tvivlsgrund deri,

at naar et saa omfangsrigt Etablissement, som det her omhandlede, ikke allerede eksisterede og havde vundet den Afsætning, som det nu er i Besiddelse af, vilde andre lovligen berettigede ogsaa have kunnet udvidet deres Handel, eller søgt deres Erhverv ved de Vare-Artikler, der ere Genstande fra Bings Udsalg, og at Hindring saaledes derved lægges dem i Vejen. — Det maa imidlertid vistnok erkendes, at det ikke kan andet end være i det offentliges og Publikums Interesse paa ét Sted samlet at kunne forefinde og gøre Udvalg mellem en stor Mængde af saadanne Vareartikler, som ellers maatte søges hos forskellige handlende, ligesom det heller ikke synes, at der, naar ikke overvejende Grunde tale derimod, burde lægges Hindringer i Vejen for, at saadanne Etablissements her i Hovedstaden, saaledes som Tilfældet er i flere Stæder i Udlandet, kunne bestaa, idet de ikke alene maa betragtes som et Middel til Handelens Fremme, men ogsaa ved den lettere Adgang, navnlig for fremmede tilrejsende, til at forsyne sig med hvilke som helst helt forskelligartede Genstande, bidrage i en ikke ringe Grad til en forøget Omsætning og deraf flydende Fordele for Kommunens Indvaanere. I denne Henseende tør det formentlig betragtes som almindelig anerkendt, at det af nærværende Supplikant oprettede Etablissement fyldestgør enhver billig Fordring, og om det end for Øjeblikket overskrider Grænserne for den Bevilling, der ligget til Grund for dets Virksomhed, maa det dog heller ikke overses, at det ikke hemmeligt, men aabent og klart for vedkommende Lave, Tid efter anden har udvidet sin Virksomhed til det Standpunkt, det nu, som det synes, til Publikums Tilfredshed indtager. Det forekommer os, at der i denne Tingenes faktiske Tilstand muligen turde

findes en Billighedsgrund, der i alt Fald kunde gøre det mindre betænkeligt at tilstede dets fortsatte Bestaaen, som upaatvivleligen maa antages afhængig af Opfyldelsen af Supplikantens Begæring, og som vistnok er ham af saa meget større Vigtighed, som han i modsat Fald maa befrygte, at den betydelige Kapital, hvormed han har bragt Etablissementet til dets nuværende Fuldkommenhed, i alt Fald for en stor Del vil gaa tabt.

Hvorvidt disse Hensyn, der for øvrigt da ogsaa under lignende Omstændigheder ville kunne gøres gældende for andre, og navnlig for ovennævnte Meyer, maatte, uanset de foroven derimod udtalte Bemærkninger, tale til Fordel for at indrømme oftmeldte M. Bing den attraaede Bevilling, det tro vi ikkun tjenstligst at burde henstille til Indenrigsministeriets nærmere behagelige Overvejelse.«

*

*

Lige fra Begyndelsen af havde Papirhandelen spillet en Hovedrolle i Forretningen. I dennes allerførste Tider var H. J. Bing rejst til Paris og havde gjort Indkøb. Paa Tilbagevejen kom han til Hamburg. Saa langt tilbage var man endnu der i Forskrivning af Varer, at han fik hele sit Papirindkøb solgt til hamburgske Købmænd og kunde forskrive en ny Sending til København. Lige til det sidste vedblev Forretningen at faa sine fine Papirsorter fra Udlandet, f. Eks. Belgien. Ogsaa med Drewsens Papirfabrik stod den i levende Forbindelse og fik bestandig tilvirket sine egne Mærker. En Dag faldt Meyer Bing paa at veje Papiret, han modtog derfra. Saa sagde han til Drewsen: »Naar det har den Vægt til den Pris, saa maa det jo med en

ringere Vægt kunne leveres til en billigere Pris?» »Ja,« sagde Drewsen, og det gav Stødet til Levering af Papir efter Vægt med Arkene tyndere eller tykkere efter Bestillingen. Bings Eksempel og den hurtige Fremgang, hans Forretning havde, fristede snart flere ind paa samme Vej. Folk i de forskelligste Livsstillinger søgte Bevilling til Papirhandel. »Det københavnske Publikum var ikke forvænt med Hensyn til Papir, Skrive- og Tegnemateriale, saalænge det var henvist til at købe disse Ting hos Isen- og Urtekræmmere. De indenlandske Papirer vare i Reglen tykke og klodsede, og de første Importører af fremmede Papirer, som Bing og Wanscher, fandt straks taknemmelige og villige Købere.« Der var brudt en ny Bane og et »dybtfølt Savn« afhjulpet.

Bings Foretagsomhed førte ogsaa til et ikke ubetydeligt Bogforlag, særlig i Fyrerne: Danmark, et malerisk Atlas med Billeder tegnede af Teatermaler C. F. Christensen og Vignetter skrevne af J. L. Heiberg; Kalkars Bibel, Pragtudgave med Staalstik, Litografier og Kort; H. P. Holsts lille Hornblæser m. m.; desuden en Mængde Børne- og Billedbøger, i Spidsen for dem Saint Hilaires illustrerede Folkebog om »Napoleon Bonaparte og den store Armé«, oversat af H. P. Holst, og den — trods sin omtvistelige Værdi som Børnebog stadig endnu levedygtige — store Bastian, oversat efter Heinr. Hoffmanns tyske »Struwelpeter« af Forlæggernes Svoger Handelsagent Simon Simonsen, Familiens Festtaler og Lejlighedsdigter.

»Danmark« synes nærmest at have været en Skuf-

¹⁾ L. Petersen: J. Chr. Petersen. S. 23-25. — Mundtl. Medd.

²⁾ Mundtl. Trad.

felse baade for Forlæggerne og for Læseverdenen. I en stærkt lyrisk Bekendtgørelse i Adresseavisen Dcb. 1841 havde Firmaet meldt dets Komme. »Naar et saadant Værk«, hed det, »skal opnaa sin Bestemmelse og bidrage til, at de Billeder, det indeslutter, opbevares i vor Erindring, naar ikke Øjet, ved uafbrudt Betragtning af en Række af saadanne Afbildninger, mindre skal paaskønne det, der er skønt i det ene, end det mærkværdige, et andet fremstiller, da maa en Digter venlig række os Haand og med begejstrede Ord tale til Aanden, medens Øjet er fæstet til Billedet, prise det store og besjunge det skønne. Det er lykkedes os at formaa Prof. J. L. Heiberg at ledsage vort Atlas med poetiske Vignetter, og vi vove at paastaa, at Musens og Kunstens Venner hermed i lige høj Grad ville være tilfredsstillede.« Den vovede Paastand viste sig imidlertid at være for dristig, Bogen blev ikke, som Forlæggerne havde spaaet, »en kær og velkommen Blomst for Poesiens Velyndere«. Kritikerens P. L. Møller taler bidende ironisk om »den burleske Poesi«, Heiberg har nedlagt i det »maleriske Atlas«, og tvivler paa, at »Hr. Bing vil være Atlas nok til at bære den Byrde, Professoren her lægger paa hans Skuldre«. Digtene lider af »en Armod, der ikke engang kan kaldes glimrende, uden hvad den bingske Udstyrelse angaar«. Foretagendet døde Straadød. »Forlæggeren fritog Subskribenterne for den sidste Levering, som de endnu havde at befrygte,« siger Møller, »og Digteren vendte sig fra Topografien til — Astronomien.«

Den ny Bibeloversættelse, som den jødiskfødte, kristelig grebne Sognepræst Kalkar i Gladsaxe tilveje-

1) P. L. Møller: Kritiske Skizzer. I. S 139. 154. 163.

bragte til den bingske Pragtbibel, »søget, overensstemmende med sin Hensigt, at gengive Originalens Tekst paa en ligefrem og forstaaelig, nøjagtig, men ikke bogstavret Maade, bevæger sig vel med en vis Frihed, men vil dog holde sig fjern fra enhver Omskriven og gerne bevare saa meget af den engang antagne og bekendte Oversættelse, som det er muligt«. Biskop Mynster¹ siger, at den Forventning, hvormed man imødesaa den bebudede nye Oversættelse, blev skuffet: af Værd havde man i dette Værk intet modtaget uden Prof. Hermansens Bearbejdelse af Profeten Ezekiel. Men særlig de fine Staalstik efter franske Kunstnere samlede et Publikum. Bogen udkom i 60 Hefter. Allerede første Subskription dækkede Udgifterne. Medforfatteren P. G. Philipsen blev udkøbt, og en fornyet Subskription gav et glimrende Overskud.

»Den lille Hornblæser«, der udkom midt i Krigens Tid og var tilegnet Frederik VII, vandt ved sine lette Vers og sine Greb i Tidens nationale Streng straks Folkeyndest og udkom i Oplag paa Oplag. Holst var — ligesom Teatermaler Christensen, F. L. Høedt samt hans «Skygge» Litterat J. C. Magnus, Oberst Fallesen, Teaterchefen, og Balletmester Bournonville — en velkommen Gæst i det bingske Hus. Men hans noget bryske Væsen førte i Treserne til et Brud og uden Meddelelse til Firmaet lod han Bogen gaa over til C. A. Reitzel. Nogle Aar ind i Firserne forsonedes han dog igen med Jakob Bing ved en Fest i det kgl. Skydeselskab.

Af yngre Boghandlere har Tryde, hvis Vinduer paa

¹) Fortale S. I. ²) J. P. Mynster: Meddelelser om mit Levnet. S. 271.

Østergade med de stadig fornyede udenlandske Kobberstik og Kunstblade ved Aarhundredets Slutning er samme Skole for det københavnske Publikums Kunstsans som Bings Vinduer i Kronprinsensgade var i Aarhundredets Midte, og Prior, med sin driftigt drevne Assortimentsforretning paa Købmagergade, staaet i Lære hos Bing, den første i Papirhandelen, den sidste i Boghandelen. —

*

*

Indtil 1848 havde Firmaet en udstrakt Handel i Slesvig og Holsten. Men efter Oprøret afslog det at udføre Ordre derfra. Meyer Bing var stærkt nationalt grebet, som danske Jøder i det hele har været det dengang og senere. »Det var Medlemmer af det mosaiske Trossamfund,« siger Bournonville om Forholdene omkring 1848, »der toge Initiativet til Firskillings-Subskriptionen, først skænkede Hjælp og Husly til de landflygtige Slesvigere, skaffede Soldaterne Læsning, sørgede for vore Krigsfanger og lode indrykke danskvenlige Artikler i tyske Blade.« Sammesteds fra var i 1849 en Indsamling til Bedste for de betrængte Jyder udgaet. En Komité paa 15 Medlemmer dannedes for at føre Sagen videre. Bournonville fik Meyer Bing med. »Ved vort første Møde«, siger Bournonville, »bemærkede Bing, at det Maal, vi havde stillet os, var alt for beskedent til at udkræve femten virksomme Mænds forenede Bestræbelser; han foreslog os en mere udvidet Plan, og da vi fra vore paatænkte 3000 Rdl. begyndte at se op til mulige 10000 Rdl., betydede han os med et Smil, at dersom vi ikke kunde bringe dette Foretagende til et Resultat, der nærmede sig 50000 Rdl.,

1) A. Bournonville: Mit Theaterliv II. S. 232-233.

maatte han betragte vor Tid og Flid som ilde anvendte! Vi sloge store Øjne op, men Bings praktiske og geniale Blik var os Borgen for Udfaldet, og hans mageløse Aktivitet gav Sagen den kraftigste Impuls.« Markedet i Rosenborg Have 16—18 Aug. 1849 staaer endnu som et Æventyr for dem, der som smaa Børn deltog deri. Overskuddet blev 65000 Rdl. Over Slaget ved Isted jublede Bing, og den Aften, Sejrsbudskabet var kommet, fik hele Forretningspersonalet Champagne. Han hørte med blandt Spidserne i den nationalliberale Kreds, der i Halvtredserne og Treserne repræsenterede den offentlige Mening i København. Naar en Opfordring eller Indbydelse til et Foretagende skulde slaa an, hed det spøgende, skulde Underskriverne begynde med: Adler, Bille, Bing, Brix.

I 4 Aar var al Forbindelse mellem Firmaet og Hertugdømmerne afbrudt. 1851 sendtes en Svoger af de to Chefer derover for at vejle Luftningen. Men han var ikke af de Handelsmænd, der ved deres Væsen kommer mulige Kunder i Møde, han æggede de tysk-sindede Forretningsfolk ved at politisere med dem, og de opfattede ham som en Spion og hemmelig Udsending fra den danske Regering. Aaret efter sendtes Meyer Bings ældste Søn, Jakob Martin Bing, afsted, og hele Kundekredsen kom tilbage med fuld Musik. Mod de danske mødte han ingen Uvilje, hvor højt end de politiske Bølger gik, særlig ikke blandt Holstenerne. Forbitrelsen var rettet mod deres egne »Renegater«, tidligere Slesvigholstenerne, som nu krøb for Regeringen.

I Slutningen af Halvtredserne udvidedes Engros-Forretningen til Sverig, Norge og Finland. Omsætningen

1) Mundtl. Medd.

blev betydelig, særlig i Pletvarer. Firmaet naaede at blive den største Køber af engelsk Plet hos Fabrikkerne i Birmingham. Den sidste Forretning, det gjorde, var Udførelsen af en Ordre fra Rusland paa Plet kort forinden det 1. Maj 1885, 65 Aar gammelt, afsluttede sin Handelsvirksomhed. Ogsaa paa dette Punkt havde det været banebrydende for yngre Firmaer.

*

*

I Aarenes Løb havde Virksomheden skudt forskellige Sidegrene.

Sammen med Hofgravør M. W. Ferslew havde Firmaet allerede i 1842 oprettet et Stentrykkeri — Bing & Ferslew. Det var ikke saa meget Kunstblade, der tryktes, som merkantile Sager, Kort, Regninger o. l. til Forretningsbrug. Ferslew døde 10 Aar efter, Enken blev i Firmaet. En Hurtigpresse anskaffedes, men det hele gik kun trevent, og 1857 overtog Ferslews 21-aarige Søn Stentrykkeriet. Fra det Øjeblik brød hans Energi frem: Bogbinderi med Maskinfalsning og -heftning, Bogtrykkeri med »uendelig« Presse, den første her i Landet, og med Sættemaskine, mest betjent af Kvinder, Skriftstøberi, Papirfabrik, Celluloseværk blev under rastløst Arbejde Led i en omfattende Bladudgivervirksomhed ved Siden af en fra det bingske Forbillede stammende Forretning med Kontorartikler.

*

I Begyndelsen af Halvtredserne kom en 33aarig Figurarbejder fra den kongelige Porcellænsfabrik, F. V. Grøndahl, til de to Brødre Bing med et Forslag. De

1) Mundtl. Medd. 2) Biogr. Leks. — Mundtl. Medd.

havde i længere Tid købt Biskuitfigurer, ikke altid fejlfri, fra Porcelænsfabrikken, sorteret dem og solgt dem. Nu foreslog Grøndahl — »Fabrikkens spekulative Geni«, som han haanlig kaldtes i Anledning af sine Planer om Ændringer i dens Drift —, at Brødrene sammen med ham skulde oprette en Porcelænsfabrik, hvor de selv tilvirkede deres Figurer og brændte dem i smaa Ovne. De slog til, — Bing & Grøndahl. 1853 lagdes Grundstenen til den nye Porcelænsfabrik paa Vesterbrogade. Den arbejdede sig op under mange Skuffelser. De smaa Ovne viste sig ubrugelige. Fabrikken maatte udvides. Brændinger mislykkedes fremdeles, Kapslerne gjorde ikke deres Pligt. Modet begyndte at synke. Men særlig den yngste af de to Brødre fastholdt Tanken om ikke at give fortabt, han havde et jævner og roligere Sind end den ældre, der var Fyr og Flamme og hensynsløs Energi og dreven Forretningsdygtighed og barnligt modtagelig Øjeblikksnatur. Naar de fulgtes paa Gaden — som i Livet —, gik Meyer Bing foran med smaa hurtige Skridt, Jakob Bing lidt bagefter sindig luntende. Fabrikken var deres Smerternsbarn og blev deres Kælebarn. Til sidst kom man ud over Fejlgrebene. Meyer Bing regnede og regnede, til han fik regnet ud, hvorledes Brændingerne kunde betale sig. Men Grøndahl, den eneste, i alt Fald paa visse Omraader, sagkyndige blandt Lederne, var allerede 1856 opslidt og døde. I Aarenes Løb er Bing & Grøndahls Porcelænsfabrik kommen til at spille en betydningsfuld Rolle i dansk Industri, ogsaa, gennem de store Verdensudstillinger, paa det europæiske Marked, ledet, senest, af Jakob Bings næstældste Søn Harald Bing. Fra den ubehjælpomme Begyndelse er den naaet til et kunstnerisk Højdepunkt. Om dens Udstil-

ling i Paris 1900 siger den norske Museumsdirektør H. Grosch: »Hvad man end mener om disse dristige ganske personlige Værker og deres Udsigt til Erobring af Verdensmarkedet, man bøjer sig dog for den kunstneriske Overbevisning og Kraft, der har formaaet i Løbet af faa Aar at skabe en saa ejendommelig, hidtil ukendt Verden af nye Farver og dekorative Effekter.«

*

1865 anlagde Brødrene en Stentøjsfabrik — Bing og Kiærskou — under Firma F. M. Bing & Co. Den ene af dens Ledere var Meyer Bings næstældste Søn, Frederik Bing. Hvad der tilvirkedes var godt, men en Fabriksvirksomhed med et saa værdiløst Materiale kunde ikke betale sig, og efter 4 Aars Forløb blev den nedlagt. Paa Trappegangen mellem 2. og 3. Sal stod der i Amagertorv Nr. 8 en Række Aar en vældig Vase af brændt Ler: slank og anselig, med Løvværk og Firben kravlende op omkring sig, brun i Grunden, lys i Udsmykningen, — det var et festligt Værk af Fabrikken til et Sølvbryllup, der i 1867 fejredes hos dens Ejeres nærmeste.

*

*

Der kom et Øjeblik, da ogsaa Gaarden paa Amager-
torv traadte ind i den bingske Slægts Historie.

I Begyndelsen af Treserne var Forretningen paa Hjørnet af Pilestræde og Kronprinsensgade gaaet over til det tredje Slægtled. Meyer Bings Søn og Svigersøn overtog den og samvirkede indtil 1866. Benny Henriques var i 1844 som 15aarig Dreng kommen

1) Jvf. Politiken 1900 Nr. 327. — Biogr. Leks.

i Lære der og havde i Oktober 1853 under Firma Buurskov & Henriques nedsat sig i Klareboderne som Papirhandler. Men i 1855 vendte han tilbage til H. J. Bing & Søn, blev sin Principals Svigersøn og Deltager i Firmaet. Da hans Interessentskab med Svogeren hævedes, aabnede han en Galanteriforretning i den høje Stuebutik paa Amagertorv og holdt den gaaende indtil 1875. I de følgende 20 Aar var han Deltager i Klædefirmaet Henriques, Petersen & Creutz.

*

Dengang Kristian Firtal i Slutningen af 1852 flyttede fra Stueetagen paa Amagertorv op paa første Sal, var hans tidligere Lokale blevet omdannet til en efter Datidens Forhold moderne Butik. Der var hugget Hul i Portens vestre Væg lige ved Gaden, og dér blev Opgangen til den lagt. I det halve Aarhundrede, der er gaaet siden den Tid, har fem Gange et virksomt Forretningsinitiativ i større Stil udfoldet sig i denne Stueetage: Julius M. Goldschmidts Lingeri- og Modehandel, Schottländer & Goldschmidts Herreekviperingshandel, B. Henriques' Galanteriforretning, Rubin & Bings Vekselérforretning og Bing & Grøndahls Porcelænsudsalg.

7. Dec. 1852 flyttede Julius Goldschmidt ind, 24 Aar gammel, nygift, en Fætter til den daværende Udgiver af »Nord og Syd«. Han var ikke oplært til den Virksomhed, han paabegyndte, men hans Hustru, Frederikke f. Levy, havde været knyttet til J. P. Dessauers Kniplingshandel paa Østergade. Begge satte de alle Kræfter ind paa at arbejde Forretningen op. Men Butikken havde ogsaa maattet lejes for 3 Aar med Kautio for den hele Tid paa én Gang og med et Aars Opsigelse. I Vinduet stod under en Glaskuppel

et hvidt Silkemoirées Korset, desuden et lokkende Udvalg af fine Damesager. Urtekræmmeren i Kælderen klagede over, at hans Vinduer helt blev overskyggede af de mange Mennesker, der stod og saa paa Lingerihandlerens Udstilling. Paa Gammeltorv var nylig en Delikatessehandler gaaet fallit. Folk kaldte Goldschmidt »den anden Delikatessehandler« og spaaede ogsaa hans Fallit. Men Forretningen blev fashionabel. Allerede den anden Dag kom Prinsesse Augusta ind i Butikken og gjorde sine Indkøb, Adelen fulgte efter og den bemidlede Borgerstand. »Det er den nydeligste Mand og Kone, dér skal I alle købe,« sagde Meyer Bing begejstret, da han kom hjem fra sit første Besøg i den ny Lejers Butik. Og da Forretningen tre Aar efter flyttede ind i Nabostedet, nuv. Nr. 10, fik den i Aarenes Løb et yderligere Opsving. Nr. 10 og 12 byggedes sammen til ét vældigt Bygningskompleks, og Byen over var Goldschmidts Butik bekendt som det Sted, hvor en Dame fandt de fineste og smagfuldeste Genstande til sit personlige Udstyr fra Top til Taa.

Medens han havde haft Butik i Nr. 4, havde han tillige boet der: han og hans Familie i et eneste Værelse foruden Sovekammer. »Det er baade vores Spisestue, Dagligstue, Kabinet og Sal,« sagde den smukke unge Kone muntert. I dette Hjem blev de to ældste Børn fødte, den senere Filolog Dr. phil. Martin Goldschmidt og Henry Goldschmidt, der omkring Faderens halvtredsindstyvende Aar, da det anstrengende Arbejde havde taget paa dennes Kræfter, overtog og fortsatte hans Virksomhed. —

Samtidig med Julius Goldschmidt havde en Søster

1) Mundtl. Medd.

af ham haft Kaabeforretning og Systue i Nr. 4: Jfr. Mariane Goldschmidt, Aaret efter Md. Mariane Melchior.

*

23. Okt. 1855 aabnede Schottländer & Goldschmidt, de første Aar under Firma S. J. Schottländer & Co., deres Herreudstyersforretning; Benny Goldschmidt, Julius Goldschmidts yngste Broder, var dengang kun 22 Aar gammel. Det var Københavns første Forretning af den Art. Før havde man købt Klæde hos en Klædehandler og ladet det sy hos en Skrædder, eller, naar det ikke skulde være saa fint, købt sig en Habit hos en Hosekræmmer. Som om man var i en Landsby, saadan var Snittet, sagde de, der kom hjem fra Ulandet. Sit Linned havde man, for saa vidt det ikke blev syet hjemme, faaet hos N. L. Dehn eller M. M. Ruben, begge paa Østergade. Den ny Forretning samlede alt under ét: Overtøj og Undertøj, Frakke og Benklæder, Hat og Støvler, Stok og Paraply. Eget Skrædderi, eget Skomageri, eget Vaskeri knyttedes til den — en senere bekendt københavnsk Skrædder, N. Larsen, havde i en Række Aar Værksted for Forretningen paa 3. Sal.

Paa det fine blanke Kort, den ny Forretning sendte rundt, hedder det: »Etablissementet vil være forsynet med et stort Udvalg af det hensigtsmæssigste, som de nyeste franske, engelske og tyske Moder frembyde i Henseende til elegant og behageligt Herre-Toilette.« København skulde gøres til en europæisk By, hvor ogsaa Udlændinge kunde finde det Umagen værd at gøre deres Indkøb; derfor har det udsendte Kort baade svensk, tysk og fransk Tekst uden omkring den danske. »Efter

personlig i Paris og London at have gjort os bekendte med de nyeste derværende Lagere i denne Smag have vi søgt at opnaa et lignende Etablissement her i Byen,« bekendtgør de to unge Chefer i Bladene Dagen før Forretningen aabnes.

Goldschmidt var den, der rejste og gjorde Indkøb, den første, der ogsaa tog til England. Schottländer var Butiksmænd, godt lidt, ligefrem, hurtig i sin Tale. Byens fineste Herre-Publikum var det, der forsynede sig hos dem: »Det og det skal jeg have. Vil De sørge derfor?« Det blev et Tillidsforhold, næsten et personligt Forhold mellem Køber og Sælger.

Schottländer havde lært hos Ruben, Goldschmidt hos Dehn. Bekendtskabskredsen derfra kom deres Virksomhed til gode. Om Aftenen til langt ud paa Natten hjalp den til med at kalkulere og mærke Varerne. I Begyndelsen var Butikken Samlingssted for gode Venner; de spiste Frokost i Rummet bag den, Mundene gik og Lystigheden steg. Det blev for livligt, og Butikken blev forlænget, saa Frokosterne blev umulige. Men ogsaa senere fik mangan én sig en lun Passiar deroppe. »Er Schottländer ikke en frygtelig radikal Person?« spurgte en gammel Hofmand engang i Augustforeningens Dage. »De skulde vide, hvad han er for en Royalist,« blev der svaret — han var hverken det ene eller det andet. Men fra det Øjeblik havde den gamle en særlig Fornøjelse af at snakke med Schottländer. Bag Portiøren kunde til Tider politiske Samtaler og Raadslagninger finde Sted mellem Mænd, der havde Del i Begivenhederne. Friis, Danneskjold, Roepstorff — det var Medlemmer af Aristokratiet, man kunde møde i Forretningen. A. N. Hansen og hans Sønner — det var borgerlige Navne, der pyntede den. Selv Prin-

serne af det kongelige Hus kom der. Og det betød noget i den Del af Københavns Herreverden, der vilde være paa Højden af Moden.

1862 udstillede Firmaet paa Verdensudstillingen i London. Broderierne til det Herrelinned, der skulde derover, præsenteredes før Afsendelsen Prins Kristian, den senere Konge, og hans Familie, og hans Navn blev sat paa en Del deraf. Efter Tronskiftet i 1863 kom der fra Overhofmarskalken Meddelelse om, at Firmaets Indehavere paa Kongens Ordre var udnævnte til Hofleverandører, men selv skulde bestemme Formen. Det blev da til, at Forretningen fik Navn af kgl. Hofekvipering.

Købmændene af den gamle Skole havde i Førstningen korset sig. »Det gaar aldrig,« sagde de, »saa-dan noget passer ikke for København.« Den gamle grundsolide, i Handelsverdenen højtansete Bankier S. L. Trier rystede paa Hovedet. Men alligevel gik det. Ingen af de to Kompagnoner mødte med synderlig stor Driftskapital, men Pengevanskelighederne var dog ikke større end at de kunde magtes. En velstaaende Mand, der havde faaet Tillid til Forretningen, sagde: »Penge kan De faa hos mig.« Og de fik Pengene og fik dem lykkelig betalt tilbage. Og fra deres Forretning udgik yngre Mænd, der selvstændig slog ind paa samme Vej som de.

12 Aar blev de i Nr. 8, saa flyttede de ind i Nr. 14. Men da havde Forretningen vundet sit faste, blivende Grundlag.

Simon Schottländer døde allerede 1873. Han hørte i al sin Livlighed til et livstræt Kuld af Søskende,

1) Mundtl. Medd.

af hvilke de fleste døde tidlig. I Rendsborg, hvor han som Soldat havde ligget i Garnison, havde han fundet sin Hustru, Fanny, f. Nathan, Datter af en anset Købmand der. De satte Bo paa 3. Sal i den gamle Gaard. Benny Goldschmidt, der i sin Ungkarletid havde boet i Mellembygningen, hentede sin Hustru, Dora, f. Levy, fra Horsens, i hvis Borgerliv hendes Slægt har spillet en Rolle. Da Forretningen 1880 var gaaet over i andre Hænder, blev Goldschmidt Ejer og Leder af Hørsholm Klædefabrik. I det københavnske Byliv blev han særlig bekendt som Organisator af Vinter-Samaritanerne.

*

1867 rykkede den tredje Udstyrsforretning ind, B. Henriques' Galanterihandel.

Noget, mente han, maatte der til for at vække Opmærksomhed. Ved mekaniske Figurer i Butikkens høje Vinduer: et Træ med flyvende Fugle, en buk-kende Neger o. l., samlede han et skuelystent Publikum paa Torvet udenfor. Passagen spærredes, Figurerne maatte helst fjernes, sagde Politiet, men det stemmede ikke med Forretningens Tarv. I den velstaaende Borgerstand og blandt tilrejsende fandt den sine Kunder. Det var Brudeudstyr, den leverede, Konfirmationsgaver, Sølvbryllups- og Guldbryllupsgaver. Et stort Avertissement i Vejviseren fra den Tid giver et Billede af, hvad en Butik som hans bød sine Kunder: Galanterivarer og Udstyrsartikler, Porcelæn og Biskuit, pletterede Varer af alle Sorter, Nysølvs forsøvede Skeer og Gafler i 3 Kvaliteter, Porcelæns- og Glasservicer, Bord-Knive og Gafler, lakerede Bakker, Ildtøjsstativer, Brænde- og Kokeskasser, Gas- og Lysekroner i Bronze og Glas, Stenolje-Lamper (Bord- og Hængelamper) fra de billig-

ste til de helt elegante, Bijouteri- og Lædervarer i stort Udvalg. Henriques færdedes blandt sine Kunder og sine Varer livlig, køn med sine lyseblaa Øjne og røde Kinder, fuld af snaksom Mutterwitz. En Dame stod i langsommelig Tid for at se paa Lamper og kunde ikke bestemme sig. Henriques kom til. Hun spurgte ham til Raads. »En Moderatørlampe er og bliver dog en Moderatørlampe,« sagde han med Beundring i Blikket og Inderlighed i Tonen. »Ja det har De ganske Ret i, saa tager jeg den,« sagde Damen overbevist.

*

Efter Henriques flyttede Rubin & Bing ind i Stedet og havde i 10 Aar Kontor der. 30 Aar gammel var Gotfred Rubin i 1872 bleven etableret sammen med M. J. Meyer, Faderen til de 6 Søskende: Direktør for Vej- og Kloakvæsenet i København Jakob M., Kontorchef i Nationalbanken Emil M., Overlæge paa Fødselsstiftelsen Leopold M., Ingeniør Frederik M., Laboratoriumsforstander Karl M. og deres i Børneskolen og for Folkeoplysningen virksomme Søster Harriet Meyer. Næsten straks blev Rubin ved Kompagnonens pludselige Død eneste Chef. Da Laurids Bing, Meyer Bings næst- yngste, 25aarige Søn, senere ogsaa bekendt gennem sin offentlige Virksomhed, traadte ind i Firmaet 3 Aar efter, forandredes dets Navn til Rubin & Bing. Kontorets Beliggenhed paa Amagerterov medførte megen tilfældig Søgning, der blev til faste Kunder. Forretningen og dens Anseelse voksede. I 1885 skabte Forholdene Vanskeligheder. De blev overvundne og Firmaet tog derefter stærkt Opsving. Det blev Bankier for Banker og Andelsforetagender i Provinserne og Kommissionær for Østifternes Kreditforening. Det deltog i Stiftelsen

af adskillige større Aktieselskaber, deriblandt Fabrikken Titan og de københavnske og frederiksbergske Sporvejs-selskaber. Fra dets Kontorer er der gaaet Traade ud til en Række Virksomheder, som der har søgt Raad og Støtte. Under den store Lockout i 1899 samledes man hos Rubin & Bing, Amagertorv 4, for at følge Begivenhedernes Gang og raadslaa om det rette Øjeblik til Mægling, og Telefonen ringede snart paa Arbejdsgivere, snart paa Arbejdere, snart paa Borgerrepræsentanter, snart paa Bankmænd.

Gotfred Rubin var den kloge Ræsonnør, der havde sin Mening og gjorde sin Indflydelse gældende, men baade af Natur og af Princip holdt sin Person tilbage — han vilde ikke vække Anstød ved at være fremtrædende. Under sit stilfærdige og lavmælede Væsen rummede han megen Kritik og Bonsens og en levende Retfærdighedsfølelse, der kunde blive til forarget Lidenskab. Paa det offentlige Livs Overflade mærkedes han saa godt som ikke, men hvor der skulde tænkes og arbejdes, tyede man til ham — sidste Gang før hans tidlige Død i 1900, da han som Finansmand var med til at overveje Planen om en Sammenslutning af de private højere Skoler i København. Overfor de Foretagender, i hvis Startning han tog Del, havde han Forretningsmandens Glæde ved at se dem lykkes og betale sig og Faderens Glæde ved at se sine Børn arte sig vel og vokse sig stærke og indflydelsesrige. Han saa ikke smaat paa Tingene, men »var en vovsom Mand«, siger hans Broder. »Ikke fordi han var pengekær, tværtimod, især store Penge gav han forholdsvis let ud, og store Tab generede ham, pekuniært set, forholdsvis lidet. Men

1) Biogr. Leks.: Rubin.

naar han stedse oftere knyttede sig til de mere omfattende Foretagender, da skyldtes det ikke blot Købmandens Haab om at indvinde tilsvarende Avancer, men tilige dels den Ærgerrighed at gøre en »Vekselererforretning« til en virkelig Bankier- eller Bankforretning, dels selve Glæden over at arbejde med ny og større Formaal for Øje. Han var, som alle have sagt, en beskedne Mand, men han havde dog den Selvfølelse, uden hvilken ingen kan udrette noget, der dur, og han følte, at han kunde magte ret vanskelige Opgaver.«

Hans Interesser strakte sig ud over Forretningslivets Grænser. Allerede i sin Ungdom gav han sig af med Litteratur, var f. Eks. en grundig Læser af Søren Kierkegaard. I 1866 oversatte han et lille Skrift af den tyskjødiske Teolog L. Philippson: »Have Jøderne virkelig korsfæstet Jesus?« »Den her følgende Arhandling er ikke noget Stridsskrift,« siger Forfatteren, »og den søger paa ingen Maade sin Plads paa Polemikens Jordbund. Den søger paa en simpel, saa vidt muligt objektiv Maade at besvare det Spørgsmaal, den har sat sig til Opgave. Den er fjernet fra al Hadefuldhed; den optræder ikke imod andres Trossætninger; ti ikke engang Dogmet om Forløsningen ved Jesu Død afhænger af Udfaldet af dens Undersøgelse, om Jøderne have eller ikke have været Ophavsmænd til Jesu Død. Den vil tværtimod fremme Freden mellem de forskellige Religionsbekendere, idet den tilintetgør en efter dens Mening uretfærdig Beskyldning, en Beskyldning, som har udsaaet Had, bevirket Adsplittelse og befordret Fjendskab. Den stræber hen til Revisionen af en Proces og

1) Marcus Rubin: Den økon. Udvikl. i Danm. i det sidste Slægtled. 1900. Tilegnelse.

en gentagen Prøven af de derhen hørende Akter, som endnu maatte findes; den opkaster paa ny det Spørgsmaal, om den Fordømmelse, som man har paabyrdet et helt Folk og hvis grusomme Følger dette Folk har maattet bære igennem halvtredsindstyve Slægtled, om den Fordømmelse er begrundet eller ikke.« Det er den Opgave at styrke Forstaaelsen mellem Jøder og Ikke-Jøder, der har tiltalt Rubin. Han henviser til den Læsekreds, Skriftet maa kunne vinde i et Land, hvor Strauss og Renan i Oversættelse har fundet stor Udbredelse. Og at han, den danske Jøde, ikke har villet udsende noget Stridsskrift, derfor ligger Beviset »saa meget nærmere, som Jøderne her i Landet ved Grundloven ere komne i Besiddelse af alle borgerlige Rettigheder og som Følge deraf kunne glæde sig ved en rolig og uanfægtet Kultus, ligesom Befolkningens Tolerance mod enhver anderledestroende er et anerkendt Gode«.

Hans jødiske Følelse smelter sammen med en stærk dansk Følelse. Da han, omkring sit 24de Aar, en Tid lang er københavnsk Brevskriver til et Ugeskrift, Philippon udgav, griber han Lejligheden til overfor de tyske Læsere at udtale sin Glæde over Danmark: »Landet er af Naturen udmærket udstyret,« skriver han. »Mælk og Honning flyder overalt, hvor Flid og Sparsommelighed gaar Haand i Haand. Denne Forsynets Gavnildhed har da heller ikke været uden velgørende Virkning. Ligesom Danmark var den første Stat, der ophævede Bondetrældommen i Moderlandet og Slaveriet i sine Besiddelser, saaledes er det nu sikkert i Besiddelse af den frieste Forfatning i Europa. En Forfatning, som hos et

1) Anf. Skr. S. 5. 2) Anf. Skr. Fortale.

oplyst Folk har haft den lykkelige Følge, at hverken Penge- eller Fødselsaristokrati er fremherskende, og at Trosfrihed i dette Ords egentligste Betydning er trængt igennem i alle Folkets Lag. Og sandelig,« udbryder han, »intet Embede og ingen Værdighed nægtes en Jøde. Fortjener han det, bliver Jøden skattet og æret af Folket som af Kongen og Regeringen.« Som Bevis nævner han Valg af Jøder til Rigsraadet, Borgerrepræsentationen, Grosserersocietetet. Som »en for Iagttageren af Tidsaanden betydningsfuld Kendsgerning« tager han til Indtægt for det religiøse Frisind, at »i vore Dage — i Treserne — de kristelige Teologer paa Bekostning af deres egne hellige Bøger overalt mere og mere sysselsætter sig med vor — Jødernes — hellige Skrift, og derved aabner Øjnene baade paa sig selv og paa det store Publikum for det meget skønne og sande, de indeholder«. Saaledes er Salomons Højsang oversat paa Vers af Adjunkt V. Heise, Jesaias klassisk af den tidligere Kultusminister Monrad og ordret af Prof. C. Hermansen.

Ogsaa herhjemme stod han i Forbindelse med Pressen. Baade »Berlingske Tidende« og »Politiken« har haft vejledende Artikler af ham om finansielle Forhold.

Statistikeren Marcus Rubin har tilegnet hans Minde sit Skrift om »den økonomiske Udvikling i Danmark i det sidste Slægtled« — han havde jo »hørt med til Pionérkorpset, det, som arbejder baade med Hoved og Haand, og som stedse lægger ud paa ny for at vinde nyt Land«. For 25 Aar siden udgav jeg min første Afhandling, siger den yngre Broder i Tilegnelsen, og

¹⁾ Allg. Zeit. d. Judenth. Herausg. v. Dr. Ludw. Philippson. 1865 Nr. 30 S. 431. ²⁾ Smst. 1866 Nr. 19 S. 288.

fortsætter: »Ja, jeg kunde nu have holdt Jubilæum for de fem og tyve Aar, og der skulde da have været to tilstede, Forfatteren og Læseren, undertegnede og min Broder. Ti ikke en Tøddel i Blade, Tidsskrifter, Bøger, udgivet af mig selv eller af det offentlige, har jeg publiceret i de fem og tyve Aar, uden at han var den første, der fik et Eksempplar — og var den sikre Læser. Jeg havde en velvillig, men ikke blind Kritiker i ham, og var noget vellykket og blev venligt modtaget af Almenheden, da lyste hans dybe, gode Øje af Glæde, saasomt vi saas.«

»I Privatlivet og Erhvervslivet var han en Del paa-
virket, til den ene Side af Familieældstens fødte Autoritet, til den anden Side af self-made Mandens ofte ret bitre Erfaringer. Der kunde derved nu og da komme dels lidt dominerende indenfor hans daglige Livs- og Virksomhedsomraade, dels noget pirreligt-kritisk overfor hans Medmennesker i Almindelighed. Men det gjorde ham aldrig haard eller fjendsk, dertil var Naturbunden i ham meget for blød, og ligesom han kunde erobre Mennesker ved sit elskværdige Blik og Smil og ved en ejendommelig Hensynsfuldhed, saaledes blev han, mere end han selv vidste, erobret af andres Godhed. Han troede selv, han var et Stykke af en Menneskeforagter, Sandheden var, at den, der tog ham ved Hjertet, kunde lede ham ved Haanden.«

Han havde i sit Liv udadtil kæmpet en dobbelt Kamp: i det snævrere Samfund, han tilhørte, Kampen for, under de smaa Forholds Tryk, at naa op til et socialt Niveau, paa hvilket man kunde bevæge sig uden bitter Følelse af at være udelukket eller overset; i det

1) Anf. Skr. Tilegnelse.

større Samfund den Kamp, det lille Samfund maa kæmpe der for at hævde Mindretallets Ligeberettigelse og bryde Flertallets Fordomme. Og i begge disse Kampe sejrede den lille Mand med det stortskaarne Hoved og de kloge, baade drillende og sympatetiske Øjne. —

Hver af Forretningens to Chefer har boet 2 Aar i Gaarden ved deres Kontor: Rubin 1875—77, Bing 1877—79. Den første blev derefter gift med den londske Købmandsdatter Emma Levysohn, en Søsterdatter af Bankieren og Politikeren D. B. Adlers Hustru; den sidste med Amalie Bendix, en Datter af Manufakturhandler M. Bendix, Indehaveren af en i den københavnske Dameverden velkendt Forretning paa Østergaade.

*

Bing & Grøndahl havde allerede i B. Henriques' Tid haft Udsalg i Ejendommen. Hans Forretning var delvis anlagt derpaa. Det var endnu Fabrikkens første Periode. Hvad Udsalget særlig bød paa, var Statuetter og Relieffer i Biskuit — uglasseret, haardt bearbejdet Porcelæn — efter Originaler i Thorvaldsens Museum og som Supplement hertil Vaser, Kopper og andre Brugsgenstande med paamalede Efterligninger af Kaméer — hvidt paa rød Grund — og Æmnerne ligeledes stadig hentede fra den alt beherskende Thorvaldsen. Fabrikens kunstneriske Leder var (1855—68) Landskabsmaler A. Juuel, en Elev af Hetsch.

Da Henriques havde nedlagt sin Forretning, og den gamle Forretning paa Hjørnet af Kronprinsensgade og Pilestræde 10 Aar efter ogsaa var hævet, aabnede Fabrikken i 1885 et selvstændigt Udsalg i Nr. 8, samme Aar, som den overtoges af Jakob Bings Sønner, Ludvig, der døde inden Aarets Udgang, og Harald Bing. Den

høje Opgang til Stuebutikken smuttede ved den Lejlighed fra Porten ud paa Gaden ved Siden af Porten og vandrede efter 13 Aars Forløb videre, til den anden Side af Huset, ved Nabostedet mod Vest, hvor den som en lav og nem Indgang kom til at ligge lige i Flugt med Gaden. Butikken, den førte ind til, sænkede samtidig sit Gulv i Forhold dertil og stod nu som et stort, moderne indrettet Udsalgsrum, højt til Loftet, med et mægtigt tvedelt Vindue til Gaden, gennem hvilket Dagslyset fra Torvet bredt kunde falde ind, og lavt nok nede til, at Udstillinger og Opstillinger af Mønsterprøver paa Fabrikkens Porcelæn kunde samle Beskuere.

1868—87 havde Arkitekturmaleren Heinrich Hansen været dens kunstnerisk ledende Kraft. Under hans Medvirkning var man fra Hetsch's Klassicisme gaaet over til en udbredt Benyttelse af den dansk-hollandske Renæssances Motiver: en Fontæneopsats, der var stærkt paa- virket af det Springvand, Kunstneren paa samme Tid tegnede til Frederiksborg Slotsgaard — den kom i det russiske Hofs Eje; en Jubilæumsvase, c. 1 $\frac{1}{4}$ Meter høj, i lys italiensk Renæssancestil, udført i Anledning af Fabrikkens 25aarige Bestaaen — den tilhører Etatsraad J. M. Bing; og Hansens Hovedarbejde: »Rosenborg- stellet«, et Bordstel, med Meissener-Porcelæn fra en tidlig Periode til Udgangspunkt, men med større Dristighed og Festivitas i den frie danske Bearbejdelse end i Forbillederne paa Rosenborg.

1887—1895 var Pietro Krohn Fabrikkens kunstneriske Kompas. Fra Dyrkningen af Renæssancen førte han dens Malere og Modellører til Forstaaelse af Japans Kunst, oversat paa Europæisk. En Række nydelig gennemførte Kopper formede han over Blomstermotiver: Valmue, Tulipan, Stifmoderblomst, Narcis osv. Aaret

efter deres Fremkomst var de efterlignede af talrige tyske Fabrikker, der solgte dem Jorden over i Godtkøbsudgaver. Men epokegørende for Krohns Virksomhed blev hans »Hejrestel« (komponeret 1887—88, afbildet i Tidsskrift for Kunstindustri 1888). Spredt som det nu er i Europas Samlinger, har man vanskeligt ved at genfremkalde den Virkning, dette originale og fantasifulde i enestaaende Grad gennemførte Arbejde øvede, da det samlet udstilledes i København 1888. Teknisk og kunstnerisk betegner det Højdepunktet, Bing & Grøndahls Fabrik naede i sin tredje Periode.

I Slutningen af 1897 tog saa Maleren J. F. Willumsen Styret. Fabrikkens Stilling var bleven den: Gik dens unge Kunstnere deres egne Veje, hed det sig, de ikke magtede det Arbejde, den anden danske Porcelænsfabrik, dens Nabo paa Amagertorv, udførte. Fulgte man dennes Retning — selvstændig Bearbejdelse af japansk Syn og Malemaade —, hed det sig, at man traadte i andres Spor. Saa maatte Roret lægges helt om og styres imod Maal, ingen endnu havde søgt. Det blev den Opgave, der stilledes Willumsen. Udstillingen i Paris 1900 viste, hvad han paa 2 Aar naede: De glatte Flader, paa hvilke Farverne tidligere lagdes i lette lyse Lag, er næsten ganske borte og afløste af en modeleret eller kuperet Overflade, som hæver sig fra den hvide Porcelænsgrund. De sarte, lidt kælne Farvetoner er erstattede med kraftige, mørke, metallignende Farver, snart støttede af en dyb grøn, snart af en ren blaa Tone. Karrets Vægge er hyppig gennembrudte; man har forladt de spinkle, lette Former og er gaaet over til djærvere, kraftigere svungne Linjer. »Direktøren for Kunstindustrimuseet i Leipzig besøgte os kort efter Udstillingens Aabning,« fortæller Lederen af Udsalget paa Amager-

torv, som paa Fabrikkens Vegne var i Paris Sommeren 1900; »senere kom han tilbage til Paris og aflagde straks igen et Besøg hos os. Han kom mig i Møde med det Udbrud: Jeg maatte herind en Gang endnu; ti her, i den danske Kunstindustri, er det jo dog i Virkeligheden, at Slaget staar.«

*

*

I 1858 forsvandt alt Spor af Have ved Ejendommen. Bindingsværksbygningerne i Baggaarden, med Værksteder og Stald, blev nedrevne, og et grundmuret Pakhus af gule Sten opført bag det, der stod. Haven, som den endnu kaldtes, havde længe ligget hen som en ubeplantet, ubrolagt Firkant, opfyldt af tomt Gods. Paa den byggedes det nye Pakhus: Kælder, Underrum og 5 Lofter, med Arkiv og Hejseværk, først haand-drevet, senere elektrisk, i det øverste Loft, og med Stald til 4 Heste, Nødtørftsrum og Pakhuskontor i Sidebygningen, der forbinder de to Pakhuse. I Brandmuren mellem dem Jerndøre. Øst for Sidebygningen den dybe Ejendoms tredje og inderste Gaard.

Foran denne staar endnu i 1900 det gamle Bindingsværks Pakhus væsentlig uforandret, med sin For-side mod Syd ud til den mellemste og bredeste Gaard; kun Gennemkørsleu er skaaren yderligere ud til Siderne. Det har Stald til 3 Heste, Underrum og 4 Lofter. Over Gaardsrummets vestre Halvdel er i første Lofts Højde lagt et Tværlad af Trætremmer til Op-lægning af Kasser, Fustager og Emballage. —

Da Byens Husnumre, som Hans Holck omtrent 90 Aar i Forvejen havde faaet indført, i 1861 blev omordnede, saaledes at hver Gade fik sin sammen-

1) Medd. af Direktør H. Bing. — Dannebrog 11. Dec. 1900.

hængende Række fra Nr. 1 og opad, med lige Numre paa højre, ulige paa venstre Side af Gaden, blev Nr. 4 paa Amagertorv til Nr. 8.

Mere og mere udelukkende formede Ejendommens Indre og Ydre sig om ét Formaal: at afgive Hjemsted for Forretningsliv i det store. En Restauratør, den sidste (E. G. L. Nærum), boede 1863—65 i Forhuset paa 1. Sal. Med ham flyttede den svækkede Rest af Værtshushold for Smaaborgere bort fra Huset. I Slutningen af Treserne boede en ung Grosserer (Laur. Thomsen) i Mellembygningen. Med ham veg den sidste af de mange mindre Virksomheder, der havde haft Sæde inde i Gaarden. En Aarrække endnu drives der Handel i Kælderen til Gaden: Urtekramhandel (Chr. Frederiksen 1857—84), Manufakturhandel (S. C. W. Ramlau 1885—86, Brødudsalg (A. Nielsen 1887—93) og paa ny Urtekramhandel (V. Ekman (1893—98). Saa er det, Butikken i Stueetagen sænker sit Gulv ned til Gadens Niveau og sluger den Del af Kælderen, der er over Jorden. Resten bliver underjordiske Lagerrum for de store Forretninger i Huset.

I Firsernes Midte er Familielivet flygtet derfra. Den halvandethundredaarige trekantede Gavl til Gaden falder for et fladt, lige Tagkæg. Den minderige Familielejlighed paa 2. og 3. Sal, hvor et lykkeligt Ægtepar fulde 40 Aar igennem havde haft til Huse og set sine Børn fødes, vokse op og gaa fra det gamle Torv ud i Verden, uden at Baandet brast, bliver til Pensionat: et Dueslag — ligesom Baggesens Hjerte —, hvor for hver skiftende Vind

den ene flyver ud og den anden flyver ind.

¹⁾ I de to Etager 3 + 3 Værelser til Gaden, 3 + 5 til Gaarden. Se Vejviserens Husliste.

Stordriften har sejret. Og Stedet ejes ikke længer af private Enkeltmænd, men af et Handelshus.

XVII.

Adolph Trier & Goldschmidt.

15. Sept. 1883 døde Meyer Bing alderdomssvækket, 13 Dage efter sin Hustru Eva f. Simonsen. 2 Maaneder efter tinglæstes en Overenskomst mellem Fabrikejer M. H. Bings og Hustrus Fællesbo og Fabrikejer J. H. Bing, hvorefter Gaarden Amagertorv Nr. 8 nu tilhører denne sidste. Ogsaa han var ældet. Han havde aldrig haft sin Broders voldsomme Virketrang eller overlegne Forretningssans. Skæmtende skildres han nu i sin Alderdom som

den rare gamle Mand,
der gør Løjer, hvor han kan,
læser sine Blade og ryger sin Cigar
og er den bedste Ægtemand, som Jorden hidtil bar.

Han var i 1841 bleven gift med Henriette Simonsen, en yngre Søster til Meyer Bings Kone. En Maaned efter at han havde overtaget Gaarden som Eneejer, 17. Dec., blev den for 268000 Kr. tilskødet Firmaet Adolph Trier & Goldschmidt.

Adolf Trier var født den 24. Sept 1817. Hans Farfader, Seligmann Salomon Trier, var indvandret fra

¹) C. L.: For Onkel Jakob. Den 2. Dec. 1884. ²) Frans Henningsen har malet Ægteparret paa sine gamle Dage siddende og spillende Bezique. Jakob Bing er malet af Marstrand. H. J. Bing og hans Kone i 1820 af L. Fränckel.

den tyske By Trier og havde faaet Borgerskab i København 23. Juni 1766. En ældre Broder havde 13 Aar i Forvejen faaet Bevilling til at nedsætte sig samme-steds »og dér efter de jødiske Ceremonier leve, som udi al Stilhed og uden Forargelse bør ske; desligeste maa han bruge den Handel og Næring, som andre der-boende Jøder er tilladt, dog at han derimod svarer til al borgerlig og Byens Tynge, saa vidt hannem proportionaliter kan tilkomme, saa og paa behørigte Steder rigtigheden erlægges Vores Told, Konsumption og anden Rettighed af hvis (hvad) han i saa Maade handler med«. 24. Dec. 1764 giver han Naalemager Hans Heinrich Wulf Skøde paa en Gaard paa Hjørnet af Vimmelskaftet og Badstuestræde og kaldes ved denne Lejlighed Sæbe- og Lysefabrikør. Den yngre Broder havde 26. April 1766 faaet Tilladelse til »foruden ost- og vestindiske samt kinesiske Varer at sælge og forhandle alle Slags Sukkere, Sirupper, Pudder, Stivelse, Lakmos, Olleblaar, Indigo, Gryn, Mel, Eddike og Sæbe samt de her i Landet fabrikerede Tobakspiber, Sy-, Knappe- og Haarnaale udi store og smaa Partier«.

Af hans fem Sønner fødtes den næstældste, Meyer Seligmann Trier, i 1770. Han blev gift med den 10 Aar yngre Esther Lazarus. Ifølge et, dog noget usikkert, Familiesagn blev hun kaldt hjem fra Skolen for at faa den Meddelelse, at hun var bleven forlovet, og et Ørefigen i Tilgift, da hun gjorde for mange Spørgsmaal om sin tilkommende Mand. Hun blev en skrap og dygtig Kone i Huset og Moder til 11 levende Børn i Aarene mellem 1800 og 1818. Ældst iblandt dem var den senere bekendte Overlæge ved Frederiks Hospital Seligmann Meyer Trier. Det var ikke uden Bekymring, at den strængt jødisk rettroende

Mand saa sin Søn vælge den studerende Vej. Da mange Aar efter hans yngste Søn, ogsaa en tilkommende Læge, Moritz Trier, i 1837 skulde tage Studentereksamen, fik Faderen, ældet og svag, som han var, paa en eller anden Maade udvirket, at Eksamen, der var fastsat til 1. Okt., af Hensyn til Jødernes Nytaarsfest blev opsat i 2 Dage. Han døde, medens den stod paa.

Drengene maatte i deres Opvækst hver Mandag og Torsdag Kl. 6, 7 om Morgenen gaa i Kirke, foruden 2 Timer hver Lørdag. Det knyttede dem ikke til Faderens religiøse Tankegang. Tit brugte den yngste Dreng Kirkegangen til at lære sine *verba dictata*, og jødisk Ortodoksi laa senere i Livet alle Sønnerne fjern.

Adolf Trier, den næstyngste Søn, kom i Bisserrups Skole i Læderstræde og derefter i det schouboeske Institut, som dengang bestyredes af Langeland. Indirekte fik ogsaa han sit Vidnesbyrd, da Fransklæreren sagde til den yngre Broder, der tog Afsked med Instituttet for at flyttes over i v. Westens Skole: »Du er en flittig og solid Person, men dine Brødre er nogle Spektakelmagere.« Drengens Livlighed fik dog tidlig et Knæk. I 13—14 Aars Alderen gik han en Dag i Vandet ved Estakaderne, hvor man kunde bade sig gratis. Foruden hans Broder Moritz var Benny Henriques' ældre Broder Julius med. Mens de vadede i Vandet, følte denne pludselig Grunden forsvinde under sine Fødder, han væltede om, rallede og druknede, uden at Kammeraterne kunde komme ham til Hjælp. Den ældste af dem følte særlig Ansvaret og det var ham en tung Gang at gaa til den druknede Drengs Forældre, der boede i Hus med hans egne, og fortælle

dem deres Søns Død. Fra den Dag blev han mere stille end før.

15^{1/2} Aar gammel kom han i Lære, og 10. Marts 1834 blev hans Lærekontrakt som Urtekræmmerdreng underskrevet.

F. Georg Kølbel, Borger og Urtekræmmer her i Staden, tilstaar heri at have antaget ham i Lære ved Urtekramhandelen, »som Dreng at tjene mig i 5 paa hinanden følgende Aar«, fra 1ste Januar 1834 at regne. Han forpligter sig til derefter at lade Drengen indskrive som Svend i Urtekræmmerlavet.

I Læreaarene skal Drengen forsørge sig selv med alt fornødent til Underhold og Klædning. I Sygdomstilfælde maa han ej være sin Principal til nogen Byrde, men skal selv besørge sin Forplejning og bestride Udgifterne derved. Paa det mosaiske Trossamfunds Helligdage skal han fritages for at være i Butikken eller ved Handelen. Skulde han i sin Læretid overtræde Pligterne mod sin Principal, kan denne holde sig til Lovene og Lavsartiklerne.

Kontrakten er tillige underskreven af Drengen og af dennes Fader, der som saadan indestaar for hans Troskab. Ved en Overenskomst af 10. Marts 1838 »transporterer« Kølbel sin Handelslærling til hans ældre Broder, Urtekræmmer Jakob Trier, hos hvem han skal tjene sin Læretid til Ende, og Handelslærlingen bevidner, at det sker med hans Vilje. 21. Sept. 1838 giver den ny Principal sin Broder Attest for, at han har udtjent sin Tid til hans fuldkomne Tilfredshed, — ved et Reskr. af 7. Aug. var det blevet til-¹ ladt, at hans Læretid maatte regnes fra Mikkelsdag 1833.²

1) Urtekr.-Lavets Lærlingeprot. Kgl. Bibl. 2) Svendeprot. Smst.

Tre-Ugers-Dagen efter mødte han med de andre udtjente Lærlinge for Hr. Justitsraad Raadmand Riis-Lowzon paa høj- og velædle Magistratens Vegne, Oldermændene og de øvrige tilforordnede til den Svendep prøve, som var fastslaaet ved Anordningen af 23. April 1817. Den afholdtes i Efterslægtsselskabets Gaard paa Østergade. Urtekræmmer J. N. Verdeline eksaminerede. En for en kom Lærlingene ind. Da Prøven var endt, oplæste Oldermændene Karaktererne. Adolf Trier havde faaet Udmærkelse og nævnedes selvanden som følger værdigt Eksempel for de øvrige.

Maaneden i Forvejen havde Prøven i Pakning fundet Sted: »En Top Melis pakket i blaat Papir med hvidt Underlag, saaledes at en Strimmel af det hvide Papir kom til Syne langs med den skraa Kant; en Pakke bestaaende af en Del smaa Kræmmerhuse fyldte med Kaffe, Kandis osv.; $\frac{4}{4}$ Cikorie osv. efter Opgave; endvidere 16 R Sukker i en Pakke osv., alt fast pakket og snøret, saaledes at ingen af Kræmmerhusene havde aabnet sig, naar Pakkerne opløstes.« Til sin Dødsdag var Adolf Trier en Mester i at dreje Laasen paa et Kræmmerhus saa fast, som om den var smeddet.

22. April 1841 mødte han paa ny for Magistratens Repræsentant, Oldermændene og de tilforordnede, denne Gang for at aflægge Interessentprøven. Ved Magistratens Resolution af 22. Feb. s. A. havde han faaet Tilladelse til at underkaste sig Eksamen, uagtet han ikke havde tjent de lovbefalede Svendear. Sit Andragende derom havde han motiveret med, at der hos hans Broder om Sommeren vanskelig kunde levnes ham Tid til at forberede sig til Eksamen, og at han

1) Utrykte Optegn. af P. C. Holm.

derfor benyttede den indeværende Vinter dertil. Oldermændene havde i sin Erklæring indrømmet det rimelige heri og fremhævet det usandsynlige i, at den unge Andrager vilde blive tjenestledig, saalænge han attraaede Kondition. Den resterende Svendetid vilde han derfor altid bagefter kunne faa udtjent. Han tog Eksamen med Karakteren Antaget.

*

*

De Lavartikler, der i Lærekontrakten henvises til, skriver sig fra Kristian Vs Dage; 10. Juni 1693 er de underskrevne af Kongen. Ingen kan ifølge dem optages i Lavet, før han er 25 Aar gammel, har udtjent som Dreng og Svend og faaet sin Duelighed prøvet ved en Eksamen. Drengen, der kommer i Lære, skal indskrives hos Oldermændene og skriftlig Kontrakt oprettes. 7 Aar skal han tjene for at kunne blive Svend; dog kan Kræmmernes egne Sønner, hvis de bliver ved den Handel, deres Forældre har drevet, og har været i deres Hus og lært Handelen indtil deres attende Aar, straks derefter indskrives som Svende og siden optages i Lavet, selv om de ikke har fyldt 25 Aar. Svenden skal selv at kunne drive Handel eller holde aaben Krambod, have tjent 4 Aar. Hverken Svend eller Dreng maa aabenbare noget om sin Husbonds Handel eller Sager; gør nogen det alligevel, skal han ikke i Kongens Riger og Lande kunne optages i noget Lav. De skal begge i alle Maader vide, ramme og fremme deres Husbonds Gavn og Profit, især give god Agt paa Varerne og ikke ved Uagtsomhed og ilde Mis-

1) Inskriptionsprot., Kgl. Bibl. Magistr.-Skr., Raadstueark.

handling fordærve dem, hvis de ikke vil svare til Skaden, For sig selv maa de ikke handle eller uden deres Husbonds Vidende og Vilje tage noget i Kommission for andre. Sker det alligevel, skal vedkommende betale i Bøde det tredobbelte af Varenes Værdi. At være Lodtager i sin Husbonds Handel skal ikke være forbudt. Ingen maa gøre en anden Husbonds Svende eller Dreng »afspændige« eller tage dem i Tjeneste, før de møder med Pas og Afsked fra ham. Forsér nogen sig herimod, skal Husbonden bøde 10 Rigsdaler til Lavets Kasse, Svenden 4 Rigsdaler for hver Maaned, han ikke har udtjent, og desuden miste sin Løn.

1743 androg Lavet Kongen om at maatte blive et »sluttet Lav«, saaledes at der kun blev 48 Urtekræmmere og 12 Isenkræmmere i København. »Det er bedre, at 60 Familier kunne leve, end at 100 skulle søge Brødet i Armod og Fattigdom.« Kongen bestemte under 11. Sept. 1744 dog kun, at ingen Kræmmer herefterdags maatte holde mere end én Dreng, dog at de, som allerede havde to, maatte beholde dem, til en af dem afgik. Ingen maatte optages i Lavet, før han i 7 Aar havde tjent ærlig og tro som Svend for Kost og Løn og kunde paavise at eje 1000 Rdl., — dette sidste skulde dog ikke gælde for den, der giftede sig med en Urte- og Isenkræmmer eller Sukkerbagers Enke. Alligevel blev der ofte givet Privilegier og Bevillinger til tidligere Optagelse i Lavet. Ogsaa Kræmmerensønner skulde fremtidig tjene 7 Aar som Svende. Ingen Lavbroder maatte lade nogen Svend føre Handel under sit Navn.

I 1758 gør Generalprokurøren H. Stampe Lavs-

¹⁾ Medd. om Urte- og Isenkr.- samt Sukkerbagerlavet 1693—1807. S. 40 f.

væsenet og Lavenes Privilegier til Genstand for en skarp Kritik. Om Urtekræmmerne skriver han, at skønt der ifølge Lavsartiklerne skal anvendes 11 Aar paa at lære »dette vigtige Haandværk«, er han vis paa, at det ikke er mere end de fleste kunde lære i 11 Maaneder, mange i 11 Uger. Man skal ifølge Artiklerne tjene 4 Aar som Svend; men selv den, der i 11 Aar har været Svend, men i de 7 ingen Tjeneste har kunnet faa, kan ikke komme i Lavet: den, man ikke vil have ind, kan man blot blive enig om ikke at tage i sin Tjeneste. I Privilegiet af 1744 var saa oven i Købet de 4 Aar blevet øget til 7, de 11 til 14, og 1000 Rdl. i Lommen yderligere gjort til Betingelse.

Kommercekollegiet erklærede sig enig med Generalprokurøren. Det Andragende, der havde foranlediget hans Udtalelser, blev henlagt. Og fra den Tid blev der taget endnu mindre Hensyn til Lavets Privilegier.

I en Pro Memoria af 2. Okt. 1765 klager Oldermændene bitterlig herover: »Vore Svende, som efter Privilegierne skulle tjene for Kost og Løn paa Lavet i 7 Aar, blive tværtimod efter Ansøgninger, naar de have tjent et Par Aars Tid eller lidet derover, tilladt at ned sætte sig som Kræmmere og derved fordærve Handelen baade for sig selv og andre, da de som unge uerfarne Mennesker, for at skille andre ved Næring og tilbringe sig den selv, handle ubesindig med deres Varer og derpaa inden en føje Tid maa gaa fra Handelen, med andres Tab og Skade, hvorved den almindelige Kredit svækkes for dem, som agte paa en ærlig og ordentlig Maade at fortsætte deres Handel, og uagtet

¹⁾ Medd. om Urte- og Isenkr.- samt Sukkerbagerlavet 1693—1861. S. 121.

det ved Privilegierne er forbudt en Kræmmer at holde mere end én Dreng, have dog de fleste Kræmmere nu faaet Tilladelse at holde 2, hvorved Lavets Antal aug-
menteres til samtlige deres Ødelæggelse. Vi ere nu udi Lavet over 90 Familier, af hvilke de fleste næppe se Udveje til det daglige og nødtørftige Brød, baade for-
medelst de mange privilegerede saavel som de, der uden at fyldestgøre Lavets Privilegier, tillades at ned-
sætte sig i Lavet. Formedelst saadan Forvirring og Uorden er det kommet saa vidt, at skikkelige Folk ej ville sætte deres Børn til Urtekræmmere, efterdi de se, at Artikler og Privilegier sættes til Siden og at Børnene ej i Tiden kunne vente at leve af det, de i mange Aar skulle lære og lide ondt for.«

Ti Aar efter klager Oldemanden over de mange Undtagelsesbevillinger, der gives — til »kgl. Betjente, Skomagere, Skræddere og andre Haandværksfolk, Skipere, Styrmand, Værtshusholdere, Spækhøkere, Kuske, Tjenere, Staldkarle, Gaardskarle, ja endog til løse og ledige Kvindfolk«; de »have saaledes ruineret Urtekramhandelen, at snart hveranden Urtekræmmer er kommen i Armod«. Han haaner Niels de Hemmer, der søger om Bevilling som Urtekræmmer og i sit Andragende anfører, at han i sin Ungdom har studeret og taget 2 Eksamener ved Universitetet, men derefter slaaet sig paa Handelen og tjent ved denne i 8 Aar. »Selv om Supplikanten«, siger Oldemanden i sin Indstilling af 2. Maj 1776, »ved denne sin allerunderdanigste Ansøgning havde fremlagt Bevis for at have studeret i de højeste Videnskaber og derpaa ved Akademiet taget Eksamina, saa var det dog dermed ikke bevist, at han forstod at handle med Urte-

1) Smst. S. 132 ff. 2) Smst. S. 140.

kram eller blev en god Urtekræmmer, sig og Publikum til nogen Nytte.«¹

1813 kommer i en nedsat Kommission den Tanke frem, at enhver i sit 18. Aar skal kunne underkaste sig Svendeeksamen uden at have tjent som Dreng hos en Lavsinteressent. Oldermændene imødegaar den i sin Betænkning: »Lavets Interessenter tage i Almindelighed fattige Børn i Lære og i Læretiden give dem alle Fornødenheder. I de første Aar har Husbonden ingen synderlig Nytte af Drengen, der, uvant med at omgaas Vare, Vægt og Maal, ofte forvolder Tab og Skade, hvorfor Erstatning skulde have i den større Nytte, Drengen længer hen i Tiden kunde gøre. Saadanne Drengene komme som oftest i Lære straks, efter de ere konfirmerede, og blive Svende omtrent i deres 20. Aar. Til at være en duelig Urtekræmmersvend er det ikke nok at have Kundskab om Varernes Beskaffenhed og Behandlingsmaade, hvilket er det teoretiske, men det praktiske at kunne i Gerningen paa rette Maade behandle og konservere den, hvortil udfordres en vis Færdighed, som ikke lettelig læres i en indskrænket Tid, men ved lang Øvelse og Opmærksomhed, hvorom der vanskelig kan aflægges Prøve under en Eksamen. Erfaring har stedse været den bedste Læremester, men denne kan ikke erhverves i den korte Tid, man behøver til at lære nogle teoretiske Sætninger eller Regler for med Held at overstaa en Eksamen.«²

Ved Anordning af 23. April 1817 bestemtes det saa, at ingen maatte blive Svend, før han var 18 Aar gammel og havde staaet i Lære i 5 Aar, og at ingen kunde blive Interessent i et Handelslav uden at have

¹) Smst. S. 142 f. ²) Smst. S. 166 f.

været Svend i mindst 3 Aar og tjent i Lavet som saadan. Bestemmelsen om, at Interessenternes Sønner ikke behøvede at indskrives som Drengene, ophævedes. Samtidig fastsattes Examener for Drengene og Svende. Oldermændene gjorde 12. Maj 1817 Indstilling om dem, og Magistraten udsteder i Henhold hertil 16. Juni de nærmere Eksaminationsbestemmelser. Drengene skal prøves i: Regulatedetri- og Diskontoregning; Hovedregning, som den daglig forefalder ved Detailhandelen; alm. Bogføring og Begreb om de dertil hørende Bøger; Færdighed i at skrive korrekt Dansk og Tysk og deri forklare et opgivet Æmne; Kundskab om indenlandsk Maal og Vægt; om de her i Landet cirkulerende Pengesorter; om de Pligter, der paahviler dem overfor Husbonden og Lavet. Derhos ved den praktiske Prøve Redegørelse for Varernes forskellige Godhed; for Maaden at behandle og bevare dem paa; for de til Handelen hørende Varer; for den forskellige Emballage, hvori Varerne kommer, og Taraen, der skal godtgøres for dem. Saa var der Pakningen. En skriftlig meddelt Ordre skulde udføres, d. v. s. en saakaldt Hønsekræmmerpakke ekspederes. »Hønsekræmmerne« var smaa Husejere, der kørte omkring og opkøbte Smør, Æg, Fjerkræ, som de dels solgte paa Torvet, dels efter Bestilling bragte omkring til Familier. I Betaling fik de bl. a. Pakker med Kaffe, Kandis, Cikorie, Ris o. s. v., som de saa igen handlede med paa Landet. Hønsekræmmerpakken ved Eksamen bestod f. Eks. af 8 R Kaffe og Kandis, afvejet i Fjerdings- og Ottendedels-Pund, den samlede Pakke nøjagtig kvadratisk paa hver Side, Ris i 4 Punds Pakker og en Top Melis, ganske som det ved Prøven 1838 er beskrevet.

Svendenes Prøve omfattede Rente- og Vekselbereg-

ning; Kundskab om Vekselret og Omgang med Veksler samt om inden- og udenlandsk Vægt og Maal og deres gensidige Forhold; Færdighed i at læse og skrive Dansk og Tysk og i begge Sprog forklare et opgivet Æmne; Handelskorrespondance i begge Sprog med fuldkommen Kundskab i Handelsgeografi; Anvendelse af enkelt Bogholderi; Kendskab til hver Stats Mønt, hvorledes den veksles og i hvilket Forhold Kursen staaer til Hamburger Banko og hollandsk Kurant. Den praktiske Svendep prøve gaar ud paa: at kende alle de til Lavets Handel hørende Varesorter og gøre Rede for deres Kvalitet, hvorledes de bedst bevares, hvilke Steder de faas fra første Haand og hvad Tara der i Almindelighed gives; at forfatte en ordentlig Kalkule paa Varer fra flere Steder; at kunne gøre Rede for Omgangen med de praktiske Toldbodforretninger for Lavets Vedkommende.

For Drengene skulde der være to Karakterer: Godt og Temmelig godt. Et Medlem af Magistraten, Oldermændene, 2 Bisiddere og 6 Lavsinteressenter skulde overvære Prøven, tillige med Drengenes Principaler, der dog ingen Stemme havde ved Karaktergivningen. Den Husbond, der var Skyld i, at hans Dreng ikke havde lært, hvad han burde vide og kunne, skulde ikke alene betale Omkostningerne ved hans Oplærelse, men ogsaa straffes med en Bøde fra 100 til 200 Rdl.

I Skrivelse af 7. Marts 1836 til Oldermændene for Urtekræmmerlavet gaar Magistraten ind paa følgende Forandringer i Eksamensfordringerne for udtjente Lærlinge: I Tysk skal der kun kræves Dygtighed i Retskrivning efter Diktat og i Oversættelse paa Dansk af det saaledes dikterede; saavel Retskrivning som Skønskrivning bliver at bedømme. Geografi skal være lært

efter en kortfattet Lærebog. Konnossementer og Passérsedler skal kunne ekspederes. Af Lavets Interessenter skal 3 efter Tur være tilstede ved Eksamen. Karakterne ved Interessentprøven er: Antaget og Ikke antaget.

*

En Urtekræmmerlærlings daglige Liv var i gamle Dage ingen Dans paa Roser. 1696 klager en Læredreng til Oldermænden over sin Principal, Urtekræmmer Johan Mohr. Han har slaet ham, saa han maatte gaa i Seng og spyttede Blod. Nogen Tid efter havde han ved Natte-tid været »ubarmhertig« imod ham og derpaa ladet ham sætte i Arrest paa Raadhuset. Nu havde han tredje Gang jaget ham ud af Huset. Drengens Formynder siger i et Brev til Principalen, at dennes Hastighed skriver sig fra hans Pige, hvem »Drengen ikke nok har gaaet under Øjne og stedse vundet hendes Gunst, dog hun altid i Ord og Gerninger sig uhøflig imod ham skal have betét, ja og undertiden mere villet raade udi Kramboden med Varerne at udsælge, end Drengen, som dertil var betroet«. Mohr svarer, at Drengen altid laa i Klammeri med hans Pige, men han vilde give ham et ærligt Pas, saa han kunde tjene, hvem han lystede; Æreklædning, som en udlært Dreng skulde have, vilde han dog ikke skænke ham. Oldermænden forligte dem »efter lang Debattering og megen Mundbrugeri«. Drengen maatte bede om Forladelse, Husbonden tog ham igen i sin Bod og lovede at være imod ham, som en Husbond bør være. Men snart efter klager Formynderen over, at Mohr »af idel Had og til at fornøje den Kvindesperson, som tjener hos ham,« allerede Dagen efter Forliget havde pryglet Drengen med et Tov, mens

1) Magistratens Kopibog. 2. Sekret. Jan.—Juni 1736. Raadstueark.

han laa i Sengen, og saa jaget ham ud. Parterne stævnedes for Oldermændene. Mohr mødte ikke. Oldermændene kendte for Ret, at han skulde give Drengen rigtig Afsked og 20 Sletdaler; Drengen skulde ikke have tjent sin Husbond for intet $3\frac{1}{2}$ Aar, »uagtet det enhver vel er vitterligt, at udi det første ej andet er end Skade, førend han bliver noget lært, og er stor Møje og Umage med saadan en Dreng«.

I 1739 klager en Fader til Lavet over, at hans Søn, der var i Lære hos Urtekræmmer Alex. Duuden, var blevet pryglet af denne, saa han var baade brun og blaa, »men som han endnu atter i Gaar saa meget ilde har trakteret ham, viser hans Krop sig baade gul og grøn, er og ganske opsvullen paa somme Steder og store Knuder i hans Hoved«.

Urtekræmmer Friborg, som var Oldermænd fra 1795 til 1805, fortæller i sine Erindringer om sin Læretid — han blev 1762 Dreng hos Urtekræmmer Johan Wahlbom —, at han var indskreven paa 7 Aar, i hvilken Tid hans Husbond skulde give ham baade uldne og linnede Klæder, Sko og Strømper. Han fik straks en ny brun Vadmel's Kasseking, som blev vendt, naar den var slidt nok paa den ene Side; endvidere et Par sorte Skindbukser aarlig, som han selv maatte rimpe sammen om Aftenen. Af Søndagsklædninger fik han i de $7\frac{1}{2}$ Aar to. Den første efter 3 Aars Forløb — en gammel blaa Stoffes, som hans Husbond havde brugt og kasseret nogle Aar i Forvejen, dertil et Par gamle sorte Emsbukser. Tre Aar efter en gammel brun Klædes Klædning, som to Gange havde været vendt og var fuld af Pletter. Hans Fritid var: hveranden Søndag fra 9—11

1) Medd. om Urtekr. etc. -lavet 1693—1861. S. 35. 2) Smst. S. 84.

i Kirke og derfra hjem i Boden; aarlig en Gang i Dyrehaven fra Morgen til Aften, de første tre Aar med Herskabet selv, hvor han da sad som Tjener bag paa Kareten. De fire sidste Aar fik Drengene Lov til at tage i Dyrehaven paa egen Haand, hver med en Rigsdaler i Lommen. Efter to Aars Forløb maatte han forestaa Butikken alene, men skulde alligevel hente de fleste Varer i Byen, blot at han maatte komme snarere hjem; »ti naar jeg var ude, skulde Husbonden selv staa i Boden; og da han var en gammel og meget knarvorn Mand, kunde han ikke omgaas Pigerne saa godt som jeg, og det gjorde mig stedse ondt, naar vi tabte vores Næring eller noget af den«. Den 31. Decbr. 1768 blev han kaldt ind for at spise til Aften med Herskabet. »Min Principal fortalte mig nu, at uagtet jeg efter min Lærekontrakt endnu havde $\frac{1}{4}$ Aar tilbage at tjene som Dreng, vilde han dog til Bevis paa, at han var fornøjet med min Opførsel, fra i Morgen af gøre mig til Svend, og til den Ende gratulerede han mig og ønskede mig al Held i Fremtiden. Min Svendeklædning m. v. kunde jeg tage op med mig i Aften eller lade det bie til i Morgen tidlig: det laa samlet oppe i Storstuen. Madammen, hvis Yndest jeg stedse havde haft i min Lære, gratulerede mig ogsaa, og efter at de begge havde givet mig nogle advarende Læreregler for Eftertiden, fik jeg Ordre Kl. 10 $\frac{1}{2}$ at lukke Boden, og dermed var min Drengtjeneste forbi. Den 1. Januar 1769 stod jeg tidlig op og tændte Lys for at besé min Svendestads. Den bestod udi en fin kanelbrun Klædes Kjole, Vest og Bukser, 6 fine Kraver, 6 Par Ærmer med Manchetter, 6 Halsbind, 6 nye Hørlærreds Skjorter, 6 Halsklude, 1 Par Silkestrømper og et Par nye omkerte Sko, saa og en liden Sølv-Kammerkaarde, et Garniture Sølvspænder og

et lidet Sølv-Bindspænde, endvidere en brunagtig Kasseking af fint Vadmel, et Par sorte Skindbukser samt 1 Par hvide Uldstrømper. . . Jeg skyndte mig at blive paa-klædt, lod hente Handsker og gav for første Gang 24 Sk. for at lade mig frisere. Efter denne halve Times Tortur var jeg snart i Klæderne og glemte ikke at sætte Kaarden i Gehænget, tog saa til min nye Hat og forføjede mig nu ned til min Principal og hans Kone for at aflægge min Tak for deres Godhed og vise dem min Person. De tog meget artigt imod mig, og Manden gav mig 4 Rd. i Otteskillinger og 1 Rdl. i Toskillinger. Ved den Lejlighed forandrede han sit i min Læretid brugte fortrolige »Du« til »I«, Madammen sit »I« til »Han«, Jomfruen sit »Han« til »De«.«

Om sin Læretid omkring 1840, 80 Aar efter Friborgs, fortæller en anden Urtekræmmer. Principalen var bortrejst, da han meldte sig. Svenden tog haanlig imod ham og gjorde alt for at gjøre ham ked af Pladsen. Dagen syntes aldrig at faa Ende; til sidst blev Klokken dog 11 og Butikken lukkedes, efter at Drengen først havde fejlet den og øst to store Sumpe, som hver Aften og hver Morgen maatte tømmes, hvis der ikke skulde blive Oversømmelse. Hans Sovested var nogle sammentømrede uhøvlede Brædder. Kl. 4¹/₂ om Morgen kaldte Vægteren paa ham. Om Sommeren skulde Butikken være lukket op Kl. 5, om Vinteren Kl. 6. Der var meget at bestille baade med By- og med Landhandel. Kun om Formiddagen holdtes der Karl, Drengen maatte derfor gøre en Del af hans Arbejde: feje Gaden, køre Trillevoغن med Varer til Fragtmændene, om Vinteren ikke sjælden hugge Rendestenen op. Selv om Søn- og

1) Museum. 1891. I. S. 7 f., 13 f.

Helligdage dreves der Handel, naar blot Butiksdøren var blændet. Oftere end hveranden Søndag fra Kl. 4, 5 om Eftermiddagen kunde der ikke være Tale om at faa fri. Helligdagsanordningen 1845 paabød Lukning om Søn- og Helligdage Kl. 9—4. Svende og Drengene jubeled. Men Principalerne mente, at de unge Mennesker ikke havde godt af saa megen Frihed, og sørgede for, at der var indvendigt Arbejde nok, som kunde gøres, naar Butikken var lukket. — Den senere Oldemand, N. E. Helfach, der omtrent samtidig kom i Lære, fortæller ligeledes, hvorledes han Kl. 10¹/₂ om Aftenen skulde feje Butikken, for at den ren og ryddelig kunde lukkes Kl. 11, Skodderne trækkes for og Jærnstang sættes for Døren. Om Morgenen skulde han lukke Butikken op og derpaa gøre Butikslamperne i Stand, 5—6 hver Dag. Saa sendtes Drengen til Bageren for at hente Tvebakker, bragte derefter 3 Spølkummer Te og 3 Tvebakker paa en Bakke ned til Folkene i et Rum bag Butikken, afhentede senere Frokost og Aftensmad og bragte de tomme Spølkummer og Tallerkener tilbage til Køkkenet. Middagsmaden spistes ved Herskabets Bord. Pige eller Karl fik aldrig Lov til at komme indenfor Disken af Frygt for at de skulde stjæle. Karlen maatte aldrig betræde Pakkælder eller Pakloft, uden at Drengen var med for at passe paa ham. Var han ikke beskæftiget, skulde han opholde sig i Brændekælderen og save og hugge Brænde. Hverken Svend, Dreng eller Karl maatte nogen Sinde Dagen igennem sætte sig ned ellet hvile sig. »Om man ikke kunde finde paa noget at tage sig for?» spurgte Principalen, naar han saa én ubeskæftiget, »man holdt ikke Folk til at staa og drive.« At læse i en Avis var rent ud forbudt. Kosten var god og rigelig, Omgangen ogsaa, naar man var pligtopfyldende til det

yderste, men det var drøjt for en Dreng i Voksealdeten at have en Arbejdsdag paa 18 Timer.

En Læretid, der ganske falder sammen med Triers, er Urtekræmmer og Glashandler P. C. Holms. Han fortæller selv derom: »Jeg kom i Lære i 1833 hos en af de mindre Urtekræmmere i et af Smaakvartererne, paa Hjørnet af Landemærket og Aabenraa, blev indskreven i Lavet som Lærling hos daværende Oldermænd J. A. Topp. Min Lærekontrakt lød paa 5 Aar, og min Principal forpligtede sig deri til at give mig Kost og Logis samt efter endt Læretid en Svendeklædning, hvorimod min Moder maatte holde mig med Klæder, Skotøj og Vask.

Det var dengang ikke behageligt at være Dreng hos en Urtekræmmer, idet man i en Alder af 14—15 Aar blev banket op af Vægteren Kl. 4 $\frac{1}{2}$ om Morgen, da Butikken skulde lukkes op Kl. 5, og først kom i Seng Kl. 11 Aften eller derover, da der først maatte lukkes, naar Vægteren havde raabt 11. Fritid hver tredje Søndag Eftermiddag Kl. 4—10, som jeg benyttede mest til at sove i, da Legemet trængte stærkt til Søvn; senere fik jeg dog Frihed hveranden Søndag Eftermiddag. Om Søndag Formiddag kunde man ikke forlade Butikken, da der var meget at bestille; ti naar man blot tog Skiltene ind og satte Skodder for Glasruderne i Døren, saa maatte man handle; men naar dette var forsømt eller blot kom i Orden 5 Minutter efter 9 eller 2, maatte der betales 2 Rdl. i Mulkt, saasnart Patrouillen, som bestod af 2 Politibetjente i røde Kjoler med store Stokke og i 20 Skridts Afstand efter dem 2 Vægtere med gule

¹⁾ Medd. om Urtekr.- og Isenk.- samt Sukkerbagerlavet 1693—1861. S. 217 f.

Livbælter, Kabus og Morgenstjerne, kom forbi, inden Lukningen (som det kaldtes) havde fundet Sted.«

Ogsaa uden for Butikken fik denne Lærling dog nogen faglig Uddannelse. »Omtrent 1837«, siger han, »oprettedes den første Urtekræmmerskole for Lærlinge; dengang var H. B. Schaldemose, Hjørnet af Vognmagergade og Slippen, Oldemand. Af Bestyrelsen var vistnok A. C. Øst og H. P. Sundorph to af de mest virksomme Medlemmer. Eleverne kunde deltage i Undervisningen i et helt eller et halvt Aar, efter Principalerens Ønske, og jeg kom til at deltage deri et helt Aar, hvilket for hele min Fremtid har været mig til stor Nytte. Skolelokalet var i Kannikestræde, Lærer i Regning var Jacobi (Krigsraad, Kommuneskolelærer), i Tysk Eibe (Sproglærer), i Dansk Neve (senere Bestyrer af Mariboers Skole), alle udmærket dygtige Lærere, som med Iver og Interesse tog sig af Sagen. Alle Eleverne underkastedes en Prøve og inddeltes derefter i tre Klasser, hvoraf jeg var saa heldig at komme i den øverste til lige med Matthias Koch, senere etableret i Gotersgade, Morten Qvistgaard, senere Varemægler, Jacobæus hos Jakob Holm, J. P. Homann, senere i Strandgade, og da vi alle forud havde omtrent saa mange Karakterer, som der fordredes ved Svendeeksamen, foreslog Lærerne os straks at gaa videre, hvorimod de to andre Afdelinger maatte se at naa det, der fordredes til Eksamen.

Eibe, vor Lærer i Tysk, foreslog os at indforskrive Ahns tyske Handelsbreve, som kun kostede lidet. Vi oversatte da disse paa Dansk og senere, imod at Eibe gemte de originale, paa Tysk, og vi lærte derved saa meget, at jeg, som i mange Aar har haft en betydelig udenlandsk Korrespondance, ikke siden den Tid har behøvet nogen Undervisning i Tysk.

Før Eksamen fik jeg lidt Undervisning i Varekundskab af Lavets Bud, P. Søbørg, paa Oldemandens Pakhus, hvor der henstod et Møbel med mange Skuffer, hvori fandtes Prøver af de fleste Artikler, som Urtekræmmerne handlede med. Desuden benyttedes en Bog udgivet af en Mand ved Navn Bech, med Beskrivelse¹ af Varerne, hvorfra de kom, i hvilken Emballage, Taraen o. s. v.«²

Holm bestod ved Prøven som Nr. 1. Det var ham, der sammen med Trier fik Udmærkelse.

»Folkenes Natteleje«, fortæller en Urtekræmmer endnu fra en lidt senere Tid, »var sædvanligvis et Kvistværrelse under Tegltaget, der gik skraat ned. Inden for Teglstene fandtes et Slags Træpanel, store med Træklemper fastholdte Rammer, der gav Blæst, Sne og Regn saa temmelig fri Adgang; man kunde se ret antagelige Sne-driver, der var føjet ind i Kamrene gennem Spalter og Revner. Kakkelovn fandtes der ikke. Om Sommeren, naar Solen havde ophedet Teglstene, var saadanne Kamre gloende hede, om Vinteren i Frostvejrnende kolde. Man kunde, selv med nok saa gode Sengklæder, ligge mindst halve Timer og ryste af Kulde, inden man fik saa megen Varme, især i Benene, at man kunde falde i Søvn, og om Morgenen — uha! det var sandelig drøjt at staa op i mange Graders Kulde og saa finde Vandet i Kanden bundfrossent, saa man maatte vente med at vaske sig, til man nede i Butikken kunde gøre Anstalter dertil. Selvfølgelig kunde man ikke være ufølsom for saa haarde Vilkaar, men der ræsonneredes

¹) Urtekræmmer C. W. Bech: Veiledning til de Kundskabsgrene, Svende og Lærlinger i Urtekræmmerlauget ifølge den autoriserede Examenstabel skal bestaae i ved Examen. 1837. ²) Utrykte Medd. af P. C. Holm.

ikke over dem. Det var nu engang saadan, saa maatte det vel saa være og kunde ikke ændres, mente man. Hvad der mangan Gang hjalp til at mildne Tingene, var, at Principalen tit delte ens Vilkaar, især den ugifte, og den gifte maatte ofte lade sine Sønner gøre det. En overordentlig streng Sparsommelighed fandtes mange Steder. Det var noget, Tiden krævede. Der maatte gives Agt paa de mindste Smaating; intet maatte gaa til Spilde. Om to Brødre, der var i Kompagni med hinanden, fortaltes der, at de ingen Medhjælp havde og var enige om at arbejde alt hvad de orkede, og spare hvad de kunde, for at blive i Stand til at trække sig tilbage i en ikke alt for høj Alder, hvad der ogsaa lykkedes, de blev rige Folk. De havde kun ét Sæt Søndagsklæder, hed det sig, ti naar den ene skulde ud i Forretninger eller at spasere, maatte den anden jo blive hjemme. Om Morgenen bankede Vægteren paa Vindues-skodden hos dem. Saa sprang den ene ud af Sengen i Sovekammeret ved Siden af og løb i bar Skjorte ud for at tage Jærnbolten af Skodden, saa den kunde aabnes udvendig fra. Det gjorde saa Vægteren, og imidlertid havde den anden Broder faaet Bukserne paa og kunde løbe udenfor og slaa Skodderne til Side, tænde Lampen, hvis det var Vinter, og gøre andre nødvendige Forberedelser til at aabne. Medens dette skete, var den første bleven saa vidt paaklædt, at han kunde lukke Døren op. Og saadan vekslede de, for at ingen Tid skulde gaa tabt.«

Om de gode Sider ved den gammeldags Ordning siger en yngre Købmand: »Den gamle Skole af Urtekræmmere, som vi alle se op til endnu den Dag i Dag,

1) Utrykte Medd. af Chr. Strarup.

havde — i Modsætning til hvad vi nu til Dags ønsker — den lange Arbejdstid, og de fleste bragte det til noget. Men Tiden var en anden, de økonomiske Forhold var bedre dengang, den lange Arbejdstid følte ikke som noget unaturligt, da andre Stænder ogsaa arbejdede længe, og der var tillige ved Ungdommens Opdragelse noget, der gjorde, at den mødte mere forberedt paa det praktiske Liv end nu. Skoleundervisningen var anderledes, og selve Læretiden gav Lejlighed til mere Udvikling. Det, at Drengen, naar den var endt, skulde møde hos Oldermændene og hans Bisiddere, vakte en vis Kappelyst hos ham, tvang ham til at tænke mere end nu paa sin Fremtid, ti uden et vist Maal af Kundskaber kunde han jo ikke blive Svend og Mester. Jeg tror, det er en Fejl, at der nu foregaar saa meget Arbejde udenfor Forretningen, som i gamle Dage blev udført i ledige Øjeblikke. Der blev klistret Poser, stødt Krydderier, malet Kaffe, tilberedt Ekstrakt og Syltetøj, piller Rosiner og Kaffeboenner. Ved Pakning af Tønder, f. Eks. Sukkerfæde, skulde Bunden slaas til og Baand lægges om. Kaffebrændingen varetoges af Drengen og Karlen, som Regel for Resten i daarlige Rum, hvor Røgen slog ned, saa Luften næppe var til at aande og Klæderne gennemtrængtes af en næsten uudholdelig brændt Lugt. Mange Urtekræmmere gav sig af med Specialiteter: lavede Ratafier, Solbærrom, Kirsebærbrændevin, Mjød eller Lak, Soya, Carry o. l., eller Hvedestivelse og Kartoffelmel, som for Guds Skyld maatte kaldes Kartoffelstivelse — som Mel var det Melhandlernes Eneret at forhandle det, ellers Mulkt! Der var mange saadanne Smaavirksomheder, der bragte Beskæftigelse baade til Principalen og til Folkene. Og da Arbejdet skulde være færdigt, lærte man at tage Tiden i Agt. Der var ikke den Deling af

Arbejdet som nu, man blev paa den ene Side mere fingernem og praktisk, paa den anden Side mere for-
 trolig med Varer, deres Behandling og Tilberedning. Min gamle Principal, Matthias M. Koch, kom aldrig hjem fra sin Købeekspedition, uden at han viste mig Prøver af, hvad han havde købt, og lod mig sammenligne disse med tidligere Varer. Engang vi skulde have Rom, kom han hjem med 4 smaa Flasker, stukne af forskellige Tønder. Der blev heldt kogende Vand derpaa; den ene var muggen, og efter ham selv og hans mangeaarige brave Medhjælper skulde ogsaa jeg efter Lugten udpege den, der ikke kunde bruges. Og saaledes kunde jeg nævne flere Eksempler. Jeg skulde tage meget fejl, om ikke der Spiren blev lagt til min senere Interesse for Vare-Studium. Hvad der ikke kunde udføres i Butikken, blev prøvet i Lejligheden paa anden Sal — i det hele var der den rette Forbindelse og Forstaaelse mellem Kælder, Butik og Beboelseslejlighed. Koch havde i øvrigt et eget Tag at behandle en Dreng med, han forstod Kunsten at bringe en til at føle sig som et med Forretningen; det var Drengen, han spurgte: Hvad mangler vi? Hvor meget har vi deraf tilbage paa Loft, i Pakrum? — sikkert vidste han det selv. Han opnaede at gøre én opmærksom, at appellere til ens Ærgerrighed, man skammede sig dygtig, naar han spurgte, og man ikke kunde give Svar.«

Fra Tiden omkring 1840 er følgende Instruks fra en Urtekræmmer til hans Lærling:

»Naar en Kunde kommer ind ad Døren, saa bukker du, men siger ikke god Dag, før vedkommende har sagt god Dag, for ikke at minde denne om Høflighed.

¹⁾ Privat Meddelelse.

Dernæst spørger du, hvad der er til Tjeneste eller hvad der ønskes. Dernæst siger du: Ja gerne. Naar saa den Post er ekspederet, spørger du, om der er videre, og det gentager du, indtil Ekspeditionen er færdig. Saa bliver Vareposterne talt sammen og Beløbet opgivet. Naar der saa bliver leveret dig et Pengestykke, gentager du, hvor stort dette er; derpaa siger du: Det var saa meget, saa faar De saa og saa meget tilbage; vær saa artig og mange Tak. Pengene, der gives tilbage, lægges paa den Side af Disken, hvor Kunderne staar, at de ikke skal have nødig at række sig over paa den anden Side af den. Naar de gaar, siger du igen: Adieu og mange Tak.« Hvis Lærlingen ikke huskede for hver Del at sige: Meget gerne, og ved Afskeden: Adieu og mange Tak, trueede Principalen med fra sit Stade at raabe Lærlingens Navn ned i Butikken samt: Adieu og mange Tak.

*

*

I 1824 havde Oldermannen indstillet til Kongen, »at den Urtekræmmer, som bortlejer eller laaner eller paa anden Maade tillader nogen at benytte sit Navn, Borger eller Lavret til derpaa at drive Handel, for uberettigede indklarere eller tage Varer paa Kreditoplag eller til derpaa at lade indskrive Lærlinge eller holde Svende, skal have tabt sin Borgerret og Lavret«. Men Kancelliet svarede, at det skulde have sit Forblivende ved de gældende Anordninger.

Kølbels Navn i Adolf Triers Lærekontrakt var netop en saadan Maske. Den sande Principal var hans egen Fader, Købel var i Virkeligheden dennes Medhjælper i Butikken.

1) Medd. 1683—1861 S. 192—194.

Faderen havde ikke haft Lykken med sig som Forretningsmand. I Begyndelsen af Aarhundredet havde han og en yngre Broder dannet Firmaet M. & L. Gebrüder Trier. Sammen med Købmændene Meyer & Fürst havde de 29. Dec. 1812 faaet Bevilling paa at anlægge en Fabrik i København »og derved lade forfærdige alle Slags Varer af Bomuld og Silke, hvilke Varer, naar de paa anordnet Maade ere stemplede med Fabrikantens og Stedets Navn, til alle og enhver maa sælges og falholdes, ligesom de til Fabrikationens Drift maa antage og holde de behøvende Svende og andre Arbejdere. Denne Fabrik maa indtil videre, lige med andre, nyde Toldfrihed paa de fra fremmede Steder behøvende raa Materialier, saavidt de ere tilladte at indgaa i Landet; men Fabrikens Ejere maa i øvrigt nøje rette sig efter hvad der om Bevislighederne for indenlandske Varers Stempling, Forhandling og Omsendelse i Landet er eller maatte blive anordnet«. Foretagendet synes dog ikke at have haft nogen Fremtid. Senere drev Firmaet Toldbodforretninger, men maatte akkordere. Det endte med en Tragedie. Den yngste af Brødrene døde pludselig i 1823, 49 Aar gammel. Børnene blev sendt ud af Huset, til Begravelsen var overstaet, og i Familien hed det sig, at hans Død hang sammen med Forretningsforhold, der var vanskelige at klare. Saa handlede Meyer Trier paa fremmed Navn, først Peter Lunds, saa Kølbels, men havde stadig sin Nød med at slaa sig igennem.

Skønt Sønnen ikke blev indskreven som Lærling før i 1834, havde han strengt taget staaet i Lære siden April 1833. Lige i Begyndelsen af denne sin Læretid blev han under en Farsot overfaldet af et eget Sygdoms-

¹⁾ Priv. og Koncess. for 1812. S. 376—77. Rigsark.

tilfælde. Hans ældste Broder har skildret det i »Journal for Medicin og Chirurgie« 1833: »Adolf T, 15 Aar gammel, en opvakt, meget munter Dreng, som forhen altid havde haft et godt Helbred, angrebes den 11te April af Influenza. Den 13. April holdt han Sengen, den 14. om Morgenen stod han op, gik uden Overkjole i Kirken, hvor han opholdt sig i flere Timer. Han kom hjem, følte sig ilde til Mode, spiste dog til Middag med den sædvanlige Appetit, men begyndte under Maaltidet heftigt at græde, uden at kunne angive nogen Grund dertil. Denne Graad indtraadte flere Gange samme Eftermiddag, han klagede kun over Hovedpine, hostede ikke mere og havde ubetydelig Snue. Han gik tidligt til Sengs, og sov rolig indtil den anden Dags Formiddag. Paa denne Dag var han døsigt, sov hyppigt, lagde ikke Mærke til, naar der taledes til ham, og svarede sjeldent mere end ja og nej paa de Spørgsmaal, man ved sammes Gentagelse og ved at rykke i ham fik ham til at bemærke; fremførte han saa enkelte Sætninger, saa vare de dog sjelden sammenhængende. Han kendte alle, som omgave ham, men ingen, ej engang fremmede Personer, formaaede at spænde hans Opmærksomhed mere end for et Øjeblik. I de første 8 Dage holdt han bestandigt Sengen, sov meget, spiste og drak, hvad man rakte ham. Senere sad han oppe, gik omkring i Værelset, men holdt dog mest af at ligge paa Sofaen, hvor han let faldt i Søvn. Hans Sygdomstilstand forblev omtrent den samme, han var mørk og nedslagen, og spurgte man ham om Aarsagen til denne Nedslagenhed, saa fik man enten intet eller et højst urimeligt Svar. Appetitten tiltog, med Graadighed greb han enhver Føde, hans Øjne traf paa, saa at man endog maatte bortfjerne alle Fødemidler fra det Værelse, hvori han opholdt sig.

I de sidste 8 Dage af Sygdommen gik han dagligen en Tur med en eller anden af sine nærmeste; Gangen var især i de første Dage slæbende, ingen af de Genstande, der mødte hans Øje, syntes at afficere ham, han hilsede ikke de Venner, han mødte paa Vejen, og taledede kun saa meget som nødvendigt var for korteligen at besvare de Spørgsmaal, hans Ledsager, ved gentagne Gange at tale højt til ham, fik ham til at bemærke. Paa en Køre-tur til Frederiksberg, hvorhen jeg selv ledsagede ham, ytrede han dog Frygt for, at jeg vilde køre ham ud til Hospitalet. . . . Den 4de Maj om Aftenen Kl. 11 indtraadte pludseligt Krisis. Drengen begyndte heftigt at græde, og denne Graad vedvarede uafbrudt i flere Timer. Endnu samme Nat begyndte han at tale mere, og at spørge om de nærmere Omstændigheder ved Sygdommen. Han havde, da jeg den følgende Dag taledede med ham, kun en dunkel Erindring om, hvad der var foregaaet i de 3 Uger, han havde været syg, og kunde især ikke begribe, at vi allerede vare i Maj Maaned. Fra denne Dag bedrede hans Tilstand sig dagligt, inden nogle Dages Forløb var han ganske restitueret, og i de paafølgende 4 Uger har han befundet sig fuldkomment vel, er i denne Tid bleven konfirmeret, og har besørget sine Forretninger (han er i Urtekræmmerlære) med den ham egne Livlighed og Munterhed.« Lige indtil sin ældre Alder led han dog periodisk af en Hovedpine, under hvilken han en Dag eller to kunde ligge hen som en livløs.

Faderen var en lemfældig og svagelig Mand, der følte sig utryg overfor sine formentlig upaalidelige Omgivelser i Forretningen. Sønnen maatte, ung som han var, være den, der passede paa, og følte Ansvar et tyngte paa sig. Han saa sin Fader vride sine Hænder i Nærings-

sorger og blev tidlig alvorlig, ældre end sine Aar, behersket i sit Væsen. Efter de strandede Planer i Fortiden havde den gamle Mand ikke synderlig nyt eller stort Initiativ i sin Forretning. Døtrene maatte gøre Gavn ikke blot i Husholdningen, men ogsaa for Butikken. Da den ældste af dem blev 80 Aar, hed det til hende om hendes Ungdom i Forældrenes Hus:

Husker du Køknet, hvorfra du glad
 Brødre og Søstre forsyned med Mad,
 hvor, mens du sysled, du stod som paa Glød,
 lyttede, hver Gang Fodtrin der lød,
 hilste med Smil og blussende Kind
 Bejleren, som utaalmodig kom ind?

De smukke unge Piger maatte sy og brodere for Penge, brænde Kaffe og koge Bolscher. Sukkeret hertil heldtes i en stor Messingkedel, 25 Pund ad Gangen, østes smeltet op paa en Messingplade, der var smurt med Salatolje, og klippedes, naar det størknedes, til Bolscher, der solgtes ikke alene til Butikskunderne, men ogsaa til de andre Urtekræmmere. Fra først af havde Peter Lund lært Kunsten hos en Konditor.

En strengere Principal fik Adolf Trier, da han efter Faderens Død gik over i sin Broders Tjeneste. Fra den tidlige Morgen til Kl. 11 om Aftenen holdt Butikken ham fangen, og Lønnen var forsvindende. Saa fik han endelig Myndighedsbevilling 28. Okt. 1841 og 9 Dage efter det Borgerskab, paa hvilket han samtidig aabnede sin Urtebod i Kælderen paa Amagertorv.

*

*

1) Til Rose Goldschmidts 80aarige Fødselsdag den 12. April 1882.

Hvorfra kan den unge Urtekræmmer have faaet Varerne til sin Butik? Der var enkelte store Handels-huse: Jakob Holm og Broberg i Strandgade, Puggaard i St. Kongensgade, Melchior paa Amagertorv. Men i øvrigt var en Del af Urtekræmmerne selv Mellemandlere for de andre eller tilvirkede visse Artikler til dem. Hos sin Nabo, Schoustrup i Nr. 3, kunde Trier faa Eddike, hos sin Næsten-Nabo til den anden Side, Sielle i Nr. 7, Sæbe. Anchiovis og Genever førtes af N. P. Broe i Vimmelskafte, Vanille og Soda af E. B. Salomon i samme Gade. L. P. Christensen i Frederiksborggade havde Lager af Kaffe og Ris, J. C. Gerhardt paa Kristianshavn af Kaffe, Ris og Sukker, og paa Vejen kunde Karlen hente Te og Specerier hos H. P. Sundorph paa Hjørnet af Boldhusgade og Gl. Strand. Delikatesser, Kaviar, russiske Ærter o. l. var en Specialitet for Salomonsen paa Kongens Nytorv. Chokolade og Soya fabrikeredes af A. L. Bagger i Krystalgade. Cikorie af H. S. Daue i Frederiksborggade. Hos Søren Bang i Adelgade kunde han give en Ordre paa Kaffe, hos L. M. Salomonsen i Møntergade tillige paa Te og Sukker. Og i en snæver Vending kunde han faa saa godt som alt nogenlunde skraas over Gaden hos F. C. Bruun eller Hans Eegholm paa Hjørnet af Vimmelskafte og Knabrostræde.

Butikken meldte sig med to malede Skilte: Paa det ene en Sukkertønde, i hvilken nogle Drengene var krøbne ind for at slikke Sukker, mens andre rullede bort med den; paa det andet Amagerpiger med Appelsiner og Citroner i deres Kurve. »De var ikke ma-

¹⁾ Utrykte Meddelelser af H. Johnsen.

lede af nogen almindelig Væggemaler,« siger et Øjenvidne. Mon Genremaleren J. Friedländer skulde have været Mester for dem? Til sin Ven Tobakshandleren Italiaender paa den anden Side af Amagertorv havde han malet to prægtige Skilte: rygende Ansigter og snusende Ansigter, »og der var lagt saa megen Humor i de forskellige Fysiognomier, at der stadig var fuldt af Folk«. I det lille Kontor ved Siden af sin Butik havde Trier i Vinduet til Gaden et transparent Skilt med lignende Emne: en, der røg, en, der snusede osv. Det tog sig godt ud, især om Aftenen ved Lys. Og Friedländer kendte Triers Familie, eftersom han havde portrætteret hans Fader. I øvrigt malede Malermester Tilly paa den Tid adskillige stærkt omtalte Skilte, deriblandt ogsaa paa Amagertorv.

Et Par Maaneder efter, at Urteboden var aabnet, blev Orla Lehmann d. 20. Januar 1842 dømt af Højesteret for en politisk Tale, han havde holdt i Nykøbing p. F. Retten holdtes i »Prinsens Palais« ved Frederiksholms Kanal. Da Sagen skulde for, fyldte et Menneskemylder Adgangen til Forsamlingssalen. Generalfiskalen nedlagde 17. Januar Paastand paa, at den anklagede skulde straffes som for Højforræderi, d. v. s. paa Ære, Liv og Gods. To Dage efter holdt Lehmann, siddende, paa Grund af en Sygdom i Knæet, sin Forsvarstale, et Veltalenhedsværk, der trykt fyldte 100 Sider og spredtes i Tusinder af Eksemplarer. Da Dømmen Dagen efter skulde falde, var en Afdeling Husarer udkommanderet og opstillet udenfor Rettens Lokale. I Højesteretssalen, Gangene dertil, paa Gader og Pladser deromkring ventede en uoverskuelig Menneske-

1) J. Moresco: Minder om mit Liv og min Tid, S. 9.

skare paa Udfaldet. Det blev 3 Maaneders simpelt Fængsel. Folkemassen satte sig i Bevægelse. I fuld-
 stændig Orden og Ro gik den over Amagertorv til
 Lehmanns Bolig paa Lille Købmagergade og bragte ham
 et jublende Leve. Nogle Hundrede af de yngre gen-
 tog det udenfor Kongens Palais paa Amalienborg. I
 den paafølgende Ugestid patruljerede Husarafdelinger
 hver Nat gennem Gaderne, og Kanoner blev, efter
 Sigende, kørt op paa Fæstningens Materialgaard. Men
 »i en Menneskealder har intet Navn i Danmark med
 Undtagelse af Frederik VII.s været i den Grad paa
 Tusinders Læber og i Tusinders Hjerter, som Orla
 Lehmanns var det i 1841 og 42,« siger hans Levnets-
 skildrer. Forsamlingen i Nykøbing, for hvilken han
 havde holdt sit Foredrag, sendte ham en Gulddaase,
 smykket med et emaillet Landskab omgivet af 6 kost-
 bare Diamanter. Lehmann skrev til Svar: »En Daase
 af pøreste Guld med funklende Diamanter — det er
 den Gave, som store Herrer pleje at give deres tro
 Tjenere. De have herved villet sige mig, at Folket
 skal være min Herre, og at jeg skal være tro i dets
 Tjeneste. Jeg har forstaaet det og skal erindre det.«
 Men da han Dagen efter Domfældelsen begyndte Af-
 soningen af sin Straf, steg Begejstringen over alle
 Bredder. Kvinder havde smykket hans Fængsel med
 Blomster, daglig sendtes der ham Vidnesbyrd om Med-
 borgeres Følelser for ham. Digte og Avisartikler skre-
 ves til hans Ære — »han kunde ikke vige, blot falde
 kunde han« —, hans Billede udhængtes og udstilledes
 hos Boghandlere og Gibsere, i Handel og Vandel blev
 hans Navn og hans Portræt som klingende Mønt
 for de Varer, hvorpaa de var anbragt. Adolf Trier

1) C. E. F. Reinhardt: Orla Lehmann og hans Samtid. 1871. S. 70-77.

slog her det første Slag for sin unge Forretning. Af den fængslede Folkehelt fik han Lov til at sætte dennes Billed paa sine Chokoladepakker, og Orla Lehmanns Chokolade trak Kunder til hans beskedne Butik. Da det første Halvaar var omme og Indtægter og Udgifter gjort op, havde han 10 Rdl.s Overskud at sætte paa Rente.

Det gode Strøg med den stærke Færdsel førte snart en ikke ringe Gadehandel med sig, og Principalen var paa Pletten fra Morgen til Aften og passede paa som en Smed. En mere fast Forretning udviklede sig paa Kontrabog med københavnske Familier; dertil en Del Bondehandel. Naar Omegnens Bønder kom kørende til Byen, gjorde de gerne med det samme Indkøb hos Urtekræmmerne — først omkring 1870 forandrede Forholdene sig i den Henseende. En »lille Tørvebonde« fik som Regel $\frac{1}{4}$ Pd. raa Kaffe, $\frac{1}{4}$ Pd. Chokolade, $\frac{1}{4}$ Pd. Puddersukker, 1 Lod Te og 1 Pd. Kandis hjem med; en Gaardmand 1 Pd. Kaffe, 1 Pd. Cikorie, 2 Pd. Kandis, 1 Pd. Puddersukker og 2 Lod Te. Hvidt Sukker købte Bønderne meget sjældent, kun til Julen en Klump paa 1—1 $\frac{1}{2}$ Pd., som blev reven til Æbleskiverne. ¹

Fra 1845 slog Trier saa smaat ind paa Engros-Forretning og fik tidlig Forbindelse i Gang særlig med Købmænd i Helsingør. Næsten hver Dag gik der pr. Skib Varer derved. Butikken blev udvidet med det smalle Sidekontor og Kontoret henlagt til det mørke Bagværelse med Nedgang fra Porten og Hjørnevindue op til Gaarden. Der kom nogle Timer om Dagen en sorthaaret lille Mand og førte Bøger, J. C. H. War-

1) Mundtl. Medd.

burg, der senere blev Grosserer i Legetøjs- og Galanterivarer. Fra 1850 sad ogsaa Adolf Triers Søstersøn Sigfred Goldschmidt der. 7 Aar efter var han optaget i Firmaet. Han var født 1831, Søn af Manufakturhandler B. M. Goldschmidt paa Østergade og Rose f. Trier, Fætter til Julius og Benny Goldschmidt, et ungt, smukt, velvoksent Menneske med stærk Trang til at lære noget og kunne noget, en dygtig Arbejdskraft og en selvstændig Natur, der saa paa alt med sine egne Øjne. Med ham kom Verdensblikket ind i Forretningen. I sine første Læreaar havde han været paa Kontoret hos S. L. Trier, hvis solide gammeldags Bankierforretning havde været en Skole for ham, men næppe givet ham Luft nok under Vingerne.

*

*

Da Adolf Trier havde været sin egen Herre et Aars Tid, satte han Bo. 13. Aug. 1839 var han bleven forlovet med Sofie Bing, H. J. Bings yngste Datter. Familien Bing laa den Sommer paa Landet paa »Vilhelminelyst« ved Gl. Kongevej hos en Farbroder af Trier, hvis Søn som Gartner drev Jorden. Den nævnte Søndag havde Ungersvenden pyntet sig med sit bedste Tøj. Hans Svigerinde — han var dengang i Tjeneste hos sin Broder — sagde til ham: »Du skal nok ud at frie.« »Ja.« »Hvad hedder hun?« »Sofie,« svarede han spøgende. Han har troet paa sig selv og sin Lykke. De to unge spillede Fjerbold i Haven, og det var Bejleren et godt Varsel, at de naede til halvtredje Hundrede, inden Bolden faldt. Han var ikke den første, der havde meldt sig som Frier hos hende, men først da han kom, følte Sofie Bing, at

nu var det den rette. Hun var dengang et Par Maaneder over 22 Aar, han manglede en Maanedstid deri. Noget glimrende Parti var han ikke: en fattig Urtekræmmersvend uden Fader, der kunde hjælpe ham, og uden egentlig Stilling; men hans Kæreste nærede en urokkelig Tillid til ham.

7. Dec. 1842 stod deres Bryllup. En Episode derfra har Sagnet bevaret. Gamle Bing havde holdt en Tale og deri sagt, at vel var hans Svigersøn en fattig ung Mand, men han¹⁾ var selv Gud ske Lov saaledes stillet, at han, hvis det var nødvendigt, kunde hjælpe ham. Det stolte trierske Blod havde da brusset i den næstældste af Brødrene, som var Apoteker i Lyngby, og han havde i en Tale svaret, at vel var hans Broder en fattig ung Mand, men han kunde forsikre baade paa sin ældste Broders og paa sine egne Vegne, at han ikke skulde have savnet den fornødne Støtte hos sine nærmeste, hvor den behøvedes.

De første halvandet Aar boede det nygifte Par skraas over for Urteboden i Nr. 43 (nu 17) paa Amager-torv. Saa smaa var Forholdene her, at man i Sovekammeret maatte gaa hen over den ene Seng for at naa til den anden. I Hanne Olsen fik de, 5 Maaneder efter deres Bryllup, en trofast Tjenestepige, dengang 36 Aar gammel, der med ængstelig og selvfor-glemmende Omhu fulgte dem til deres Livs Ende, og endnu i 1900 sidder tilbage som en levende og med-delsom Huskeseddel over stort og smaat, der er fore-gaaet i Familien fra H. J. Bings til hans Børnebørns Børnebørns Dage — hun havde tidligere i 9 Aar tjent i Huset hos hans ældste Datter.

¹⁾ Mundtl. Medd. af hans Søn.

Efter at han var død, levede hans Enke, Sara Bing f. Meyer, der havde været ham en dygtig og hjælpsom Kone, men noget vanskelig i Omgang, sine sidste Aar — hun blev 74 — paa Amagertorv hos sin yngste Datter, som dengang var en lykkelig ung Kone med 3 Børn, livsglad og hjertensgod, omgængelig som faa, fuld af Pietet for sine Forældre og Respekt for sin Mand, religiøs af Taknemmelighed, i Stand til at more sig som et Barn og til kraftigt at harmes, virksom, hvor hun kunde hjælpe, en Karakter, hvor Livet satte hende paa Prøve, ikke smuk, navnlig allerede tidlig svær og bred, men med et Par brune Øjne, om hvilke selv den gnavne Billetkasserer ved det kgl. Teater, naar hun hentede Billetter paa hans Kontor, sagde — lidt næsvist i øvrigt —: »Nej, de Øjne kan jeg ikke modstaa.« Hos hende fandt Moderen i sin Svagelighed et Hjem. »Min Mormor«, fortæller en af Dattersønnerne, »døde, hvis jeg ikke tager fejl, i Februar 1848 — jeg var dengang halvtredje Aar gammel —; men jeg ser endnu for mig ligesom Skyggen af en gammel Kone, der laa i sin Seng langs Væggen i Stuen ved Siden af mine Forældres Dagligstue. Jeg ser endnu i hendes Værelse til venstre for den aabnede Fløjdør ind til Dagligstuen hendes Lampe med sin gammeldags Kuppel staa paa Bordet. Jeg ser den Jomfru, hun havde til sin Pasning, — det var en Søster til Simon Schottländer, og nogle Aar efter fandtes hun druknet i Kanalen i Frederiksberg Have — sidde inde i Dagligstuen paa en Stol til venstre for Døren, foroverbøjet, med sin stærkt fremspringende Profil, og slaa Knips med Tommelfingeren for at more de smaa Børnebørn, der løb om paa Gulvet foran hende. Jeg ser i November 1848 min ældre Søster og mig selv en tidlig Morgen

staa op i vore Senge inde i mine Forældres Sovekammer og hoppe utaalmodigt for at komme op og blive klædt paa. Vi havde lige faaet en lille Søster, som var født inde i Dagligstuen til Gaden, og som jeg husker liggende med sine smaa nyfødte Ansigtstræk i en Vugge derinde ud for min Moders Seng. . . Alt hvad jeg saaledes husker, husker jeg i Billeder. Det er gennem Øjet, ikke gennem Øret, Erindringerne har bidt sig fast — jo, én Erindring er dog knyttet til Indtryk gennem Øret. Jeg ser min Moder sidde ved Vinduet i Spisestuen ud til Gaarden og læse højt for os Børn, der sad paa smaa Stole ved hendes Fødder, af en Børnebog, der hed »den unge Kriger«; jeg hører endnu hendes stærke, klare Stemme og føler den Tryghed, den fremkaldte hos mig.«

*

*

Den nationale Bevægelse i Fyrreerne gik ikke sporløst Trier forbi. 27. Marts 1845 havde et Borgerrepræsentationsudvalg (Hvidt, Øst og Lunde) forelagt Udkast til en Adresse til Kongen. Det danske Folk, hed det her i Tilslutning til et Andragende fra Stænderforsamlingerne i Roskilde og Viborg, imødesaa med spændt Længsel og alvorsfuld Forventning »klare og kraftige Regeringshandling, sigtende til at stille den danske Nationalitet i Slesvig lige med den tyske, at sammenholde Rigets forskellige Dele og derhos holde dem, som ere det tyske Forbund uvedkommende, bestemt adskilte fra de Provinser, der ere Dele af Forbundet«. Udkastet blev med enkelte Ændringer ved-

¹⁾ Julealbum 1897: Det første, jeg kan huske. Sp. 9.

taget og Adressen indsendt til Kongen, der dog lod Forsamlingen vide, at en saadan Henvendelse strengt taget var overflødig og laa udenfor Forsamlingens Competence. Men rundt om fra hele Landet sendte Byernes Borgerrepræsentanter med Tiislutning fra Befolkningen i Løbet af April og Maj Maaned Adresser til Københavns Borgerrepræsentation for at udtale deres Godkendelse af hvad denne paa det danske Folks Vegne havde sagt til Kongen: Hillerød, Holbæk, Nakskov og Stege; Odense, Middelfart, Kerteminde, Nyborg, Svendborg, Faaborg, Assens og Rudkøbing; Aarhus, Viborg, Vejle og Ribe lod høre fra sig. Og 3160 københavnske Borgere, deraf 2727 næringsdrivende, 361 Kandidater og Studenter, 72 Embedsmænd, underskrev en Henvendelse til Byens Borgerrepræsentanter, hvori der siges, at da disse ved det Skridt, de har foretaget, er gaaet ud fra Forudsætningen om at have handlet i Samstemning med deres Medborgere, ligger der heri »for alle Københavns Indvaanere en saa meget større Opfordring til aabent og bestemt at udtale sig, som der er rejst Tvivl om, hvorvidt De, der ved Borgernes frie Valg ere kaldede til at repræsentere denne Rigets Hovedstad og største Kommune, ere det lovlige og naturligste fuldberegtigede Organ for sammes Tanker og Vilje«.

»Vi undertegnede føle Trang til at stadfæste ved vort Vidnesbyrd — hentet fra os selv og fra vor Erfarings Kreds — hvad der i den allerunderdanigste Adresse er blevet udtalt for Hs. Maj. Kongen, om den bekymringsfulde Stemning og den dybe Uvilje, der daglig modtager ny Næring, ved de i Landets egen Midte altid dristigere og mere uforbeholdent fremtrædende Bestræbelser for at forberede og indlede en

Sønderlemmelse af Riget, — ved den hertil tjenende Nedværdigelse af Danskheden i Slesvig og Tilsidesættelse af dens gode og naturlige Ret, ved den uberettigede og fornærmelige, men af det schleswigholsteinske Parti fremkaldte Indblanding, hvormed tyske Stænderforsamlinger trænge ind i det danske Hertugdømmes Forhold og Anliggender.

Vi føle Trang til at vedkende os, som Udtryk af egen Overbevisning, hvad der i den allerunderdanigste Adresse er udtalt om den paatrængende Nødvendighed af klare og kraftige Regeringshandling, som ville kunne styrke den offentlige Tiltro til, at Regeringen formaa — paa et Tidspunkt, der vil være afgørende for Danmarks Fremtid — at beherske en Partiaand, der kun alt for længe har kunnet handle som en fjendtlig Magt i Staten. Vor Statsforfatning aabner Nationen mindre end mangen anden Lejlighed til selv at træde op som sin Æres Forsvar og Værge, til Haandhævelse af sit Fortids-Rygte og til Betyggelse af sin Fremtid. Saa meget mere berettiget og begrundet er uden Tvivl den Forventning, hvormed den danske Nation imødeser fra Regeringens Side — som Nationens Repræsentant, hvis Handlemaade for en stor Del bliver bestemmende for den nationale Agtelse i Folkenes Samliv — saadanne Foranstaltninger, der i Virkeligheden ville formaa at værne om Nationens Ære og Statens Enhed. Opfordringen hertil synes efterhaanden at være bleven saa stærk, at den vanskeligen kan blive stærkere.

. . Det er ikke blot, naar Fare for Land og Rige bryder ind udenfra, at (og?) Folkets Kræfter paakaldes af Regeringen, at der er Opfordring for Landets Mænd til at tage Vare paa deres Fædreland, og det er ikke blot, naar Hovedstaden trænges og stormes af fjendtlig

Magt, at dens Borgere ville vide at give deres Medborgere et følgeværdigt Eksempel.

Idet vi slutte os ved denne Erklæring til den af Dem, vor Stads højtærede Repræsentanter, indgivne allerunderdanigste Adresse, tro vi tillige, paa den mest talende Maade at udtrykke vor patriotiske Paaskønnelse af det Skridt, hvormed De værdigen, i Fædrenes Aand, have efterkommet Øjeblikkets Krav til de Mænd, der staa i Spidsen for Landets første Kommune.«

Blandt Underskriverne under dette Udtryk for selvbevidst Borgeraand og Nationalfølelse overfor en vaklende Regerings »Jeg vil — nej, jeg vil ikke« findes ogsaa Adolf Trier.

Hvor Sønnen fortæller om sine tidligste Barndoms-erindringer, siger han dernæst: »Saa ser jeg en høj Officersskikkelse med et barsk Aasyn gaa fra Dagligstuen ind i Spisestuen ved Siden af og sætte sig ved Bordet, paa hvilket de slebne eller støbte Glastallerkener ligeledes dukke frem i Erindringens Halvmørke. Det var Olaf Rye, til hvem min Fader stod i Venskabsforhold, og som vist ikke var i København efter Vinteren 1848—49. Det næste Minde knytter sig ogsaa til ham. Jeg ser i Dagligstuen en Sommerdag, da der ikke længer var Tæppe paa Gulvet, en ikke høj, noget bred og sammentrykt Mandsskikkelse med temmelig uædle Ansigtstræk staa i et Hjørne af Stuen med sit Lomme-tørklæde holdt op for Ansigtet — jeg fik et uvilkaarligt Indtryk af, at han havde Næseblod. Det var en Bøsemager (Schmidt), med hvem Olaf Rye var i Kompagni om en Sømfabrik i Store Kongensgade, og som nu grædende fortalte om hans Død i Slaget ved Fredericia.«

¹⁾ Borgerrepræsentationens Arkiv. ²⁾ Julealbum 1897. Sp. 9.

Rye var 26 Aar ældre end Trier, men alligevel blev denne hans Raadgiver og Støtte under Krigen ved Ordningen af hans Forretningsforhold. Han var den hjælpsomme og koldblodige Forretningsmand, hvad Rye mindst af alt var. En Række Breve fra 1848 og 49 viser, hvor stor Tillid denne nærede til ham og hans praktiske Dygtighed. Hvad de indeholder af Meddelelser om Feltoget, er trykt i »Tilskueren« for 1886. Her følger de Dele af Brevene, som har en personlig Karakter.

1.

Her Adolph Trier!

Den venskabelige Imødekommen og Hielpsomhed De saa uegenyttig har vist mig ved enhver Leilighed siden ieg havde den Fornøielse at gøre Deres Bekjendskab (gennem Schmidt), foranlediger mig atter at henvende mig til Dem i den Forvisning at hvis De kan afslaaer De ikke mit Forlangende. Ved den for enhver Forretningsmand uhældige Krig og ved Mekanikus Steen's Efterladenhed er Fabrikken endnu ikke kommen i Gang, og maaske ville den dog ikke have havd noget at bestille, men derved er mine Penge borte uden Renter og ieg har endnu en Deel Regninger at betale som ieg med Sikkerked troede at kunne dække ved Fabrikens Fortieneste — denne Udsigt er mig nu tilintetgiordt og ieg kan selv, formedelst Krigen, ikke faae udbetalt flere Penge af min Formue der staaer her i Hertugdømmene. Min Bøn til Dem Hr. Trier var, imod en Vechsel af mig paa 3 Maaneder, ligesom De før har giordt det at forskaffe mig 500 indtil 1000 rd som skulle leveres til Capitain Schøller. Jeg staaer rigtig nok her lige over for Fienden, men ieg anseer

den største Fare forbie og da hidtil ingen Kugler har kunnet træffe mig hvortil der har været saa megen Anledning vil de sikkert ogsaa fremdeles gaae mig forbie. Skulle jeg ogsaa falde saa er der vel ved Fabrikken indtil den Tid fortient saameget at det kunne dækkes eller at der paa mine Eiendomme kunne optages det Fornødne. Skulle De kunne og ville bevise mig denne Tjeneste beder jeg Dem udfærdige en Vechsel paa et saa stort Beløb som De selv troer at kunne forskaffe mig, og sende mig denne til Underskrift, men saasart som mueligt da jeg befrygter at blive compromiteret hvis Capt Schøller ikke skulle være istand til at betale et par Regninger en fra Simmelhag for Træ 184 rd og en fra Sibbern for Kalk 290 rd. — Jeg fik igaar en Beretning fra Hr. Schmidt hvoraf fremgaaer at nu Alt er færdig og at Forsinkelsen hidrører fra Steen's slyngelagtige Forhold. —

Min Adresse er: Oberst Rye
 Commandeur for 3^{die} Infanterie Brigade
 ved nørrejydske Corps.

I det Haab at De hvis det staaer i Deres Magt opfylder mit Forlangende har jeg den Ære at undertegne mig

Deres forbundne og
 ærbød.

Satrup i Sundevit 1. May 1848.

Olaf Rye.

2.

Ulkebøll paa Als 9. Juny 1848.

Her Trier!

Deres meget venskabelige Brev af 6^{te} modtog jeg igaar, og kan ikke noksom sige Dem min Tak derfor.

De har derved beroliget mig aldeles ved det Løfte i Forening med Schøller at sørge for mine private Sagers Gang og hjælpe med Penge hvor det skulle behøves. I denne Tid hvor man ingen Dag ja ingen Time er sikker paa sit Liv er det mig en meget beroligende Tanke at vide at min Kone og Barns Fremtid er sikret om en Kugle skulle bortrive mig og ieg vil fra nu af aldeles ikke tænke paa hverken Huus eller Fabrik og aldeles ikke sørge over hvorledes denne eller hin Sum skal blive betalt denne eller hin Forpligtelse opfyldt. Krigen giver mig ogsaa saa meget at tænke paa at ieg ogsaa kuns meget sjælden har Tid til at beskæftige mig med Familie eller egne Penge-Anliggender.

Med den bedste Tak for Deres godhedsfulde Tilsgn hilser ieg Dem venligst som Deres
 forbundne
 Olaf Rye.

Tilgiv at ieg her endnu tilføier en Anmodning som er at sende mig med første Dampskib 12 Pd. Stearinlys 6 pr. Pd. Ved denne Maanedes Udgang vil ieg anvise Dem Beløbet derfor — da det ikke er for mig selv men for en af mine Bekjendtere —

3.

Her Trier!

Deres mig saa ofte beviste Venskab, lader mig atter tye hen til Dem.

Det af mig i en saa uhældig Tidspunkt begyndte Fabrikvæsen, og som ved Efterladenhed fra Mekani-

kerns Side og Uforsigtighed og sikkerlig Mangel paa Kiendskab og Driftighed fra Schmidts Side har nu henstaaet i næsten 1 Aar, har bragt mig i Pengeforlægenheder ieg før aldrig har kiændt og nu ved min saa langvarige Fraværelse ikke kan rede mig ud af. Efter de første Beregninger skulle Alt senest være færdig til Nytaar og nu er atter 6 Maaneder gaaet hen og vi staae paa den samme Stand som for 4 Maaneder siden. Byggende med temmelig Sikkerhed indgik ieg Forpligtelser som ieg ikke var istand til at opfylde. Jeg udstædte 2 Vexler giennem Dem hver paa 500 rd. og desuden en Vexel paa 400 rd. for Mekanikus Steen for at forhindre at man ikke spærrede ham inde — om alle disse ere betalte af Schøller veed ieg ikke, desuden var der endnu fra Bygningen flere ubetalte Regninger hvoraf Kalkregningen allene var henved 300 rd. — Jeg ventede ved Fabrikkens Virksomhed inden et par Maaneder at kunne disponere over de fornødne Penge til disse Posters Betaling, men nu da dette slog Feil har ieg ikke kunnet anwise Capt Schøller andet end den ubetydelige Leie af Gaarden og nogle smaae Summer som Overskud af min Embedsindtægt. Disse Summer, navnlig Husleien skulle været anvendt for at betale Renterne af de Summer der staae i Gaarden nemlig 360 rd. til Frue Bruns og 200 til Vaisenhuset. Det er absolut nødvendig at disse Poster blive betalte især de 360 rd. til Frue Bruns og derfor er det ieg beder Dem skaffe mig ikke allene disse Penge men ogsaa hvad der ellers nødvendig maae udredes. Capt. Schøller har sikkerlig allerede af egne Midler udbetalt Noget for mig som ogsaa skulle tilbagebetales. Jeg har endnu omtrent 10000 rdl. Courant som staaer i Prioriteter her i Hertugdømmene men dette kunne

kuns tiene som en moralsk Sikkerhed thi ieg kan for Øieblikket ikke faae dem udbetalt. — Capitain Schøller siger ogsaa at flere Sager ere forviklede og troer det er bedre at overdrage Besørgelsen af mine Affairer til en Procurator, men dette synes ieg egentlig ikke om — ieg troer det var det Bedste om ieg kunde faae de nødvendige Pengesummer og saa betale. Ieg er mere bange for at blive blameret end for at blive ruineret, endskjøndt begge Dele kan være slemt. Men Penge kan ieg kuns faae ved Dem saalænge ieg ikke selv er i Kiøbenhavn. Foruden hvad ieg her har sagt Dem bruger ieg endnu omtrent 600 rd. til Forpligtelser ieg desuden har indgaaet eller rettere for at tilbagebetale mig anbetroede Summer.

Jeg beder Dem Hr. Trier støttende mig paa Deres Godhed og Velvillie for mig at tale med Capt Schøller og saa bestemme hvorledes der skal forholdes. — Ligeledes beder ieg Dem give Schmidt Raad for at Alt kan blive færdig og ommueligt hæve Aarsagen til dette utilgivelige Nølerie. — Ieg ved og indseer det er Meget ieg fordrer af Dem, men ieg haaber De tager i Betragtning den uhældige Stilling hvori ieg er kommen ved denne uventede Fraværelse. — Anbefalende mig til Deres fremdeles Godhed (og) Velvillie undertegner ieg mig Deres stedse forbundne

Olaf Rye.

Moltrup den 29de Juny 1848.

4.

Deres venlige Godhed og Tienstvillighed imod mig lader mig atter falde Dem besværlig. Jeg havde stedse troet fra Dag til anden at Sagerne skulle gestalte sig

saaledes at ieg kunne komme hiem paa nogle Dage for at see disse Vanskeligheder afgjorte, men nu bliver det meer og meer nødvendigt strax at udrede Penge. For nogen Tid lovede De at ville hiælpe mig hvis De kunde. Men ieg har ingen Sikkerhed at stille Dem undtagen min Eiendom i Kiøbenhavn da de Prioritets Obligationer paa en Sum af henved 16000 rd som ieg eier og staaer i Landeiendomme her i Slesvig i Følge en testamentarisk Bestemmelse er for nærværende beroende i Forvaring hos Overretten i Glückstad. Min Bøn til Dem er derfor at De ville see at forskaffe Capt. v. Schøller de nødvendige Penge og derfor lade mig udstæde enten en Vexel, men helst en Vexelobligation paa en saa stor Sum som behøves, At Tiden til Tilbagebetaling ikke maatte sættes kortere end at ieg efter all Sandsynlighed var istand til at opfylde det, maatte ieg bede Dem tage i Betragtning.

Det Nødvendigste der strax maae betales er 360 rd Renter til Frue Bruns hvorfra dog afgaaer 29 rd og nogle Skillinger som ieg forrige Efteraar har betalt i Skatter for hende og som ikke er efter den gjordte Contract. —

Saasart ieg kommer hiem troer ieg med fuld Sikkerhed strax at kunne afgjøre min Giæld til Dem hvis det saa maae være. —

Tilgiv min Paatrængenhed men min øieblikkelige Forlægenhed tvinger mig til denne Paatrængenhed.

Med Høiagtelse Deres stedse forbundne

Olaf Rye.

Mosevraae d. 10de July 1848.

I 3 til 4 Dage kan De have Svar fra mig.

Her Trier!

Jeg har fra Dag til anden haabet at Vaabenstilstand skulle indtræde og at jeg skulle kunne komme til Kiøbenhavn paa et par Dage for at tale med Dem og takke Dem for den Godhed (og) Hiælpsomhed De har viist mig og tillige bede Dem fremdeles være mig behiælpelig at anskaffe en liden Sum Penge ieg endnu behøver men Udsigterne til at komme bort, kommer ikke nærmere og Gud ved om det snart kan skee. Jeg maae derfor skriftlig henvende mig til Dem først for at sige Dem min bedste Tak for Deres saa opofrende venskabelige Godhed imod mig ved alle Leiligheder og især medens ieg har været her ved Armeen, og saa kommer ieg med den Begiæring at De med en Pante-forskrivning i min Eiendom ville forskaffe mig og levere til Schøller 1000 à 1500 rbdl som han siger han maae nødvendigviis strax have, for at afgjøre ¹⁾ En Regning til Murmester Sibbern for Kalk stoer 290 rd ²⁾ en prolongeret Vexel 500 rd og saa nogle smaae Regninger hvis Betaling ikke kan opsættes. For længere Tid siden havde De den Godhed at love mig at ville see at forhiælpe mig til de nødvendige Penge, men sagde at man ikke burde gjøre det før det var aldeles nødvendigt og ikke kunne opsættes længere, da det stedse var forbunden med Omkostninger; efter Schøllers Sigende er det nu den høieste Nødvendighed, og gaaer derfor min Bøn til Dem (ud paa) at De ville paa hvilken som helst Maade forskaffe mig disse Penge og at De ville lade udfærdige enten Vexler eller en Vexel-obligation eller selv Prioritetsobligation hvilket De finder rigtigst og sende mig den til Underskrift, som da kan være tilbage igjen i 6 Dage. — Her Trier! Tilgiv

at ieg paalægger Dem flere og flere Byrder og at ieg stedse henvender mig til Dem, som vel ofte selv i denne vanskelige Tid kan have Møie med at skaffe de fornødne rede Penge, men mine Bekjændskaber i Kiøbenhavn i denne Retning, er desværre aldeles Ingen, da ieg aldrig havde drømt om at ieg skulle komme i denne Forlægenhed som kuns min Fraværelse i Forening med den uendelig lange Tid der er medgaaet forinden Dampmaskinen kunne komme til at gaae der stedse har slugt flere og flere Penge, har foraarsaget. —

Nu lev vel Hr Trier! ieg sætter mit Haab til Dem at De vil hiælpe mig ud af disse Forlægenheder. Jeg beder mig anbefalet hos Deres Kone. —

Med Agtelse og Venskab

Deres forbundne

Olaf Rye.

Aggersbøllgaard 12te August 1848.

6.

Her Trier!

Modtag min varmeste min hierteligste Tak for Deres venlige Godhed imod mig, og for den Interesse og Omsorg De fremdeles ofrer mig; ieg erkiender det i fuldeste Maal, og Deres sidste Brev har foranlediget mig til at anvise Capt v. Schøller og giennem ham Hr Schmidt 6—700 rd for at kunne drive Fabrikken med nogenlunde Anstand. Ieg vil haabe at denne Sum er tilstrækkelig, thi ieg er for Øieblikket ikke istand til at disponere over mere. —

Den Godhed De hidtil saa uegennyttig, stedse har viist mig, giver mig Grund til at haabe, at De frem-

deles opfylder min Bøn og saavidt Deres Tid tillader Dem det, tager Dem af mine Sager, da en Sagkyndigs Øje stedse seer bedre og skarpere end en Uindviet selv med den bedste Villie. Stedse vil jeg være Dem Tak skyldig for den Omhu De har for mig. — Desværre tør jeg ikke haabe snart at komme tilbage, men hvis jeg kunne være istand til at bevare Deres varme Venkab for mig, vil jeg deri finde en uendelig Beroligelse.

Idet jeg ønsker Dem og Deres Familie et lykkeligt Nytaar, beder jeg Dem at bevare mig Deres Godhed. —

Med sand Hengivenhed Deres
stedse forbundne

Olaf Rye.

Kolding 19de Januar 1849.

7.

Kolding 14de Feb. 1849.

Her Trier!

Undskyld at jeg henvender mig til Dem og falder Dem besværlig. Sagen angaaer naturlig Fabrikken hiemme og dens Drivt. Jeg befrygter Schmidt ikke er istand til at forestaae og bestyre Sagen — jeg synes efter hvad jeg faaer at vide burde det gaae taaleligt men det gaaer efter Resultatet deraf slet. Jeg troede med den Sum Penge jeg sendte skulle det komme nogenlunde i Orden ligesom jeg ogsaa troede at der maatte daglig komme Penge ind, men efter et Brev jeg havde fra Schmidt idag er han forlæggen for en Sum af 20 rd som jeg troede umueligt under saadanne Forhold. Skal der stedse gives Penge ud og Ingen kommer ind saa er det io bedst at lade Alt staae. Jeg har nu været borte i 3 Maaneder; i den

Tid har ieg 2 Gange havd Brev fra Schmidt men saa ufuldstændig som om Sagen aldeles ikke angik mig. Ieg hører heller Intet fra Capt Schøller — han har mange Forretninger det er vel sandt — Men i den sidste Tid har han heller intet andet giordt for mig end nedsat min pecuniaire Stilling, og derved svækket min Smule Credit saa meget som mueligt . . Ved en saadan Forretning som denne maae der dog vel engang komme noget ud, hvorledes skal det ellers gaae. Siden $\frac{1}{2}$ aar gaaer den nu nogenledes og siden næsten 2 Aar har ieg af alle mine Penge ingen Renter havd men hver Maaned Tilskud. Vær af den Godhed, som min Ven, som De stedse har viist Dem at være paa den aller uegennyttigste Maade, at sige mig hvad ieg skal gjøre? ieg kan ikke holde dette længere ud, istedet for Indtægter maae ieg af min Gage gjøre betydelige Opofrelser, saa at ieg neppe har det nødvendige til at leve af. Det er en stoer Ulykke for mig at ieg stedse maae være borte fra mit Hiem og overlade Alt til Fremmede, om hvis Redelighed ieg aldeles ingen Tvivl haver, men som ieg troer mangler den fornødne Kraft til at dirigere og drive. —

Sig mig troer De at det bliver bedre i den Form det nu har? om man endnu skal lade det gaae og haabe bedre Tider, eller hvad er der at gjøre?

Man siger vore politiske Sager staae godt, og ieg haaber og venter ogsaa at vi faae Fred, men ieg tvivler dog paa at ieg kommer hiem, og altsaa vil Tilstanden med mine Sager endnu længe blive saaledes som den nu er. —

Tag nu ikke ilde op kiære Hr. Trier at ieg besværer Dem med mine Forespørgsler og Klager, men som sagt stoler ieg paa Deres Venskab for mig. —

... Jeg beder Dem at formelde Deres Kone min Hilsen, og anbefaler mig i Deres fremdeles Venskab og Godhed.

Deres stedse forbundne

Olaf Rye.

8.

Hr. Trier!

Undskyld at ieg atter falder Dem besværlig. Schmidt sendte mig idag en Contract til Underskrift, som er oprettet mellem Schmidt og Lunde i Anledning af den omtalte nye Dampmaskine. Ieg har naturlig strax underskrevet den men der er adskillige Puncter deri som anstaaer mig mindre og beder Dem derfor gienemsee den og ommuelig faae rettet hvad De synes urigtigt eller lade den omskrive og sende mig en Anden til Underskrift. Følgende Puncter gjør ieg Dem opmærksom paa, saasom: Maskinen skal være Lavtryk der fordrer saameget Vand som vi ikke kan præstere det er en Gang prøvet derfor maatte vi forandre denne Maskine fra lavtryk til høitryk. Et Vand Beholder der kan optage saameget Spillevand fra Vandrenderne om Natten at vi have nok dermed for den følgende Dag ville koste 800 à 1000 rd. Dertil kommer den aarlige Vandskat — 20 à 25 rd — Det er for kostbart og for bestemt udtalt den Tvang der hviler paa Schmidt hvis han ikke opfylder Contractens Bydende hvorimod 3 rd dagl. for Forsømmelse staaer i Intet Forhold. At der ikke maa hænges en Maskine meer paa hvorimod Fordelen naar der hænges mindre paa aldeles bliver Hr. Lundes. — Ieg er saa beskiæftiget i Aften og saa træt at ieg ikke kan svare Dem sammenhængende.

— Ieg er idag desvære kommen til Skanderborg, men uden synderlig Tab. —

Lev vel

Deres hengivne

Olaf Rye.

Skanderborg, 12te Marts 1849.

Hils Hr. Schmidt.

9.

Viuf den 12te April 1849.

Her Trier!

Igiennem min Kone vil De have faaet min Svoger Gabain's Brev og deri indesluttede Priscuranter. Min Kone skriver De havde været saa god at udsøge et Slags (Kul) som ville være de meest passende, og ieg antager at man bør tage de Bedste det heder de Bedste til Fabrikbrug om de end koster en 8 à 16 c ja 1 Lstr pr Keel meer. Indkiøbsprisen vil ieg foreløbig afgjøre hvis Fabrikken ikke seer sig istand dertil, hvorimod Fragten maatte afholdes af Fabrikkens Kasse. — Naar de nu selv har Kul spares jo daglig 8 rd dette vil i 3 Maaneder udgjøre hvad de har udgivet i Fragt. Af Husleien vil De jo have faaet ind noget over 600 rd. Disse maae jo største Deel ja næsten alle anvendes til Rentebetaling; men denne Termin er jo først om 2 Maaneder — og Renterne til Vaisenhuset er der med Cassereren en Gang for alle truffet Aftale at disse først kan betales Udgang af August og Udgang Februar Maaned. Paa denne Maade vil De kunne hælpe Dem igennem om end Fabrikken Intet kan betale strax. Ieg anseer det for en alt for stoer Fordeel at lade Kulene selv komme, tillige falder det Tidsspilde og Ubehagelighed ved daglig at lade hend(t)e, bort. — Ieg beder Dem derfor efter at have giennemlæst Dette og over-

tænkt Sagen strax lade mit Brev om Bestilling afgaae til Gabain. —

Det Forslag som Lunde har giordt finder ieg i høi Grad antagelig og da Schmidt skriver at Maskinen allerede er fix og færdig haaber ieg de nu er ved at opsætte den. — Ved Salget af den nuhavende Maskine som jo rigtigst strax burde sælges saasnart en Liebhaber finder sig løses der jo ogsaa en stoer Sum Penge hvorved Fabrikken maatte komme aldeles ud af all Forlægenhed. — Naar Fabrikken har nok at bestille som man stedse fortæller mig maa der jo dog endelig ogsaa komme Penge ind meer end til de daglige Udgifter, saa der dog endelig faaes et Udbytte.

Hvad mig betræffer saa befunder ieg mig vel . . .

Et par Ord fra Dem over Sagerne Tilstand hiemme ville meget glæde mig. Jeg beder Dem anbefale mig hos Deres Kone paa det Bedste.

Levvel. Deres forbundne og hengivne
Olaf Rye.

Viuf den 12te April aften Kl. 5.

Til

Hr. Adolph Trier,
Grosserer i Kiøbenhavn.

10.

Ieg takker Dem ret meget Hr. Trier! for Deres Brev af 16de dennes. Den deri fremsatte Tilstand af Fabrikken, synes ieg ikke er synderlig heldig, thi naar skal det blive anderledes? For en heel Maaned at have et Overskud af 100 rd er jo langt fra ikke Renterne

endsige Noget at leve af for Schmidt, ieg vil ikke tale om Noget for mig. Men vi maae jo haabe det bliver bedre. Ieg havde falskt forstaaet Lunde's Tilbud at han nemlig skulle have den gamle Maskine, men som ieg finder meget rimeligt og billigt. Prisen for 2 Tønder Kul om Dagen naar man beregner dem til 3 rd er jo omtrent 900 rd aarlig eller 2700 rd. Men da disse Penge dog skulde udgives kan det jo være os det samme hvem der faaer dem. Men alle Omkostningerne ved Maskinens Opsættelse? hvem betaler dem? Efter dette burde jo Lunde besørge det, især da vi ingen Penge have. — Hvad de Penge angaae som De har været saa god at udbetale for mig da kan ieg kuns sige Dem min forbindtligste Tak derfor og bede Dem foreløbig tage af hvad De faaer ind i Husleie — vel ved ieg ikke hvorledes ieg skal faae Renterne betalt til Fru Bruns da ieg nu desværre intet andet har end min Gage, og som ieg ikke er istand til at betale dem af da der høist bliver 100 rd maanedlig deraf tilovers, selv under de heldigste Omstændigheder — derimod vil ieg nok kunne see mig istand til at betale Renterne til Vaisenhuset naar der ingen Kul kan eller skal købes. Ieg er gandske den Mening at man strax og io før io heller maae gaae ind paa Lunde's Forslag og sætte det i Værk. En hver hengangen Uge er Tab; men som sagt ieg disponerer desværre ikke over flere Pengemidler. — Efter denne Beregning skal jo den nye Maskine ikke bruge over $2-2\frac{1}{2}$ Tønde daglig eller 6—700 Td om Aaret, og saa ville det Kulforraad som ieg ellers agtede at forskrive nemlig 1200 Td være meget formeget, da man vidst ikke bør have Forraad for meer end 1 Aar. — Ieg har ladet giøre et Nytt og meget godt Seletøi til Arbeidshestene herover og sendt

det med Skipper Rosendahl fra Kolding som for 3 Uger siden indtog det her. —

Ieg vil i næste Brev skrive til min Kone at hun skriver til Gabain at med Kulbestillinger maatte vi for Øieblikket stille det i Berøe. —

Vi have her i de sidste Dage skiftet Overcommando hvorover den største Deel af Armeen er meget utilfreds, da Oberstlieutenant Læssøe's Dygtighed er aldeles almindelig anerkjendt. Især er man utilfreds med Maaden hvorpaa det er skeed — at give Armeen Skyld for de overmods og uvidenheds Feil samt uforsigtighed som Søeetaten begaae er en aabenbar Uretfærdighed og saa skammelig at enhver af os maae oprøres derover. Krigsministeren som skulle være Armeens naturlige Forsvarer, angriber den og hober en Anke paa den som om den i høi Grad skulle være skyldig, over en Sag hvor det er soleklart at den er uskyldig. Commandeur Garde som i forening med Krogh Læssøe og flere udkastede Planen til denne Allarmering uden at indvende det Ringeste derimod eller finde mindste Vanskelighed deri — Denne Mand bliver urørt staaende medens Krogh og Læssøe blive bortjagede til Vanære for Armeen. Man kunde ligesaa gierne sat Dem i Slutteriet derfor. — Men ieg haaber til visse at Publicum vil dømme rigtigere i denne Sag. — Vi ere iøvrigt ikke utilfreds med denne Forandring da den er befalet, og Krigsministeren har fuldkommen Ret dertil, men kuns Grunden hvorfor det er skeed, og som han har udtalt, er det, der oprører os. — Havde han sagt: Ieg har ingen Tiltroe til disse Mænd ieg vil sætte andre, saa havde Enhver været tilfreds dermed. —

Vor Stilling her endnu gandske den samme. Fjenden samler en noget større Styrke nord for Hadersløv

omtrent 10000 Md men lutter Insurgenttropper, som endnu ikke ere stærke nok til at angribe og fordrive mig, endskjøndt det endnu her saa nær den slesvigske Grændse ikke er min Hensigt at modtage nogen egentlig Fægtning imod Overmagt. —

Veiret her er meget koldt. I flere Nætter have vi havd saadan Sneefog at Sneen har lagt flere Tommer høi om Morgenene, og navnlig imorges. Vore stakkels Folk der ligge sammenhaabede i Laderne og Porte lide af Kulde og Forposterne have det meget slemmt men de ere uforsagt og slet ikke forknyt.

Lev vel. Min bedste Tak for Deres opofrende Ven-
skab og Godhed.

Deres hengivne

Olaf Rye.

Viuf 19de April 1849.

Ieg beder Dem anvende hvad ieg har sagt Dem om Armeen og Krigsministeriet, med megen Forsigtighed.

II.

Her Trier!

Endskjøndt ieg fuldkommen indseer at Deres Tid er meget knap især ved Deres godhedsfulde Opofrelse for mig, maae ieg dog atter bede Dem om end mere. — Ieg har i saa lang Tid Intet hørt hiemme fra undtagen giennem min Kone som ingen ret Idee har om Sagerne Gang i Fabrikken, ieg beder Dem derfor hvis De kunde afspare saa megen Tid at underrette mig derom. Siden ieg talte med Dem er nu omtrent $2\frac{1}{2}$ Maaned hengaaet saa man egentlig burde kunde have en Mening om hvorledes det gaer og vil gaae og om man overhovedet skal blive ved paa samme Maade som

hidtil. Det er io vanskelige Tider og under nærværende Krigsforhold hvor en hvis Ængstelighed har bemægtiget sig Enhver og at Alle ere frygtsomme for at foretage Noget, men paa den anden Side befrygter ieg at blive aldeles ruineret naar ieg fremdeles kuns har Udgivter og ingen Indtægter. Vel har ieg i de sidste Maaneder intet Pengetilskud givet men ieg trykkes endnu af de 800 rd som ieg sidstleden Januar Maaned maatte give af min Gage; ogsaa erhoder han Fourage til Hestene, som io ikke videre generer mig Det Overskud af 100 rd i Marts Maaned var io høist ubetydeligt, og er io ikke Renterne af de deri satte Penge. Ieg er aldeles tilfreds med hvad De beslutter saavel hvad Fabrikken som Gaarden i det Hele angaaer, og det er meer kuns af Nysgiærrighed end for at ville træffe nogen Forandrede Bestemmelser at ieg beder Dem om denne Underretning. —

Modtag min forbindtligste Tak for Deres opofrende Godhed for mig. Ieg beder Dem anbefale mig Deres Kone.

Deres stedse forbundne

Olaf Rye.

Hanstedgaard pr Horsens den
12te May 1849.

12.

Deres venlige Brev af 17de modtog ieg idag. Da De er tilfreds med Fabrikkens Virksomhed, saa er ieg det ogsaa da De bedst forstaaer at bedømme samme . .

Den Regning paa et Stykke Land uden for Øster Port har sin Rigtighed; det er 57 rd til Kammerherre

Classen for henved 3 Tønder Land ved Citadelsveien ligeover for min forrige Boelig hvoraf ieg skal have $1\frac{1}{2}$ Tønde begyndende oppe i Spidsen hvor Stikkelsbær Plantagen er. Denne Sidste er bortforpagtet til en Gartner Petersen for 25 rd og dette Stykke vil omtrent udgiøre $\frac{1}{2}$ Tønde. Den resterende Tønde Land troer ieg ikke der er giordt nogen Bestemmelse med — kunde man faae den bortforpagtet var det bedst, ellers maae man lade det ligge og see om det kunne bruges som Grøntfoder. Skaden er io ogsaa overkommelig 32 rd, og de maae man allenfals tabe. — Korter og Planer over denne Jordlod ligger sikkerlig i min Skriverpult i den brede Skuffe. Pengene skulle io allerede være betalt, men nu maae det gaae som det kan — senere skal ieg nok betale det. —

Ieg kan ikke noksom takke Dem for den opofrende Godhed hvormed De antager Dem mine Sager. —

Ieg har i denne Tid saa meget at varetage at alle private Forretninger og Sorger for eget Vel gandske træder i Baggrunden. Under nærværende vanskelige Forhold hvor saa meget hviler paa mig. —

I Begyndelsen af Deres Brev lader De falde nogle Ord om snart forventende bedre Tider. — Dette maatte da udgaae af Forvirringerne og Uordenerne i Tydskland, men man kan io ikke vide hvilken Retning de indslaae. —

Lev vel min bedste Tak for all Deres Venskab og Godhed. Med Hengivenhed og Venskab Deres

Olaf Rye.

Skanderborg den 19de May 1849
Kl. 10 Aften.

Til Hr Adolph Trier
Amagertov 4 i Kiøbenhavn.

Her Trier!

Da ieg kan formode desværre, at der ingen Penge er i Fabrikkens eller Gaardens Kasse, saa tillader ieg mig herved at sende 150 rd som er Alt hvad ieg for Øieblikket kan undvære. Med Fabrikken gaaer det vel egentlig daarligt og man maae kuns haabe paa bedre Tider. Nu er 2 fulde Aar siden ieg begyndte dette uheldige Foretagende og endskiøndt Fabrikken tilsyneladende har gaaet i meer end 1 Aar er den endnu egentlig ikke i Gang. Ieg har ikke havd den ringeste Indtægt deraf men kuns mange Udgivter. Nu maae der io forsøges om den nye Dampmaskine kan bringe et andet Resultat. —

Tilgiv kiære Hr Trier! at ieg besværer Dem med disse mørke Betragtninger, men de paanødes mig gandske uvilkaarlig, og kuns naar ieg har faaet Deres Fremstilling seer ieg Sagen i et bedre Lys. Hvor uendelig ieg er Dem Takskyldig for alle de Besværligheder og Arbeider De har for mig formaaer ieg ikke at udtrykke Dem og ieg vil aldrig være istand til at afbetale denne Giæld til Dem, og kuns en Uegennyttighed som Deres, kan yde en Fremmed en saadan Hiælp. —

.....

Naar Deres mange Forretninger skulle levne Dem saa megen Tid, ville et par Ord fra Dem uendelig glæde mig. —

Levvel med Hengivenhed og Venskab

Deres

Olaf Rye.

Skjærringe pr Aarhus den 12te Junii 49.

Ieg takker Dem ret meget for Deres Brev af 24de dennes. Det har beroliget mig fuldkomment i enhver Henseende og vil ieg nu rolig afvente bedre Tider, som vel ikke kan udeblive længe. —

Hvad De foretager med Hensyn til Bortleiningen af Leilighederne i Gaarden er og vil ieg stedse være tilfreds, da ieg er overtydet om at det skeer paa den bedste og fordelagtigste Maade, ligesom Opsætningen af nye Kakkellovne i Stuen ville være meget ønskelig, naar de fornødne Pengemidler kunne skaffes tilveie. En Betingelse maae ieg dog gjøre med Hensyn til Bortleiningen af Stuen: at den ikke bortleies til nogen Næringsdrivende, navnlig ikke Wirtschafft eller til et Forsamlingssted for Haandværkssvende eller deslige. Det er mig en særdeles Fornøielse at De undertiden bruger Fabrikhestene, som sikkerlig ofte, men især i denne Tid intet har at bestille. — Fra Dag til anden haaber ieg at Sagernes Stilling skal forandre sig, men dette Haab see vi hidtil forgiæves imøde. Fienden staaer i denne Tid i og om Aarhus i en meget concentreret Stilling, han kan i en Tid af 2 Timer angribe mig med 15000 Md, og da ieg er alt for svag til at optage det med en saadan Styrke og ikke gierne vil gaae længere bort, maae vi være særdeles aarvaagne, og vor Forposttjeneste bliver meget anstrængende. —

Endnu have vi her ingen Sommer; det er saa koldt at man gierne kunde behøve at lægge i Kakkellovnen, og stedse en utaalelig Blæst, undertiden en rygende Storm. — Vintersæden har tildels taget Skade af Vind og Kulde og Sommersæden staaer paa de fleste Steder

højest middelmadig, saa der næppe er nogen Udsigt til et frugtbart Aar. — Ieg beder Dem bevare mig Deres Venskab.

Deres venskabeligst forbundne

Olaf Rye.

Ieg beder min forbindligste Hilsen frembragt Deres Kone. —

Balskov Gaard pr Aarhus 28de Junii 1849.

Til

Hr Adolph Trier.

Ottende Dagen efter laa Rye i sin store blaa Kappe, med blottet Hoved, død paa en Grøfteskrænt udenfor Fredericia, ramt af en Kugle, der nedefra var trængt op i Underlivet.

Tanken om Fabrikken, den »forbistrede« Fabrik, havde pint ham tidlig og sent, »den forbitrede ham Glæden over hans Held, forstyrrede ham i Varetagelsen af hans store Hverv og vakte Bekymringer hos ham for Hustru og Børn«. »Heldigvis«, hedder det i »Olaf Ryes Saga«, »havde han en udmærket Støtte hos den unge Handelsmand Adolf Trier, der stadig er hans Trøst i Nøden, og som vistnok næppe helt delte Ryes Overbevisning om, at dette Foretagende trods alt havde en god Fremtid for sig.«

I et Brev til sin Kone 2 Maaneder før sin Død siger Rye: »Hvad Fabrikken angaaer, saa er det io slemt, men ogsaa deri forandrer Tiderne sig, og bliver der først Fred, saa skal Du see er Foretagendet meget godt, maaskee kan man ogsaa slutte en god Handel dermed. I alle

1) Brevene ejes af Etatsraad J. Collin.

Tilfælde er det ikke værre, end om ieg havde kjøbt en Landeiendom, hvorfor ieg stedse har sværmet og endnu sværmer. Indtil bedre Tider faae vi ingen Renter af vore Penge, Capitalen tabes ikke.« Men efter Ryes Død blev Fabrikken nedlagt. Den havde medført betydeligt Tab.

I de tidligere nævnte Barndomserindringer hedder det: »Jeg ser . . for mig Troppernes Indtog i København i 1851: Æreporten paa Gammeltorv, den lille tapre Landsoldat i Vinduet hos en Kagebager i Frederiksberggade, Guirlander paa Husene, Vinduerne fyldte af Mennesker, Hoved ved Hoved, Soldaterne i Gelleder nede paa Gaden — det forekommer mig støvede — med Grønt og Blomster i Geværløbene, ridende Officerer i Spidsen, i vor egen Stue paa Amagertorv en stor Dækkekurv fuld af Blomster til at kaste paa de forbimarscherende, en Kurv sendt ind i Huset fra en unavngiven, hvis Slør aldrig faldt.« Men Trier og hans Kone har i de forbidragendes Rækker savnet deres faldne Ven. Det var kun en tarvelig Erstatning, at hans hvide Buste stod legemsstor i deres Stue som Gave fra den, der havde støbt den i Gibs.

*

*

Praktisk anlagt, med stærk Tillid til sig selv, var Trier i det daglige Liv paa alle Omraader en selvhjulpne Mand. Han skrev smukt og tegnede godt. Han tilvirkede efter Opskrift snart den ene, snart den

¹⁾ P. Fr. Rist: Olaf Ryes Saga. S. 267 f. Om Fabrikken S. 85 f. 224. 104 f.

anden Blanding til Urteboden. Han snittede Strømpebrætter til Huset og Fugle til Fugleskydning for Børnene; kunde skære Stokkehoved med Ansigt paa en Tjørnekæp og af Spanskrør og Cigarkassetræ snedkre en pyntelig Blomsterkasse. Han støbte Tinsoldater til sine Dreng og Gipsmedailler i Svovlformer, han selv havde lavet. Han ætsede Navnestempler og gjorde Tryllekunster. Som han barberede sig selv, klippede han egenhændig sine Sønners Haar, var Rytter og Kusk, i sin Ungdom en dygtig Svømmer, saa dristig, at han til Tider kom i Livsfare derved, og første Mand paa Stigen for at lede Slukningen af en Ildebrand i Fiskerlejet, han fra 1862 om Sommeren boede ved. Han var en levende interesseret Gartner, gravede og plantede, beskar og plukkede Frugt, kendte hver Blomst i sin Have og hver Kaktusaflægger i sit Vintervindue og vogtede det alt med en Samlers Aarvaagenhed. Han var saa præcis, at Folk stillede deres Ure efter hans Enspænder, naar han om Sommeren kom kørende ind fra Landet gennem Købmagergade for paa Slaget 8 at være i Forretningen paa Amagertov.

I Forholdet til Børnene var Moderen den varmblodige Natur, i hvem Hjertet altid var det, der talte højest, Faderen den strenge og tilknappede, overfor hvem Respekten kunde have et Stænk af Frygt i sig, saa længe de ikke var voksne. Det gjorde et eget Indtryk paa dem, da den ellers stærkt beherskede Mand en Decemberdag i 1857 kom hjem fra sin Moders Dødsleje og med Graad i Stemmen sagde: »Nu er den gamle Kone død.« Og de kunde ikke glemme det ligblege Ansigt, med hvilket han, 6 Aar efter, en Vintermorgen kom op fra sit Kontor, hvor han uforberedt havde læst i en Avis, at hans ældste Broder,

Lægen, Familiens og hans Stolthed, Aftenen i Forvejen pludselig var død under et Besøg hos en af sine Patienter.

Som Krigspuds i hans Øjne var Krigens egentlige Kunst, kunde han i Opdragelsen af sine Børn med en *self-made man's* Opfindsomhed ty til »Krigspuds«, som hans alvorlige Væsen gav den fornødne Myndighed. Engang, mens Børnene var smaa, var et Vækkeur gaaet i Stykker. Ingen havde gjort det. For at faa Sandheden for Dagen lod han saa alle fire Børn stille sig op ved Spisebordet og lægge højre Haand fladt paa Bordpladen — den mindste kunde lige naa med Næsen op til den. Selv kom han derefter uhyre alvorlig med en dragen Sabel, en Insurgentsabel fra 48, i den ene Haand, et Stykke Fyrsvamp i den anden: nu skulde Synderen bekende, ellers fik han Haanden gennemboret med Sablen — Fyrsvampen var der til at standse Blodet. Angst hviskede det ældste af Børnene til sin Side-mand: »Sig, det er dig.« Heldigvis var der ingen af dem, der erklærede sig skyldig, heller ingen, der var det. Men »Krigspudset« kunde let have ført fra i Steden for til Sandheden. En anden Gang havde de to Drengene ved Middagstid ringet paa en Portklokke. Saa sagde Faderen til dem — og de troede ham —, at de var stævnedede for Retten derfor; han var mødt for dem, og heldigvis havde han kendt Assessoren og faaet ham til for denne Gang at lade Naade gaa for Ret. Men næste Gang — ! Legemlig Straf brugte han næsten ikke. Han samlede til Bunke, sagde han, og Sønnerne kunde som voksne kun huske et eneste Tilfælde, hvor de havde faaet Prygl, mens deres Moder med Taarer i Øjnene saa Ridepisen i den strenge Faders Haand svirre hen over Drengenes Rygstykker.

Det var i Ro, ikke i Opbragthed, Eksekutionen fandt Sted, — en Opsummering, der var naaet til sit Facit.

I den faamælte Mand laa der dybt inde en Liden-skab, som dog kun sjelden kom til Orde. To Aar gammel havde han oplevet Jødeforfølgelsen i 1819. Der maa have været talt meget om den i hans Barn-dom. Indtrykket af den havde ubarmhjertig bidt sig fast i ham, som en lurende Rædsel, han kun halvvejs var sig bevidst, men som aldrig slap ham. Den styrkede hans naturlige Ulyst til offentlig Optræden, hans Sky for alt hvad der kunde drage Opmærksomheden hen paa sig. Det beskedne, tilbageholdne Liv, hvor man aldrig stiller sig til Skue, aldrig trænger sig frem, aldrig er højroestet eller støjende eller stortalende, hellere nøjes med den næstbedste Plads end udfordrer Misundelsen og Kritikken ved at kræve den bedste, hellere bliver borte end vækker Forundring ved sin Nærværelse — det blev det Liv, han hyldede og levede. Han vilde udadtil føles som en Borger blandt Borgere, ikke som en jødisk Undtagelse i et kristent Samfund. Derfra hans skarpe Blik for alle afstikkende Manerer, al unødigt Betonning af det særlig jødiske gennem Vendinger i Sproget eller Omtale af jødiske Forhold i Ikke-Jøders Nærværelse. Derfra hans ranke Holdning, hans rolige Ansigt, hans beherskede Gang.

Hvad der paa ham kunde hvile som et Tryk, blev i hans Kones glade Sind til religiøs Frimodighed. Hun følte ingen Trang til at skjule over noget. Hendes Religion var en Gud Fader-Tro i barnlig Fromhed, Jødedommen for hende en Kærlighedslære, hun var stolt af at være knyttet til. Dens gamle Skikke bevarede hun i det huslige Liv, saa længe Forholdene tillod det, ikke fordi hun i dem saa en Salighedssag,

men fordi det var hendes pietetsfulde Trofasthed en Glæde, at hendes Forældres Tankegang endnu levede i hende, deres Datter. I Paasken havde Husholdningen det gammeljødiske Præg med usyret Brød og gammel-dags Porcelæn. Forsoningsdagen fastede hun og nød i forundret Tilfredsstillelse sit Velbefindende derved. Paa hendes Forældres Dødsdage brændte Mindelampen, og hun læste Bønnen over de døde. Om Lørdagen var der Hviledag og Sabbatsstilhed i Dagligstuen om den rene hvide Lysdug paa Bordet.

Side om Side stod Mand og Kone i deres Omhu for andre, hun med sin Personlighed, han med sin i Stilhed ydede Hjælp. Som Velstanden øgedes, kom han med i Opgaver, der berørte Landets Interesser: Udtørings-, Havne-, Fiskeriforetagender. Da det unge Hedeselskab 1. April 1868 overtog sin store Ejendom Høgildgaard i Hammerum Herred, stod D. B. Adler og Adolf Trier som Medejere. 6 Aar efter, da Gaard og Anlæg solgtes til Generalkonsul H. Pontoppidan, var Bygningerne ombyggede, Agermarken udvidet fra c. 67 Td. Land til 80, Engene fra c. 7 til 12, Vandingskanal og 800 Favne Adgangsvej anlagt, Plantagearealet indhegnet og forsynet med 11800 Favne Plantageveje og Brandlinjer, 2 Planteskoler anlagte, c. 350 Td. Land om Gaarden tilplantet og Fredskovsforpligtelse overtaget paa 500 Td. Det var en af Selskabets første Sejre over Heden. Af deres Andel i Salgssummen gav de to københavnske Købmænd Hedeselskabet Halvdelen; den anden Halvdel satte de i den nyoprettede Paabøl¹ Plantage.

Husholdningen paa Amagertorv under den virk-

¹) Hedeselskabets Aarsberetninger.

somme Husmoder voksede med Forretningen, men var i en lang Række Aar anlagt paa den største Spar-sommelighed. Der var endnu ingen Overflod at tage af, og Husets Herre havde i sit Barndomshjem noksom set, hvad Næringssorger vilde sige. Han kunde med et Tonefald af Beundring nævne »den sande Økonomi«. Middagsmaaltidet med de tarvelige Hverdagsretter gik for sig i den størst mulige Skyndsomhed — Forretningen kaldte. Sigfred Goldschmidt, som var en født Drillepind, kunde knap faa Tid til at more sig med et Par drillende Ord til den yngste letmodtagelige 6—7aarige Datter eller til »Sørensen« og »Olsen«, som han benævnedede de to Sønner. Den hurtige Spisning blev en Familievane, der holdt sig i mere end ét Slægtled, selv da alle Forhold i øvrigt var forandrede. F. L. Liebenberg, som senere i mange Aar var Husets Ven, sagde paa sin skæmtende Maade: »Det er et rigtig rart Hus at komme i, Triers, men man faar aldrig Tid til at blive mæt.«

Især Husmoderen var selskabelig anlagt, kunde være ung med de unge, glad med de glade. Endnu paa sin gamle Alder kunde hun ikke høre Dansetoner, uden at Fødderne uvilkaarlig trippede under hende. For Sang og Musik havde hun et aabent Øre, men havde hverken lært at spille eller synge, det lærte Døtre ikke, dengang hun var ung Pige. Der blev holdt Børnebal og spillet Komædie i den ikke store Spisestue i Hjørnet mellem Forhus og Sidehus, som fra Begyndelsen af tilligemed Dagligstuen til Gaden og Sovekamret til Gaarden udgjorde hele Beboelses-Lejligheden. Pigen sov for Enden af Korridoren mellem Spisestuen og Køkkenet. Mange Aar igennem havde Familien logerende. I Værelset til Gaden ved Siden af Dagligstuen boede

Hveberg, Bülow, Krabbe og, som en af de sidste, Moritz Trier, indtil han i 1855 blev gift med sin Broderdatter Susanne, Datter af Apotekeren i Lyngby. Saa toges Aaret efter det udlejede Værelse med ind i Lejligheden og stykkedes ud i to Sovekamre.

Senere, 1867, udvidedes Spisestuen med det forrige Sovekammer og en Del af Korridoren, Værelserne til Gaden blev til en Trefags-Sal Side om Side med Dagligstuen, Sovekamrene forvistes til 3. Sal og Trappen lukkedes, saa Opgangen dertil fra 2. Sal blev inden-dørs; paa 1. Sal lavedes Kristian Firtals Køkken om til Værelse for Sønnerne.

Samtidig begyndte Væggene i Dagligstue og Sal at dækkes med Malerier. Aar for Aar voksede disses Tal: Skovgaard, Rump, Zacho og Viggo Pedersen, A. Melbye, Sørensen og Neumann, Zillen og Bache, Zahrtmann, Viggo Johansen, Ax. Helsted og Harald Jerichau. Et af dem havde sin egen, til Familien knyttede Tilblivelseshistorie. Den unge Maler Albert Price havde hørt til F. L. Liebenbergs »Kyllinger«. »Ofte, i en stille Time,« skriver han i et Brev Efteraaret 1870, »tager jeg Minderne frem; hjemlige Billeder drage forbi mig. Jeg sidder atter, som Dreng, i Liebenbergs hyggelige Stue. »Den gamle« læser højt, fører den lyttende Dreng ind i Poesiens vidunderlige Verden.« Med Liebenberg var han kommen i Triers Hus. Da han i 1869 indtil videre bosatte sig i Wien hos sin Broder Danseren Julius Price, havde Adolf Trier bestilt et Maleri hos ham. »Det er naturligvis en Hjertesag for mig,« skriver han Dec. 1869, »at det første Billede, jeg sender hjem, ikke er et forhastet Arbejde, men et Arbejde, jeg har ofret alle de Evner, der for Øjeblikket staa til min Raadighed. Jeg var saa pludselig blevet

bortrevet fra alt det gamle og vante, at det varede meget længe, inden jeg kom til mig selv.« Og 3 Maaneder efter til Ad. Triers Søn: »Jeg er nu bleven fuldstændig Eremit, idet jeg er flyttet fra min Broder, af Malerhensyn, og har lejet mig et prægtigt Værelse med den herligste Udsigt, man kan tænke sig. Tænk dig mig staaende om Morgenen ved det aabne Vindue, fodrende Spurvene, og fryde mig ved at lade Blikket glide over en meget stor Have, over Byen med sine Taarne, og endelig standse ved de blaanende Bjerger i Horisonten. . . Du glæder dig til snart at se dit Billede — det gør mig ondt, ti ogsaa her maa jeg atter anraabe din Taalmodighed. Det lader til, Billedet er født under en uheldig Stjerne, for hidindtil har dets Skæbne været ublid. Mange sorgfulde Timer har det forvoldt mig, og jeg er nu kommet til det Resultat at lade det hvile, indtil jeg med friskt Blik kan tage fat paa ny. Og hvad er det, jeg har søgt, hidindtil forgæves, at give i dette Billede? En Eneboer i den store By. En gammel Mand, der har udspillet sin Rolle i den larmende By, har fundet Hvile og Ro i det høje Taarn. En let Taage hviler over den slumrende By. Stilhed over alt, ingen Lyd hæver sig op til det høje Taarn, hvor den ensomme gamle, tæt indsvøbt i sin lange Kappe, staar tankefuld med Blikket mod Øst, hvor Morgenrøden melder den kommende Dag. En ny Dag ser han bryde frem — naar kommer hans sidste? naar skal hans Sjæl ung og let flyve ind i Længslernes Sol-land? Man ser ud over den store By, der med sine Kupler og Taarne skimtes gennem Morgentaagen. Billedet skulde aande en behersket, vemodig Længsel, Stilhed og Fred. Opgaven er malerisk, derom er jeg overbevist; men den kan kun løses ved en smuk, om-

hyggelig Behandling og ved en sand Gengivelse af Morgenbelysningen. I den gamle — jeg har tænkt lidt paa Liebenberg — synes jeg det er lykkedes mig at lægge noget af det, jeg har tænkt mig, dog er jeg langt fra tilfreds; Morgenbelysningen tror jeg er falsk, den er blevet for tung og farvet, og jeg maa derfor vente paa en mildere Aarstid for at kunne tage de nødvendige Studier. Det maa hvile, sætter det ogsaa din Taalmodighed paa en haard Prøve; for mig, der brænder efter at udrette noget, har det været en haard Dyst.« Endelig skriver han d. 18. Juni 1870, at han lader Billedet løbe af Stabelen. »Din Fader maa jeg takke, fordi han ved sin Bestilling satte mig i Stand til at fuldføre mit første Billede. Ja dette mit første, noget vanføre Barn har jeg født med Smerte og sender det nu nøgent, uden Ramme, ud i den vide Verden. Modtag det med lidt Kærlighed, besørg snarest muligt en Ramme, ti som Klæder skaber Folk, skaber Rammer Billeder.«

At hjælpe et gryende Talent eller en praktisk Dygtighed over de første Vanskeligheder stemmede særlig med den selvhjulpne Købmands Tankegang. Jo mere hans Formue øgedes, des mere voksede hans Trang til og hans Glæde ved at støtte og glæde andre. Han kunde købe Genstande ind, som han gemte i sine Skuffer for i et uventet Øjeblik at bruge dem som Gaver til Gæsterne i sit Hus, særlig de gifte Børn, der, saalænge Forældrene levede, regelmæssig samlede Søndag og Onsdag i deres Hus. Det strenge, som Børnene i deres Barndom af og til havde følt sig knugede af, smeltede i Aarens Løb, og Faderen blev den trofaste, redbonne Ven, der frisindet lod dem selv vælge deres Livsplan, hvor fremmed den end

kunde forekomme ham. En af Sønerne fortæller: »Jeg var 19 Aar, havde i 1½ Aar læst Jura med Bevidsthed om, at det var ikke der, jeg vilde havne. Higen og Søgen og ungdommelig indadvendte Følelser havde opfyldt mig. Saa stod jeg en Dag i Begyndelsen af 1864 ved den dybe Vindueskarm i mit Værelse. Overfor mig havde jeg kun en smudsig Brandmur faa Alen borte. Men paa den tegnede sig for mig et Kvistkammer, ad hvis Ruder Solskinnet spillede ind paa en halv Snes krøltoppedede Drengbørn, der sad ved Skoleborde i Kamret, medens jeg selv gik omkring imellem dem, læste med dem og hjalp dem og glædede mig ved Solens Spil i de lyse Haar og de glade Ansigter. I det samme stod det for mig hvad jeg vilde være. Jeg gik samme Dag til min Fader og sagde, jeg vilde studere Pædagogik, mødte ingen Modstand og tog straks fat.«

Af Familiens lykkelige Sommerliv i Treserne paa »Strandhøj« ved Skovshoved, som Trier ejede de sidste 28 Aar af sit Liv, tegner Albert Price en flygtig Skizze i et Brev fra Wien Maj 1870: »Nu er der vel dejligt i Haven? Hvordan trives den gamle Bøg paa Højen? Fortæller Søndenvinden den ikke om den stakkels Nordbo, som saa ofte har indsuget dens svale Skygge, hvor han længes efter at favne dens mægtige Stamme? Hvordan lever det lille Selskab, der saa ofte samledes under Bøgen ved Sang og hjertelig Samtale, medens Husets elskelige Frue mild og venlig bød Kaffe og den gæstfri Fader de mageløse Cigarer til de unge Mænd, der vellystfuldt udblæste den velsmagende Røg i den lette, duftende Sommerluft? Samles I om Aftenen i

1) Julealbum 1900: Der er flere Ting —.

den hyggelige Havestue ved Familielampen, hvor Datteren hæver sin yndige Røst, saa at Bølgerne forstumme og Maanen standser sin Nattevandring for at titte ind af Vinduet og lytte til Sangen. Er Hostrup endnu Huspoet, og gaar Vekselsangene endnu stadig i Stykker? Belyser Liebenbergs hvide Hoved endnu eders Cirkler, og er Anker trofast? Leges der i Haven med de skønne, ror man under en munter Opsang langs den dejlige Kyst, og spiser Fættøren endnu saa overanstrengende i sin Krog? Jeg kunde blive ved i det uendelige. Send mig et Blad fra den gamle Bøg, den har vel saa mange, at den kan undvære et til mig.« —

Fra 27 til 67 Aars Alderen boede Adolf Trier og hans Hustru paa Amagertorv, i et Hjem, hvor Lykken stadig voksede og Solen aldrig gik ned over nogens Vrede. Da de flyttede derfra, var det, som om Solskinnet sluktes. Sommeren 1885 rantes Hustruen af et Slagtilfælde. Halvfemte Aar igennem tvang hendes Mand sig til at holde Haabet oppe og hver Sommer stole paa, at Vinteren vilde bringe Bedring, hver Vinter, at Sommeren vilde skaffe Kræfter. Da det gik op for ham, at Tilstanden var haabløs, knækkede hans Styrke sammen og han døde 16. Dec. 1889, overlevet 7 Maaneder af sin Hustru, som hver Dag talte om ham med de gamle Dages Omhu og Kærlighed, men i sin Svækkelse aldrig fik at vide, at hun havde mistet ham.

*

*

Forretningen, Adolf Trier havde grundlagt og arbejdet i til sin Dødsdag, blev staaende efter ham. I

23 Aar havde Firmaet dengang heddet Adolph Trier & Goldschmidt.

»Jærnflid, Dygtighed og Hæderlighed«, — det var hans Eftermæle i Handelsverdenen.

Det lille mørke Kontorrum i Kælderen bag Urteboden var ved Midten af Halvtredserne ombyttet med to Værelser i Mellembygningens Stueetage. En halv Snes Aar efter var Kontoret steget op paa første Sal i Forhuset: Personalet i en Trefags-Stue, Cheferne vest derfor i en Tofags; bag denne et Hjørneværelse, fra hvilket der bredte sig en krydret Lugt af Vanille og Appelsiner. Saa havde Kontoret slugt dette Værelse og strakt sig fra Vinduesfagene til Gaden et godt Stykke ind i Sidebygningen til Gaarden. Her fik Personalet nu sin Plads; den østlige Del af Forhuset blev Chefernes Sæde. Endelig faldt Væggen mellem de to Rum, og som en vældig Vinkelhage laa det samlede Kontor over hele Forhusets første Sal og 9 Fag ned i Sidehuset, medens Muren ind til Nabostedet Nr. 10 blev gennembrudt og Cheferne tyede derind. Dér sidder i Aaret 1900 Sigfred Goldschmidt som en 69aarig Mand — han var 25½ Aar gammel, da han 1. Jan. 1857 blev sin Morbroders Kompagnon — og Adolf Triers yngste Søn Frederik Trier, som 1. Januar 1872 omtrent i samme Alder blev »der Dritte im Bund«; ved Siden af dem deres Sønner: Georg Goldschmidt, som 31. Marts 1892, og Adolf Trier, som 1. April 1899 optoges i Firmaet.

Hvor fordum Studenterne holdt Bakkanal
og svælged i Sylte og lo af Filistre, . .
der sidder en Flok nu med Pen i Haand

1) Børstidende 17. Dec. 1889.

fra Morgen til Aften . . Med Lyst og med Liv
 den røgter ihærdig sin daglige Gerning . .
 Og det, der forbinder
 til ét de forskellige adspredte Dele,
 det er den Flidens og Kraftens Aand,
 som ovenfra strømmer igennem det hele.

Aar 1900 er Kontorets Arbejdsstyrke 24 Mand i alle Aldersklasser, fra den endnu ikke udvoksne Lærling til den graanedede Fuldmægtig, der i næsten halvhundrede Aar har fulgt Forretningen fra Dag til Dag: »Fanedugens Mærke — ved dit Livs Bedrift — var din Troskabs stærke, — læselige Skrift.« —

Bag Kontoret Pakhusene: de to i Baggaardene paa Amagertorv og de lejede Lagerrum ude i Byen. I Rentzmanns Pakhus ved Stranden kunde, allerede i Halvtredserne, Forretningens Karle staa i Lugen og se 1000 Sække Ris nedenfor lægge til i Pramme for at blive hejst op paa 4. Loft dér. I Vognmand Bruuns Gaard paa Købmagergade lejedes Underrum. I Kvæsthusgade Nr. 3 stabledes Kælderen ved Nytaarstid fuld af Sydfrugt, 1500—2000 Kasser for hvert Skib, der ankom dermed. Firmaet havde Part i Sejlskibe og var det første i København, der forskrev en Ladning Appelsiner pr. Dampskib. Der var Præmie til den Kaptajn, der først laa i Havnen. I Droschke kom han kørende op for Kontoret for at melde Ankomsten. Kunderne myldrede til, saa snart det rygtedes, og allerede samme Dag kunde der udleveres 4—500 Kasser. Endnu i 1900 har Forretningen Vareoplag i Zinns Gaard i Kvæsthusgade, den samme, i hvilken J. P. E.

1) For den gamle Gaard. Den 1. Juni 1878. 2) Ved Jul. Lüders' 25 Aars Fest 2. Juni 1878.

Hartmann boede fra sit Bryllup til sin Død; desuden i Suhrs Pakhus i Nyhavn med dets to elektriske Spil og paa Toldbodens Frilager.

Paa Amagertorv har Arbejdsvognene i den lange Aarrække Dagen igennem kørt læssede ud og ind og standset Færdslen paa Fortovet — fra Aarhundredets Midte, da Jørgen Kristensen Kirkesyv, »den flinkeste Jørgen i hele Byen«, som en Skibskaptajn kaldte ham, med »røde Peter« for sin Vogn kørte Varer ned til Havnen og 2 Karle foruden ham var hele Besætningen, til Aarhundredskiftet, da der alene i de to Pakhuse bag den gamle Gaard arbejdede 23 Karle under 3 Forvaltere for den indenbys Ekspedition, 3 for den udenbys, 3 paa Pakhuskontoret, og Forretningen foruden sine egne 4 Vogne til daglig Brug lagde Beslag paa 2 Vognmandsvogne. En Formand for Karlene, som i 1899 63 Aar gammel tog sin Afsked, havde siden sit 19. Aar staaet i Firmaets Tjeneste.

1857 var Urteboden klippet fra og overtaget af den 29aarige Kristian Frederiksen, der allerede i nogle Aar som Svend havde passet den og i 27 Aar blev i Kælderen som Urtekræmmer. Fra at forsyne Forbrugerne gik Triers Forretning over til at forsyne de handlende, blev en Oplagsplads for alle de Varer, Urtekræmmere behøver.

I Tyverne havde tyske Probenreutere begyndt »at berejse Landet . . . Ved deres Hjælp erobrede Hamborgerne . . . vor Indførselshandel. 20 Aar efter, i Slutningen af Fyrerne, kunde Statistikerens Bergsøe sige, at for hver 50 Artikler, der kom udelukkende eller næsten udelukkende fra Hamborg, var der kun én, hvoraf den større Del forskreves direkte fra Pro-

duktionsstedet. Selv i København forsynedes Detail-
 listerne i Trediverne og Fyrretyverne for største Delen
 umiddelbart fra Hamborg, og det er ikke ganske ube-
 rettigt, naar man har sammenlignet Datidens Detail-
 handlere med Middelalderens hanseatiske Pebersvende.
 »De hamborgske Huse kunde paa Grund af deres
 Omsætning og større Kapital sælge billigere og give
 længere Kredit, de havde større Udvalg af Varer og
 1 vare mere kulante end de danske Grosserere.« »I 1857
 var det anderledes . . . Man havde for en stor Del
 emanciperet sig fra Hamborgernes Herredømme, havde
 faaet direkte Handelsforbindelser og arbejdede med egne
 Kapitaler eller maaske rettere med egen Kredit og alt-
 2 saa paa egen Risiko.«

Det var et nationalt og merkantilt Frigørelsesarbejde,
 der foregik, ikke uden Forbindelse med den af Faren
 modnede Følelse for det danske Folks Fremtidsopgaver,
 som Treaarskrigen 1848—50 og Nederlaget i 1864
 skabte. »De ydre Forholds Tryk vakte stærkere Handle-
 3 kraft og større Opfindsomhed hos Købmandsstanden.«
 I denne Kamp for Uafhængigheden har Forretningen
 paa Amagertorv spillet sin Rolle.

Ved en Opmærksomhed, der samtidig var rettet paa
 Forholdene hjemme og i Udlandet blev det Firmaet
 muligt at fyldestgøre den fremskridende Tids Krav. I
 Sundtoldens Dage fandt det saaledes paa at spare Tol-
 den ved at lade oversøiske Varer, som dengang for en
 stor Del forskreves fra England, lægge Vejen til Køben-
 havn over Tønningen og Flensborg. Selv om Fragten
 ikke var mindre, kom Varerne tidligere paa det køben-

¹⁾ Danmarks Statistik III. 1878. S. 465 f. ²⁾ Smsts. S. 483.

³⁾ C. Hage: Haandbog i Handelsvidenskab. S. 979.

havnske Marked, blev til Dels billigere og gav dog en Fortjeneste. Varer fra Spanien blev almindeligvis betalt ved Tratter paa København efter selvlavet Kurs. Firmaet lod dem trække paa en Vekselpads, hvor spanske Penge havde officiel Kurs, f. Eks. Hamburg, eller købte spansk Mønt i Udlandet og betalte med. Det kunde til Tider gøre en Forskel af indtil 10 pCt.

Uden om tyske og engelske Mellemlhandlere gik Forretningens Ordre mere og mere direkte til Produktionsstederne i de forskellige Verdensdele. Inden Borgerkrigen i Treserne kom Ris væsentlig fra Amerika, afskallede, færdige til at gaa i Handelen. Senere forskreves de raa fra Ostindien og Japan og gik i Ris-møllen herhjemme, før de kom videre. Fra Portoriko kom Raasukkere sejlene; det var før Roesukkerets Tid. I de forenede Stater indskibedes tørrede og henkogte Frugter: Æbler, Pærer, Abrikoser. Fra Kina og Ceylon hentedes Kanel, fra Singapoor Sago og Sagomel. Naar Sass' og Clausens Skibe var gaaede fra Island til Spanien med Fisk, tog de Sydfrugter med tilbage. Fra Tyskland og Frankrig var Firmaet det første, der indførte Gelatine, som blev en stor Handelsvare. Jærnbaner og Dampskibe, Telegraf og Verdenspost har gjort Jordkloden mindre, Handelsomsætningen større.

Efterhaanden blev Forretningen en af de betydeligste i sin Art i Danmark, vistnok ogsaa i Skandinavien. Den er »kendt i København, i de større danske Byer, i hver en Arkrog af Landet og i de tilgrænsende Lande«, hed det ved Adolf Triers Død. Dens Stilling i Urtekræmmerverdenen har fundet sit Udtryk i Anekdoten om Urtekræmmersvenden, der til sin Eksamen paa

¹⁾ Børstidende 17. Dec. 1889.

Spørgsmaalet om, hvor man fik Rosiner fra, svarede:
 »Fra Adolph Trier & Goldschmidt.« Det gjaldt den
 selv, hvad der i 1878 blev sagt til en af dens Personale:

Det hele Urtekræmmerlav
 fra København til Varde,
 Kommissionærer, som med Jav
 og ømme Fødder har det,
 hver Skipper paa det vaade Hav,
 der maa med Skuden farte,
 hver Fragtmand med sit Luntetrav —
 de udgør jo din Garde.

Det er senere sagt: »Aldrig har Firmaet drejet af
 til fremmede Omraader. Dets Navn er ikke knyttet
 til noget Aktieforetagende eller nogen Aktiespekulation
 — ja endog store Prisvariationer i selve de Varer, hvor-
 med Adolph Trier & Goldschmidt handler, har næppe
 nogen Sinde berørt Firmaet stærkt. Ingen nok saa
 løkkende Konjunktur har fristet det ind paa farefulde
 Veje.«

I det 60aarige Handelshus'es solide, aarvaagne, ret-
 linjede Energi, i Forretningstravlheden paa den gamle
 Købmandsgaards Kontorer og Pakhuse — lever dets
 Grundlægger endnu. —

26. Februar 1901.

¹⁾ Børstidende 17. Dec. 1889.

PERSONLISTE.

(Ved Fornavnene er gennemgaaende Nutidens Stavebrug fulgt, men der er ingen gennemført Konsekvens anvendt, saalidt som en saadan findes i Kilderne.)

- | | |
|--|---|
| <p>Adler, D. B. 201. 217. 286.
 Ahn. 240.
 Amberg, H. C., Arkitekt. 144.
 — H. C., Læge. 138. 144.
 — Henrikke Frederikke, f.
 Bentzen. 144.
 Andersdotter, Birte. 56.
 Andersen, Charlotte Katrine, f.
 Hauber. 71. 82. 83.
 Andersen, Johan. 57. 60. 69. 71.
 74. 79. 80. 82. 83
 Andersen, P. 119. 137.
 — , Svend. 11.
 Anker, P. M. 292.
 Aubertin, Chr. J. 119.
 Augusta, Prinsesse. 206.</p> <p>Bache, Otto. 288.
 Baden, Heinrich. 119. 148. 151.
 — , Henriette, f. Italiaender. 151.
 — , Jakob. 41.
 Bagger, A. L. 250.
 Baggesen, Jens. 86. 221.
 Balemann, Frans. 41.
 Bang, Søren. 250.
 Barth, Kapelmusikus. 106. 107. 108.</p> | <p>Bathory, Stefan. 5.
 Bealick, Fløjtenist. 109.
 Bech, C. W. 241.
 Becker, Gotfried. 34. 39 f. 48. 68. 80.
 Bekgaard, Jens. 94.
 Bendix, M. 217.
 Berling, Brødrene. 61. 93.
 — , Chr. 93.
 — , G. C. 93.
 Bernhardsen, A. 119.
 Biehl, Charlotte Dorothea. 53.
 Bild, Niels. 7.
 — , Oluf. 7.
 Bille, Redaktør. 201.
 Bing, Amalie, f. Bendix. 217.
 — , Eva, f. Simonsen. 222.
 — , Frederik. 204.
 — , F. M., & Co. 204.
 — , Harald. 205. 217.
 — , Henriette, f. Simonsen. 222.
 — , Heymann Jakob. 176 f. 196.
 222. 254. 255.
 — , H. J., & Søn. 185. 189. 200.
 — , Jakob H. 171. 172. 175. 176.
 189. 199. 203. 217. 222.
 — , Jakob M. 201.</p> |
|--|---|

- Bing, Laurids. 211. 217. 218.
 — , Ludvig. 217.
 — , Meyer Herman. 171. 172.
 175. 176. 180. 183. 185 f. 191.
 193. 196. 200. 201. 202. 206.
 222.
 — , Sara, f. Meyer. 138. 222. 256.
 — , Sofie, 254.
 — & Ferslew. 202.
 — & Grøndahl. 203. 217.
 — & Kiærskou. 204.
 Biskop, Barthold (Bertel) Henrik.
 15 f.
 Biskop, Henrik. 9 f.
 — s, Margrete sl. Henrik. 12.
 Bisserup, Skolebestyrer. 224.
 Blankensteiner, Joh. G. 178. 181.
 Blicher, Kristian Charles. 137.
 — , St. St. 51. 137.
 Bloch, Margrete. 170. 171.
 — , S. N., 170.
 — , Thora. 170.
 Blædel, N. G. 140.
 Boelmann, J. B. 138. 152 f. 155.
 Boertmann, Justitsraadinde. 104.
 Bohn, Vognmand. 137.
 Boll. 77. 79.
 Bonfils, A. J. 119.
 Borch, Protolfører. 99.
 Bornemann, Hieronymus, 27. 28 f.
 Bournonville, Balletmester. 199.
 200.
 Brandt, Konrad. 39.
 — , Peter. 15.
 Brasch, Johan Kristian. 56.
 Brask, Kopist. 96. 97.
 Brix, Skoleinspektør. 201.
 Broberg, Handelshus. 250.
 Brøe, N. P. 250.
 Broer, Hans. 39.
 Brown, Jens Parelius. 96. 99.
 Bruns, Fru. 264. 266. 274.
 Bruun, Jægermester. 118.
 — , Annette Kristiane, f. Lange.
 172.
 — , F. C. 250.
 — , Frederikke, f. Münter. 83. 85.
 — , Hans Sørensen. 102. 137.
 — , Karl Theodor. 172.
 — , Peter Kristian. 96. 99. 102.
 103. 104 f. 172. 175.
 Bugge, Sekretar. 178.
 Burmester, Johan Jakob. 56.
 Buurskov & Henriques. 205.
 Bülow, Jul. Martin Gottlieb v. 138.
 157 f. 288.
 Bülow, P. M. v. 157.
 Byschkof, Johanne. 79.
 Bøgh, Erik, 127.
 — , Frederik. 140.
 — , Nikolaj. 140.
 — , N. S. 140.
 Bølling, Hosekrammer. 94.
 Böttger, P. 138.
 Baadh, Octavius Hollmann. 80.
 Callesen, Snedkermester. 119. 175.
 Carstens, Skiftekommissær. 97. 99.
 Christensen, C. F., Teatermaler.
 197. 199.
 — , Ebbe. 43. 50.
 — , Ewald Tang. 51.
 — , L. P. 250.
 Claessen, Andreas. 89. 91.
 — , Charlotte Sophie, f. v.
 Deurs. 90.
 Clarc, Johan Ludvig. 44 f.
 Classen, Kammerherre. 278.
 Clausen, H. A. 297.
 — , H. N. 168.
 Colbiørnsen, Protokolfører. 99.
 Cormaillon, Generallieutenant. 30.
 31.
 Cornels, J. 94.

- Dagmar, Prinsesse. 156.
 Danner, Grevinde. 191.
 Danneskjold, Grev. 208.
 Daue, H. S. 250.
 Decher, Heinrich. 51.
 Dehn, N. L. 207. 208.
 Dessauer, J. P. 205.
 Donath, Fagottist. 113.
 Dons, Henriette, f. Schmidt. 140 f.
 — , Povel. 138 f.
 Dresler, Frederik Kristian. 41.
 Drewsen, Papirfabrikant. 196 f.
 Drøge, Adolf. 41.
 Duuden, Alexander. 235.

 Eegholm, Hans. 250.
 Ehlern, Politiajutant. 152.
 Eibe, Sproglærer. 240.
 Ekman, V. 221.
 Ernst Frederik Karl, Hertug. 54.
 — , Johan Bertram. 36 f.
 — es, Sophia sl. Henrik. 21.
 Ezekiel. 199.

 Fabricius, Hofjuvelér. 104.
 — , J. C. 84. 85.
 Fabritius, Vinhandler. 34.
 — , Michael, 73.
 — , Michael, & Wever. 73.
 Falbe, Overretsassessor. 99.
 Fallesen, Teaterchef. 199.
 Feilberg, Karl Adolf. 118.
 Ferdinand, Prins. 191.
 Ferslew, Bladudgiver. 202.
 — , M. W. 202.
 Fibiger, Johannes. 169.
 Flindt, Prokurator. 63. 75.
 Flor, Professor. 169. 170.
 Fontenay, Anton Nicolaus (le Sage)
 de. 56.
 Frederik, Kronprins. 157.
 — II. 6. 8.

 Frederik III. 22.
 — IV. 23. 28. 68.
 — VI. 155.
 — VII. 157. 191. 199. 252.
 Frederiksen, Kristian. 221.
 Friberg, Urtekrammer. 235 f.
 Frick, Anne Marie. 93.
 Friedländer, Jul. 251.
 Friis, Grev. 157. 208.
 — , Prokurator. 75.
 Frimodt, Johan. 58. 74. 78.
 From, Bodil Katrine. 41.
 — , Else. 41.
 Fränckel, L. 222.
 Fyring (Fuien), Didrik. 6. 8 f.

 Gabain. 272. 273. 275.
 Gad, Politiassistent. 134.
 Garde, Kommandør. 275.
 Gerhardt, J. C. 250.
 Gianelli, Konditor. 162.
 Gislason, Karen Sofie, f. Pedersen.
 164.
 — , Konrad. 138. 164 f.
 Glücksburg, Hertuginde af. 145.
 Godiche, Elisabet. 93.
 Goldschmidt, B. M. 254.
 — , Benny. 207 f. 210. 254.
 — , Dora, f. Levy. 210.
 — , Frederikke, f. Levy.
 205.
 — , Georg. 293.
 — , Henry. 206.
 — , Julius M. 205 f. 254.
 — , Mariane. 207.
 — , Martin. 206.
 — , Rose, f. Trier. 249.
 254.
 — , Sigfred. 254. 287.
 Gram, D. J. 136.
 — , Daniel Ludvigsen. 119. 136 f.
 — , Louise, f. Bierring. 136.

- Granelli, Isenkræmmer. 178. 181.
 Gravesen, C. 119.
 Grosch, H. 204.
 Grundtvig, N. F. S. 139. 140.
 Grøndahl, F. V. 202 f.
 Gudmands, Anne Kirstine. 56.
 Gudmandsen, Abraham. 56.
 — , Kristen. 56.
 Guide, Abel. 13.
 Gøtsche, J. 178.

 Hage, Hother. 158. 159.
 Hagedorn, Johan Ludvig. 23.
 Hald, Studiosus. 178.
 Hammel, Gert. 26.
 Hammerum, Jens. 51. 74.
 Hansen, A. 138.
 — , A. N. 208.
 — , Heinrich. 218.
 — , Kristian. 119. 124.
 — , Kristoffer. 12.
 — , Matthias (Madtz). 8. 12.
 — , Ole. 119.
 — s, Ingeborg sl. Matthias. 12.
 Hartmann, J. P. E. 295.
 Hauber, Præst. 83.
 — , Ernst Kristian. 71. 82.
 — , 83. 84.
 Hauch, Overhofmarskalk. 105. 106.
 III.
 Hegemann, Poul. 27. 29 f.
 Heger, Overretsassessor. 99.
 Heiberg, J. L. 197 f.
 Heise, V. 215.
 Helsted, A., 288.
 Heltzen, Kristian Ernst. 92.
 — , Poul Frederik. 92.
 Hemert, Susanne Marie v. 57.
 Hemmer, Niels de. 230.
 Henningsen, Frans. 222.
 Henriques, Benny. 204 f. 210. 217.
 224.
 Henriques, Julius. 224.
 — , Petersen & Creutz. 205.
 Hermansen, C. 199. 215.
 Herrig, J. Chr. 54.
 Heyman, Isak W. 135.
 — , Philip W. 135.
 Heymann, Gitte, f. Isak Moses.
 133.
 — , Wulf Philip. 119. 128 f.
 Hjorth, C. V. 119. 137.
 Hoffmann, Heinr. 197.
 Hois, J. 178. 181.
 Holberg, L. 35.
 Holck, Ditlev. 3.
 — , Hans. 57. 59 f. 75. 79. 80.
 220.
 Holm, Jakob, Handelshus. 240.
 250.
 — , Kommandør. 156.
 — , P. C. 239 f.
 Holst, H. P. 197. 199.
 Holstein, Grevinde. 150. 151.
 Homann, J. P. 240.
 Hooglant, Diderik. 51.
 — , Henrich. 51.
 — , Simon. 51. 83. 89.
 — , Wilhels. 51.
 Hostrup, C. 292.
 Huneus, Anne Marie. 56.
 — , Frederik. 56.
 Hveberg, Karl Fr. Ferd. 159 f. 288.
 Hvidt, L. N. 257.
 Høedt, F. L. 199.
 Høyer, Bogbinder. 166.
 Haaber. 77. 79.
 Haagen, Politimester. 153.

 Ingemann, B. S. 139.
 Italiaender, Brødrene. 145. 146.
 — , Tobakshandler. 251.

 Jacobi, Krigsraad. 240.

- Jacobi, Skrædder. 136.
 Jacobæus. 240.
 Jensen, Gregers. 79.
 — , Jørgen. 94.
 — , L. 119.
 — , Rasmus. 43. 44.
 Jerichau, Harald. 288.
 Jesus. 85. 169. 213.
 Johansen, Viggo. 288.
 Juliane Marie. 142.
 Juuel, A. 217.

 Kalckreuter, Ritmester. 37.
 Kalisch, L. 176.
 Kalkar, Sognepræst. 197 f.
 Karen Barne pige. 48.
 Karl XII. 28.
 Karoline, Prinsesse. 191.
 — Amalie. 150.
 Katrine Paltekone. 12.
 Kirkesyv, Jørgen Kristensen. 295.
 Kirsten Amme. 41.
 Klenow, G. L. v. 41.
 Knudsen, Hans. 93.
 Koch, Matthias. 240. 244.
 Kola, Kristian. 41.
 Krabbe, Ludv. Vilh. Henr. 165 f.
 288.
 Krabbe, Thora, f. Elmquist. 165.
 Krakowitz, Kræmmerenke. 34.
 Kristian IV. 3. 6. 9.
 — V. 13. 15. 23. 227.
 — VIII. 134. 145. 190.
 — IX. 145.
 — Firtal. 123 f. 124. 205. 288.
 — , Prins. 209.
 Krogh, General. 275.
 Krohn, Pietro. 218. 219.
 Krück, Cordula, f. Sesler. 85. 88.
 — , Frederik Karl. 85. 86 f.
 — , Kristiane. 85.
 — , Sofie. 85.

 Kuhlau. 112.
 Kunzen, Kapelmester. 112.
 Kølbel, F. Georg. 225. 245. 246.
 Kaas, Statsminister. 179.
 — , F. C. 89.

 Lange, Annette Kristiane. 115.
 — , Kammerraad. 127.
 — , Kristian. 115.
 — , Louise. 127.
 Langeland, Skolebestyrer. 224.
 Larsen, N. 207.
 — , Ole. 125.
 Leerbach, Kristiane Eleonore. 28.
 Lehmann, Orla. 251 f.
 Lerche, Otto. 39.
 Levetzau, Overhofmarskalk. 191.
 Levy, Fred. L. 135.
 — , Henriette, f. Heyman. 135.
 — , L. M. 176.
 Liebenberg, F. L. 287. 288. 290. 292.
 — , Højesteretsadvokat. 134.
 Lindemann, Anna Margrete, f. Trant.
 73. 82.
 — , Vilh. Anton. 73. 84.
 Linné. 84. 85.
 Longueville, Anna Maria, f. Køster.
 73.
 — , Jean Baptiste Des-
 carières de. 72. 73.
 Lorentzen, Andreas. 80.
 Lovise, Arveprinsesse. 54.
 — , Kronprinsesse. 53.
 Lund, Peter. 246. 249.
 Lunde, Jernstøber. 257. 271. 273.
 274.
 — , Niels. 73.
 Luplau, W. F. 119.
 Lüders, Julius. 294.
 Lysgaard, Hans Kristian. 50.
 Lütken, Charlotte Birgitte, f. Claes-
 sen. 88.

- Lütken, Kristian. 89.
 — , Kristoffer, 89.
 Lützow, Kommandørkaptajn. 72.
 Læssøe, 160. 275.
- Madsen, Frederik. 127.
 — , Jens. 119. 124. 175.
 — , Karen, f. Larsdatter. 124. 128.
 — , Karl. 126.
 — , Kludekræmmer. 127.
 — , Peter. 127.
- Magnus, J. C. 199.
 Mangor, Raadmand. 37.
 Marer, Johannes. 128.
 Mariboe, Skolebestyrer. 240.
 Markvardsen (Merckursen), Knud. 7. 8.
 Marstrand, Osyald. 156.
 — , V. 222.
- Mathiesen, Lars. 124.
 Meier, Michel. 24. 25. 80.
 Melbye, A. 288.
 Melchior, Handelshus. 250.
 — , Mariane, f. Goldschmidt. 207.
- Mentlein, L. C. 138.
 Meurs, Heindrina v. 39.
 — , Jan v. 51.
- Meyer, B. A. 194.
 — , Emil. 211.
 — , Frederik. 211.
 — , Harriet. 211.
 — , Jakob. 211.
 — , Karl. 211.
 — , Leopold. 211.
 — , M. 178.
 — , M. J. 211.
 — & Fürst. 246.
- Mohr, Johan. 234.
 Mollerup, Etatsraad. 134.
 Monrad, D. G. 215.
- Moresco, Adelaide, f. Italiaender. 147. 151.
 — , Amalie. 149. 150.
 — , Betty. 149.
 — , Jakob. 147. 148.
 — , Joh. Abr. 147. 148.
 — , Maximilian. 138. 144 f. 146. 147. 151.
- Moritz, Missionær. 149.
 Muster, Walter (Wouter). 26. 35.
 Muttersbach, J. C. L. 138.
 — , Louise. 138.
- Muus, H. 120. 121.
 Müller, Lærer. 178.
 — , Otto. 84.
- Mynster, Biskop. 199.
 Møller, A. C. 138.
 — , Johan Andreas. 56.
 — , Nikolaj. 93.
 — , Peter. 80.
 — , P. L. 198.
 — , Poul. 170. 171.
- Mønster, Vinhandler. 162.
 — , H. P. V. 162 f.
 — , Hansine Martine, f. Spang. 162.
- Mørchs, Hørfabriksudsalg. 119.
 Mørck, Christian. 21.
- N., Ole. 12.
 Nagel, C. C. 33 f.
 Nees, Jens. 138.
 Neumann. 288.
 Neve, S. 240.
 Niels Underknægt. 12.
 Nielsdatter, Ingeborre. 56.
 Nielsen, A. 221.
 — , Niels. 41.
 — , Oluf. 3. 15. 38.
- Nyborg, Fløjtenist. 111. 113.
 Nyerup, Rasmus. 120. 121.
 Nygaard, Justitsraad. 218.

- Nyholm, Carl. 171. 172. 175.
 Nærum, E. G. L. 221.
 Nøhring, O. T. 119.
- Orlík, W. M. 120.
 Olsen, Hanne. 255.
 — , Søren. 7.
 Olufsen, Frans. 37.
 Oranien, Prins af. 148.
 Osten, Jacob Frans v. d. 67.
 Ove, Johanne Sofie. 162.
 — , Katrine. 162.
- Paulsen, Ditlev Kristian. 167 f.
 Pedersen, Gudmand. 50.
 — , Jens. 44 f. 47. 50. 51.
 — , 52. 54. 55. 56. 57. 58.
 — , Viggo. 288.
- Pernot, Jean. 95.
 Persen, Lars. 41.
 Petersen, A. P. 119.
 — , A. P. B. 119.
 — , E. 138.
 — , Gartner. 278.
 — , Jørgen. 114.
 — , N. 119.
 — , Niels. 114.
 — , N. F. 119.
- Phiiser, Mette. 86.
 Philipsen, P. G. 199.
 Philipsson, L. 213. 214.
 Platzmann, Konrad. 26. 27. 35.
 Pontoppidan, H., Generalkonsul.
 286.
- Povelsen, L. V. 138. 161.
 Price, Albert. 288 f. 291.
 — , Julius. 288.
 Prior, W. 200.
 Puggaard, Handelshus. 250.
- Qvistgaard, Morten. 240.
- Rambusch, H. H. 161.
 — , J. A. C. 138. 161 f.
 — , Petronella, f. Schmidt.
 162.
- Ramel, Henrik. 3. 5 f.
 Ramlau, S. C. W. 221.
 Ratke, Henrik. 8. 11.
 Reiersen, Johanne Elisabet. 73.
 — , Niels Lunde; Kancelli-
 sekr. 73.
 — , Niels Lunde; Legatstifter.
 73.
- Reinhart, Johannes. 39.
 Reinhold, Filosof. 86.
 Reitzel, C. A. 199.
 Renan. 214.
 Rentzmann. 294.
 Richter, H. 120.
 Riiber, Anders. 57.
 Riis, C. 119. 138.
 Riis, J. A. 177.
 Riis-Lowzon, Raadmand. 226.
 Ringberg, Lorens. 21.
 Roepstorff, Staldmester. 208.
 Rosenkrands, Oluf. 15.
 Ruben, M. M. 207. 208.
 Rubin, Emma, f. Levysohn. 217.
 — , Gotfred. 211. 212 f. 217.
 — , Marcus. 212. 215.
 — & Bing. 205. 211.
- Rugaard, Snedkermester. 119. 137.
 Rump. 288.
 Rye, Olaf. 260 f.
- Saint Hilaire. 187.
 Salicath, P. 182. 183.
 Salomon, E. B. 250.
 — , Kong. 215.
 Salomonsen, Urtekræmmer. 250.
 — , L. M. 250.
- Salzmann. 167.
 Sass, Johan Ewald. 35 f.
 20

- Schack, Preben Brahe. 118.
 Schaldemose, H. B. 240.
 Schall, Koncertmester. 112.
 Schionning, Skiftekommissær. 97.
 99.
 Schiøtt, Bogholder. 72. 73.
 Schmidt, Apoteker. Borgmester.
 Kammerraad. 162.
 Schmidt, Bøssemager. 260. 264.
 265. 268. 269. 271.
 Schmidt, Kristian. 127.
 — , P., Havnekontrollør. 138.
 — , P., Teolog. 150.
 Schottländer, S. J. 207. 208. 209.
 256.
 — , Fanny, f. Nathan. 210.
 — & Goldschmidt. 205.
 207 f.
 Schoustrup, Urtekræmmer. 250.
 Schulmeyer, A. 119.
 Schumacher, Cornelia. 82.
 — , Etatsraad. 82.
 Schütt, Revisor. 73.
 Schøller, Kapt. 261. 262. 263. 264.
 265. 266. 267. 268. 270.
 Sehested, Kristoffer. 17. 20 f. 21.
 Severin, M. 95.
 Seydler, Kapelmusikus. 104. 106.
 Sibbern, Murmester. 262. 267.
 Sielle, Urtekræmmer. 250.
 — & Bruun. 138.
 Simmelhag, Tømmerhandler. 262.
 Simmelkjær, Laurits. 71.
 Simønsen, J. L. 175.
 — , N. 192.
 — , Simon. 199. / 17
 Skalberg, Antonette. 56.
 Skovgaard. 288.
 Smit, Ellen Sofie. 56.
 Sofie, Enkedronning. 6.
 — Kokkepige. 41.
 Sommer, C. C. 138. 155.
 Sommer, F. L. F. 138. 155.
 Sperling, Generallieutenant. 20.
 Stampe, H. 228.
 Stangenfeld, Arent. 26.
 — , Arnold Friedrich. 26.
 Steen, Mekanikus. 261. 264.
 Stephansen, H. 119.
 Stievers, Anna. 41.
 Stolpe, Johan Ulrik. 41.
 Strauss. 214.
 Struensee. 82.
 Struve, Mikkel. 22. 23.
 Struver, Michael. 21. 22 f.
 Stub, Laurits. 54. 55.
 Støcken, Henrik v., Rentemester.
 12 f. 14. 15. 16.
 Støcken, Henrik v., Tolder. 13.
 Suhm, P. F. 93.
 Sundorph, H. P. 240. 250.
 Swanes, Maria sl. Hans. 14. 21.
 Sylvin, Nik. 28.
 Søbørg, P. 241.
 Sølling, Hans Knudsen. 26.
 Søren Lademager. 7. 8.
 Sørensen, F. C. 288.
 — , Hans. 57.
 — , Jens, Høker. 27. 35.
 — , Jens, Øltapper. 50. 52.
 Saabye, P. F. 178.
 Tack, Hans, den ældre. 79.
 — , Hans. 74 f. 79. 80. 96. 99.
 — , Peter. 74 f. 79.
 Thiele, Frederik Vilhelm. 93.
 — , Johan Rudolf. 93.
 — , Just Matthias. 94.
 Thomsen, Laurids. 221.
 — , Laurits. 86.
 — , P. 119.
 Thorsen, F., 119. 135 f.
 Thorvaldsen. 217.
 Thrige, H. P. 171.

- Thrige, S. B. 171.
 Tietke, Urmager. 127.
 Tilly, Malermester. 251.
 Topp, J. A. 239.
 Torm, Politimester. 60.
 Trant, Frederik Karl. 82. 84. 85.
 86.
 Trier, Adolf. 119. 176. 222 f. 224.
 — , 226. 239. 241. 245. 246. 253.
 255. 260. 281. 286. 288. 291.
 292.
 — , Adolf, den yngre. 293.
 — , Adolph, & Goldschmidt. 222.
 — , Ester, f. Lazarus. 223. 283.
 — , Frederik. 293.
 — , Jakob. 225. 249.
 — , Meyer Seligmann. 223. 246.
 — , Moritz. 224. 288.
 — , M. & L., Gebrüder. 246.
 — , S. L. 209. 254.
 — , S. M., Apoteker. 255. 288.
 — , Salomon Seligmann. 222.
 — , Seligmann Meyer. 223. 247.
 — , Sofie, f. Bing. 256. 283. 285.
 287. 292.
 — , Susanne. 288.
 Tryde, V. 199.
 Tüxen, Kapelmusikus. 109. 111.
 113.
 Tønnesen, C. 119. 173. 176.
 Urne, Mette. 20.
 Va(r)demand, Harb. 24. 25. 80.
 Verdelin, J. N. 226.
 Vett, Filip Kristian. 80.
 Vette, Frederik. 41.
 Villum Guldsmed. 7.
 Wahlbom, Johan. 235.
 Wanscher, Papirhandler. 197.
 Warburg, J. C. H. 253.
 — , M. S. 119.
 Wasserfall, Groshandler. 35.
 Weil, Immanuel. 178.
 Wessel, J. H. 59. 64. 65.
 v. Westen, Skolebestyrer. 224.
 Wiedewelt. 71.
 Willumsen, J. F. 219.
 Winther, Andreas. 48.
 — , Martin. 95.
 Withusen, Karl David. 144.
 — , Karl Kristoffer. 138.
 142 f.
 — , Marie Sofie Johanne,
 f. Watt. 144.
 Wulf, Hans Heinr. 223.
 Zacho, 288.
 Zahrtmann, 288.
 Zillen. 288.
 Zinn. 294.
 Zoëga, Johan. 84. 85.
 Øst, A. C. 240. 257.

RETTELSER.

S. 12 L. 7: 1612, læs 1616.

S. 249 L. 18: Messingplade, læs Marmorplade.

Frederikke Münter hed som gift: Brun, ikke Bruun.

INDHOLD.

	Side
I. Henrik Ramel. Kristian IVs Kroning	1.
II. Didrik Fyring. Skøde af 30. Novb. 1602.	6.
III. Henrik Biskop. Gæstebudsbestemmelser. Brygger- gaarde	9.
IV. Henrik v. Støcken. Brandforsikringsselskab. Skatte- frihed.	12.
V. Kristoffer Sehested. Torvehandel.	17.
VI. Michael Struver	21.
VII. Johan Ludvig Hagedorn	23.
VIII. Michel Meier. Munderingsskat	24.
IX. Walter Muster. Gaardnavne. Konrad Platzmann. Kopskat. Hieronymus Bornemann. Udveksling af Krigsfanger. Poul Hegemann. Pesten 1711. Torve- orden	26.
X. Johan Ewald Sass. Ildebrand 1720. Amagertorv paa Holbergs Tid	35.
XI. Konrad Brandt. Gotfried Becker. Skøde af 18. Juni 1729. Brandvæsenet	39.
XII. Jens Pedersen. Skøde af 6. Juli 1733. Grundtakst. Lotterier. Indkvarteringsskat. Hans Kristian Lysgaard. Jens Hammerum. Simon Hooglant. Formue- og Ind- komsskat. Festlighed paa Torvet 1745. Princessinde-Styr. Laurits Stub. Ekstraskat 1762. A. N. (le Sage) de Fontenay. Vurderingsfoiretning 1763	44.
XIII. Hans Holck og Johan Andersen. Adressekontoret. Laurits Simmelkjær. Ernst Kristian Hauber. J. B. D. de Longueville. N. L. Reiersen. V. A. Lindemann . . .	59.
XIV. Hans og Peter Tack. Skøde af 13. Dec. 1774. Petri Kirke. Amagertorv 1783. Frederik Karl Trant. Frede-	

	Side
rikke Brun. Johan Zoëga. Frederik Krück. Charlotte Birgitte Lütken, f. Claessen. Helsingør. P. F. Heltzen. F. V. Thiele. Ildebrand 1795	74.
XV. Peter Kristian Bruun. Skøde af 29. Maj 1809. Indkvartering. Ildstedskat. Det kgl. Kapel. Bryggere og Ølhændlere. Kristian Firtal. W. P. Heymann. F. Thorsen. D. L. Gram. Hyrekusk P. Andersen. Snedker Rugaard. Glarmester Hjorth. Urtekræmmer Riis. Povel Dons. Karl Kristoffer Withusen. Hans Kristian Amberg. Maximilian Moresco. Brødrene Italiaender. Heinrich Baden. Politiajutant Boelmann. F. L. F. Sommer. J. M. G. v. Bülow. Kaptajn Hveberg. Lieutenant Povelsen. Major Rambusch. Premierlieutenant Mønster. Lektor Gislason. Kammerherre Krabbe. Prof. Paulsen	96.
XVI. Meyer og Jakob Bing. Skøde af 3. Jan. 1853. Lejetageren Tønnesen. Bing & Kalisch. Isenkræmmer- og Urtekræmmerlavet. Galanterihandel. Papirhandel. Boghandel. Nationale Bevægelser. Stentrykkeri. Porcelænsfabrik. Stentøjsfabrik. Julius M. Goldschmidt. Schottländer & Goldschmidt. B. Henriques. Rubin & Bing; Gotfred Rubin. Bing & Grøndahl. Nybygning . . .	171.
XVII. Adolph Trier & Goldschmidt. Jakob Bing. Adolf Trier. Urtekræmmerlavet. Urtekræmmerlærlinge. Urtekræmmere. Orla Lehmann. Sofie Trier, f. Bing. Adresse til Borgerrepræsentationen. Olaf Rye. Husligt Liv. Forretningsliv	222.

